Handbogsrum 2

Betænkning

om

behandling af borgerlige sager

S. 12.11

ex. 2

DET JURIDISKE LABORATORIUM VED KØBENHAVNS UNIVERSITET

BETÆNKNING NR. 698

1973

SCHULTZ BOGTRYKKERI • KØBENHAVN

Indholdsfortegnelse.

Side.

Indledning . . . 5

I. Sagens begyndelse - Inkassosager . . . 6
A. Hovedpunkter af gældende ret . . . 6
B. Hovedtræk af ordningen i Norge og Sverige . . . 7
C. Forslaget . . . 9

II. Sagens forberedelse i egentlige retssager . . . 15
A. Hovedpunkter af gældende ret . . . 15
1. Forberedelse af underretssager . . . 15
2. Forberedelse af landsretssager . . . 16
B. Hovedtræk af ordningen i Norge og Sverige . . . 18
C. Forslaget . . . 21

III. Domsforhandling (hovedforhandling) . . . 29
A. Hovedpunkter af gældende ret . . . 29
B. Forslaget . . . 30

IV. Begrænsning af offentlighedsprincippet . . . 31

V. Behandling af forbrugersager . . . 32

VI. Procesbevillinger . . . 33
A. Gældende ret . . . 33
B. Norsk og svensk ret . . . 37
C. Baggrunden for de gældende regler om processuelle tilladelser og tidligere forslag til ændring af disse . . . 40
D. Vurdering af den gældende ordning . . . 41
E. Retsplejerådets forslag . . . 43

VII. Højesterets anke- og kæremålsudvalg m.v. . . . 52
A. Gældende ret . . . 52
B. Retsplejerådets forslag . . . 53

VIII. Udkast til lov om ændring af retsplejeloven . . . 54
Bemærkninger til lovforslaget . . . 70
Litteratur og forkortelser . . . 182

Bilag.

1. Oversigt over antallet af ansøgninger om tredjeinstansbevillinger i årene 1962-69 . . . 183
2. Uddrag af betænkning fra 1930 om bl. a. en omordning af reglerne om processuelle tilladelser 184
3. Udtalelse om behandlingen af forbrugersager . . . 189

Indledning.

Retsplejerådet blev nedsat ved justitsministeriets skrivelse af 19. december 1961.

Rådet fik til opgave:

1) efter justitsministeriets anmodning at afgive indstilling om ændringer i retsplejeloven med henblik på en reform af denne lovgivning og

2) at virke som rådgivende organ for justitsministeriet med hensyn til retsplejebestemmelser i særlovgivningen og i internationale overenskomster samt vedrørende principielle spørgsmål om fastsættelsen af administrative bestemmelser af retsplejemæssig betydning.

Rådet har følgende sammensætning:

Professor, dr. jur. *Bernhard Gomard,* formand, præsident for vestre landsret, dr. jur. *Erik Andreas Abitz* og højesteretssagfører *K. Sonne-Holm.*

Hvervet som sekretær for rådet har været varetaget af kontorchef i justitsministeriet, nu landsdommer *fohs. Jørgensen* og kontorchef i justitsministeriet *K. Arildsen.*

Justitsministeriet anmodede i februar 1962 rådet om at foretage en gennemgang af reglerne i retsplejelovens tredie bog, første og andet afsnit med henblik på en reform af disse regler.

Den foreliggende betænkning omfatter reglerne om sagsbehandling i første instans og om appel i borgerlige sager.

Højesteretsdommer *P. Spleth* og landsdommerne *P. Kill* og *Johs. Jørgensen* har ydet rådet bistand ved betænkningens udarbejdelse.

København, den 1. juli 1973.

Erik Andreas Abitz. **Bernhard Gomard.** (Formand). **K. Sonne-Holm.**

Knud Arildsen.

I.

Sagens begyndelse - Inkassosager.

A. Hovedpunkter af gældende ret.

Efter reglerne i retsplejelovens kapitel 21 om retternes virkekreds behandles almindelige borgerlige sager i første instans ved landsret eller underret, afhængigt af sagens art, sagsgenstandens værdi og eventuelt parternes vedtagelse. Både ved landsret og underret indledes processen som altovervejende hovedregel ved udtagelse af stævning. Denne indeholder parternes navn, stilling, bopæl eller opholdssted, sagsøgerens påstand, en kort fremstilling af de kendsgerninger, hvorpå påstanden støttes, en angivelse af de dokumenter, sagsøgeren påberåber sig, samt en opfordring til sagsøgte om at møde og afgive svar på sagens første tægtedag, jfr. retsplejelovens § 337 om landsretssager og § 425 om underretssager.

Stævningen indleveres til vedkommende rets kontor til berammelse af sagen, der herefter anses for anlagt (jfr. retsplejelovens § 279). Efter at være forsynet med påtegning om berømmelsen, d. v. s. om tidspunktet for det retsmøde, i hvilket sagen vil blive foretaget, forkyndes stævningen for sagsøgte med et vist varsel - stævnevarslet - medmindre sagsøgte har frafaldet formelig forkyndelse og stævnevarsel, således at sagsøgeren blot uformelt, f. eks. ved almindeligt brev, må drage omsorg for, at sagsøgte gøres bekendt med stævningen, jfr. retsplejelovens §§ 338 og 339 om landsretssager og §§ 426 og 427 om underretssager. Ved mange retter tilbageleveres stævningen til sagsøgeren, der derefter sørger for forkyndelse, normalt ved at overgive stævningen til en stævningsmand. Ved andre retter sørger rettens kontor for forkyndelse, som oftest ved at overgive stævningen til en stævningsmand.

På det i berammelsespåtegningen anførte tidspunkt for det retsmøde, i hvilket sagen vil blive foretaget, sagens første tægtedag, må sagsøgeren møde for vedkommende ret, enten personligt eller ved en berettiget rettergangsfuldmægtig, og fremlægge stævningen samt sagens øvrige dokumenter. Undlader han dette, afvises sagen, jfr. retsplejelovens § 340 om landsretssager og § 434, jfr. § 340, om underretssager.

Såfremt sagsøgte giver møde på første tægtedag og behørigt bestrider sagsøgerens påstand, finder der i almindelighed en yderligere forberedelse af sagen sted i et eller flere senere retsmøder, inden sagen kan domsforhandles. Reglerne herom vil blive nærmere omtalt nedenfor i afsnit II. Bestrider sagsøgte ikke sagsøgerens påstand, afsiges der dom i overensstemmelse med denne, jfr. § 342.

Udebliver sagsøgte på sagens første tægtedag, vil der på sagsøgerens begæring blive afsagt dom (udeblivelsesdom) i henhold til hans mundtlige fremstilling af sagen under forudsætning af, at ingen formelle mangler er til hinder for pådømmelsen, jfr. retsplejelovens § 341 om landsretssager og § 434, jfr. § 431, om underretssager. Der henvises herom til bemærkningerne til forslagets § 353, §356, stk. 6, §§ 363 og 364.

Der foreligger ikke nogen statistik over, hvor mange borgerlige sager i første instans der afsluttes ved afsigelse af udeblivelsesdom på grund af sagsøgtes udeblivelse på første tægtedag, men skønsmæssigt kan det anslås, at mindst halvdelen af sagerne afsluttes på denne måde.

Udeblivelsesdomme kan af parterne ankes efter samme regler, som gælder for anke af andre domme i borgerlige første instanssager (jfr. retsplejelovens kap. 36 samt § 374 forudsætningsvis om landsretssager og § 435, stk. 1, om underretssager). Da der ofte alene er foretaget en rent formel behandling af sager, hvor sagsøgte er dømt sem udeblevet, har retsplejeloven imidlertid yderligere åbnet mulighed for, at sagsøgte i disse tilfælde under visse betingelser kan få sagen genoptaget til fornyet behandling cg pådømmel-

se ved den ret, som allerede har truffet afgørelse i sagen. Der henvises herom til bemærkningerne til forslagets kap. 35 under A.

Som det fremgår af foranstående, undergives efter den gældende danske procesordning alle borgerlige første instanssager en i princippet ensartet indledende behandling, uanset sagsforholdets beskaffenhed og sagsgenstandens værdi. Opnås der ikke en udenretlig forligsmæssig afgørelse af parternes mellemværende, er kreditor for at gennemføre sit krav henvist til sædvanligt sagsanlæg ved de almindelige domstole og må - uanset om sagen måske er ganske utvivlsom, og kravet i virkeligheden ikke bestrides af skyldneren - møde eller lade give møde for vedkommende domstol til et retsmøde, der i det væsentlige alene har til formål at konstatere, at skyldneren ikke reagerer over for det påståede krav.

I fremmede lande, bl. a. i England, Norge, Sverige og Tyskland anvendes de almindelige regler om behandling af borgerlige sager kun eller dog kun fuldt ud på sager, hvor det påhviler retten at afgøre en retstvist mellem parterne, medens sager, der alene drejer sig om at give et krav, der ikke bestrides, eksekutionskraft, undergives en væsentlig lettere, hurtigere og derfor også billigere behandlingsform. Hovedbestemmelserne om fremgangsmåden i inkassosager i *Tyskland* findes i syvende bog i den tyske Zivilprozesordnung, §§ 688-703 a, om *Mahnverfahren.* § 688 lyder således:

> »Wegen eines Anspruchs, der die Zahlung einer bestimmten Geldsumme oder die Leistung einer bestimmten Menge anderer vertretbarer Sachen oder Wertpapiere zum Gegenstand hat, ist auf Gesuch des Gläubigers ein bedingter Zahlungsbefehl zu erlassen. Als ein Anspruch, der die Zahlung einer Geldsumme zum Gegenstand hat, gilt auch der Anspruch aus einer Hypothek, einer Grundschuld, einer Rentenschuld, oder einer Schiffshypothek.
>
> Das Mahn verfahren findet nicht statt, wenn nach dem Inhalt des Gesuchs die Geltendmachung des Anspruchs von einer noch nicht erfolgten Gegenleistung abhängig ist oder wenn die Zustellung des Zahlungsbefehls im Ausland oder durch öffentliche Bekanntmachung erfolgen müsste.«

Fremsætter debitor ikke inden en vis meget kort frist indsigelse over for retten mod kravet, udfærdiger retten på kreditors begæring fuldbyrdelsesordre. Fremsætter debitor rettidigt indsigelse, kan hver af parterne kræve, at der afholdes et retsmøde til mundtlig behandling af sagen. Dermed er Mahnverfahren definitivt sluttet, og sagen behandles med visse tekniske forenklinger som første-instanssag.

Betalingsordre udstedes altid af Amtsgericht, uanset om kravet efter sin størrelse i en egentlig retssag ville høre under Landgerichts kompetence, jfr. § 689.

I »Bericht der Kommission zur Vorbereitung einer Reform der Zivilgerechtsbarheit«, 1961, s. 185-187, anbefales det, at det overvejes at ændre reglerne om »Mahnverfahren« på forskellige punkter, bl a. således, at dette institut kommer til at indgå som et led i tvangsfuldbyrdelsen og således, at betalingsordren bliver eksegibel, så snart fristen for fremsættelse af indsigelse er udløbet, uden at der kræves udfærdiget en særlig fuldbyrdelsesordre.

1 *England* udskilles udeblivelsessager fra de egentlige retssager ved et krav om, at sagsøgte efter forkyndelsen skal give et forelobigt svar med oplysning, om han vil gøre indsigelse mod sagsøgers krav, jfr. nærmere *Odgers* in Pleading and Practice 19th ed, 1966, side 52 ff. Afsigelsen af udeblivelsesdom ordnes - ligesom forberedelsen af de egentlige retssager - af the Master eller District Registrar, jfr. herved *Theodor Petersen:* Retsliv og Retspleje i England 1949, side 129 ff, og *Svend Danielsen:* Engelske borgerlige retssagers begyndelse og forberedelse i Uf R 1965 B, side 100 ff.

Ordningen i *Norge* og *Sverige* er **udførligere** omtalt nedenfor under B.

B. Hovedtræk af ordningen i Norge og Sverige.

1. Norge.

I Norge er herreds- og byretterne (underretterne) første instans ved behandlingen af alle borgerlige sager, uden hensyn til sagens art og sagsgenstandens størrelse. Kun i enkelte ganske specielle tilfælde skal eller kan en borgerlig sag indbringes for en af de over-

ordnede lagmannsretter eller Høyesterett som første instans. Efter den norske processordning er det med visse undtagelser en betingelse for anlæggelse af sag ved retten, at sagsøgeren forinden indkalder modparten til mægling i »forliksrådet«. Gennem disse råds virksomhed sker en væsentlig frasortering af sager, navnlig af de rene inkassosager. De almindelige norske domsstole beskæftiger sig derfor kun i begrænset omfang med sager, som ikke har karakter af egentlige processer.

I hver kommune findes mindst et forliksråd, bestående af 3 forliksmenn, som er valgt af kommunen for 4 år. Forligsmændene behover ikke have og har i almindelighed ikke juridisk uddannelse. Forliksrådene henregnes til de almindelige domstole, og forligsmændene omfattes af domstolenes regler om dommere[1]). Forliksrådets hovedopgave er, som navnet siger, at mægle forlig mellem parterne. Herudover er der imidlertid tillagt rådene en - ganske vist begrænset, men praktisk særdeles betydningsfuld - domskompetence. Forligsrådene kan afsige dom, bl. a. i de såkaldte »gjeldssaker«, dvs. søgsmål angående pengeforpligtelser, såfremt sagsgenstandens værdi ikke overstiger 10.000 kr., og sagsogte enten udebliver eller udtrykkeligt erkender sin forpligtelse til at betale hovedstolen, jfr. nærmere Tvistemålslovens §§ 1 og 294.

Som nævnt skal sagsøgeren i almindelighed indkalde modparten til forligsmægling, inden stævning kan udtages. Indkaldelsen sker ved indgivelse til forliksrådet af en »forliksklage«, indeholdende parternes navne og en kort fremstilling af sagens genstand. Forliksrådets formand udfærdiger herefter en indkaldelse til parterne om tid og sted for mæglingsmødet, til hvilket de i almindelighed skal møde personligt. Forkyndelse af indkaldelsen sker ved sagsøgerens foranstaltning. Indeholder klagen en bestemt påstand, og kan sagsøgeren kræve, at forliksrådet afsiger dom i tilfælde af sagsøgtes udeblivelse, skal indkaldelsen tillige udtrykkeligt gøre sagsøgte opmærksom på denne mulighed, jfr. Tvistemålslovens § 277, stk. 3. Er mægling forgæves, og er betingelserne for afsigelse af dom ikke til stede, henviser forliksrådet sagen til vedkommende by- eller herredsret, og det påhviler da sagsøgeren inden et år efter henvisningen at udtage stævning mod sagsøgte. Overholdes fristen ikke, må forligsmæglingen gentages.

Domme afsagt af forliksrådet, herunder udeblivelsesdomme, kan ankes til vedkommende herreds- eller byret og undergives i så fald en fornyet behandling helt efter de regler, der gælder for behandlingen af almindelige borgerlige sager i første instans ved disse retter. For udeblivelsesdomme er ankefristen en måned. I praksis sker der kun i ubetydeligt omfang anke af forliksrådets domme.

2. Sverige.

Som i Norge virker også i Sverige de tidligere häradsrätter og rådhusrätter, nu tingsrätter (underretterne) næsten undtagelsesfrit som første instans ved behandlingen af borgerlige sager. I Sverige findes ikke som i Norge særlige forligsråd, men ved siden af de almindelige processuelle regler om borgerlige sager findes to sæt regler om enklere og mere summarisk behandling af inkassosagerne ved tingsretterne. En meget væsentlig del af disse sager behandles og afgøres af retterne uden afholdelse af retsmøde.

Reglerne om lagsökning og betalningsföreläggande åbner mulighed for under visse betingelser ved anvendelse af en meget enkel skriftlig procedure at opnå eksekutionskraft for fordringer, såfremt der foreligger særligt klart bevis for fordringen eller denne ikke bestrides. Herved undgås det store antal udeblivelsessager, som behandles på de ordinære retsdage ved danske domstole[2]). Bestemmelserne i den tyske ZPO's 7. bog (§§ 688-703) om særlig Mahnverfahren tjente som forbillede ved indførelsen af betalningsföreläggande i 1907.

Lagsökning kan anvendes, såfremt den indtalte fordring støttes på gældsbrev eller andet skriftligt fordringsbevis, herunder også gensidigt bebyrdende kontrakter. Lagsökning er således anvendelig i langt videre omfang end vekselprocessen efter den danske retsplejelovs kapitel 41 og udlæg uden dom efter § 478, nr. 2-4. Betalningsföreläggande kan anvendes ved alle pengefordringer, der ikke hviler på skriftligt fordrings-

[1]) *E. Alten:* Domstolsloven, 3. udgave, 1961, anmærkning 1 til § 56.
[2]) Ifølge Per Olof *Bolding:* Specialproces (2. udg. 1970) s. 29 forekom i 1967 ca. 155.000 begæringer om betalingsföreläggander og ca. 47.000 begæringer om lagsökning.

bevis og ikke angår skadeserstatning. For begge procesmåders vedkommende gælder, at sagsøgeren hos vedkommende underret skal begære lagsökning, henholdsvis betalningsföreläggande, og denne begæring behøver netop, fordi der forudsættes ikke at være nogen tvist, kun at indeholde en meget kort fremstilling.

Kan begæringen imødekommes, udfærdiger retten resolution om, at sagsøgte inden en kortere frist efter forkyndelsen, der iværksættes af retten, medmindre sagsøgeren selv ønsker at iværksætte denne, skriftlig skal fremkomme med eventuelle indsigelser, således at sagen i modsat fald vil blive afgjort.

Hvis fordringen ikke bestrides, opnår kreditor således eksekutionsfundament væsentlig hurtigere end efter den danske udeblivelsesprocedure. Fristen for svar løber fra forkyndelsen. Skyldneren indkaldes ikke til nogen bestemt dato, og eksekutionsfundamentet kan udfærdiges den dag, da fristen er udløbet, uden at afvente nogen retsdag og en derefter løbende eksekutionsfrist, på hvilket kravet bliver eksegibelt.

Ved betalningsföreläggande kan sagsøgte fremsætte indsigelser af enhver art og derved hindre, at fordringen gøres eksegibel. Ved lagsökning kan kun tages hensyn til visse indsigelser. Kredsen af indsigelser, der kan fremsættes, er videre end i vekselprocessen. Den omfatter falsk, tvang eller svig, begrundede indsigelser på grundlag af skriftligt bevis og i gensidigt bebyrdende forhold indsigelser vedrørende den modtagne ydelse. Fremkommer berettigede indsigelser inden den fastsatte frist, henvises sagen til almindeligt søgsmål. Fremsætter sagsøgte derimod ikke rettidigt indsigelse, hvad der er tilfældet i langt den overvejende del af sagerne, afgøres sagen på det foreliggende grundlag til sagsøgerens fordel, ved lagsökning i form af en egentlig dom (udeblivelsesdom), ved betalningsföreläggande i form af en beslutning (attest) om, at udlæg kan gøres for fordringen og sagsomkostninger.

Såvel ved lagsökning som ved betalningsföreläggande har skyldneren mulighed for at begære sagen genoptaget. Betingelsen herfor er alene, at begæringen fremsættes inden 1 måned efter forkyndelsen af dommen, henholdsvis beslutningen. Sagen overgår i så fald til behandling som almindelig retssag, såfremt kreditor fremsætter begæring herom indeholdende en egentlig sagsfremstilling med angivelse af sine anbringender.

Lagberedningen afgav i 1963 en betænkning om bl. a. lagsökning og betalningsföreläggande. Der foreslås ikke større ændringer med hensyn til lagsökning. For så vidt angår betalningsföreläggande er den væsentligste ændring af organisatorisk art, idet sagerne foreslås flyttet fra domstolene til utmätningsmannen nu kronofogeden. Justitiedepartementet afgav i juli 1972 »Promemoria angående summariske betalningsprocess« (Ds Su 1972:20). Det foreslås bl. a., at lagsökning og betalningsföreläggande slås sammen til ét institut, og at den summariske procedure flyttes fra underretten til kronofogeden. De nævnte forslag er endnu ikke gennemfort.

C. Forslaget.

Som foran omtalt afgøres en meget væsentlig del af de egentlige borgerlige forste instans-sager ved udeblivelsesdom. I næsten alle disse tilfælde er der tale om sager, i hvilke der kun formelt er tvist mellem parterne. Sagerne angår som oftest almindelige regningskrav i anledning af leverede varer eller udført arbejde, og grunden til skyldnerens undladelse af at betale er i de fleste tilfælde manglende midler eller almindelig skødesløshed o. lign., hvorimod kravet eller dets størrelse i og for sig ikke bestrides. Af den ene eller den anden grund - oftest sagsøgtes modvilje — er en forligsmæssig ordning ikke kommet i stand, og det har derfor været nødvendigt for sagsøgeren at anlægge sag for at få et eksekutionsgrundlag. Behandlingen af sådanne sager, i hvilke kravet tilmed ofte er af ret beskeden værdi, efter samme regler som egentlige retstvister, således som det forlanges af den gældende procesordning, er unødigt besværligt og bekosteligt både for parterne og for retterne. Afholdelse af retsmøde tjener i disse sager i det væsentlige alene til konstatering af, at sagsøgte ikke fremkommer med indsigelser mod påstanden i den forkyndte stævning.

For sagsøgeren indebærer den nuværende ordning, at han skal møde eller lade give møde ved sagens foretagelse på den ordinære retsdag. I almindelighed vil sagsøgeren give møde ved en advokat, der som oftest, i hvert fald i de større byer, vil have en række

sager berammet til behandling i rækkefølge samme dag. Møder imidlertid ingen af de sagsøgte, er det unødigt tidsspilde at fordre advokatens (sagsøgerens) tilstedeværelse til konstatering heraf. Da det ikke på forhånd kan vides, om sagsøgte møder, kan der vanskeligt afsættes tid til en egentlig behandling af sagerne på første tægtedag. Giver derfor en enkelt eller nogle af de sagsøgte møde for at bestride kravet, må sagen derfor, medmindre indsigelserne straks kan afvises som ubegrundede, i de fleste tilfælde udsættes til foretagelse i et senere retsmøde. Den tid, advokaterne (sagsogerne) under den gældende ordning anvender til møder på første tægtedag, er ofte spildt.

Kravet om afholdelse af retsmøde i inkassosagerne betyder for kreditor en forhaling af sagen og for begge parter en fordyrelse. Den omstændelige behandlingsmåde er medvirkende til, at omkostningerne navnlig i sager om mindre beløb ofte er store i forhold til de krav, der indtales. Omkostningerne i inkassosager fastsættes af retterne, der i almindelighed følger de af Advokatrådet vedtagne takster. En forenkling af behandlingen af inkassosager ved retterne er en faktor, der i givet fald i fremtiden må tages i betragtning ved fastsættelsen af taksterne og af omkostningerne i den enkelte sag. Størrelsen af forenklingens betydning lader sig ikke nærmere bestemme, før de nye fremgangsmåder er indarbejdet.

For sagsogte, der ikke bestrider kravet, er fremmode i retten tidsspilde. Også for sagsogte, som har indsigelser at fremsætte over for sagsøgerens krav, vil retsmødet — som for sagsogeren - ofte være en unodig ulejlighed og tidsspilde, da der som allerede nævnt kun sjældent vil kunne foretages en egentlig behandling af sagen på den ordinære retsdag. Konstateringen af, om sagsøgte helt eller delvist bestrider kravet, synes uden betænkeligheder at kunne ske enklere ved en skriftlig meddelelse til retten, således at der kun, såfremt sagsogte har indsigelser, afholdes retsmode med parterne til forberedelse og/eller forhandling af sagen.

I et noget forskelligt omfang ved retterne i landet har dommerne udøvet en vis mæglende og oplysende virksomhed på den »ordinære« retsdag over for mødte parter f. eks. ved at bringe en afdragsordning i stand eller at rette fejl i stævningernes beregning af kravets størrelse. Selvsagt er denne virksomhed ikke uden værdi, men det må erkendes, at denne bistand kun kommer et mindre noget tilfældigt udvalgt fåtal til gode, og at opretholdelsen af behandling af alle sager på den ordinære retsdag er en byrde for sagsbehandlingen i almindelighed, som står i misforhold til den beskedne fordel, der i enkelte tilfælde i nogle retskredse kan vindes. Det er derfor ikke en afgørende indvending mod forslaget om opgivelse af kravet om berammelse af retsmøde i enhver sag, inden det er konstateret, om der består en reel tvist mellem parterne, at debitorerne derved mister muligheden for ved rettens mellemkomst at opnå en fordelagtig forligsmæssig ordning, f. eks. en lempelig afdragsordning af mellemværendet. Sagsøgte slipper i almindelighed ikke for at betale omkostninger ved at indgå på et forlig. Den sagsøgte, der ønsker at opnå en afdragsordning, vil som oftest også kunne opnå en forligsmæssig ordning ved forhandling med sagsøgeren eller dennes advokat uden rettens mellemkomst eller eventuelt - efter at dom er afsagt - ved fogedrettens mellemkomst. Et vist erfaringens vidnesbyrd om vægten af disse betragtninger findes i de vejledningsblanketter, som ved adskillige retter overgives til sagsøgte ved stævningens forkyndelse. Efter retsplejeloven skal stævningen indeholde en opfordring til sagsøgte om at give møde på første tægtedag. Et fremmøde for den, der ikke har indsigelser mod sagsøgers påstand, er imidlertid i almindelighed uden mening og kun tidsspilde og måske også indtægtstab for sagsøgte. I de nævnte vejledningsblanketter oplyses sagsøgte herom.

En af de benyttede blanketter lyder således:

> *»Hvis De skylder beløbet*, behøver De ikke at give møde i retten, men De må regne med, at der ugedagen derefter bliver afsagt dom efter påstanden i stævningen med tillæg af sagsomkostninger.
>
> Det beløb, De bliver dømt til at betale i sagsomkostninger, bliver lige stort, hvad enten De giver møde eller ej, men hvis De kan tilbyde en rimelig afdragsordning, kan De oftest ved at møde i retten få en ordning på betalingsspørgsmålet.
>
> Hvis De ønsker at give møde for at få en sådan afdragsordning, men selv er forhindret, må den person, De sender i ste-

det, være myndig, have en skriftlig fuldmagt med og have nøje rede på, hvad De kan tilbyde at afdrage.

Hvis De har indvendinger imod det i stævningen anførte, og De ikke selv kan komme, kan De ikke møde ved hvemsomhelst. De kan sende Deres ægtefælle, hvis vedkommende har stævningen med, og De kan selvfølgelig altid bede en advokat møde for Dem. De kan også sende følgende personer, hvis de har en skriftlig fuldmagt med: Folk, der er i Deres tjeneste, og slægtninge så nær som fætre og kusiner, f. s. v. den pågældende er fyldt 18 år.

Ved første møde i retten bør De medbringe alle *dokumenter,* breve, kvitteringer og lign., som vedrører sagen. Derimod skal De *ikke medtage vidner* til det første retsmøde.

Er De blevet dømt som udeblevet, kan sagen - mod deponering i retten af sagsomkostningerne - genoptages, hvis begæring indgives til retten inden en uge efter dommens afsigelse, og inden 4 uger kan dommen appelleres til landsretten. Hvis sagen ikke er rettidigt appelleret, står dommen fast, og hvis sagen senere indbringes for fogedretten, kan fogden ikke tage hensyn til Deres indsigelser vedrørende det forhold, De er dømt for.

Forhandlingerne i retten foregår mundtlig.

Er De forhindret i at give møde på grund af sygdom, bør De straks underrette retten herom under vedlæggelse af lægeattest, men skriftlige henvendelser bør ellers ikke foretages, da retten ikke kan tage hensyn til dem.«

For domstolene, navnlig i de større retskredse, betyder den gældende ordning en ophobning af sager på de ordinære retsdage, således at der - som allerede nævnt - under retsmøderne på disse dage i alt væsentligt kun kan foretages en frasortering af de sager, i hvilke der er tvist mellem parterne. Opgives kravet om afholdelse af retsmøde på dette indledende stadium, kan der - som erfaringerne bl. a. fra Sverige viser - opnås en hurtigere og mere rationel behandling af sagerne. Ekspeditionen vil på dette stadium kunne foregå skriftligt og i et vist omfang standardiseres bl. a. ved brug af formularer og derfor varetages af kontorpersonale under tilsyn af dommeren eller en dommerfuldmægtig. De tvivlsspørgsmål, som under den gældende ordning klares ved spørgsmål til sagsøgeren under mødet på første tægtedag, må under en sådan ordning bringes ud af verden ved telefonisk eller skriftlig henvendelse til advokaten (sagsøgeren) i det omfang, der findes anledning hertil.

Den nuværende ordnings krav om afholdelse af retsmøder også i de mange småsager, hvor fordringen ikke bestrides, bevirker, at arbejde, som i alt væsentligt kan udføres af kontorpersonale, må udføres af en dommer eller konstitueret dommer. Det har derfor på dette område ikke været muligt at komme videre med den rationalisering af dommerkontorernes arbejde, som er sket i de senere år, hvorved såvel de ordinære fogedforretninger, størstedelen af tinglysningen og i stort omfang arbejdet i skifteretten er blevet overdraget til kontorpersonale. En indførelse af en ordning, hvorefter opnåelse af eksegibilitet for ubestridte fordringer i almindelighed sker uden afholdelse af retsmøder, vil åbne muligheder for en fortsat rationalisering på dommerkontorerne.

Interessen for behandlingen af de talrige retssager, der ikke er retstvister i den forstand, at der er uenighed mellem parterne, er ikke af ny dato. Allerede i 1795 indførtes for at undgå unødvendige og bekostelige sagsanlæg de såkaldte forligskommissioner. Disse havde til opgave at foretage tvungen forligsmægling i retssager, og de for kommissionerne indgåede forlig havde samme virkning som upåankelige domme og kunne således fuldbyrdes ved eksekution. Kommissionerne opretholdtes også efter retsplejelovens ikrafttræden, men mistede imidlertid i årene derefter en væsentlig del af deres betydning. Fremmøde i kommissionerne blev efterhånden blot et unødvendigt omsvøb. Praktisk taget ingen sager ordnedes der. I 1952 blev kommissionerne ophævet[1]).

I 1905 blev der i rigsdagen fremsat et privat lovforslag om inddrivelse af ubestridte fordringer, der som forbillede havde tysk rets regler om »Mahnverfahren«[2]). Efter

[1]) Jfr. lov nr. 220 af 7. juni 1952 og den til grund for loven liggende betænkning angående forligsmægling i borgerlige retssager (1951).

[2]) Jfr. RT 1904/05 tillæg A sp. 3039 ff.

forslaget kunne den, der havde en fordring på et bestemt pengebeløb af ikke over 1000 kr., ved henvendelse til fogeden få afsagt en kendelse, lydende på, at udpantning kunne finde sted, såfremt debitor ikke inden 2 uger efter, at kendelsen var forkyndt for ham, afgav erklæring til fogeden om, at han bestred fordringen. Afgav debitor en sådan erklæring, skulle fogeden underrette rekvirenten om, at kendelsen var bortfaldet. Fremkom debitor ikke med nogen erklæring, skulle der på rekvirentens begæring kunne foretages udpantning, når der var forløbet 6 dage efter udløbet af den nævnte frist for debitor til at bestride fordringen. Efter forløbet af 3 måneder efter denne frists udløb skulle udpantning ikke længere kunne finde sted. Forslaget, der blev stærkt kritiseret i fagpressen[1]), blev vedtaget i landstinget, men nåede ikke at blive færdigbehandlet i folketinget inden rigsdagssamlingens slutning. Forslaget er ikke senere blevet genfremsat.

1 begyndelsen af 1920'erne rettede forskellige handelsforeninger henvendelse til justitsministeriet for at få indført regler svarende til tysk rets »Mahnverfahren«. Justitsministeriet forelagde spørgsmålet for Retsplejeudvalget, der i sin udtalelse gik kraftigt imod gennemførelse af sådanne regler[2]). Under henvisning hertil fandt justitsministeriet det betænkeligt at søge regler af den nævnte art gennemført[3]).

Adgangen til at foretage umiddelbart udlæg på grundlag af visse skylddokumenter, jfr. § 478, stk. 1, nr. 2, 2. pkt., nr. 3 og nr. 4, betyder, at retterne aflastes for at behandle en række inkassosager. Adgangen til at foretage umiddelbart udlæg på grundlag af skylddokumenter er gennem årene udvidet adskillige gange, og i »Betænkning om udlæg og udpantning«, (bet. 634/1971) s. 32 ff. foreslås en yderligere udvidelse, bl. a. således at gældsbreve skal kunne tjene som grundlag for tvangsfuldbyrdelse, når gældsbrevet indeholder en udtrykkelig bestemmelse herom. Gennemførelse af dette forslag vil imidlertid næppe betyde nogen væsentlig reduktion af det antal inkassosager, der kommer til behandling ved retterne. Som omtalt ovenfor omfatter inkassosagerne hovedsagelig almindelige regningskrav, for hvilke der ikke er udstedt noget skylddokument. Lovforslag i overensstemmelse med den nævnte betænkning genfremsættes i folketinget i efteråret 1973.

Ved retsafgiftsloven nr. 206 af 21. maj 1969 skete væsentlige forhøjelser af mindsteafgiften for borgerlige sager[4]). Ved vedtagelsen i folketinget af retsafgiftsloven var man opmærksom på, at forhøjelsen af retsafgifterne kunne betyde en begrænsning af antallet af små retssager. Dette har i praksis vist sig at være tilfældet. Man bør dog næppe gå videre ad denne vej. Adgangen til domstolen bør ikke vanskeliggøres ved en meget høj mindsteafgift.

På baggrund af de foran refererede overvejelser stiller rådet forslag om ændring af den indledende sagsbehandling med henblik på at muliggøre en enkel og billig frasortering af de sager, i hvilke der ikke er tvist mellem parterne, således at disse i det væsentlige kan ordnes af dommerkontorernes personale uden afholdelse af retsmoder. Herved vil arbejdet i retten kunne koncentreres om behandlingen af de egentlige retssager. Medens der i øvrigt henvises til det af rådet udarbejdede lovudkast og bemærkningerne hertil, skal her alene redegøres for forslagets hovedpunkter.

Forslaget går ud på, at der i et vist omfang åbnes mulighed for, at sager, i hvilke der ikke er nogen tvist, kan afgøres uden afholdelse af retsmøde.

Betingelserne for at anvende denne forenklede sagsbehandling er dels, at ansøgerens påstand lyder på betaling af et pengebeløb, dels at sagsøgeren ikke i stævningen har fremsat begæring om, at retten træffer bestemmelse om sagens behandling.

Hvad den første betingelse angår bemærkes, at den forenklede sagsbehandling i første række er tænkt anvendt på de rene inkassosager, hvor et pengebeløb indbetales. Det er navnlig for disse sagers vedkommende, at en forenklet fremgangsmåde er påkrævet, hvortil kommer, at sager om krav på andet end betaling af et pengebeløb regelmæssigt vil være af en sådan beskaffenhed, at sag-

[1]) Jfr. U 1905, 104 ff, 119 ff, 171 ff og 295 f.
[2]) Udtalelsen er gengivet i RT 1925/26, tillæg A, sp. 3941 ff.
[3]) Jfr. RT 1925/26, tillæg A, sp. 3854 f.
[4]) Jfr. herved *G. Ulrich* i Juristen 1969 s. 103 ff.

søgte må forventes at have indsigelser over for kravet. For anvendelsen af bestemmelserne er grundlaget for de påståede krav i øvrigt uden betydning.

Når det - som det fremgår af den anden betingelse - foreslås overladt til sagsøgeren ved sagsanlægget at vælge, om sagen skal behandles skriftligt eller ikke, skyldes det, at sagsøgeren gennem sit kendskab til sagen, bl. a. ved forudgående forhandlinger med sagsøgte, i almindelighed vil være klar over, hvilken stilling denne indtager til påstanden. Er det på forhånd klart, at sagsøgte vil fremkomme med indsigelser, har hverken sagsøgeren eller retten interesse i, at søgsmålet først søges behandlet efter de forenklede regler.

Efter forslaget forudsætter også den forenklede sagsbehandling, at sagsøgeren på sædvanlig måde indgiver stævning til vedkommende ret. Den videre *formelle fremgangsmåde* bliver herefter, at vedkommende retskontor foretager en undersøgelse af, om visse formelle krav til stævningen er opfyldt, således at stævningen er egnet til at danne grundlag for sagens behandling. Er dette tilfældet, foranlediger retten stævningen forkyndt for sagsøgte tillige med en opfordring til denne om inden en vis frist fra forkyndelsen skriftligt at fremkomme med eventuelle indsigelser og modkrav over for retten. Fristen skal i almindelighed mindst være på 14 dage. Denne opfordring træder således i disse tilfælde i stedet for den hidtidige opfordring til at møde og svare i sagen på første tægtedag.

Man har fundet det nødvendigt at kræve sagsøgtes eventuelle indsigelser og modkrav gjort gældende skriftligt for at sikre fornødent bevis for, at sagsøgte har reageret rettidigt. Også ekspeditionsmæssige grunde taler herfor. Da det vil være tilstrækkeligt, at sagsøgte blot skriftligt bestrider sagsøgerens påstand, medens det ikke kræves, at han i svaret nærmere skal redegøre for sine indsigelser eller modkrav, vil skriftlighedskravet næppe volde vanskeligheder, selv om sagsøgte ikke repræsenteres af advokat. Skulle det imidlertid vise sig nødvendigt eller ønskeligt, vil der uden vanskelighed kunne etableres en retshjælpsordning, således at sagsøgte ved henvendelse til rettens kontor eller et retshjælpskontor eller en advokat, der yder retshjælp, jfr. § 135, kan få hjælp til at udfylde en blanket, hvori sagsøgerens påstand bestrides, og således at der ved forkyndelsen af stævningen, f. eks. i en vedlagt vedledning, gives ham oplysning om muligheden for sådan hjælp. Eventuelt kan en sådan blanket udleveres sagsøgte i forbindelse med forkyndelsen af stævningen.

I Sverige er det ikke fundet nødvendigt at udarbejde blanketter af den art. Telefoniske henvendelser til dommerkontoret besvares med en anmodning om at fremkomme med skriftlig indsigelse, og efter de foreliggende oplysninger skulle det i almindelighed ikke volde debitorerne uoverstigelige vanskeligheder at udforme en skriftlig meddelelse, der kan danne grundlag for det videre arbejde med sagen.

Fremsætter sagsøgte herefter rettidigt indsigelse eller modkrav, overgår sagen efter forslaget til almindelig rettergang i det hele efter de regler, som foreslås for behandlingen af sager i første instans i øvrigt, hvorom henvises til det følgende afsnit.

Fremkommer der derimod ikke rettidigt indsigelser eller modkrav fra sagsøgtes side, skal retten ifølge forslaget på det således foreliggende grundlag afsige dom i overensstemmelse med sagsøgerens påstand. Dommen vil kunne udfærdiges ved en påtegning (stempel) på stævningen. Retten bør imidlertid inden domsafsigelsen påse, at der heller ikke reelt er åbenbare fejl ved stævningen. Man foreslår derfor en regel om, at retten i tilfælde af, at sagsfremstillingen i væsentlige henseender må antages at være urigtig eller åbenbart ikke kan begrunde påstanden, skal afvise sagen eller træffe bestemmelse om mundtlig forberelse af sagen. Selv om sagsøgte ikke har svaret rettidigt, kan retten undlade at afsige dom, navnlig hvor sagsøgtes undladelse af at svare må antages at skyldes lovligt forfald.

Rettens virksomhed har således i hovedsagen alene karakter af en konstatering af, at sagsøgte ikke fremsætter indsigelser eller modkrav, og en vis prøvelse af stævningen, og dommen består alene af en formel godkendelse eller autorisation af sagsøgerens påstand, således at der kan ske fuldbyrdelse af sagsøgerens krav.

Foran under A er omtalt, at en sagsøgt, der er dømt som udeblevet, efter gældende ret kan begære sagen genoptaget. Det er mest hensigtsmæssigt, at den første reelle

prøvelse af en sag sker i første instans. Rådet foreslår derfor *adgangen til at begære genoptagelse* af sager, der er afgjort efter den ovenfor omtalte autorisationsordning, betydelig udvidet. Samtidig begrænses sagsøgtes adgang til at anke domme af den nævnte karakter, således at anke kun kan ske under påberåbelse af fejl ved sagsbehandlingen. Man opnår herved, at de ordinære ankeinstanser ikke kommer til at virke som første instans ved behandlingen af sådanne sager. Efter forslaget, der også vil omfatte andre »udeblivelsessituationer« end den her omhandlede, skal sagsøgte kunne kræve genoptagelse, når han skriftligt begærer dette inden en vis frist fra dommens afsigelse. Retten kan efter forslaget betinge genoptagelsen af, at sagsøgte betaler eller stiller sikkerhed for de ham pålagte omkostninger. Men bortset herfra er der ikke knyttet betingelser til genoptagelsesadgangen. Der henvises herom til bemærkningerne til forslagets kap. 35.

Efter forslaget kan autorisationsordningen - når betingelserne herfor i øvrigt er til stede - anvendes for *såvel underrets- som landsretssager*. Også efter gældende ret er der som nævnt adgang for både underretterne og landsretterne til at afsige udeblivelsesdom i første instanssager, og man har ikke fundet anledning til at begrænse anvendelsen af de foreslåede regler til sager af mindre værdi. Praktisk vil betydningen af reglerne naturligvis være størst for underretssagernes vedkommende.

Under omtalen foran af den foreslåede formelle fremgangsmåde er det forudsat, at vedkommende retskontor drager omsorg for forkyndelse af stævningen for sagsøgte. Efter de gældende regler er det sagsøger, der må sørge for forkyndelsen. Denne ordning, som er forudsat bl. a. i retsplejelovens § 338, stk. 1 i slutningen, fører imidlertid i praksis til overflodig korrespondance, idet stævningen efter at have fået påtegning om berammelsen tilbagesendes vedkommende advokat, der derpå sender den til stævningsmanden. Denne ordning var måske naturlig tidligere, da gebyrerne til stævningsmændene skulle betales af parterne direkte til disse. Efter at vederlaget for forkyndelser nu skal afholdes af statskassen, synes det naturligt at gå over til en ordning, hvorefter retten efter at have forsynet stævningen med sin påtegning, sørger for forkyndelse. En sådan praksis har allerede udviklet sig i flere retskredse, navnlig hvor stævningsmændene som ved Københavns byret har eget kontor, eller hvor stævningsmanden eller stævningsmændene er ansat ved retten eller på dommerkontoret eller dog har deres daglige gang på dette, jfr. *Kisbye Møller* i Advokatbladet 1969 s. 291. Man skal i denne forbindelse pege på, at det ofte vil være hensigtsmæssigt at anvende brevforkyndelse eller postforkyndelse i stedet for forkyndelse ved stævningsmand.

Efter retsplejerådets forslag påhviler det ligesom efter den nuværende ordning sagsøger at bringe det rette forhold på det rene, såfremt der hersker uvished om sagsøgtes bopæl. En betingelse for, at retten kan tage sig af sagen er, at sagsøgtes navn og adresse er angivet på stævningen. Det påhviler ikke retten at foretage nærmere undersøgelser, hvis denne angivelse ikke er fyldestgørende. Kan forkyndelse ikke ske på det anførte grundlag, og kan de fornødne oplysninger ikke skaffes telefonisk fra sagsøgeren eller hans advokat, tilbagesendes stævningen til sagsøgeren eller advokaten, der da må sørge for at fremskaffe rigtig og tydelig adresse. Retsplejerådets forslag pålægger ikke retten øget arbejde. I de normale tilfælde sendes stævningen blot til forkyndelse i stedet for at sendes tilbage til advokaten. Retten skal ikke foretage undersøgelser i tilfælde af adresseændringer eller mangelfulde adresser og har intet ansvar for følgerne af eventuelle fejl ved adresseangivelserne i stævningerne.

II.

Sagens forberedelse i egentlige retssager.

A. Hovedpunkter af gældende ret.

Reglerne om sagens begyndelse og om virkningen af parternes udeblivelse på første tægtedag er omtalt ovenfor under I, A.

Giver parterne møde på første tægtedag, og bestrider sagsøgte sagsøgerens påstand, skal der ske en forberedelse af sagen. Formålet med denne forberedelse er at fastlægge sagens tvistepunkter, således at den senere domsforhandling kan gennemføres uden udsættelse. Under forberedelsen skal det således klarlægges, hvilke påstande der vil blive nedlagt, hvilke anbringender der vil blive gjort gældende, hvilke omstændigheder der ikke bestrides, og hvilke der skal være genstand for bevisførelse. Det skal endvidere klarlægges, på hvilken måde bevis agtes ført.

For at forberedelsen skal kunne opfylde sit formål er det i et vist omfang nødvendigt allerede på forberedelsesstadiet eller ved forberedelsens afslutning at begrænse adgangen til at fremkomme med nye påstande og anbringender og til at føre beviser, som modparten ikke gennem forberedelsen er orienteret om. De nærmere regler herom er omtalt i bemærkningerne til forslagets § 365.

Efter gældende ret sker der ofte bevisførelse under forberedelsen. Efter de oprindelige kommissionsudkast og de første regeringsforslag var princippet om bevisumiddelbarhed - hvorefter bevisførelsen (afhøring af parter, vidner m. v.) foregår for den dømmende ret under domsforhandlingen - gennemført i videst muligt omfang for at give retten det bedst mulige grundlag for at træffe afgørelse i sagen. Forberedelsen, der skulle foregå ved den ret, som skulle træffe afgørelse i sagen, skulle således ikke omfatte bevisførelsen, og det var derfor meningen, at forberedelsen skulle gøres færdig i et enkelt retsmøde forud for domsforhandlingen[1]). Disse tanker blev imidlertid kun i begrænset omfang realiseret ved gennemførelsen af retsplejeloven. Økonomiske og praktiske betænkeligheder blev gjort gældende. Man fandt, at rejsen til et måske fjerntliggende tingsted under datidens trafikforhold ville påføre sagens parter og vidner betydelig ulejlighed og udgift, som ikke altid ville stå i rimeligt forhold til forklaringens betydning[2]).

Forberedelsen i *landsretssager* blev derfor som hovedregel henlagt til underretterne, og det blev bestemt, at bevisførelsen i almindelighed skulle foregå under forberedelsen ved underretten, således at resultatet af bevisførelsen under den senere domsforhandling ved landsretten præsenteredes ved oplæsning af de protokollerede forklaringer. Også for *underretssagernes* vedkommende blev det bestemt, at bevisførelsen kunne foregå under forberedelsen.

I det følgende vil reglerne om forberedelse af underretssager og landsretssager blive nærmere omtalt. Regler om forberedelse af *landsretssager* findes i retsplejelovens kap. 32. I kap. 39 findes en række regler om forberedelse af *under retssager*. I øvrigt finder reglerne om landsretssager ifølge § 434 anvendelse »med de lempelser, som flyder af forholdets natur«.

1. Forberedelse af under retssager.

Reglerne om forberedelse af underretssager er enkle. Bortset fra stævningen er forberedelsen mundtlig. Selv om det i enkelte tilfælde måtte findes ønskeligt, kan der ikke udveksles processkrifter.

Som omtalt ovenfor under I er det efter den gældende ordning ikke muligt at afsætte tilstrækkelig tid til en egentlig forhandling om sagen på første tægtedag. Fremsætter sagsøgte indsigelser mod sagsøgerens påstand, eller fremsætter han modkrav, vil sagen derfor — efter at stævningen er frem-

[1]) Jfr. *H. Munch-Petersen* Den danske retspleje, 2. udg. I s. 168 f og II s. 176 f. med henvisninger samt *Spleth* i Retsplejeloven gennem 50 år (1969) s. 65 f.

[2]) Jfr. RT 1906/07, tillæg A, sp. 4124 f.

lagt og sagsøgtes indsigelser m. v. i korthed er protokolleret - blive udsat til et senere retsmøde, medmindre sagen undtagelsesvis er så enkel, at der kan træffes afgørelse uden bevisførelse og videre procedure. Dommeren bestemmer, om sagen skal udsættes til forberedelse eller til domsforhandling, og om bevisførelsen skal ske under forberedelsen eller under domsforhandlingen, jfr. § 433.

Som det fremgår af det anførte, overlader retsplejeloven det i vidt omfang til dommeren at bestemme, hvorledes forberedelsen af underretssager skal foregå. I årene efter retsplejelovens gennemførelse udviklede der sig i mange retskredse en praksis, hvorefter behandlingen af underretssager udstykkedes over en lang række retsmøder, således at man i flere retsmøder afhørte parter og vidner og protokollerede deres forklaringer, eventuelt efter at sagen ind imellem på parternes begæring havde været udsat nogle gange, for at parterne kunne overveje yderligere bevisførelse eller lignende, hvorefter sagen omsider berammedes til domsforhandling. Denne praksis følges endnu i adskillige retskredse. I mange retskredse søger man dog nu at koncentrere sagsbehandlingen, således at ubegrundede udsættelser og overflødige forberedende retsmøder undgås, og således at der sker en samlet bevisførelse under domsforhandlingen[1]).

2. Forberedelse af landsretssager.

Forberedelsen af landsretssager foregår kun ved vedkommende landsret, dersom parterne er enige om, at forberedelsen skal ske ved landsretten, eller hvis vedkommende underret har tingsted i den retskreds, hvor landsretten har sit sæde. Ved anvendelsen af denne regel anses alle underretterne i det storkøbenhavnske område for at have tingsted i København, jfr. retsplejelovens § 338, stk. 1 og 2. I øvrigt forberedes landsretssager ved den underret, under hvilken sagens pådømmelse ville høre, såfremt landsretsbehandling ikke var anvendelig, som oftest sagsøgtes hjemting.

Lovens hovedregel om landsretssagernes forberedelse ved underret er dog kun for Vestre Landsrets vedkommende tillige den praktiske hovedregel. I Vestre Landsrets kreds forberedes 80-90 pct. af de borgerlige første instanssager ved underret. For Østre Landsrets vedkommende er det tilsvarende tal kun ca. 10 pct.

Uanset om forberedelsen af en landsretssag foregår for vedkommende landsret eller for en underret, indledes forberedelsen med en særlig skriftveksling mellem parterne. Første led i denne er sagsøgerens stævning. Vil sagsøgte bestride den heri fremsatte påstand, kan han ikke som i underretssager gøre dette mundtligt, men må i retsmødet på sagens første tægtedag fremlægge et svarskrift, indeholdende hans påstand og en kort fremstilling af hans benægtelser og indsigelser og i det hele af de kendsgerninger, som hans forsvar grunder sig på. Ønsker han under sagen at gøre modfordringer gældende, må han i svarskriftet tillige anføre de kendsgerninger, hvorpå de støttes. Sammen med svarskriftet må sagsøgte fremlægge de dokumenter, han vil påberåbe sig. Undlader sagsøgte at opfylde disse forskrifter, betragtes han i almindelighed som udeblevet, jfr. retsplejelovens § 343, stk. 1. Som led i forberedelsen af sagen vil der som oftest blive udvekslet et yderligere skriftligt indlæg fra hver side, fra sagsøgerens side en replik og fra sagsøgtes side en duplik, jfr. retsplejelovens § 344, stk. 1. Som oftest fastsætter retten samtidig frist for afgivelse af replik og duplik, således at disse skrifter udveksles mellem parterne uden rettens mellemkomst og fremlægges samlet i et senere retsmøde. Det forekommer dog også, at der afholdes et særskilt retsmøde til fremlajggelse af replik og fastsættelse af frist for afgivelse af duplik. En fortsat skriftveksling mellem parterne kan kun undtagelsesvis, hvor sagens beskaffenhed skønnes at gøre det nødvendigt, tillades, jfr. retsplejelovens § 344, stk. 2.

Når skriftvekslingen er sluttet, skal der - hvis sagen forberedes ved underret - i almindelighed ske bevisførelse ved underretten i form af afhøring af parter og vidner, optagelse af syn og skøn m. v. Fremsætter nogen af parterne ønske herom, kan landsretten dog bestemme, at bevisførelsen helt eller delvis skal foregå ved landsretten under domsforhandlingen, jfr. § 351. Foregår bevisførelsen ved underretten, forekommer det endnu i adskillige retskredse, at den udstyk-

[1]) Jfr. *Abitz* i Retsplejeloven gennem 50 år (1969) s. 153 og *S. A. Jacobsen* i Proceduren (1969) s. 212.

kes over en række retsmøder. I andre retskredse søger man at koncentrere bevisførelsen. Herom gælder i det hele, hvad der ovenfor under I er anført om forberedelse af underretssager.

Når underrettens forberedelse er afsluttet, henviser underretten sagen til domsforhandling ved landsretten, jfr. § 351 og § 360, stk. 2. Landsretten berammer herefter - efter at parterne har haft lejlighed til at udtale sig - sagen til domsforhandling, jfr. § 360, stk. 4. Ved Østre Landsret sker berammelsen normalt i et forberedende retsmøde. Ved Vestre Landsret afholdes der i almindelighed ikke forberedende retsmøder alene med henblik på berammelse af domsforhandlingen. I stedet sker berammelsen efter telefonisk konference med parternes advokater, der herefter skriftligt underrettes om tidspunktet for domsforhandlingen.

Foregår forberedelsen af sagen ved vedkommende landsret, er det praksis, at den del af bevisførelsen, som består i afhøringer, foretages under domsforhandlingen. Sagen kan derfor, hvis andet bevismateriale ikke skal tilvejebringes, straks ved skriftvekslingens slutning berammes til domsforhandling.

I de senere år har der ved begge landsretter været bestræbelser i gang for at koncentrere og rationalisere forberedelsen af landsretssager.

Både af hensyn til de fordele, som er forbundet med bevisførelse umiddelbart for den dømmende ret, og for at opnå den fornødne koncentration af processen, har begge landsretter tilkendegivet, at ønsker fra parterne om henlæggelse af bevisførelsen til domsforhandlingen for landsretten i almindelighed kan ventes imødekommet, jfr. meddelelsen fra Østre Landsrets præsident i Juristen 1954 s. 335 og Vestre Landsrets præsidents cirkulæreskrivelse af 15. maj 1962, gengivet i Advokatbladet 1962 s. 166. Mulighederne for at henlægge bevisførelsen til landsretten blev stærkt forøget efter ophævelsen af de tidligere gældende afstandsbegrænsninger for parters og vidners mødepligt ved lov nr. 149 af 21. april 1965 om ændringer i retsplejeloven, jfr. nærmere herom den til grund for loven af 1965 liggende betænkning om vidner nr. 316 af 1962, s. 68 f og 86.

Udviklingen i de senere år har da også vist en tydelig tendens til i stadig stigende omfang at lade bevisførelsen foregå direkte for landsretten under domsforhandlingen. For Vestre Landsret, hvor som nævnt 80-90 pct. af første instanssagerne skal forberedes ved underret, var det tidligere reglen, at bevisførelsen foregik for underretten. Dette gælder nu kun for knap 30 pct. af de ved underretten forberedte sager, og i ca. 75 pct. af alle sager foregår bevisførelsen nu også ved Vestre Landsret under domsforhandlingen. I de resterende 25 pct. af sagerne sker i betydeligt omfang supplerende bevisførelse, herunder afhjemling af syn og skøn, for landsretten.

I det ovenfor nævnte cirkulære af 15. maj 1962 henstillede præsidenten for Vestre Landsret til de advokater, der giver møde for landsretten under forberedelse af ankesager, at de allerede ved inkaminationen, eller, når yderligere skriftveksling finder sted, ved dennes afslutning var forberedt på at redegøre for hele den bevisførelse, som anses nødvendig, og i stand til at tage stilling til spørgsmålet om dens henlæggelse til domsforhandlingen, således at der straks kan foretages en samlet overvejelse af tilrettelæggelsen af bevisførelsen som helhed. Cirkulæret gjaldt efter sin ordlyd kun ankesager, der altid forberedes ved landsretten selv, men i praksis kom dets regler også til at gælde for de første instanssager, der forberedes ved landsretten. Formålet med cirkulæret var at koncentrere forberedelsen således, at der ikke opstod behov for udsættelser mellem skriftvekslingens slutning og domsforhandling. Beslutninger om udsættelse træffes efter retsplejeloven af retten. Parterne har ikke - heller ikke selv om de måtte være enige herom - krav på at få sagen udsat. Selv om der selvsagt må tillægges parterne enighed om at ønske udsættelse betydelig vægt, skal retten foretage en selvstændig vurdering af, om den af parterne anførte begrundelse for udsættelsen kan anses for rimelig. Retsplejeloven nævner selv forskellige udsættelsesgrunde, såsom forhindringer for retten selv eller lovligt forfald for parterne, deres advokater, vidner m. v., jfr. retsplejelovens § 277, stk. 3, og § 362, stk. 1. Størst praktisk betydning har imidlertid reglerne om udsættelse af hensyn til sagens oplysning og parternes stillingtagen til sagens problemer. Domstolene administrerer i almindelighed disse reg-

ler særdeles liberalt og er nok ikke sjældent gået videre, end det har været retsplejelovens tanke.

Advokaterne fulgte i stort omfang henstillingen i cirkulæret med det resultat, at antallet af forberedende retsmøder gik væsentligt ned. I tiden fra 1961 til 1968 faldt disse med ca. 20 pct., samtidig med, at antallet af sager steg med ca. 20 pct.[1]).

Denne nedgang i antallet af retsmøder betød, at der ikke var behov for at holde ordinær ret til behandling af beslutninger under forberedelsen ved landsretten i samtlige afdelinger hver uge, og efter at advokaterne havde henledt rettens opmærksomhed herpå, blev der i 1968 - jfr. Advokatbladet 1968 s. 28 f - indført den ændring, at der for samtlige Vestre Landsrets 7 afdelinger kun afholdes ordinær ret en gang om ugen til forberedelse af ankesager og de første instanssager, hvis forberedelse er henlagt til landsretten. Den ordinære ret administreres for et længere tidsrum af den samme retsformand, der påser, at udsættelse kun meddeles, når dette er absolut nodvendigt. Efter skriftvekslingens slutning sendes sagen med eventuelle bevisbegæringer til den afdeling, der endeligt skal behandle sagen. Imødekommelse af bevisbegæringer sker som oftest ved en påtegning (stempel) på begæringen eller - som f. eks. ved udmeldelse af syns- og skønsmænd - ved en kort retsbogstilførsel[2]). Fremsættes der begæringer om processuelle tilladelser efter sagens henvisning til den behandlende afdeling, træffes afgørelse herom også i vidt omfang på skriftligt grundlag. Kun såfremt en egentlig forhandling om de fremsatte begæringer skønnes nødvendig, afholdes der et forberedende møde ved den behandlende afdeling.

Denne nyordning har fungeret tilfredsstillende og har ført til yderligere begrænsning af retsmøderne under forberedelsen, bl. a. derved, at advokater - navnlig med bopæl uden for Viborg - har begæret ankesager henvist direkte til domsforhandling uden afholdelse af noget inkaminationsmøde.

Ved forhandlinger mellem Østre Landsret og Sø- og Handelsretten i København på den ene side og repræsentanter for de procederende advokater på den anden side, er der i 1969 - **jfr.** Advokatbladet 1969 s. 141 f. - indført en ordning, hvorefter begæringer om udsættelse af forberedende retsmøder kan fremsættes skriftligt. Endvidere er der givet tilsagn om, at der - hvis der synes at være anledning hertil - vil kunne afholdes et forberedende møde mellem retsformanden og de advokater, der skal møde under domsforhandlingen, med det formål at tilvejebringe »klarhed vedrørende påstande og anbringender samt bevisførelsens omfang og formål«. Baggrunden for tilsagnet om afholdelse af sådanne forberedende møder angives bl. a. at være, »at domsforhandlingerne undertiden synes unødigt vidtløftige og ikke altid præget af fornoden klarhed som følge af, at den foregående skriftveksling ikke i tilstrækkelig grad har skabt klarhed over de påstande og anbringender, som fra begge sider fremsættes«. Det forudsættes, at såvel retsformanden som advokaterne er tilstrækkelig orienteret i sagen **til,** at denne med nytte kan drøftes, og det forudses, at det ofte vil være hensigtsmæssigt at mægle forlig under det forberedende møde.

Også ved Vestre Landsret afholdes der nu i et vist omfang forberedende møder af den nævnte karakter ved den behandlende afdeling (ikke af den særlige forberedelsesafdeling).

B. Hovedtræk af ordningen i Norge og Sverige.

1. Norge.

Som omtalt foran s. 7 er by- og herredsretterne i Norge første instans ved behandlingen af praktisk talt alle borgerlige sager. Reglerne om sagsforberedelsen er derfor udformet med henblik på disse retters virksomhed, men finder i øvrigt tilsvarende anvendelse ved lagmandsretterne og Høyesterett i de tilfælde, hvor sager undtagelsesvis indbringes for disse retter som første instans.

Formålet med forberedelsen er i tvistemålslovens § 302, stk. 3, angivet at være såvidt muligt at tilvejebringe de nødvendige betingelser for, at hovedforhandlingen kan føres til ende uden udsættelse. Opgaven under forberedelsen er således at få bragt på det rene, hvilke faktiske omstændigheder der strides om, og hvilke beviser, der under hovedforhandlingen ønskes ført til belysning af disse omstændigheder. Det er herved forud-

[1]) Jfr. *Abitz* i Retsplejeloven gennem 50 år (1969) s. 157 ff.
[2]) Jfr. *Abitz* i Retsplejeloven gennem 50 år (1969) s. 159.

sat, at dommeren under forberedelsen indtager en aktiv stilling og påser, at forberedelsen ikke unødigt trækker i langdrag.

Medens sagsforberedelsen efter dansk ret er fastlagt således ved retsplejeloven, at forberedelsen af underretssager (bortset fra stævningens udtagelse) aldrig kan og at landsretssager altid skal indledes skriftligt, er det efter norsk ret principielt overladt til vedkommende dommers valg, om forberedelsen skal foregå mundtligt - under parternes personlige møde for retten - eller skriftligt gennem skriftveksling. Valget afhænger af, hvilken fremgangsmåde dommeren i det enkelte tilfælde finder bedst egnet, og ordningen er så smidig, at der under forberedelsen er mulighed for at gå over fra den ene form til den anden. Skriftlig forberedelse skal dog vælges, hvis nogen af parterne ikke har pligt til at møde personligt for retten og heller ikke erklærer at ville møde frivilligt, eller hvis møde af begge parter på samme tid og sted ville være forbundet med uforholdsmæssige ulemper eller omkostninger, undtagelser, som er naturligt begrundede i de betydelige afstande, som en part eventuelt kunne komme til at rejse, jfr. herved forarbejderne til Tvistemålsloven, refereret i *Alten:* Tvistemålsloven, 3. udgave, 1954, s. 290. I praksis er den skriftlige sagsforberedelse vistnok den almindelige, jfr. *Augdahl:* Norsk Civilprocess, 3. utg., 1961, s. 29 f. I en rundskrivelse af 5. marts 1957 til herreds- og byretsdommerne har det norske justisdepartement gjort opmærksom på, at mundtlig sagsforberedelse med fordel kunne bruges i større udstrækning.

Ved mundtlig sagsforberedelse berammer retten et møde, hvortil den indkalder parterne personligt. Parterne har dog ret til at have en procesfuldmægtig (advokat) med til mødet. Samtidig med indkaldelsen forkyndes stævningen for sagsøgte, jfr. § 303. Under mødet afgiver begge parter forklaringer. Formål med afhøringerne på dette stadium af sagen er alene at få genstanden for tvisten fastlagt. Det er ikke meningen, at disse forklaringer skal erstatte de egentlige partsafhøringer under den senere hovedforhandling. I forbindelse med forklaringerne skal parterne endvidere oplyse, hvilke beviser de ønsker at føre. Oplysningerne herom kan dog eventuelt senere suppleres ved et processkrift. Efter omstændighederne kan sagen ved mødets slutning straks optages til dom under hovedforhandling eller efter hovedforhandling i samme møde, jfr. § 305, stk. 2, men almindeligvis vil sagen i mødet blive berammet til senere hovedforhandling eller eventuelt blive udsat til yderligere forberedelse. I sidste fald har dommeren påny valget mellem mundtlig og skriftlig forsat forberedelse.

Beslutter dommeren at lade sagen forberede skriftligt, forkyndes stævningen for sagsøgte med tilkendegivelse om, at han inden en bestemt frist, som regel ikke længere end 3 uger, må give »tilsvar« enten i et forberedende indlæg - i det væsentlige svarende til et dansk svarskrift - eller under personligt møde for dommeren, jfr. § 313. Sagsøgeren gøres herefter bekendt med sagsøgtes tilsvar, men yderligere indlæg forudsættes i almindelighed ikke afgivet, dels for ikke at forsinke sagen, dels for ikke at flytte tyngdepunktet i processen fra den mundtlige hovedforhandling til den skriftlige forberedelse. Der er dog intet til hinder for, at dommeren, hvis særlige omstændigheder gør det nødvendigt, kan beslutte, at yderligere forberedelse skal ske, skriftligt eller mundtligt, og i praksis afholdes ikke sjældent efter skriftvekslingens slutning under dommerens medvirken en uformel mundtlig forhandling med parterne og disses procesfuldmægtige til endelig tilrettelæggelse af hovedforhandlingen. I øvrigt står det også uden for de tilfælde, i hvilke dommeren finder det nødvendigt, hver af parterne frit for at indgive yderligere forberedende indlæg, en adgang, som kan benyttes også, hvor sagen forberedes mundtligt. Retten må da blot drage omsorg for, at modparten bliver gjort bekendt med disse. Hovedforhandling berammes, så snart dommeren finder sagen tilstrækkeligt forberedt.

Den skriftlige forberedelse efter norsk ret er i egentlig forstand skriftlig. Processkrifterne afleveres eller sendes til rettens kontor, der videresender dem til modparten og i givet fald fastsætter frist for afgivelse af svar. Der afholdes ikke som i Danmark retsmøder til fremlæggelse af skrifterne.

Som det fremgår af foranstående, er den almindelige regel såvel ved mundtlig som ved skriftlig sagsforberedelse, at egentlig bevisførelse ikke finder sted under forberedelsen, men henlægges til hovedforhandlingen som en del af denne. Ganske udelukket at

foranstalte bevisførelsen under forberedelsen er det dog ikke. Det kan således bl. a. ske, hvis det under særlige omstændigheder findes at være af betydning at få kendskab til f. eks. et vidnes forklaring allerede på dette stadium af sagen, jfr. § 321 smh. med § 195.

Bestemmelsen i § 317, stk. 2, om, at parterne under forberedelsen - hvad enten denne er mundtlig eller skriftlig - af egen drift kan fremkomme med (yderligere) forberedende indlæg, indebærer adgang for parterne til pä dette stadium af sagen at ændre påstande, anbringelser og indsigelser og til at fremkomme med nye beviser.

2. Sverige.

De svenske regler om forberedelse af borgerlige sager i første instans frembyder flere lighedspunkter med de norske. Den norske tvistemålslov af 1915 har været blandt de proceslove, som har haft betydning for udformningen af den svenske rättegångsbalk af 1942 (RB). Reglerne i denne lovs kapitel 42, der er givet for forberedelsen ved underret (tingsretterne), hvor som tidligere nævnt praktisk talt alle første instanssager foretages, finder tilsvarende anvendelse på forberedelsen ved hovrätterna og ved Högsta domstolen i de få tilfælde, i hvilke disse retter virker som første instans.

Efter rättegångsbalken har forberedelsen, som er obligatorisk i alle borgerlige sager, til formål at sikre, at sagen under hovedforhandlingen kan føres til ende uden udsættelse, jfr. RB 42:6 og *Hassler:* Svensk Civilprocessrätt s. 239 samt *Ekelöf:* Rättegång 5. häftet, s. 9 f. Under forberedelsen må parternes standpunkt og de beviser, de måtte onske at føre, derfor klarlægges, og de punkter af sagen, som ikke skal hovedforhandles, må skilles ud. Således afgøres spørgsmål om eventuel afvisning af sagen så vidt muligt allerede under forberedelsen. Det væsentlige er med andre ord at skabe mulighed for en koncentration af hovedforhandlingen ved at fastlægge en ramme for denne.

Forberedelsen kan være mundtlig eller skriftlig. Det er lovens hovedregel, at forberedelsen skal være mundtlig, jfr. RB 42:9. Retten kan imidlertid træffe bestemmelse om skriftlig forberedelse, hvis møde af en part ville medføre urimelige udgifter eller særlig ulejlighed, eller skriftlig forberedelse henset til sagens beskaffenhed findes bedre egnet. Valget mellem de to former for forberedelse inden for de af loven angivne retningslinier er overladt til retten og principielt uafhængigt af parternes ønske.

Beslutningen om forberedelsens form træffes i forbindelse med rettens udfærdigelse af stævning i sagen. Beslutningen kan imidlertid når som helst ændres, således at en påbegyndt mundtlig forberedelse efterfølges af en skriftveksling eller omvendt, at parterne efter skriftveksling indkaldes til mundtlig forhandling til endelig klarlæggelse af deres standpunkter.

Ved mundtlig forberedelse af sagen berammes et møde, hvortil parterne indkaldes. Kan det antages, at forberedelsen fremmes ved parternes personlige tilstedeværelse i dette møde, kan retten pålægge dem at give møde. Sagsøgte kan afgive det foreskrevne svar i sagen enten mundtligt eller skriftligt. Mundtligt svar gives under mødet, skriftligt svar senest ved denne lejlighed, men gerne nogen tid forinden for derved at sætte retten og modparten i stand til at gøre sig bekendt med sagsøgtes standpunkt inden mødet.

Det skal tilstræbes at nå til en afslutning af forberedelsen ved dette første møde, om nødvendigt ved en aktiv indsats fra rettens side til afhjælpning af eventuelle mangler og lignende, jfr. RB 42:12 og *Ekelöf:* Rättegång, 5. häftet, s. 142 f og 38 f. Det er dog ikke altid muligt at undgå udsættelse. En part kan således behøve tid til at tage stilling til det af modparten anførte, eller det kan vise sig påkrævet at indkalde en part til at møde personligt. I så fald må sagen udsættes til fortsat forberedelse.

Møderne under den mundtlige forberedelse er - modsat de forberedende møder[1]), der i Danmark afholdes på de ordinære retsdage - karakteriseret ved, at der er afsat fornøden tid til en virkelig gennemgang af problemerne i sagen, og at parterne, deres advokater og dommeren har et sådant kendskab til sagen, at der virkelig er mulighed for at få tvistepunkterne fastlagt. I en del tilfælde fører denne gennemgang af sagen til, at der allerede i dette første mode indgås forlig mellem parterne.

[1]) Om forholdene i Sverige før reformen af 1942, se Ekelöf smstd. s. 10, note 4.

Ved skriftlig forberedelse pålægges det i stævningen sagsøgte inden en vis tid at fremkomme med skriftligt svar. Når dette er indkommet, forkyndes det for sagsøgeren, og retten træffer afgørelse om, hvorvidt yderligere skriftveksling er påkrævet. I almindelighed vil retten i forbindelse med forkyndelsen af svarskriftet pålægge sagsøgeren inden en vis frist at tage stilling til det i svarskriftet anførte, hvis han måtte ønske det, og nogen begrænsning af det antal skrifter, som kan udveksles mellem parterne, indeholder loven ikke. Udvekslingen af skrifter sker gennem retten, men uden afholdelse af retsmøder til fremlæggelse af skrifterne.

Som led i forberedelsen, hvadenten denne er mundtlig eller skriftlig, skal bevisførelsen tilrettelægges. Da selve bevisførelsen finder sted under hovedforhandlingen direkte for den dømmende ret, skal parterne under forberedelsen alene opgive, hvilke beviser der agtes ført, og hvilke omstændigheder de anførte bevismidler skal styrke.

Hverken under mundtlig eller skriftlig forberedelse indtræder præklusion af parternes adgang til at fremkomme med nye eller ændrede påstande, anbringender, indsigelser eller bevisbegæringer. En vis begrænsning følger dog af, at forberedelsen ledes af retten, der overensstemmende med loven vil påse, at forberedelsen ikke trækker længere ud end strengt nødvendigt, ligesom en parts eventuelle forsømmelser under forberedelsen kan medføre omkostningsmæssigt ansvar for den pågældende, jfr. *Ekelöf:* Rättegång, 5. häftet, s. 36 f.

En parts undladelse af at møde personligt i tilfælde, hvor sådan mødepligt er pålagt ham, betragtes ikke som udeblivelse, hvis han under mødet er behørigt repræsenteret af en procesfuldmægtig (advokat). Den udeblevne part kan derimod efter omstændighederne idømmes bøde. Dette sker dog vistnok udenfor ægteskabssager og andre ikke dispositive sager kun meget sjældent og kun, hvor den anden part har fremsat begæring derom.

Under skriftlig forberedelse af sagen medfører sagsøgtes undladelse af rettidigt at svare, at sagen straks overgår til mundtlig forberedelse, således at parterne indkaldes til et møde.

C. Forslaget.

De gældende regler om sagsforberedelsen er ofte blevet kritiseret. Kritik har også været rettet mod den måde, hvorpå reglerne er blevet praktiseret. Herved må man imidlertid være opmærksom på, at praksis ikke på alle punkter er den samme ved alle retter. En kritik kan derfor meget vel være rammende for så vidt angår en praksis, der følges - og måske på grund af forholdene på stedet må følges - ved en række retter, men mindre træffende andre steder, hvor forhold som f. eks. retskredsens størrelse og embedets personaleressourcer er anderledes. Således gør der sig nok ret store forskelle gældende med hensyn til behandlingen af inkassosager på den almindelige retsdag. Også for så vidt angår de egentlige retssager består der som omtalt ovenfor under A visse forskelle mellem praksis ved de forskellige retter.

Kritikken vedrørende de egentlige retssager har navnlig rettet sig mod *manglende koncentration* af sagsbehandlingen, d.v. s. at sagens forberedelse ikke er samlet i et enkelt eller enkelte retsmøder. Et andet hovedpunkt i kritikken er, at *bevisumiddelbarheden* — trods visse fremskridt — endnu ikke er gennemført i det praktisk mulige og ønskelige omfang[1]).

Rådets udkast til ændrede regler for sagsforberedelsen tilstræber en effektivisering og koncentration af denne. Udkastet er i vidt omfang inspireret af reglerne i de norske og svenske retsplejelove om forberedelsen af borgerlige sager. Begge disse love er nyere end den danske retsplejelov. Udkastet bygger i øvrigt på de erfaringer, som er gjort ved de i de seneste år - tildels som forsøg - gennemførte nyordninger af sagsforberedelsen. Iværksættelsen af disse forslag har i øvrigt i et vist omfang haft forbindelse med arbejdet i rådet. Efter udkastet, hvis hovedpunkter er nærmere omtalt nedenfor, udskilles bevisførelsen som altovervejende hovedregel fra forberedelsen og henlægges til domsforhandlingen, således at forberedelsen bliver begrænset til en tilrettelæggelse af sagen med henblik på en domsforhandling, der kan gennemføres uden udsættelser med umiddelbar bevisførelse for den dommende ret. Denne begrænsning af forberedelsen i

[1]) Jfr. således C. *Bang* i Juristen 1955, 463 ff., *A. Gøtsche* i UfR 1955 **B**. 284 f., *Spleth* i Juristen 1959, 345, *Theodor Petersen* i Juristen 1959, 390, *Rønnov* i Juristen 1962, 21 ff., *Müller* i Juristen 1964, 1 ff., *H. Schaumburg* i Juristen 1964, 212 ff., og *Abitz* i Retsplejeloven gennem 50 år (1969) s. 154 ff.

forbindelse med den i øvrigt tilstræbte stærke begrænsning af antallet af forberedende retsmoder gor det muligt at henlægge forberedelsen af samtlige landsretssager til vedkommende landsret selv og derved gennemføre den ønskelige enhed i sagsbehandlingen. Forslaget stiller desuden krav om en mere aktiv indsats end hidtil under forberedelsen både fra retterne og fra parterne (advokaterne). Forslaget vil derfor efter rådets opfattelse, om det virkelig efterleves i praksis, føre til, at forberedelsen bedre end nu kommer til at opfylde sit formål: så hurtigt, enkelt og klart som muligt at få fastlagt sagens tvistepunkter og den nødvendige bevisførelse til oplysning om disse spørgsmål.

Nogle af udkastets hovedpunkter er omtalt i det følgende. 1 øvrigt henvises til forslaget og bemærkningerne til de enkelte bestemmelser.

1. Efter forslaget er reglerne om forberedelsen af borgerlige sager - modsat gældende ret - *fælles for underrets- og landsretssager.*

Som omtalt ovenfor under A er de gældende regler udformet således, at der kun findes selvstændige regler om forberedelse af landsretssager. For underretssagernes vedkommende findes en række særlige regler. I øvrigt gælder reglerne for landsretssager »med de lempelser, som flyder af forholdets natur«.

En sådan udformning af reglerne er ud fra et lovteknisk synspunkt uheldig, navnlig fordi den ikke skaber klarhed med hensyn til, hvilke regler der gælder for underretssager.

Efter rådets opfattelse bør der ikke opstilles to forskellige regelsæt for landsretssager og underretssager. Afgørende for, hvorledes en sag bor forberedes, bør være sagens karakter, ikke om sagen hører under landsret eller underret. Der bør derfor opstilles fællesregler for landsretssager og underretssager, der er så smidige, at man for den enkelte sags vedkommende kan anvende netop den forberedelsesform, der er hensigtsmæssig.

Opstillingen af fællesregler indebærer bl. a., at der - som nærmere omtalt nedenfor - åbnes mulighed for hel eller delvis skriftlig forberedelse også af underretssager. Efter de gældende regler er forberedelsen af underretssager altid mundtlig, således at en udveksling af indledende skriftlige indlæg - som foreskrevet i landsretssager — er udelukket. Denne ordning, der således bygger på sondringen mellem underrets- og landsretssager uden hensyntagen til sagens egen beskaffenhed, rammer vel i de fleste tilfælde det rigtige. Ordningen udelukker imidlertid på den ene side en skriftlig klarlæggelse af parternes standpunkter i en måske indviklet underretssag og stiller på den anden side i en enkel landsretssag undertiden krav om afgivelse af unødvendige skrifter. I praksis har der af og til vist sig behov for en indledende skriftlig forberedelse også i underretssager, og der bør efter rådets opfattelse både åbnes mulighed herfor og for i de nok fåtallige tilfælde, i hvilke skriftlig forberedelse af landsretssager er ufornøden, at nøjes med mundtlig sagsforberedelse af disse.

2. Efter forslaget skal *alle landsretssager forberedes ved landsretten,* d. v. s. ved den ret, der skal afgøre sagen.

Som omtalt ovenfor under A forberedes en væsentlig del af landsretternes sager ikke ved landsretten selv, men ved en underret. Dette er for parterne og også både for underretter og landsretter en utilfredsstillende løsning. Opdelingen af sagsbehandlingen mellem to retter betyder, at underretterne ofte må udføre et betydeligt arbejde med sager, som disse retter dog ikke kommer til at afgøre. Opgaven, at forberede sagen til en anden ret, er lidet taknemmelig, og selv om der i langt de fleste tilfælde udføres et udmærket arbejde af vedkommende underret, kan ordningen dog let føre til, at retten viser sådanne sager mindre interesse end de sager, den selv skal påkende. Der gør sig derfor i praksis betydelige forskelle gældende fra sag til sag med hensyn til kvaliteten af arbejdet under forberedelsen. Delingen betyder endvidere, at landsretterne er uden indflydelse på det forberedende arbejde i sager, som senere skal domsforhandles for og afgøres af disse. Dette har ikke sjældent til følge, at forberedelsen trækker i langdrag og dog ikke har ført til den klaring af sagen, som burde være opnået før domsforhandlingens begyndelse.

Særlig i tilfælde, hvor en landsretssags forberedelse for underret tillige omfatter be-

visførelsen (afhøring af parter, vidner m.v.), har det vist sig, at forberedelsestiden ofte bliver urimelig lang, og det er uheldigt, at landsretterne i disse tilfælde må træffe afgørelse i sagen på grundlag af de for den forberedende underret protokollerede forklaringer og ikke på grundlag af en umiddelbar bevisførelse.

Nærmere oplysninger om forberedelsestidens længde for Vestre Landsrets vedkommende er meddelt i en artikel af *Abitz* i Retsplejeloven gennem 50 år (1969) s. 133 ff., navnlig s. 156 ff. Af denne artikel fremgår bl. a., at der vel i de senere år - navnlig som følge af, at bevisførelsen i stadigt videre omfang henlægges til domsforhandlingen for landsretten — er sket en væsentlig reduktion af den tid, sagerne er under forberedelse ved underretterne, men at der stadig blandt de sager, der i deres helhed forberedes ved underretterne, er en stor gruppe, for hvilke forberedelsestiden overstiger et år[1]).

Den foreslåede ordning er allerede nu den praktiske hovedregel ved Østre Landsret. Ændringen vil derimod i Vestre Landsrets kreds antagelig medføre en betydelig forøgelse af antallet af registrerede borgerlige sager ved landsretten. Denne forøgelse vil imidlertid ikke betyde en tilsvarende øget arbejdsbyrde for landsretten. En væsentlig del af de landsretssager, der nu indbringes for underretterne, må efter de hidtidige erfaringer ventes at ville blive afgjort ved udeblivelsesdom eller kunne sluttes som hævet eller forligt efter ingen eller ganske kort forberedelse. I de resterende sager vil en egentlig forberedelse være nødvendig, men det er rådets opfattelse, at henlæggelsen af forberedelsen til landsretten selv ikke vil føre til en forøgelse af arbejdsbyrden af samme størrelse, som den byrde forberedelsen i dag er for underretterne. De foreslåede nye regler om forberedelsen skulle dels medfore en meget væsentlig begrænsning af antallet af retsmøder under forberedelsen, dels at der som følge af en bedre tilrettelæggelse af sagerne spares tid under domsforhandlingen. Koncentrationen af forberedelsen til et enkelt eller enkelte retsmoder - jfr. nedenfor under 8 - betyder også, at ulejligheden for parter og advokater med at rejse til landsretterne i København og Viborg ikke bliver en så stor belastning, at øgede rejseudgifter vil opveje fordelene ved forberedelsens henlæggelse til landsretterne selv. Også den nuværende ordning med forberedelse ved underret kræver ofte rejser, ikke alene for sagsøgeren og hans advokat, der må rejse til den underret, som er sagsøgtes værneting, men også for begge parter og deres advokater til eventuelle subsidiære afhøringer ved andre underretter. Den foreslåede nyordning med koncentration af bevisførelsen - jfr. nedenfor under 3 - vil i en del sager snarere begrænse end øge antallet af rejser. I øvrigt er der intet til hinder for, at landsretterne i forbindelse med de jævnlige rejser til tingstederne udenfor landsrettens sæde, hvor omstændighederne måtte tale derfor, kan lade det forberedende møde afholde andetsteds.

3. Savel i landsretssager som i underretssager henlægger forslaget som almindelig regel bevisførelsen til domsforhandlingen. Retten kan dog undtagelsesvis - f. eks. hvor der er fare for, at et bevis ellers vil gå tabt - bestemme, at bevisførelsen eller en del af denne skal ske forud for domsforhandlingen.

Som omtalt ovenfor under A afhænger det efter den gældende ordning i stort omfang af parterne, om bevisførelsen i *landsretssager* skal henlægges til landsretten under domsforhandlingen, og det kan kun ske, når der findes særlig grund hertil. Dette sidste krav har vel efter den nu almindelige praksis i landsretterne mistet en del af sin betydning, men bevisførelsen og en del af de beslutninger, som træffes under den videre forberedelse, sker dog stadig i et vist omfang ved en forberedende underret. I *underretssager* afhænger det af retten, om bevisførelsen skal ske under forberedelsen eller under domsforhandlingen.

Ved adskillige underretter udstykker man endnu bevisførelsen over en række retsmøder, hvadenten bevisførelsen sker tit brug for retten selv eller til brug for landsretten. En sådan fremgangsmåde er efter rådets opfattelse uheldig. En stykkevis forberedelse, der også omfatter bevisførelsen, betyder som oftest en ganske uheldig forhaling og omkostningsmæssig fordyrelse af sagerne i strid med parternes interesser og medfører i de fleste tilfælde tillige en øget arbejdsbyrde for retterne, dels fordi sagen forud for hvert

[1]) Jfr. også *Rønnov* i Juristen 1962, 227.

retsmøde må genopfriskes, dels fordi en meget udførlig protokollation af de afgivne forklaringer er nødvendig, ligesom afholdelsen af de retsmøder, i hvilke retten alene skal tage stilling til begæringer om udsættelse, er en unødig belastning af rettens arbejde på de ordinære retsdage.

Til disse indvendinger af praktisk og økonomisk karakter kommer den fundamentale kritik, at en bevisbedømmelse, der alene bygger på protokollerede forklaringer, ikke har samme sikkerhed som en bedømmelse, der hviler på forklaringer afgivet umiddelbart for den ret, der skal bedømme beviserne og træffe afgørelse i sagen. Denne kritik retter sig i forste række imod, at bevisførelse til brug for landsretten sker ved den forberedende underret. Tilsvarende kritik kan imidlertid rettes imod, at bevisførelsen i underretssager udstykkes over flere retsmøder. En sådan udstykning indebærer, at det umiddelbare indtryk af en forklaring, som måske er afgivet flere måneder tidligere, let vil være udvisket ved sagens optagelse til dom, og at en egentlig konfrontation i tilfælde af uoverensstemmelser mellem de afgivne forklaringer kun vanskeligt lader sig gennemføre.

4. De foreslåede regler åbner mulighed for en friere og mere hensigtsmæssig tilrettelæggelse af forberedelsen under hensyntagen til den enkelte sags beskaffenhed. Efter forslaget skal der i hvert enkelt tilfælde tages stilling til, om *forberedelsen skal være skriftlig eller mundtlig,* og den trufne bestemmelse kan senere på et hvilket som helst tidspunkt ændres. Valget mellem de to nævnte forberedelsesmåder er ikke knyttet til bestemte i forslaget angivne kriterier, men må i første række træffes på grundlag af sagens beskaffenhed og fremstillingen i stævningen. Der ligger ikke i den omstændighed, at forslaget behandler reglerne om skriftlig forberedelse for reglerne om mundtlig forberedelse, en forudsætning om, at skriftlig forberedelse i almindelighed bør foretrækkes. Parterne vil formentlig jævnligt allerede i deres processkrifter give udtryk for, hvilken form de foretrækker, og tilkendegivelsen af et fælles ønske fra begge parter har selvsagt betydelig vægt, men dette og de i forbindelse hermed stående spørgsmål, såsom bestemmelse om forberedelsens afslutning og eventuelle senere genoptagelse, afgøres af retten efter, hvad den også under hensyntagen til parternes ønsker må anse for den mest egnede fremgangsmåde. Retten må i det hele tilstræbe, at forberedelsen foregår således, at der skabes et så godt grundlag for domsforhandlingen, at denne kan gennemføres uden afbrydelse.

De foreslåede regler åbner efter rådets opfattelse mulighed for at opnå den mest rationelle tilrettelæggelse af hver enkelt sag. Det er ikke muligt i loven at opstille faste kriterier for valget mellem de forskellige forberedelsesmåder.

5. Den *skriftlige forberedelse* indebærer efter forslaget, at sagsøgte inden en af retten fastsat frist skal afgive skriftligt svar i sagen (svarskrift). Om der herudover skal udveksles yderligere processkrifter, afgøres af retten. Efter forslaget er der således på den ene side ingen adgang for parterne til at fortsætte skriftvekslingen uden rettens bestemmelse herom, men på den anden side er en eventuel fortsat skriftveksling ikke på forhånd begrænset til udveksling af et bestemt antal skrifter fra hver side. Afgørende for rettens bestemmelse i så henseende bliver dels parternes ønske, sagens beskaffenhed og det i skrifterne anførte, dels ønsket om at tilvejebringe den fornødne koncentration af forberedelsen.

Det skal særligt fremhæves, at den skriftlige forberedelse efter forslaget ikke forudsætter afholdelsen af retsmøder overhovedet. Såvel svarskrift som eventuelle yderligere processkrifter indleveres til retten, der drager omsorg for, at skriftet videresendes til eller efter begæring forkyndes for vedkommende part. De under forberedelsen af landsretssager hidtil afholdte retsmøder alene til fremlæggelse af processkrifter er efter rådets opfattelse overflødige og betyder blot spild af tid for retten og de mødende advokater og derved forøgelse af omkostningerne ved sagens behandling.[1])

Forslaget om afskaffelse af retsmøder under den skriftlige forberedelse betyder ikke, at retten bliver uden mulighed for at hindre, at sagen går i stå. Efter forslaget fastsætter retten en frist for sagsøgtes afgivelse af svarskrift. Overholdes denne frist ikke, afsiger retten i almindelighed udeblivelses-

[1]) Jfr. hertil *Abitz* i Retsplejeloven gennem 50 år (1969) s. 160.

dom. Undlader en part - og det være sig sagsøger eller sagsøgte - i øvrigt at afgive yderligere processkrifter inden den af retten fastsatte frist, kan retten enten slutte forberedelsen og beramme sagen til domsforhandling (hovedforhandling) eller lade sagen overgå til mundtlig forberedelse og indkalde parterne. I begge tilfælde gælder almindelige udeblivelsesregler.

6. Under den nuværende retsplejeordning hersker der en vis usikkerhed om skriftvekslingens funktion og betydning. Hvad retsplejeloven må antages at have tilsigtet, har ikke fuldt ud kunnet gennemføres i praksis. Skriftvekslingens hovedformål efter retsplejeloven er, at parterne skal oplyse hinanden om deres krav og indsigelser, således at de kan tage stilling til, hvorvidt og i hvilket omfang de derefter ønsker at fremføre beviser for retten.

Erfaringen viser imidlertid, at det ikke sjældent ved skriftvekslingens slutning endnu er uklart, på hvilke punkter der er uenighed mellem parterne[1]). Sådanne uklarheder lader sig vel også efter den gældende ordning i et vist omfang rydde af vejen i kraft af den spørgsmålsret, som ved retsplejelovens § 282 er tillagt retten, men ikke sjældent forbliver uklarhederne bestående til domsforhandlingen, fordi hverken parterne eller retten har ofret den fornødne tid til en virkelig gennemgang af sagen inden dette tidspunkt.

Retsplejeloven har bl. a. søgt at tilgodese formålet med skriftvekslingen ved at knytte en vis præklusiv virkning til undladelse af at fremsætte påstande og anbringender i processkrifter. I praksis har det imidlertid vist sig vanskeligt at fastholde, at parterne under sagens videre forløb i almindelighed er afskåret fra at fremkomme med nyt processtof. I et ikke ganske ringe omfang har retterne i strid med reglernes formål måttet akceptere udsættelser af domsforhandlingen kort tid, før den skulle være foretaget, eller undertiden også af den allerede påbegyndte domsforhandling, selvom det manglende bevis eller det nye processtof, der skal tilvejebringes, kun kræver kort tid at fremskaffe. En sådan udsættelse kan, hvor der - som det navnlig ved landsretterne ofte er tilfældet - er berammet retsmøder på alle retsdage langt ud i fremtiden, få meget uheldige virkninger. Ved en udsættelse kort tid før sagen skulle være domsforhandlet, er det dernæst ofte umuligt at få sat en anden sag på retslisten, og udsættelsen tvinger således retten til en vis tomgang. Det er derfor i perioder med et betydeligt arbejdspres ved domstolene af særlig stor betydning, at parternes standpunkter så vidt muligt klargores både med hensyn til påstand og anbringender inden forberedelsens afslutning, således at navnlig udsættelser af en allerede berammet domsforhandling så vidt muligt kan undgås.

Når de nugældende præklusionsregler ikke har været tilstrækkelige til at opnå dette, er en af grundene hertil, at det ikke altid er hensigtsmæssigt eller muligt at udforme stævning eller svarskrift så detailleret, som lovens præklusionsregler egentlig forudsætter, og at sagen ikke sjældent ved skriftvekslingen skifter karakter, således at parterne kan have god grund til at ændre påstande og at fremsætte nye anbringender. Ofte vil først svarskriftet vise sagsøgeren, hvor han har grund til at sætte ind over for sagsøgte, der på sin side måske først i replikken ser sagsøgerens begrundelse af det fremsatte krav. Hverken efter gældende ret eller efter forslaget er parterne afskåret fra i deres processkrifter at imødegå anbringender, som de tror modparten vil fremsætte, ligeså i Norge og Sverige, jfr. *Skeie* Norsk Civilprocess II s. 175 og *Ekelöf* Rättegång, 5. häfte, s. 23 f med note 31 og 32. En sådan forudgriben kan efter omstændighederne fremskynde forberedelsen.

Da retsplejelovens præklusionsregler ikke er egnede til at opnå den ønskede præcisering af parternes standpunkter på et tidligt stadium af sagen, har rådet i de fremsatte forslag søgt at opnå dette ønskelige mål ved at give retten adgang til efter den skriftlige forberedelse at indkalde parterne til et møde til mundtlig forberedelse af sagen. I dette møde kan parterne på grundlag af det hidtil foreliggende drøfte deres påstande og anbringender samt deres onsker om bevisførelse med hinanden og med retten. Herved er der åbnet en mulighed for at bringe den fortsatte sagsbehandling ind i så faste rammer, at den fornødne koncentration af processen, som til stadighed i debatten om den borgerlige rets-

[1]) Jfr. *Rønnov* i Juristen 1963, 17 ff. og i *Proceduren* (1969) s. 57 ff.

pleje med rette er tillagt stor betydning, bliver opnået[1]).

Forslaget forudsætter, at der *for hver enkelt sag afsættes fornøden tid til en egentlig gennemgang* af de punkter, hvis afklaring er en betingelse for, at domsforhandlingen kan føres til ende uden udsættelse. En sådan gennemgang af sagen kan i almindelighed kun foretages, dersom parterne på mødet er repræsenteret af de advokater, som senere skal domsforhandle sagen, og disse advokater allerede på dette stadium har gennemarbejdet sagen, således at de kan redegøre for parternes stilling til de faktiske og retlige omstændigheder og for den ønskede bevisførelse.

Det vil i mange tilfælde være af betydning, at parterne selv deltager i mødet. Derfor og af hensyn til muligheden for om muligt at opnå en forligsmæssig afgørelse på dette stadium af sagen åbner forslaget mulighed for, at retten i indkaldelsen til mødet kan opfordre parterne til at møde personligt. Uanset parternes personlige fremmøde af de nævnte grunde kan have væsentlig betydning, er der dog kun tale om en opfordring til parterne om at give møde. Efterkommer en part ikke opfordringen, kan retten ikke fremtvinge hans fremmøde. Efter svensk ret kan retten under bødestraf pålægge en part at give personligt møde, jfr. RB 42:10, men som nævnt anvendes denne regel næsten kun i ægteskabssager og andre ikke dispositive sager, hvor parterne også efter dansk ret i et vist omfang har pligt til at møde og afgive forklaring, jfr. nærmere retsplejelovens §§ 452 og 456 i-1. Under hensyn til betænkeligheden ved brug af straf som middel til at tvinge parterne i dispositive sager til en bestemt adfærd, har rådet fundet det betænkeligt at foreslå en almindelig regel om personlig mødepligt.

Ligesom det må kræves, at de mødende advokater har gennemarbejdet sagen, må det også kræves, at den dommer, for hvem det forberedende mode holdes, i tilstrækkelig grad er orienteret i sagen. Da hensigten med modet er så vidt muligt at få lagt rammen for den senere domsforhandling, må dommeren alt efter omstændighederne i den enkelte sag og situationen i noget højere grad end under den gældende ordning søge at fjerne eventuelle uklarheder, at få parternes standpunkter klart præciseret etc. og således aktivt at tage del i tilrettelæggelsen af sagen. Har advokaterne til det forberedende møde draget omsorg for, at påstande og anbringender er veloovervejede og klart formulerede, og har de på forhånd overvejet, hvilke beviser de agter at føre, vil rettens eneste opgave i almindelighed være at beramme domsforhandlingen. Er der på den anden side uklarheder i sagen, må retten under alle omstændigheder ved spørgsmål og opfordringer til parterne eller deres advokater søge disse bragt ud af verden. En mere aktiv deltagelse fra dommerens side i forhandlingerne under sagens forberedelse kan ske — og bør selvsagt ske — således at initiativet ikke flyttes fra parterne og advokaterne til retten, og dommerens medvirken i forhandlingerne behøver ejheller og må naturligvis ikke forme sig således, at parterne kunne få det indtryk, at retten allerede har taget stilling til sagen inden domsforhandlingen. Det er langt at foretrække, at den aktive indsats fra rettens side ved spørgsmål og opfordringer til at klargøre og tage stilling til, hvad parten vil gøre gældende, sker under forberedelsen end under domsforhandlingen. I en velforberedt sag vil dommeren lettere kunne indtage en tilbageholdende stilling under hovedforhandlingen end i en sag, hvor det viser sig, at der endnu på dette afgørende og afsluttende stadium af sagens behandling er uklarhed om påstandenes indhold, om anbringender og indsigelser og om, hvad er bestridt, og hvad er anerkendt. Aktiv medvirken i forhandlinger om sagen fra dommerens side er i øvrigt langt fra ukendt i den nuværende procesordning. Rettens stilling under forligsforhandlinger idag er i almindelighed langt mere aktiv end den, som retten efter forslaget vil komme til at indtage under forberedelsen, og bevarelsen af sin åbenhed overfor sagens tvivlsspørgsmål er en vanskeligere opgave for dommeren under forligsmægling end under den egentlige sagsforberedelse.

Forslaget om at erstatte de ofte mange formålsløse retsmøder under forberedelsen med så vidt muligt et enkelt møde med en vis aktiv deltagelse også fra rettens side støttes efter rådets opfattelse af de erfaringer, der

[1]) Også i Tyskland er fremkommet lignende forslag om indretning af en »Vortermin« og kritik af alene at forlade sig på præklusionsregler, se således *Fritz Bauer:* Wege zu einer Konzentration der mündtlichen Verhandlung im Prozess, 1966, s. 13 f.

er gjort under den ved landsretterne og Sø- og Handelsretten i de senere år praktiserede ordning, hvorefter der mellem skriftvekslingens slutning og domsforhandlingen, hvor det skønnes hensigtsmæssigt, afholdes et afsluttende forberedende møde mellem vedkommende retsformand og advokaterne med henblik på — bl. a. ved retsformandens deltagelse i forhandlingerne - at tilvejebringe klarhed over påstande og andet processtof. Denne ordning er omtalt ovenfor s. 18.

7. I sager, der undergives *mundtlig forberedelse,* skal der efter forslaget ske indkaldelse af parterne (advokaterne) til et møde. I dette møde skal sagsøgte, såfremt han endnu ikke har svaret i sagen eller i sit svar har begrænset sig til blot at bestride sagsøgerens påstand, jfr. udkastets § 351, afgive en udtalelse af samme indhold som et svarskrift, d. v. s. hensigten med afholdelsen af mødet er i øvrigt ganske den samme som med det møde, der i skriftligt forberedte sager kan afholdes efter afslutning af skriftvekslingen, jfr. foran under 6.

Ved ren mundtlig forberedelse tilrettelægges sagen uden andet forberedende skriftligt indlæg end stævningen. Forslaget åbner samme mulighed for i mødeindkaldelserne at opfordre parterne til personligt at give møde i mundtligt og i skriftligt forberedte sager.

8. Antallet af retsmøder, som kan eller skal afholdes under forberedelsen, være sig retsmoder efter en indledende skriftlig forberedelse eller møder under en ren mundtlig forberedelse, er ikke angivet i forslaget. For så vidt står retten frit. Forslagets tanke er imidlertid, at der så vidt muligt *kun afholdes ét forberedende retsmode,* idet det er meningen, at forberedende retsmøder af formel ekspeditionsmæssig karakter skal bortfalde.

Som omtalt ovenfor under 5 afskaffer forslaget forberedende retsmøder, der alene tjener til udveksling af processkrifter, men også i andre tilfælde må afholdelse af forberedende retsmoder anses for overflødig. Der er normalt intet behov for afholdelse af retsmoder til behandling af begæringer om processuelle skridt — f. eks. udmeldelse af syn og skøn -, som parterne er enige om. Selv om der er uenighed mellem parterne, vil afgørelsen ofte kunne træffes på grundlag af skriftlige indlæg fra parterne uden afholdelse af retsmøde. Der er normalt heller intet behov for afholdelse af forberedende retsmøde, der alene tjener til berammelse af domsforhandlingen.

Ved overgangen fra skriftlig til mundtlig retspleje i 1916 var det den overvejende opfattelse, at mundtlighed på alle områder inden for den borgerlige retspleje burde gennemføres i så vid udstrækning som muligt. Denne overbevisning var fremherskende såvel ved retsplejelovens udformning som ved den praksis, der senere dannede sig på grundlag af denne. Det blev derfor kun i ringe grad overvejet, om det ikke under forberedelsen af egentlige retssager efter omstændighederne ville være enklere og hurtigere at træffe de fornødne beslutninger på skriftligt grundlag. Af nærliggende grunde var man desuden ikke opmærksom på den mulighed, som telefoniske meddelelser og konferencer frembyder for kontakt mellem reiten og advokater og parter under sagens gang.

Det forudsattes derfor som det normale, at afgorelser under forberedelsen skulle træffes i et retsmøde, efter at parterne havde haft lejlighed til at udtale sig mundtligt i dette, og selv om der f. eks. i retsplejelovens § 352 er åbnet mulighed for også at træffe disse afgørelser udenfor et retsmøde og efter parternes skriftlige udtalelser, blev denne bestemmelse kun anvendt i ringe omfang, også selv om det drejede sig om handlinger af rent ekspeditionsmæssig karakter, som alle parter var enige om. Disse beslutninger og forhandlingerne forud for dem henlægges desuden normalt til de ordinære retsdage, og uanset enighed mellem parterne fremføres begæringer om rettens tilladelser eller andre beslutninger ikke i tidsrummet mellem disse, ligesom rettens beslutninger, f. s. v. de ikke træffes i det møde, hvori begæringen fremsættes, først tilkendegives på en ordinær retsdag, hvortil parterne er tilsagt. Da sagerne desuden ofte udsættes længere end til den næstfølgende ordinære retsdag, vil sagernes forberedelse ved denne formelle hensyntagen til mundtlighedens princip ofte føre til udsættelser, dels for at afvente et retsmode i sagen, hvor begæringen kan fremsættes mundtlig, og dels til yderligere udsættelse for at afvente rettens afgorelse, medens en skriftlig behandling af sådanne spørgsmål kan ske, uden at fremsættelsen af begærin-

gen er bundet til noget bestemt tidspunkt, og afgørelsen fra rettens side kan tilsendes parterne, såsnart den foreligger.

Den foreslåede ordning - hvorefter afgørelser af begæringer om processuelle tilladelser i videst muligt omfang skal træffes på skriftligt grundlag - anvendes allerede ved Vestre Landsret og i et vist omfang også ved Østre Landsret og Sø- og Handelsretten i København, og erfaringerne herfra må betegnes som gode.

III.

D omsforhandling (hovedforhandling).

A. Hovedpunkter af gældende ret.

Reglerne om domsforhandling er i det væsentlige ens for underrets- og landsretssager, jfr. retsplejelovens kapitel 33 om domsforhandling for landsret i første instans og § 434 om underretssager. Domsforhandlingen er det centrale led i sagens behandling og er derfor i udkastet - i tilslutning til norsk og svensk sprogbrug - kaldt hovedforhandlingen.

Forhandlingen foregår på grundlag af den forudgående forberedelse, jfr. retsplejelovens § 366, hvorigennem der - som anført i afsnit II - bør være draget omsorg for en sådan tilrettelæggelse af sagen, at domsforhandlingen, når denne er begyndt, ikke uden tvingende nødvendighed udsættes, jfr. retsplejelovens §364.

Forhandlingen indledes med, at hver part oplæser sin påstand (jfr. retsplejelovens § 367, stk. 2). Derefter forelægges sagen i almindelighed af sagsøgeren, ofte således at denne samtidig dokumenterer det skriftlige bevismateriale og bl. a. oplæser de væsentligste passager af de parts- og vidneforklaringer, som måtte være afgivet allerede under forberedelsen. Dernæst får sagsøgte ordet for, hvis han ønsker det, at supplere og korrigere sagsøgerens sagsfremstilling og dokumentation, jfr. retsplejelovens § 367, stk. 1, og § 368, stk. 1. Skal der finde umiddelbar bevisførelse sted under domsforhandlingen, foretages denne herefter, og sagen procederes endelig af parterne inden optagelsen til dom.

De dokumenter, som en part påberåber sig, skal efter oplæsningen (dokumentationen) under domsforhandlingen overgives til retten, jfr. retsplejelovens § 368, stk. 2. Ifølge samme bestemmelse omdeles efter omstændighederne trykte eller skrevne genparter til dommerne. Denne anvisning har alene relation til domsforhandling for landsretterne, hvor i almindelighed 3 dommere medvirker, og hvor det derfor er praktisk at forsyne retten med de fornødne genparter. Genpartsproblemet løses i praksis som oftest på forskellig måde i Østre og Vestre Landsret. I sager, der domsforhandles for Vestre Landsret, udarbejdes der således næsten altid et bilagshæfte, almindeligt kaldet ekstrakten i sagen. Ekstrakten indeholder afskrifter af de relevante dokumenter såvidt muligt i kronologisk orden. Ved Østre Landsret overleveres almindeligvis blot løse genparter af de fremlagte dokumenter m. v., ordnet i den rækkefølge, hvori dokumenterne er fremlagt i retten[1]).

Efter at sagen er optaget til dom har retten, sålænge dom ikke er afsagt, adgang til at genoptage (reassumere) behandlingen af sagen. Dette kan efter retsplejelovens § 284 ske for at stille spørgsmål til parterne eller med henblik på yderligere afhøring af disse, af vidner eller syns- og skønsmænd eller på tilvejebringelse af syn og skøn. Det antages undertiden, at adgangen til genoptagelse af behandlingen ikke er begrænset til de i § 284 nævnte tilfælde, men også består i andre tilfælde, hvor yderligere forhandling i sagen af retten skønnes påkrævet af hensyn til sagens rette pådømmelse. Adgangen til at reassumere sagen er en beføjelse for retten, som vel kan udøves efter en parts eller parternes begæring, men parten har ikke noget krav på genoptagelse.

Domsforhandlingen foregår på grundlag af den forudgående forberedelse. Heri ligger ikke blot det selvfølgelige faktiske forhold, at de fremsatte påstande og anbringender må være udgangspunkt for forhandlingen, men også at adgangen til under domsforhandlingen at fremkomme med nye eller ændrede påstande, anbringender og beviser er begrænset for at sikre forhandlingens gennemførelse uden udsættelse og for ikke at ud-

[1]) Jfr. *K. Sonne-Holm* i Proceduren (1969) s. 77.

sætte modparten for overraskelser. Herom henvises til bemærkningerne til forslagets §365.

B. Forslaget.

Selve de gældende regler om domsforhandling af borgerlige sager i første instans, der i sine hovedtræk stemmer overens med de tilsvarende norske og svenske ordninger, giver efter retsplejerådets opfattelse ikke anledning til kritik. Forslaget vil imidlertid medføre den ændring af domsforhandlingen, at bevisførelsen (afhøring af parter, vidner m. v.) så godt som undtagelsesfrit vil ske som led i dette stadium af sagsbehandlingen. Dette er en følge af reglen i forslagets § 340 om, at bevisførelsen finder sted under hovedforhandlingen, medmindre retten undtagelsesvis måtte bestemme andet. I øvrigt har rådet ikke fundet grund til at foreslå ændringer af mere principiel karakter af de gældende regler, men har med det foreliggende udkast i det væsentlige begrænset sig til at stille forslag af redaktionel karakter. Forslagene er en følge af de i øvrigt foreslåede ændringer og af ønsket om at lade lovens tekst folge det i praksis sædvanlige forløb af domsforhandlingen. Desuden er reglernes sprogbrug søgt afpasset efter moderne lovsprog.

Enkelte punkter af forslaget skal her kort fremhæves. I øvrigt henvises til de særlige bemærkninger til udkastets enkelte bestemmelser.

1. Som det fremgår af kapiteloverskrifterne og de enkelte bestemmelser, foreslår rådet *den hidtidige betegnelse »domsforhandling« ændret til »hovedforhandling«*. Denne betegnelse er mere træffende og lettere forståelig for dette stadium af retssagen, og ordet er almindeligt brugt både i norsk og svensk procesret.

2. De foreslåede regler om *hovedforhandlingen* er ligesom reglerne om forberedelsen udformet i fælles bestemmelser for underrets- og landsretssager. Ensartetheden i reglerne betyder selvsagt ikke, at alle skal eller kan behandles på ganske samme måde. Reglerne om hovedforhandlingen er ligesom reglerne om forberedelsen så elastisk formuleret, at retten kan imødekomme behovet for tilpasning af behandlingsmåden efter sagens karakter.

3. Retsplejerådet har ved de foreslåede regler om adgang til under hovedforhandlingen *at ændre de under forberedelsen nedlagte påstande og til at fremkomme med nye anbringender* og beviser bygget på de erfaringer, der er indhøstet siden retsplejelovens gennemførelse, og som synes at vise, at det ikke er praktisk gennemførligt at sikre en effektiv sagsforberedelse ved præklusionsregler. De foreslåede ændringer af reglerne om forberedelsen tilsigter at få parterne til på dette stadium af processen grundigt at overveje deres synspunkter og bevislighederne. Der skulle derfor kun undtagelsesvis opstå behov for at fremkomme med nyt processtof under hovedforhandlingen. Hvor en sådan situation imidlertid undtagelsesvis opstår, er det hensigtsmæssigt, at retten ikke er for stærkt bundet af generelle forskrifter. Erindres må bl. a., at en part, som afskæres fra at fremføre et væsentligt moment, kan se sig nødsaget til at anke sagen for at få lejlighed til at fremføre dette. Reglerne må derfor ses i sammenhæng med adgangen til at fremkomme med nova i højere instans.

4. Forslaget om, at retten, efter at sagen er optaget til dom, kan *genoptage behandlingen* af denne, dersom det findes betænkeligt at træffe afgørelse på det foreliggende grundlag, er kun i formuleringen en nydannelse, jfr. om gældende praksis foran i afsnit A. Nyt er derimod forslaget om, at retten også under hovedforhandlingen kan *træffe bestemmelse om, at forberedelsen skal genoptages*, såfremt den finder, at yderligere forberedelse er fornøden. Forslaget tilsigter at åbne retten mulighed for i sjældne undtagelsestilfælde, navnlig hvor afgørende nyt materiale måtte komme frem, at afbryde hovedforhandlingen for at give parterne lejlighed til under en genoptagelse af forberedelsen at tage stilling hertil.

IV.

Begrænsning af offentlighedsprincippet.

Efter de gældende regler i retsplejelovens § 29, stk. 1, er retsmøder som hovedregel offentlige. Retten kan dog beslutte, at dørene skal lukkes, når hensynet til sædeligheden, ro og orden i retslokalet, statens forhold til fremmede magter eller særlige hensyn i øvrigt kræver det, jfr. § 29, stk. 2, og i borgerlige sager desuden, hvis offentlig forhandling ville tilføje nogen en ufornøden krænkelse, herunder når forklaring skal afgives om forretnings- eller driftshemmeligheder, jfr. §29, stk. 3.

Domme afsiges altid i et offentligt retsmøde, jfr. § 29, stk. 6, og retsplejeloven indeholder ikke hjemmel til meddelelse af forbud mod offentlig gengivelse af domme, ej heller i sager, der behandles for lukkede døre. Derimod er offentlig gengivelse af forhandlingerne i et lukket retsmøde forbudt, jfr. § 31, stk. 2. Ved offentlig gengivelse af domme i ægteskabs- og faderskabssager må der endvidere ikke ske offentliggørelse af navn, stilling eller bopæl, hverken for parterne eller andre personer, der er nævnt under sagen, jfr. §§ 453, 456 o, stk. 2, og ifølge § 473 kan retten i sager om administrativ frihedsberøvelse træffe en tilsvarende bestemmelse.

Den vidtgående og ubetingede offentlighed omkring en borgerlig retssag er formentlig en af de væsentligste grunde til, at parterne i forretningsmæssige forhold **i** så vidt omfang aftaler at lade tvister mellem dem afgøre ved voldgift. Rådet finder det uheldigt, at behandlingen af så mange retssager af erhvervsmæssig karakter unddrages domstolene, fordi retsudviklingen på disse områder derved ikke modtager den støtte og inspiration, som kun alment tilgængelige domme afsagt af domstolene kan give, og fordi dommerne, når de kun sjældent beskæftiger sig med visse spørgsmål, vanskeligt kan erhverve sig fuldt tilstrækkelig indsigt på disse områder.

I *Sverige* har domstolskomiteen foreslået, at man søger at imødegå denne udvikling ved at skabe et alternativ til voldgiftsprocessen inden for rammerne af domstolsorganisationen. I betænkningen »Domstolsväsendet IV. Skiljedomstol« (SOU 1972:22) foreslår komiteen, at parterne ved skriftlig aftale skal kunne henskyde en borgerlig tvist til afgørelse ved underretten som voldgiftsdomstol. Underretten skal i så fald tiltrædes af to voldgiftsmænd, hvoraf parterne hver udpeger én. Parterne skal dog kunne vedtage, at underretten ikke skal tiltrædes af voldgiftsmænd. Forhandlingerne skal holdes for lukkede dore, medmindre parterne anmoder om offentlig forhandling. Har forhandlingen ikke været offentlig, skal dommen eller anden afgørelse afsiges for lukkede døre, medmindre parterne anmoder om, at afsigelsen sker offentligt. I tilknytning hertil foreslås sekretesslagen ændret, således at domme, andre afgørelser samt dokumenter i sager ved voldgiftsdomstole ikke må udleveres uden domstolens tilladelse, førend der er forløbet 2 år, medmindre forhandlingen i sagen har været offentlig eller dommen eller anden afgørelse er meddelt offentligt.

Også efter retsplejerådets opfattelse må det anses for onskeligt — og forsvarligt —, at den nævnte udvikling imødegås ved, at der åbnes mulighed for parterne til at få tvister om visse nærmere mellemværender afgjort ved domstolene, uden at parternes identitet kommer til offentlighedens kundskab. Derimod finder rådet ikke grund **til,** at denne beskyttelse af parterne knyttes til en ordning, hvorefter retten etableres som en voldgiftsdomstol.

Det foreslås derfor, at parterne skal kunne vedtage, at retsmøderne i borgerlige sager om visse nærmere angivne spørgsmål skal holdes for lukkede dore, og at dommen skal afsiges i et lukket retsmøde. Retten skal efter et års forløb kunne offentliggøre dommen uden angivelse af navn, stilling eller bopæl for personer og navn og hjemsted for firmaer m. v., der er nævnt i dommen.

Der henvises i øvrigt til bemærkningerne til forslagets § 1, nr. 6.

V.

Behandling af forbrugersager.

Forbrugerkommissionen har i foråret 1973 afgivet betænkning om markedsføring, forbrugerombudsmand og forbrugerklagenævn. Betænkningen indeholder bl.a. udkast til lov om Forbrugerklagenævnet. Retsplejerådet har i en skrivelse af 12. februar 1973, der er hoptaget som bilag 3 til betænkningen, afgivet en udtalelse om et foreløbigt udkast til lov om Forbrugerklagenævnet udarbejdet af klage- og ankenævnsudvalget under forbrugerkommissionen. I skrivelsen er der endvidere redegjort for, hvorledes domstolsbehandlingen af forbrugersager kan forenkles og billiggøres.

VI.

Procesbevillinger.

A. **Gældende ret.**

1. Tredieinstansbevillinger.

1° Lovregler.

Domstolsystemet består af tre led, underretter (by- og herredsretter), landsretter og højesteret. Sager, der anlægges ved landsret som første instans, kan frit appelleres til højesteret. Sager, der anlægges ved underret som første instans, kan frit indbringes for landsret som anden instans, men kan ikke uden særlig tilladelse appelleres videre til højesteret som tredje instans.

a. Borgerlige sager.

Ifølge § 435, stk. 2, kan landsrettens dom i en fra en underret indanket sag normalt ikke yderligere ankes. Justitsministeren kan dog undtagelsesvis tillade, at sagen indbringes for højesteret, når den skønnes at have almindelig interesse eller videregående betydelige følger for vedkommende. Andragende om tilladelse skal fremsættes inden den i § 397 nævnte frist, det vil sige, at andragende skal fremsættes inden 8 uger efter landsretsdommens afsigelse, dog kan tredjeinstansbevilling undtagelsesvis gives indtil et år efter afsigelsen.

Ifølge § 435, stk. 3, kan kære mod landsrettens beslutninger eller kendelser i ankesager eller af bestemmelser i landsretsdomme i ankesager om processuelle straffe og om sagsomkostninger kun iværksættes med justitsministerens tilladelse. Andragende kan kun bevilges indtil 6 måneder efter, at den pågældende afgørelse er truffet.

Efter § 441, stk. 3, kan landsrettens afgørelse i anledning af kære ikke indbringes for højesteret, medmindre justitsministeren undtagelsesvis meddeler tilladelse hertil. § 441, stk. 3, henviser til § 422 om kære til højesteret som anden instans. Henvisningen betyder, *at* andragende skal indgives inden 14 dage efter, at afgørelsen er truffet, *at* justitsministeren, hvis omstændighederne taler derfor, kan meddele tilladelse senere, dog ikke efter 6 måneders forløb, og *at* kæreskrift skal indgives til retten inden 2 uger efter tilladelsens meddelelse.

Ifølge § 475, stk. 3, kan landsrettens ankedom i en sag om *administrativ frihedsberøvelse* kun indbringes for højesteret, når justitsministeren undtagelsesvis tillader det. Andragende skal indgives inden et år efter landsretsdommens afsigelse.

I *fogedsager* kan anke fra landsret til højesteret efter § 595, stk. 1, finde sted, når den fordring, i anledning af hvilken eksekution er sket, har været genstand for landsrettens afgørelse i første instans eller dog ifølge sin beskaffenhed i tilfælde af retstvist ville henhøre under denne, samt for så vidt angår tvist om auktionssummens fordeling, når det omtvistede beløb overstiger 10.000 kr. Uden for disse tilfælde kan justitsministeren dog tillade, at sagen undtagelsesvis indbringes for højesteret. Andragende skal indgives inden den i § 397 nævnte frist.

Efter § 595, stk. 3, kan landsrettens afgørelse i en fogedsag i anledning af kære ikke yderligere kæres til højesteret, medmindre justitsministeren undtagelsesvis meddeler tilladelse hertil. Det antages, at de i § 422 nævnte frister for kære til højesteret finder anvendelse.

I *skiftesager* kan landsrettens afgørelse i en ankesag ikke yderligere ankes til højesteret, jfr. § 665, stk. 1. Justitsministeren kan dog tillade, at sagen undtagelsesvis indbringes for højesteret. Andragende herom skal indgives inden den i § 397 nævnte frist.

Landsrettens afgørelse i anledning af kære kan ifølge § 665, stk. 3, ikke yderligere kæres til højesteret, medmindre justitsministeren undtagelsesvis meddeler tilladelse dertil. Fristerne i § 422 finder tilsvarende anvendelse.

I sager om *konkurs* kan tredjeinstansbevilling meddeles efter reglen i § 665.

De processuelle frister løber i almindelighed fra dommens eller kendelsens afsigelse, men er en part, vidne eller syns- eller skønsmand i en borgerlig sag ikke sat i kendskab

om tidspunktet for afsigelse af en dom eller kendelse, regnes ifølge § 219, stk. 3, for hans vedkommende fristerne først fra dommens eller kendelsens forkyndelse for ham.

b. Straffesager.

Efter § 966, stk. 1, kan - bortset fra sager om opløsning af politiske foreninger - landsrettens dom i en sag, der er anket fra underretten, i almindelighed ikke yderligere ankes. Justitsministeren kan dog undtagelsesvis tillade, at sagen indbringes for højesteret, når særlig grund hertil foreligger, navnlig når sagen skønnes at have almindelig interesse eller videregående betydelige følger for vedkommende. Andragende skal indgives inden de i § 962, stk. 2, nævnte frister, det vil sige inden 14 dage efter dommens afsigelse eller, hvis det er tiltalte, der vil anke, og han ikke har været til stede ved dommens afsigelse, efter dens forkyndelse. Et senere indgivet andragende kan dog inden for et år efter dommens afsigelse tages til følge, når fristens oversiddelse findes at skyldes grunde, der ikke kan tilregnes andrageren, eller justitsministeren i øvrigt finder, at der er særlig grund dertil. Ankemeddelelse skal indgives inden 14 dage efter, at tilladelsen er meddelt.

I sager, hvor anke normalt er udelukket efter reglerne i § 966, kan ifølge § 968, stk. 3, kæremål af en part kun rejses med tilladelse af justitsministeren. Reglerne om tilladelse til anke finder tilsvarende anvendelse. Bestemmelsen gælder de kendelser, landsretten afsiger under behandling af en ankesag.

Ifølge § 973 kan landsrettens afgørelse i en kæresag ikke kæres til højesteret, medmindre justitsministeren undtagelsesvis meddeler tilladelse hertil. Andragende om tilladelse skal indgives inden en uge efter, at landsrettens kendelse er meddelt. Kæremålet skal rejses inden 14 dage efter kæretilladelsens meddelelse.

2° Statistiske oplysninger.

Oversigt over justitsministeriets afgørelser vedrørende andragender om tredjeinstansbevillinger i årene 1962-69 incl. er optaget som bilag 1.

3° *Justitsministeriets praksis vedrørende meddelelse af tredjeinstansbevilling.*

a. Borgerlige sager.

Andragende indgives i de fleste tilfælde inden 8-ugers fristens udløb. I tilfælde af overskridelse af denne frist meddeler justitsministeriet i almindelighed den fornødne anketilladelse (oprejsningsbevilling). Reglen om, at ankefristen også gælder for indgivelse af andragende om tredjeinstansbevilling, har derfor ikke afgørende betydning i praksis.

Ved afgørelsen af, om tilladelse til anke til højesteret som tredjeinstans skal gives, lægger justitsministeriet navnlig vægt på, om sagen har almindelig interesse.

Det andet hensyn, som er nævnt i retsplejelovens § 435, stk. 2 — om sagen skønnes at have videregående betydelige følger - har ikke samme selvstændige betydning. Dette hænger sammen med, at kriteriet efter en bogstavelig fortolkning ville føre til, at bevilling altid skulle gives i nogle af de kategorier af sager, som hyppigst forekommer. I familieretlige sager, navnlig i sager om fordeling af forældremyndighed, har afgørelsen normalt afgørende betydning for ansøgeren. Det samme gælder sager om erstatning for alvorligere personskade, f. eks. i forbindelse med færdselsuheld. I disse sager må hovedvægten derfor lægges på, om højesteret kan formodes at ville komme til et andet resultat.

Dette synspunkt tillægges betydelig vægt i ministeriets praksis vedrørende bevilling efter begge kriterier.

Behandlingen af ansøgningerne i ministeriet er skriftlig og sker på grundlag af retssagens akter. Afslag begrundes i almindelighed ikke. Anføres begrundelse eller anmoder ansøgeren om en sådan, henvises til, at lovens kriterier ikke kan anses for opfyldt eller **til,** at der efter justitsministeriets opfattelse ikke er udsigt til, at dommen vil blive ændret ved indbringelse for højesteret.

b. Straffesager.

14-dages fristen tillægges ikke betydning ved mindre overskridelser. Først hvis ansøgning fremkommer mere end 1 måned efter dommen, foretages der en nærmere undersøgelse af grunden hertil. Ansøgninger fra domfældte afslås dog aldrig med den begrundelse, at 14-dages fristen er overskredet.

I overvejelserne, der ligger til grund for justitsministeriets afgørelse af, om anketilladelse bør gives, indgår foruden en vurdering af de i loven fremhævede momenter (om sagen har almindelig interesse eller videregående betydelige følger for vedkommende) li-

gesom i borgerlige sager en vurdering af, om dommen kan forventes ændret af højesteret, samt om der i øvrigt foreligger særlige grunde til at give tilladelse.

Såfremt det er tiltalte, der soger om tredjeinstansbevilling, hører justitsministeriet anklagemyndigheden. En tilsvarende høring af domfældte finder ikke sted, hvis anklagemyndigheden søger om tilladelse. I øvrigt sker behandlingen af ansøgningerne på grundlag af sagens akter på samme måde som i borgerlige sager. Afslag begrundes i almindelighed ikke.

2. Oprejsningsbevilling.

1° Lovregler.

a. Borgerlige sager.

Ifølge retsplejelovens § 397 er ankefristen ved anke fra landsret til højesteret 8 uger fra dommens afsigelse. Anken kan dog undtagelsesvis tillades af justitsministeren indtil et år efter dommens afsigelse, »når der foreligger tilstrækkelig grund til at afvige fra den almindelige regel om ankefristen«.

Efter § 422, stk. 1, er kærefristen ved kære til højesteret normalt 2 uger. Justitsministeren kan, når omstændighederne taler derfor, senere, dog ikke efter 6 måneders forløb, tillade, at kæreskrift indgives inden 2 uger efter tilladelsens meddelelse.

Ankefristen ved anke fra underret til landsret er ifølge § 436 normalt 4 uger. Oprejsningsbevilling kan gives efter reglerne i § 397. Om ægteskabssager gælder dog ifølge § 454 særlige regler.

Reglen i § 422, stk. 1, finder ifølge henvisningsbestemmelsen i § 441, stk. 2, også anvendelse ved kære fra underret til landsret.

Ifølge § 475, stk. 1, er ankefristen i sager om *administrativ frihedsberøvelse* 4 uger fra dommens afsigelse. Anke kan dog undtagelsesvis tillades af justitsministeren indtil et år efter dommens afsigelse.

Anke- og kærefristen i *fogedsager* er normalt 4 uger, jfr. §§ 537, 592 og 606. Justitsministeren kan dog tillade anke eller kære inden forløbet af et år - i udpantningssager dog 6 måneder - når ganske særegne omstændigheder taler derfor.

I *skiftesager* er kærefristen 2 uger, jfr. § 661, stk. 2. Efter stk. 3 kan justitsministeren dog undtagelsesvis indtil 6 måneder efter, at beslutningen er taget eller kendelsen afsagt, tilstede kærens iværksættelse, når ganske særlige omstændigheder retfærdiggør, at parterne ikke i rette tid har iværksat kære. Ankefristen er 4 uger, jfr. § 662, stk. 2. Oprejsningsbevilling kan gives inden forlobet af et år på de i § 661, stk. 3, nævnte betingelser.

I sager angående *konkurs* er ankefristen 4 uger, jfr. § 674. Justitsministeren kan dog undtagelsesvis indtil et år efter konkursbehandlingens slutning tilstede anke, når ganske særegne omstændigheder retfærdiggør, at parten ikke i rette tid har iværksat anke. Kærefristen er efter § 675 2 uger. Oprejsning mod oversiddelse af kærefristen kan gives efter reglen i § 674 dog ikke længere end i 6 måneder.

b. Straffesager.

Ankefristen er både ved anke til landsret og højesteret 14 dage. Justitsministeren kan ikke meddele oprejsningsbevilling i straffesager. Efter § 949, stk. 2, jfr. § 963, stk. 3, skal den overordnede ret afvise en anke, der indgives efter ankefristens udløb, medmindre den ankende gør antageligt, at den omstændighed, hvorpå anken grundes, først senere er blevet ham bekendt, eller at fristens oversiddelse i øvrigt skyldes grunde, som ikke kan tilregnes ham. Ankemeddelelsen må derhos iværksættes inden 14 dage, efter at han er blevet bekendt med ankegrunden, eller efter at de omstændigheder er fjernede, som har foranlediget oversiddelse af fristen.

Kærefristen i straffesager er normalt 14 dage, jfr. § 969. Bestemmelsen i § 949, stk. 2, finder tilsvarende anvendelse.

2° *Statistiske oplysninger.*

a. Borgerlige sager.

En gennemgang af de sager, hvori der har været ansøgt om oprejsningsbevilling i 1968 og 1969, viser, at sådan ansøgning i løbet af disse to år ialt har været indgivet til justitsministeriet i 242 tilfælde.

Af disse tilfælde var 55 faderskabssager og 17 ægteskabssager. De resterende 170 fordeler sig på andre arter af civile sager. Spørgsmålet om oprejsningsbevilling har enten været behandlet isoleret eller i forbindelse med ansogning om fri proces til anke.

Det er ikke oplyst, i hvor mange tilfælde oprejsningsbevilling er meddelt.

b. Straffesager.

I nedenstående tabel er under i alt angivet antallet af andragender om admittering af straffeanker ved Vestre Landsret i årene 1962-1969. Af tabellen fremgår endvidere, i hvor mange tilfælde andragenderne er imødekommet. En tilsvarende oversigt er ikke udarbejdet for Østre Landsret.

	Anklage-myndighed		Domfældte		
	bev.	afslag	bev.	afslag	i alt
1962	0	0	1	8	9
1963	1	0	10	6	17
1964	0	0	10	6	16
1965	0	0	13	10	23
1966	0	1	7	7	15
1967	1	0	14	7	22
1968	0	1	11	7	19
1969	0	0	10	12	22
1962–69	2	2	76	63	143

3° *Praksis vedrørende oprejsningsbevillinger.*

a. Borgerlige sager.

I borgerlige sager er praksis lempelig ved kortere fristoverskridelse. Hvis der er tale om længere overskridelser, gives tilladelsen, såfremt der foreligger rimelig grund til forsinkelsen. Der lægges tillige en vis vægt på, om der er udsigt til, at afgørelsen vil blive ændret under anken.

b. Straffesager.

Domfældtes anke.

I straffesager meddeles tilladelse til appel efter fristens udløb som nævnt af den overordnede ret.

Anklagemyndigheden påstår normalt ikke afvisning af tiltaltes anke, hvis fristen kun er overskredet med 1 eller 2 dage, uanset om dette er domfældte tilregneligt eller utilregneligt. Samme princip følges, selv om overskridelsen af ankefristen er noget længere (op til 4-5 dage), hvis forsinkelsen skyldes misforståelse mellem domfældte og hans forsvarer.

Vil anklagemyndigheden påstå afvisning, foretages politiafhøring for at få klarlagt, om forsinkelsen er tilregnelig eller utilregnelig. Derefter sendes disse oplysninger tilligemed sagens akter til landsretten med påstand om forhåndsafvisning. Skønsmæssigt vil landsretten, når forsinkelsen er domfældte tilregnelig, i ca. 50 pct. af tilfældene forhåndsafvise anken. I de andre 50 pct. tilbagesendes sagen til statsadvokaturen med meddelelse om, at man ikke på forhånd vil afvise anken.

Det må antages, at landsretten, uanset formuleringen af retsplejelovens § 949, stk. 2, ved afgørelsen af, om anken bør admitteres, også lægger vægt på, om der er rimelig udsigt til, at dommen vil blive ændret.

Anke fra anklagemyndighedens side.

Domstolene er særdeles strenge med hensyn til overskridelser fra anklagemyndighedens side. Selv ganske små overskridelser af ankefristen tillægges afgørende betydning. Dette fører til, at anklagemyndigheden kun sjældent søger om at få en for sen anke admitteret, jfr. oversigten ovenfor under 2°.

3. *Kæretilladelser efter § 417, stk. 1.*

1° Lovregler.

Ifølge § 394, stk. 2, kan en dom ikke ankes alene til forandring af dommens bestemmelse om sagsomkostninger. Efter § 417, stk. 1, kan der derimod med justitsministerens tilladelse iværksættes kære af omkostningsbestemmelsen. Andragende om sådan tilladelse skal fremsættes inden 4 uger efter dommens afsigelse. Fristen er absolut. Oprejsningsbevilling kan ikke meddeles.

2° Statistiske oplysninger.

I nedenstående tabel er angivet antallet af andragender om tilladelse til at anke en doms bestemmelse om sagsomkostninger, der er indkommet til justitsministeriet i årene 1967-1969, og udfaldet af ministeriets afgørelser.

	Afslag	Bevilling	I alt
1967	15	28	43
1968	18	22	40
1969	21	34	55
1967–69	54	84	138

3° *Praksis.*

Ved afgørelsen af, om kæretilladelse skal gives, lægger justitsministeriet vægt på, om afgørelsen indeholder principielle momenter, og om afgørelsen skønnes at ville blive ændret.

4. Tilladelser til anke i politisager efter § 962.

1° Lovregler.

Efter § 962, stk. 2, kan domme i politisager kun ankes af det offentlige, når andre offentligretlige følger end bøde eller konfiskation kan idømmes efter de lovbestemmelser, tiltalen lyder på. Anke fra tiltaltes side kan kun finde sted, når han har givet møde i sagen, og højere straf end 6 dagbøder eller bøde af 60 kr. eller konfiskation af genstande af tilsvarende værdi eller andre offentligretlige følger er idømt.

Justitsministeren kan undtagelsesvis tillade anke af de nævnte domme, dersom særlige grunde hertil foreligger, navnlig hvor sagen skønnes at have almindelig interesse, eller dommen medfører videregående betydelige følger for tiltalte. Andragende skal indgives inden 14 dage efter dommens afsigelse eller, hvis det er tiltalte, der vil anke, og han ikke har været til stede ved dommens afsigelse, efter dens forkyndelse. Et senere indgivet andragende kan dog inden for et år efter dommens afsigelse tages til følge, når fristens oversiddelse findes at skyldes grunde, der ikke kan tilregnes andrageren, eller justitsministeren i øvrigt finder, at der er særlig grund dertil.

Afgørelser efter retsplejelovens § 936 (indenretlige bødevedtagelser) og § 937 (advarsler) kan kun ankes med justitsministerens tilladelse. De ovennævnte regler om frister og betingelser finder tilsvarende anvendelse.

2° Statistiske oplysninger.

I nedenstående tabel er under i alt angivet antallet af andragender om anke af domme i politisager og afgørelser efter retsplejelovens §§ 936 og 937 (indenretlige bødevedtagelser og advarsler), der er indkommet til justitsministeriet i årene 1962-1969. Af tabellen fremgår endvidere, i hvor mange tilfælde andragenderne er imødekommet.

	Anklagem. søger		Domf. søger		I alt
	bev.	afslag	bev.	afslag	
1962	10	0	8	26	44
1963	19	0	15	28	62
1964	16	0	13	7	36
1965	19	0	16	16	51
1966	13	1	9	15	38
1967	18	0	8	17	43
1968	13	2	5	12	32
1969	16	0	9	6	31
1962–69	124	3	83	127	337

3° Praksis.

Ved afgørelsen af, om anketilladelse bør meddeles, følger justitsministeriet stort set samme retningslinier som ved meddelelse af tredjeinstansbevilling i straffesager, jfr. ovenfor side 34 f. Ved afgørelsen lægges således udover de i loven fremhævede momenter — om sagen skønnes at have almindelig interesse eller videregående betydelige følger for tiltalte - vægt på, om dommen kan forventes ændret af landsretten, og om der i øvrigt foreligger særlige grunde til at give tilladelse. Særlig grund til at tillade en sag indbragt for landsretten kan f. eks. foreligge, hvis straffen på grund af særlig lav indtægt eller tilskadekomst er nedsat, således at domfældte er blevet afskåret fra en anke, som han, hvis strafudmålingen havde været »normal«, ville have haft adgang til.

Hvis en tiltalt, der er dømt som udeblevet i medfør af retsplejelovens § 934, stk. 1, søger om tilladelse til at anke, henviser justitsministeriet ham i almindelighed til først at søge sagen genoptaget i medfør af retsplejelovens § 987, stk. 1.

B. Norsk og svensk ret.

1. Norge.

Borgerlige sager anlægges ved by- og herredsret som første instans. Sager mod underretsdommere vedrørende deres tjeneste anlægges dog ved landsret, og sager mod landsdommere og højesteretsdommere ved højesteret.

Underrettens afgørelse kan ankes til landsretten. Anken kan dog ikke fremmes uden landsrettens samtykke, når anken

angår en formueværdi under 1.000 kr. Værdigrænsen gælder ikke, når sagen angår fast ejendom. Med samtykke af højesterets kæremålsudvalg kan der ske direkte anke fra underret til højesteret, når afgørelsen har betydning uden for den foreliggende sag, når sagen er pådømt med sagkyndige domsmænd, eller når det af særlige grunde er påkrævet af hensyn til en parts kår eller for at få sagen hurtigt afgjort.

Landsrettens afgørelse kan ankes til højesteret. Gælder anken en formueværdi under 8.000 kr., kræves dog samtykke fra højesterets kæremålsudvalg. Højesterets kæremålsudvalg kan imidlertid, uanset sagens størrelse, nægte at fremme en anke, når det enstemmigt

a. finder det klart, at anken ikke vil medføre en ændring af dommen, eller
b. finder, at anken ikke vil kunne gives medhold, uden at højesteret fraviger den påankede afgørelse på et punkt, hvor det antages at have været af væsentlig betydning, at retten har haft adgang til umiddelbart at hore forklaringer af vidner eller parter, eller
c. finder, at den ankende part ikke har sandsynliggjort, at det er uden hans skyld, at nye påberåbte beviser ikke har været ført umiddelbart for den ret, som har dømt i sagen, eller
d. i særlige tilfælde finder, at hverken afgørelsens betydning for parterne eller uden for den foreliggende sag eller andre grunde gør det rimeligt, at anken prøves af højesteret.

Den, som har forsomt en frist eller et retsmøde og derved er blevet afskåret fra en proceshandling, kan kræve oprejsning og en ny frist eller retsmøde fastsat, hvis han sandsynliggør, at forsømmelsen ikke kan lægges ham eller hans lovlige stedfortræder eller procesfuldmægtig til last, eller hvis særlige omstændigheder ellers taler for oprejsning, og forsømmelsen ikke er forsætlig. Oprejsning meddeles af retten.

I *straffesager* er kompetencen i første instans delt mellem underret og landsret, således at landsretten som hovedregel behandler sager angående forbrydelser, som kan medføre strengere straf end fængsel i 3 år, og underretten de øvrige sager.

Anses underrettens afgørelse af skyldsspørgsmålet for urigtig, er der mulighed for fornyet behandling af sagen ved landsretten. I mindre sager kræves dog samtykke af højesterets kæremålsudvalg. Landsrettens afgørelse af skyldsspørgsmål kan ikke ankes til højesteret, og dette gælder, hvadenten landsretten har handlet som første instans eller ankeinstans.

For så vidt angår strafudmåling, retsanvendelse og sagsbehandling sker anke direkte til højesteret, hvadenten den indankede dom har været behandlet af underret eller landsret som første instans, eller der har været fornyet behandling ved landsret, jfr. ovenfor.

En anke, der ikke erklæres rettidigt, kan ikke antages, medmindre det sandsynliggøres, at den kendsgerning, som begrunder anken, først senere er blevet den ankende bekendt, eller at han af andre grunde, som ikke er ham tilregnelige, har oversiddet fristen.

Reglerne om anke har været behandlet i *ankeordningskomiteen af 1955*. Årsagen til komiteens nedsættelse var navnlig, at den borgerlige retspleje fandtes at være for tung og langsommelig som følge af instansordningen, hvorefter behandling i tre instanser var det normale. Resultatet af arbejdet i komiteen blev i hovedsagen kun, at højesterets kæremålsudvalg fik adgang til at nægte at fremme anke til højesteret, når udvalget enstemmigt i særlige tilfælde fandt, at hverken afgørelsens betydning for parterne eller uden for den pågældende sag eller andre grunde gjorde det rimeligt, at anken prøvedes af højesteret, jfr. Tvistemålslovens § 373.

Straffeproceslovskomiteen har i juni 1969 afgivet en indstilling om rettergangsmåden i straffesager. Herefter skal underretterne behandle sager om straf for forbrydelser, som ikke efter loven medfører højere straf end fængsel i 6 år, samt tilståelsessager, når forbrydelsen ikke kan medføre fængsel i mere end 10 år. Underrettens dom kan ankes til landsret. Anke fra tiltaltes side på grund af bevisbedømmelsen kan dog kun ske med landsrettens samtykke. Med samtykke af højesterets kæremålsudvalg kan der ankes direkte til højesteret, hvis anken angår et spørgsmål af betydning udover den foreliggende sag, eller det er særlig vigtigt at få sagen hurtigt afgjort. Landsrettens dom kan ankes til højesteret. Anke kan dog ikke be-

grundes med fejl ved bevisbedømmelsen, og anke af dom afsagt af landsretten som ankeinstans kan kun ske med samtykke af højesterets kæremålsudvalg. Samtykke kan kun gives, når anken angår spørgsmål, som har betydning udover den foreliggende sag, eller det af andre grunde er særlig vigtigt at få sagen prøvet for højesteret. En anke, som ikke omfatter bevisbedømmelsen, kan nægtes fremmet, hvis ankeinstansen enstemmigt finder, at den ikke vil føre til ændring af dommen.

2. Sverige.

Borgerlige sager anlægges ved underret som første instans. Sager mod underretsdommere vedrørende tjenesten anlægges dog ved landsret, og sager mod landsdommere ved højesteret.

Underrettens afgørelser kan frit ankes til landsretten.

Straffesager - bortset fra sager mod dommere - behandles ved underret som første instans.

Underrettens afgørelser kan frit ankes til landsretten.

Reglerne om anke af landsrettens afgørelser til højesteret er fælles for borgerlige sager og straffesager. Nye regler herom er trådt i kraft den 1. juli 1971 (SFS 1971:218).

Anke til højesteret kan kun ske med højesterets samtykke. Samtykke kræves dog ikke, hvor landsretten undtagelsesvis har været første instans, eller hvor en straffesag ankes af visse højere anklagere.

Efter de før 1. juli 1971 gældende regler kunne samtykke til anke meddeles, når behandling af anken havde særlig betydning for retsenheden (»præjudikatsdispens«) eller havde betydning udover den foreliggende sag (»interessedispens«), eller når der var grund til at ændre landsrettens afgørelse (ændringsdispens), eller omstændighederne i øvrigt tilsagde, at anken behandles. I sidstnævnte tilfælde kunne samtykke til anke af en borgerlig sag dog kun gives, hvis sagens værdi var mindst 1.500 kr., og også i straffesager vedrørende mindre forbrydelser var adgangen til at give samtykke til anke begrænset.

Ved de nye regler er adgangen til at få en sag prøvet i højesteret blevet stærkt begrænset.

Anketilladelse skal herefter kun kunne meddeles, såfremt det er af vigtighed for udformningen af retspraksis, eller der i øvrigt foreligger særlige omstændigheder, der kan begrunde, at tilladelse gives. Den såkaldte »ændringsdispens« er således helt bortfaldet.

Som eksempler på særlige omstændigheder, der kan begrunde en tilladelse, nævnes i loven, *at* der foreligger en genoptagelsesgrund, *at* der er forekommet processuelle mangler, eller *at* sagens resultat i landsretten åbenbart beror på en væsentlig misforståelse.

Tilladelser til anke skal kunne begrænses til at angå en del af sagen.

Det er som begrundelse for ændringen anført, at det ud fra et retssikkerhedssynspunkt må anses for fuldt tilstrækkeligt, at en sag prøves i 2 instanser. Den garanti, som ligger i en fornyet prøvelse ved hojesteret, kan ikke opveje ulemperne i form af bl. a. højere omkostninger og den lange tid, der går for at få en endelig afgørelse.

Samtidig med ændringerne i reglerne om højesterets prøvelsesret er indført skærpede regler for påberåbelse af nye omstændigheder og beviser i landsretten. Dette vil fremtidig kun være muligt, såfremt parten sandsynliggør, at han har haft gyldig grund til ikke at anføre de pågældende omstændigheder eller beviser i underretten, eller hvis fremførelsen af omstændighederne eller beviserne af anden særlig grund bør tillades.

Reglerne om *oprejsningsbevilling* er fælles for borgerlige sager og straffesager. Har nogen overskredet fristen for anke, kære eller genoptagelse, og foreligger der rimelig grund herfor, kan højesteret efter ansøgning meddele oprejsningsbevilling.

Mod den svenske procesordning er der blevet rettet den kritik, at den er langsommelig og kostbar, og at dette har været medvirkende til, at man i borgerlige sager i stadig stigende omfang — og i større omfang end ønskeligt - anvender voldgift.

Ved lov nr. 244 af 29. maj 1969 er gennemført en ændring af reglerne om de almindelige underretters organisation. Loven er trådt i kraft den 1. januar 1971. De almindelige underretter kaldes nu tingretter, der erstatter de tidligere herredsretter og rådhusretter. Ved særskilt hovedforhandling i borgerlige sager skal underretten bestå af 3 eller

4 dommere, ligesom tilfældet tidligere var i rådhusretterne. Efter de før 1. januar 1971 gældende regler bestod herredsretterne i disse sager af en dommer og 7-9 domsmænd. I straffesager skal retten bestå af en dommer og 4-5 domsmænd. Enklere sager skal i noget videre omfang end hidtil kunne behandles af en enkelt dommer. Forslaget til rigsdagen indeholder visse almindelige retningslinier for den fremtidige retskredsinddeling. Retskredsene skal herefter som hovedregel gøres så store, at de giver arbejde til mindst 3 dommere.

C. Baggrunden for de gældende regler om processuelle tilladelser og tidligere forslag til ændring af disse.

Før retsplejeloven krævedes der i vidt omfang kgl. bevilling til fravigelse af de normale processuelle regler både i borgerlige og kriminelle sager. Bevillingerne meddeltes i medfør af grundlovens almindelige dispensationsbestemmelser, jfr. nu grundlovens § 25.

Proceskommissionerne af 1868 og 1892 foreslog den administrative bevillingsordning fuldstændig afskaffet. Såvel i kommissionens udkast til lov om den borgerlige retspleje som i udkastet til lov om strafferetsplejen bestemtes det, at landsrettens dom i en fra underretten påanket sag som regel ikke yderligere kunne ankes, men at højesteret dog undtagelsesvis kunne tillade anke til højesteret, når sagen skønnes at have almindelig interesse eller videregående betydelige følger for vedkommende. Oprejsningsbevilling kunne i borgerlige sager meddeles af retten indtil 1 år efter dommens afsigelse, når der oplyses omstændigheder som tilstrækkelig undskylder, at ankefristen er gået ubenyttet hen. I straffesager kunne retten tilstede anke efter ankefristens udløb, når den omstændighed, der giver påankegrund, først senere er blevet pågældende bekendt, eller det i øvrigt er ham utilregnelig, at fristen er oversiddet. Landsrettens formand meddelte tilladelse til anke af mindre politisager.

Det *forslag,* som justitsministeren fremsatte i *samlingen 1906–07,* byggede for alle procesbevillingers vedkommende på et system, hvorefter såvel domstolene som justitsministeren skulle være kompetente til at meddele bevillingerne. Forslaget vedtoges i folketinget, men i samlingen 1907-08 tog landstingsudvalget afstand herfra og foreslog at vende tilbage til proceskommissionens udkast. Efter behandling i fællesudvalg senere **i** samlingen vedtoges den nugældende ordning.

Allerede i 1924 tog *det stående retsplejeudvalg* kompetencespørgsmålet op pånyi en skrivelse til justitsministeren. Retsplejeudvalget fandt det uheldigt, at »Retsplejeloven har bibeholdt den tidligere gældende Ordning, hvorefter de sædvanlige processuelle Tilladelser meddeles af Administrationen, og finder det bedre stemmende med hele Retsplejelovens Aand, at Retsplejen ogsaa for saa vidt opnaar en af Administrationen uafhængig Stilling«. Retsplejeudvalget foreslog beføjelsen til at meddele tredjeinstansbevilling henlagt til landsretten.

Justitsministeriet nedsatte i 1929 et udvalg med højesteretsdommer V Topsøe-Jensen som formand til at udarbejde forslag til forskellige ændringer i retsplejeloven. Udvalget beskæftigede sig bl. a. med en omordning af reglerne om processuelle tilladelser. Udvalget afgav betænkning i 1930. Uddrag af betænkningen fra 1930 angående de processuelle tilladelser er optaget som bilag 2 til denne betænkning. Som det fremgår heraf foreslog udvalget af 1929 bl. a.:

1) at de processuelle tilladelser, der meddeles af administrationen, fremtidig skulle gives af domstolene,

2) at reglerne om de processuelle tilladelser blev samlet i et enkelt kapitel i retsplejeloven, og

3) at betingelserne for at opnå de nævnte tilladelser blev gjort mere ensartede.

I det forslag til lov om ændring af lov om rettens pleje, som justitsministeren fremsatte i november 1930, blev udvalgets forslag vedrørende procesbevillingerne ikke medtaget. I bemærkningerne til forslaget anførtes som begrundelse herfor (Rigsdagstidende 1930-31, tillæg A, sp. 4878):

»Dette Forslag (d. v. s. udvalgets forslag) gaar i Hovedsagen ud paa, at det fremtidig skal være Domstolene, der meddeler de processuelle Tilladelser, som nu meddeles af Justitsministeren, nemlig Tilladelse til at anke eller kære efter Kærefristens Udløb, Tilladelse til at indbringe en Sag for Højesteret som 3die Instans og Tilladelse til

Anke eller Kære med Hensyn til visse Afgørelser, der normalt ikke kan paaankes eller paakæres.

Justitsministeriet maa anse det for lidet heldigt, at det i disse Tilfælde bliver Domstolene, der selv bestemmer, om de af dem trufne Afgørelser skal kunne bringes frem for højere Instans. Hvis de omhandlede Tilladelser skal gives af Domstolene, maa de gives enten af den Ret, hvis Afgørelse formenes at være urigtig og derfor ønskes indbragt for højere Instans, eller ogsaa af den Ret, der i Tilfælde af Sagens Indbringelse for højere Instans skal behandle og afgøre Sagen. Men man vil let se, at begge disse Udveje paa Grund af Rettens Forhold til Sagen rummer en vis Fare for, at de omhandlede Tilladelser vil blive givet enten i et snævrere eller maaske omvendt i et videre Omfang end det, som et aldeles uinteresseret og neutralt Skøn ville føre til. Disse Ulemper undgaas bedst ved at opretholde den nugældende Ordning, hvorefter en fra Domstolene helt forskellig Myndighed - Administrationen - giver de omhandlede Tilladelser. Særlig opnaas herved, at Administrationen vil kunne tilvejebringe en Højesteretsafgørelse i Sager, **i** hvilke den er Part eller paa anden Maade interesseret. Det maa anses for heldigt for Retsudviklingen, at den samme Myndighed, der udarbejder nye Lovforslag, har Adgang til at faa en bestemt Fortolkning af en gældende Lovbestemmelse prøvet af Højesteret.

Hertil kommer yderligere følgende: Efter Retsplejelovens § 332 meddeles fri Proces i 2den Instans af Justitsministeren. Naar der ansøges om fri Proces, kan det i Praksis ofte ikke undgaas, at Ankefristen under Behandlingen af Ansøgningen udløber, og der maa da i disse Tilfælde, naar fri Proces meddeles, ogsaa gives Anketilladelse. Dersom nu denne Tilladelse, som af Udvalget foreslaaet, skal gives af Domstolene, vil den paagældende altsaa ofte blive nødt til først at søge Justitsministeren om fri Proces og derefter Retten om Anketilladelse. Men denne Fremgangsmaade synes unødig omstændelig **i** Betragtning af, at Retten i saadanne Tilfælde maa antages saa godt som altid at ville give den ansøgte Anketilladelse.«

Spørgsmålet om en ændring af reglerne om de processuelle tilladelser, således at kompetencen flyttes fra justitsministeren til domstolene, har rådet bekendt ikke senere været rejst officielt, men den nuværende ordning har flere gange været kritiseret i afhandlinger om retsplejespørgsmål, se således *Tamm,* Fuldmægtigen 1956, side 10-11, *H. Topsøe-Jensen,* Juristen, 1962, side 245 og *Mogens Hvidt,* smst. side 429.

D. Vurdering af den gældende ordning.

Som det fremgår af de foregående afsnit indeholder de regler, der giver justitsministeren adgang til at meddele procesbevillinger i nogle tilfælde en angivelse af, hvilke momenter, der skal lægges vægt på ved afgørelse af, om bevilling skal meddeles, medens det i andre tilfælde kun anføres, at tilladelse kan meddeles »undtagelsesvis« eller »når omstændighederne - eller ganske særegne omstændigheder - taler derfor«. Trods disse forskellige formuleringer træffes afgørelsen i praksis i alle tilfælde efter et ret frit skøn under hensyntagen til samtlige foreliggende omstændigheder, herunder også sandsynligheden af, at afgørelsen vil blive ændret af den overordnede ret.

Det synes heller ikke i praksis at have haft afgørende betydning, at tilladelse kun kan meddeles undtagelsesvis. Dette fremgår f. eks. af oplysningerne om anke af domme i politisager, hvorefter anklagemyndigheden i årene 1962-69 har fået bevilget 124 af 127 andragender, og de private 83 af 210 andragender. Når andragender fra anklagemyndigheden næsten altid imødekommes, skyldes det dog tildels, at rigsadvokaten kun søger om anketilladelse i tilfælde, hvor der er rimelig grund til at få en afgørelse i landsretten, jfr. nærmere nedenfor s. 48.

I modsætning til administrationens ret frie skøn står de betingelser, der er stillet for domstolenes afgørelser i straffesager i tilfælde af anke efter ankefristens udløb. Domstolenes skøn er ret stærkt begrænset, idet der kun tages hensyn til tilstedeværelse af to betingelser. Disse er begge af samme karakter som de betingelser, der stilles for at tillade nye anbringender eller beviser, altså udpræget processuelle. Den ene af disse - om den omstændighed, hvorpå anken grundes, først senere er blevet domfældte bekendt - er alene et spørgsmål om bevis for bestemte fakta. Den anden, der anvender udtrykket, om oversiddelsen af fristen kan tilregnes den pågældende, er vel i et vist omfang modtage-

lig for et skøn, men det er klart, at de to bestemmelser såvel efter deres indhold som efter deres karakter sætter ret snævre grænser for domstolenes muligheder for en imødekommende afgørelse.

Som nævnt ovenfor har det flere gange været foreslået at flytte kompetencen til at meddele procesbevillinger fra administrationen til domstolene.

Forinden der tages stilling til dette spørgsmål, er det formentlig hensigtsmæssigt først at undersøge, hvilke synspunkter der ligger bag procesbevillingen. Som det fremgår af det tidligere anførte, hviler de tilladelser, som gives efter dansk ret, på to synspunkter. Det ene er processuelle hensyn, der bevirker, at afgørelser, der normalt anses for at være endelige, tillades indbragt for en højere instans, fordi det ud fra processuelle synspunkter findes undskyldeligt, at parten ikke har udnyttet de muligheder, som den ordinære fremgangsmåde har givet ham. Det andet hviler på en foreløbig vurdering af den trufne afgørelses materielle rigtighed, og sandsynligheden for, at afgørelsen vil blive ændret ved indbringelse for en højere instans. I det forste tilfælde stilles der ikke krav til afgørelsens betydning, medens overvejelser af den sidstnævnte art kun kan komme i betragtning, hvis den materielle afgørelse har en vis større betydning. Lignende synspunkter ligger formentlig til grund for de tilsvarende afgørelser i fremmede retsforfatninger.

Det næste spørgsmål, der bør overvejes, er, om der bør gælde forskellige regler i borgerlige sager og i straffesager.

For så vidt angår tredjeinstansbevillinger vedrorende ordinære domme, hvor tilladelserne såvel i borgerlige sager som i straffesager kan meddeles af justitsministeriet, er reglerne praktisk talt de samme. Betingelserne her er udpræget af materiel karakter.

Også de tilfælde, hvor der kan opnås tilladelse til anke eller kære af andre afgørelser, som efter loven ikke uden sådan tilladelse kan indbringes for højere instans, og hvor afgørelsen er henlagt til justitsministeriet, er betingelserne for meddelelsen af tilladelsen stort set de samme for straffesager og borgerlige sager. Da ministeriet i realiteten her har et frit skøn, må man regne med, at såvel processuelle overvejelser som hensynet til afgørelsens betydning og materielle rigtighed indgår i overvejelserne af, om tilladelsen skal gives.

Ser man derimod på betingelserne for at opnå oprejsningsbevilling, er det som nævnt ejendommeligt for dansk ret, at disse afgørelser i borgerlige sager træffes af den administrative myndighed, medens det i straffesager er domstolene, og at de administrative myndigheder ved deres afgørelser har et frit skøn i den forstand, at loven ikke angiver, hvilke hensyn der skal lægges til grund, medens domstolenes skøn er bundet af hensyn, som er overvejende af processuel art.

Går man ud fra afgørelsernes indhold og betydning for de pågældende, synes det på forhånd ejendommeligt, at tilladelse til anke af borgerlige sager efter ankefristens udløb, hvor denne normalt er 4 eller 8 uger, kan gives af justitsministeriet uden særlige betingelser (»tilstrækkelig grund«), medens man for straffesagers vedkommende, hvor fristen kun er 14 dage, og hvor afgørelsens betydning for den domfældte i hvert fald normalt er væsentlig større end afgørelsen i en borgerlig sag, er bundet til betingelser af overvejende processuel karakter. Dette fører i praksis til, at justitsministeriet i modsætning til domstolene kan se bort fra uvæsentlige overskridelser og kan tage hensyn til afgørelsens betydning og rigtighed.

Der er grund til at antage, at denne forskel, der formentlig ikke kan motiveres ud fra disse afgørelsers forskellige karakter, skyldes bestemmelsernes historiske baggrund, og den omstændighed, at regler, der henlægger afgørelser til administrationen, i almindelighed giver denne et frit skøn, medens domstolene traditionelt får et mere bundet mandat.

Da afgørelser i straffesager normalt for de domfældte i hvert fald ikke er af mindre betydning end afgørelser, der er gået en part imod i en borgerlig sag, bør der formentlig gælde de samme betingelser for at give oprejsningsbevilling i disse to grupper af sager.

Ensartetheden bør formentlig gennemføres således, at der også for domfældtes anke i straffesager bliver mulighed for en lempeligere praksis ved mindre fristoverskridelser og til at tage hensyn til afgørelsens konkrete betydning og til udsigten for, at den vil blive ændret. Det vil sige, at adgangen til at til-

lade anke i straffesager bør udvides. På den anden side bør der formentlig ske nogen begrænsning af adgangen til anke efter ankefristens udløb i borgerlige sager, således at dette ikke er overladt til et frit skøn.

Også for anklagemyndighedens vedkommende kan der være anledning til at overveje, om den nuværende meget strenge praksis bør lempes lidt. Herfor kunne tale, at ankefristen i straffesager er meget kort. Statsadvokaterne vil på grund af ekspeditionstiden på dommerkontorerne og ved politimesterembederne ofte kun have en 2-3 dage til at tage stilling til ankespørgsmålet og få en eventuel ankemeddelelse forkyndt. Mod en lempeligere praksis kan dog anføres, at det for en tiltalt har stor betydning at vide, at der efter ankefristens udløb praktisk talt ikke er nogen risiko for, at sagen kommer for højere instans, og at han i alvorligere sager, ikke mindst hvor han er underkastet varetægtsfængsel, har krav på en hurtig afgørelse. Da anklagemyndigheden i alle tilfælde, hvor man er i tvivl, kan iværksætte anken inden fristens udlob og eventuelt senere frafalde den, er der formentlig ikke tilstrækkelig grund til at ændre denne bestemmelse for så vidt angår anklagemyndigheden. Også for de øvrige tilfælde, hvor oprejsningsbevilling meddeles, og for alle tilfælde, hvor tredjeinstansbevilling nu kan gives af justitsministeriet, bør det overvejes, om de gældende bestemmelser er for vagt formulerede, om der er grund til at opretholde dem (anketilladelse for sagsomkostninger), eller der skal fastsættes nærmere betingelser, som dækker det skøn, der udøves.

Når man endelig herefter skal overveje, til hvilke myndigheder disse afgørelser skal henlægges, synes stærke grunde at tale for, at de, som i andre lande, henlægges til domstolene. Hvad enten det drejer sig om overvejelser af rent processuel karakter - om en vis adfærd er processuel undskyldelig - eller om en vurdering af sandsynligheden af, at en afgørelse bliver ændret for højere instans, kan der næppe være tvivl om, at det er afgørelser, hvor den største sagkundskab findes hos domstolene og ikke hos administrationen. Hertil kommer det almindelige ønske om, at administrationen ikke skal have del i domstolenes afgørelser.

E. Retsplejerådets forslag.

Efter rådets opfattelse bør tredjeinstansbevillinger, oprejsningsbevillinger og tilladelser efter § 962, stk. 2, fremtidig gives af domstolene. Det foreslås, *at* oprejsning i borgerlige sager - ligesom tilfældet allerede i dag er med hensyn til straffesager - meddeles af den ret, for hvilken sagen indbringes, *at* tredjeinstansbevilling meddeles af højesteret eller et udvalg bestående af mindst 3 af rettens medlemmer, *at* tilladelse til at indbringe mindre politisager for højere ret meddeles af landsretten, og endelig *at* reglen om, at der kræves særlig tilladelse for at kære en doms bestemmelser om sagsomkostninger, ophæves.

Rådets forslag er nærmere omtalt og begrundet i de følgende afsnit. I afsnit 1 og 2 omtales kun anke af domme, men det anførte gælder også kære af kendelser og beslutninger.

1. Tredjeinstansbevillinger.

Betingelserne for meddelelse af tredjeinstansbevilling er i borgerlige sager, at sagen skønnes at have almindelig interesse eller videregående betydelige følger for vedkommende, og i straffesager, at særlig grund hertil foreligger, herunder navnlig, at sagen skønnes at have almindelig interesse eller videregående betydelige følger for vedkommende.

Kriteriet »videregående betydelige følger for vedkommende« er uegnet i straffesager. Enhver sag, hvori der dømmes højere straf end en mindre bøde, eller hvori der sker frakendelse af rettigheder, har sådanne følger. I borgerlige sager er kriteriet i hvert fald ikke egnet til at stå alene. Ved afgørelsen bør tillige lægges vægt på andre momenter, f. eks. om underretten og landsretten er kommet til forskelligt resultat, om der er afgivet dissens i landsretten, eller om der i øvrigt er grund til at antage, at afgørelsen vil blive ændret i højesteret. Også arbejdsforholdene i højesteret må kunne tages i betragtning.

Reglerne for meddelelse af tredjeinstansbevilling foreslås derfor ændret således, at der såvel i borgerlige sager som i straffesager kan meddeles tilladelse, såfremt sagen har almindelig interesse eller særlige grunde i øvrigt taler derfor. Den foreslåede formule-

ring er i overensstemmelse med den praksis, der har udviklet sig.

Efter de gældende regler skal ansøgning om tredjeinstansbevilling i borgerlige sager indgives inden 8 uger og i straffesager inden 14 dage efter dommens afsigelse. Justitsministeriet kan dog undtagelsesvis meddele tilladelse, hvis ansøgningen indgives senere, men inden 1 år efter afsigelse. Som det fremgår af det ovenfor anførte, tillægges mindre overskridelse af 8 ugers og 14 dages fristerne ikke afgørende betydning.

Efter rådets opfattelse er en vis stramning af denne praksis ønskelig, både over for parterne i borgerlige sager og i hvert fald over for anklagemyndigheden i straffesager. Parterne i en borgerlig sag og især tiltalte i en straffesag må have krav på hurtigst muligt at få en endelig afgørelse. I straffesager bør der i hvert fald i forhold til anklagemyndigheden følges samme praksis som med hensyn til tilladelse til at anke efter ankefristens udlob, det vil sige at tilladelse kun meddeles, hvis der foreligger særlige omstændigheder, der kan begrunde, at ansøgning ikke er fremsendt inden 14 dages fristens udløb. I borgerlige sager kan man ikke stille helt samme krav som til anklagemyndigheden i straffesager, men også her bør hovedreglen efter rådets mening være, at ansøgninger, der indgives efter 8 ugers fristens udløb, kun realitetsbehandles, hvis overskridelse af fristen er rimelig begrundet.

Det væsentligste problem i forbindelse med tredjeinstansbevillinger er spørgsmålet om, hvorvidt disse bevillinger skal meddeles af domstolene eller — som i dag — af administrationen. Som begrundelse for forslaget om at henlægge bevillingerne til domstolene blev af retsplejeudvalget af 1924 anført, at det findes bedre stemmende med retsplejelovens ånd, at retsplejen også på dette punkt opnår en uafhængig stilling af administrationen. I betænkningen afgivet af udvalget af 1929 anføres, at den foreslåede ordning hviler på den samme grundbetragtning, som har ført **til,** at retsplejeloven på de øvrige punkter har forladt det administrative dispensationssystem, nemlig at det her aldrig drejer sig om en nådesakt, men om en alene på retlige hensyn hvilende afgørelse, og at borgerne derfor har krav på, at afgørelsen træffes af domstolene.

Disse betragtninger af principiel karakter har betydelig vægt også i dag. En ordning, hvorefter beføjelsen tilkommer domstolene, vil utvivlsomt i befolkningen blive betragtet som mere betryggende end den gældende ordning. I kritikken af den gældende ordning er det bl. a. anført, at det er betænkeligt, at justitsministeren har mulighed for at hindre, at straffesager, der anlægges af anklagemyndigheden, for hvilken ministeren er øverste chef, indbringes for højesteret som tredje instans. Tilsvarende betænkeligheder kan næres med hensyn til borgerlige sager, hvor det offentlige er part. Kritikken har dog gennemgående været af principiel art. Justitsministeriets administration af ordningen har sjældent givet anledning til kritik. Efter rådets opfattelse har der dog i de senere år været indbragt for mange færdselssager for højesteret som tredje instans.

Afgørelsernes art taler i høj grad for at henlægge kompetencen til domstolene. Afgørelsen af, om sagen kan prøves af højesteret, er nær beslægtet med afgørelsen af selve sagen. I alle kendte udenlandske retsplejeordninger meddeles tredjeinstansbevillinger da også af domstolene.

Der er næppe grund til at tro, at domstolene ved afgørelserne af, om tilladelse til indbringelse af sager for højesteret som tredje instans bør meddeles, vil følge andre retningslinier end dem, der har været lagt til grund af justitsministeriet. I justitsministeriets praksis er bl. a. også taget hensyn til sandsynligheden af, om afgørelsen vil blive ændret af højesteret. Der kan næppe være tvivl om, at også højesteret (ankeudvalget) vil lade denne omstændighed influere på afgørelsen. I det omfang dette sker, har behandlingen af en ansøgning om tredjeinstansbevilling karakter af en foreløbig summarisk prøvelse af sagens realitet. Det kan i den forbindelse nævnes, at højesteret efter rettens deling i afdelinger på henholdsvis 5 og 7 medlemmer gør sagerne til genstand for en vis preliminær sortering af en karakter, som ikke ligger langt fra en sådan prøvelse.

Kompetencespørgsmålet er behandlet af højesteretsdommer Theodor Petersen i artiklen »Domsmandsinstitutionen og Højesteret«, Juristen 1970 side 181 ff. Theodor Petersen, der er af den opfattelse, at der ud fra principielle hensyn nok kan anføres grunde imod, at tredjeinstansbevillinger meddeles af administrationen, rejser spørgsmålet, om

ikke kompetencen - hvis bevillingerne fremtidig skal gives af domstolene - burde henlægges til landsretten med adgang til rekurs til højesteret.

Til støtte herfor anføres bl. a., at den domstol, der som ankeinstans har pådømt sagen, har det bedste kendskab til sagen. Denne tanke er også kommet til udtryk i det forslag, der blev udarbejdet af det i 1929 nedsatte udvalg. Efter rådets opfattelse bør imidlertid disse afgørelser træffes af højesteret eller et udvalg under højesteret. Ud fra retsplejemæssige hensyn kan det næppe anses for tilfredsstillende, at en domstol, der har afgjort en sag, også skal afgøre, om sagen skal indbringes for højere ret. Samme synspunkt gøres gældende i Sverige, jfr. SOU 1969: 41 side 58.

Professor von Eyben har i en artikel i »Festskrift til Stephan Hurwitz« om genoptagelse af straffesager s. 240 f rejst spørgsmålet om at henlægge kompetencen til at meddele ekstraordinær procesbevillinger i straffesager til Den særlige Klageret.

Retsplejerådet må fraråde en sådan løsning. Retsplejen bør i videst muligt omfang samles under de almindelige domstole. Klageretten er efter sin sammensætning næppe særlig egnet til behandling af disse sager. Endelig kan anføres, at en sådan løsning må antages at ville medføre en forsinkelse af sagerne, bl. a. fordi klagerettens medlemmer, der ofte vil have bopæl forskellige steder i landet, kun samles med visse mellemrum.

Ikke alene principielle grunde taler for en flytning af kompetencen. Som en særlig fordel ved en ændring af kompetencereglerne kan nævnes tilfælde, hvor højesteret måtte være indstillet på at overveje en ændring af en hidtidig praksis. Den gældende ordning kan medføre, at ansøgninger i sådanne tilfælde afslås af justitsministeriet med den begrundelse, at der ikke er udsigt til, at afgørelsen vil blive ændret. Højesterets medlemmer vil derimod ud fra deres kendskab til rettens indstilling meddele tilladelse til anke.

En tilladelse til, at sagen indbringes for højesteret, bør selvsagt ikke på nogen måde få indflydelse på den endelige afgørelse i sagen. Tilladelsen meddeles på grundlag af et gennemsyn af sagens akter, og tilladelsen er alene udtryk for, at der er grund til at efterkomme en parts ønske om, at sagen forelægges for højesteret, mens afgørelsen i sagen først træffes, efter at sagen har været procederet. Antallet af højesteretsdommere gør det i øvrigt muligt at undgå, at de dommere, der som medlemmer af ankeudvalget har meddelt tredjeinstansbevilling, deltager i den senere behandling af sagen i højesteret.

Henlæggelsen af kompetencen til domstolene vil medføre nogen arbejdsbesparelse i justitsministeriet, men øge højesterets arbejdsbyrde.

I bemærkningerne til det lovforslag, der blev fremsat i 1930, anføres af justitsministeriet som argument mod overføring af kompetencen til domstolene bl. a., at det er en fordel, at administrationen kan tilvejebringe en højesteretsafgørelse i sager, i hvilke den selv er part eller på anden måde interesseret, og at det må anses for heldigt for retsudviklingen, at den samme myndighed, der udarbejder nye lovforslag, har adgang til at få en bestemt fortolkning af en gældende lovbestemmelse prøvet af højesteret, jfr. også Vilhelm Boas i artiklen »Højesteret og administrationen« i Juristen 1961, side 127 ff. Der er imidlertid ikke grund til at nære frygt for, at højesteret ikke vil være opmærksom på den betydning, en afgørelse ved højesteret kan have for lovforberedelsen. Højesteret kan ikke antages at ville skade dette arbejde ved at nægte tilladelse til prøvelse af sager af denne art. Der er næppe heller noget behov for som i Sverige at give den overordnede anklagemyndighed ret til at anke en dom, der er afsagt af landsretten som anden instans i en straffesag, til højesteret uden tilladelse, RB 54:9.

Under retsplejelovens tilblivelse har det været foreslået, at processuelle bevillinger skulle kunne gives både af administrationen og af domstolene. Tanken blev dog opgivet igen, og rådet må fraråde en sådan løsning.

2. *Oprejsningsbevillinger.*

Som tidligere nævnt er det kun i borgerlige sager, at tilladelse til at anke efter udløbet af ankefristen meddeles af administrationen. I straffesager tilkommer kompetencen retten. Selv om fristen er udløbet, fremsættes ankemeddelelse på sædvanlig måde, og den overordnede ret admitterer anken, dersom den ankende gør antageligt, at den omstændighed, hvorpå anken grundes, først senere er blevet ham bekendt, eller at fristens oversiddelse i øvrigt skyldes grunde, der ikke

kan tilregnes ham. I modsat fald afvises anke, **jfr.** retsplejelovens § 949, stk. 2[1]).

Efter rådets opfattelse bør der i borgerlige sager indføres samme ordning, som gælder i straffesager i dag. Da kun én myndighed (den overordnede ret) skal behandle sagen, er ordningen arbejdsbesparende og vil medvirke til at nedbringe den tid, det tager at få en endelig retsafgørelse.

Som det fremgår af oplysningerne side 36, folger justitsministeriet en ret lempelig praksis i disse sager. Rådet mener, at der kunne være anledning til at følge en noget strengere kurs, således at ankesagen i tilfælde af for sen anke kun fremmes, hvis særlige forhold gør sig gældende, se side 44 om det tilsvarende problem med hensyn til meddelelse af tredjeinstansbevilling. Rådet har dog ikke ment at burde opstille nærmere retningslinier for, hvornår tilladelse skal meddeles, men mener udformningen af en praksis også på grund af sagernes forskelligartethed må overlades til retterne.

Det har til fordel for den gældende ordning været anført, at denne ordning medfører mindre administration i de tilfælde, hvor den, der anker, søger fri proces. I disse tilfælde vil det af tidsmæssige grunde ofte være nødvendigt tillige at give oprejsningsbevilling, og det er derfor en fordel, at samme myndighed (justitsministeriet) kan meddele begge tilladelser. Rådet er for så vidt enig i, at det kan være en fordel, at begge tilladelser meddeles af samme myndighed, men mener, dette bør opnås ved, at også kompetencen til at meddele fri proces henlægges **til** domstolene. I øvrigt vil der næppe vise sig ulemper af væsentlig betydning ved en adskillelse af kompetencerne vedrørende anketilladelse og fri proces. Parten kan anke sagen inden ankefristens udløb, selv om han endnu ikke har fået svar på sin ansøgning om fri proces. Efter de gældende regler, jfr. retsafgiftslovens § 62, skal der normalt betales retsafgift samtidig med, at anken iværksættes, og der er ikke hjemmel til at tilbagebetale afgiften, hvis appellanten, fordi han ikke opnår fri proces, opgiver at gennemføre ankesagen. Retten kan næppe med hjemmel i retsafgiftslovens § 62 undlade at kræve afgiften betalt straks og i stedet fastsætte en frist for betalingen - eventuelt en vis tid efter, at appellanten har fået svar på sit andragende om fri proces - således at såvel begæringen som afgiften bortfalder, hvis fristen ikke overholdes. Rådet kan imidlertid anbefale, at der ved ændring af retsafgiftsloven indføres en sådan hjemmel. I øvrigt er det næppe tænkeligt, at retten vil afvise at behandle en anke, hvis der er søgt fri proces inden ankefristens udløb, og anken iværksættes straks, efter at fri proces er meddelt.

3. Tilladelser efter § 417, stk. 1.

Efter § 394, stk. 2, 3. pkt., i retsplejeloven af 1916 kunne justitsministeren tillade, at bestemmelser i domme om sagsomkostninger og processuelle straffe særskilt ankes af parterne, når afgørelse med hensyn til disse punkter er uafhængig af sagens udfald, eller ankes af tredjemand, hvem omkostninger eller straf er pålagt eller salær tilkendt eller frakendt.

I 1932 blev denne bestemmelse ophævet, og i stedet blev indsat en bestemmelse i § 417, stk. 1, om, at kæremål kan rejses over for domme til forandring af dommens bestemmelser om processuelle straffe samt med justitsministerens tilladelse til forandring af bestemmelser om sagsomkostninger. I bemærkningerne til lovforslaget anføres (Rigsdagstidende 1930–31, tillæg A sp. 4898):

»Ved Retsplejelovens § 394, 2det Stykke, er det bl. a. bestemt, at Anke alene til Forandring af en Doms Bestemmelser om Sagsomkostninger og processuelle Straffe kun kan finde Sted med Justitsministeriets Tilladelse, og at sådan Tilladelse kun kan gives under visse nærmere angivne Betingelser.

Efter Retsplejelovens Ikrafttræden har Justitsministeriet imidlertid i nogle Tilfælde modtaget Andragender om saadan Anketilladelse enten paa Grund af, at Sagsomkostninger ved Dommen er blevet tilkendt med et ganske utilstrækkeligt Beløb, eller at der i Dommen overhovedet intet nævnes om Sagsomkostninger, eller at disse efter Andragerens Mening uden Grund er blevet ophævede.

I disse Tilfælde har Justitsministeriet som Følge af Undtagelsesbestemmelsens meget begrænsede Omfang maattet svare, at Ministeriet ikke havde Hjemmel til at meddele en Tilladelse som den ansøgte, uagtet der efter

[1]) Se om forhåndsafvisning ved højesteret retsplejelovens § 953 og *Victor Hansen:* Retsplejen ved Højesteret s. 158 f.

Ministeriets Skøn forelaa materielt gyldige Grunde til at ønske Forandring af Dommen paa det omhandlede Punkt.

Det foreliggende Forslag tilsigter at raade Bod på dette Forhold ved i Stedet for den saa stærkt begrænsede Adgang til Anke, der nu haves overfor Dommes Bestemmelser om processuelle Straffe og Sagsomkostninger, at give Vedkommende Adgang til at anvende det simplere og hurtigere Retsmiddel Kære, dog at der med Hensyn til Kære angaaende Sagsomkostninger kræves Justitsministerens Tilladelse. Forslaget stemmer overens med Lovforslag 1928-29 §§ 66, 67 og 70, der vedtoges af begge Ting.«

Som anført ovenfor side 36 indgives der årligt omkring 45 andragender om tilladelse efter § 417. Heraf imødekommes lidt over halvdelen.

Det er således kun et lille antal sager, der på dette grundlag indbringes for landsretten, og da tillige sagerne behandles som kæresager, er det en ringe arbejdsmæssig belastning, der herved lægges på de højere instanser. Efter retsplejerådets opfattelse betyder kravet om tilladelse fra justitsministeriet en dobbelt behandling af sagen i alle de tilfælde, hvor kæretilladelsen meddeles, og for de tilfælde, hvor tilladelse ikke meddeles, vil behandlingen af ansøgningen om tilladelse ligesom i de foranførte tilfælde lige så let kunne gives af vedkommende domstol, der i hvert fald har den samme sagkundskab på området som justitsministeriet. Såfremt man ønsker at opretholde kravet om tilladelse, mener retsplejerådet derfor, at tilladelsen bør gives af kæreinstansen. Da domstolene imidlertid næppe vil give en tilladelse uden høring af modparten, ville spørgsmålet om meddelelse af kæretilladelse og realitetsafgørelse af selve kæren for domstolene normalt falde sammen i en enkelt ekspedition, og der er derfor ikke grund til at opretholde kravet om kæretilladelse. Retsplejerådet foreslår derfor, at dette krav bortfalder.

4. Tilladelser efter § 962, stk. 2.

Efter de gældende bestemmelser i § 962, stk. 2, kan domme i politisager i almindelighed kun ankes af det offentlige, når andre offentligretlige følger end bøde eller konfiskation kan idømmes efter de lovbestemmelser, tiltalen lyder på, og anke fra tiltaltes side kan kun finde sted, når han har givet mode i sagen, og højere straf end 6 dagbøder eller bøde af 60 kr. eller konfiskation af genstande af tilsvarende værdi eller andre offentligretlige følger er idømt. Tilladelse til anke kan dog, hvis særlig grund foreligger, meddeles af justitsministeren. Bødevedtagelser og advarsler efter §§ 936 og 937 er i almindelighed endelige, men justitsministeren kan under tilsvarende betingelser som ved domme tillade anke.

Ved retsplejeloven af 1916 blev beløbsgrænsen for fri anke fra tiltaltes side fastsat til 40 kr. svarende til den ankegrænse på 20 Rd., der var gældende efter § 14 i lov af 11. februar 1863. Proceskommissionen af 1863 foreslog denne ankebegrænsning opretholdt under hensyn til, at der i adskillelsen mellem politi og ret og den mundtlige og offentlige forhandling lå garantier, »hvormed man inden for visse grænser må lade sig nøje, for at ikke adgangen til at påanke skal medføre et alt for uforholdsmæssigt besvær for det offentlige og private«. Samme belobsgrænse var efter retsplejeloven af 1916 også afgørende for, om en politisag kunne afsluttes med et udenretligt bødeforlæg efter § 931. Ved lov nr. 300 af 30. juni 1922 forhøjedes begge grænser til 60 kr. Beløbene var i rigsdagssamlingen 1920-21 foreslået forhøjet til 100 kr. på grund af »pengenes synkende værdi« (Rigsdagstidende 1920-21, tillæg A, sp. 4911 ff), men ved forslagets genfremsættelse i rigsdagssamlingen 1921-22 opnåedes kun tilslutning til en forhøjelse af begge beløbsgrænser til 60 kr. (Rigsdagstidende 1921-22, tillæg B, sp. 1787 ff). Grænsen for udenretlige bødeforlæg blev i 1946 forhøjet til 300 kr. og i 1969 til 600 kr. Ankegrænsen i § 962, stk. 2, 2. pkt., er derimod ikke forhøjet siden 1922, og er således stadig 60 kr.

I årene 1962-1969 (incl.) har justitsministeriet behandlet ialt 210 sager vedrorende tilfælde, hvor domfældte eller personer, der indenretlig har vedtaget en bøde eller modtaget en advarsel, søgte en anketilladelse efter § 962, stk. 2. Tilladelse blev meddelt i 83 tilfælde (ca. 40 pct.) og afslået i 127 tilfælde (ca. 60 pct.). Antallet af ansøgninger har været dalende i de seneste år; for årene 1965-69 har antallet af sådanne ansogninger været: 32-24-25-17-15.

I årene 1962—69 har antallet af ansogninger fra anklagemyndigheden ligget på om-

kring 15 om året. Samtlige ansøgninger med undtagelse af 3 blev imødekommet.

Grunden til det ringe antal sager, hvori tiltalte søger anketilladelse, er utvivlsomt prisudviklingen, der også har tvunget bødernes størrelse i vejret. Efter de seneste forhøjelser af bødeniveauet i retspraksis er en grænse på 60 kr. uden nævneværdig praktisk betydning. Der bør derfor enten ske en ophævelse af bestemmelsen i § 962, stk. 2, således at der bliver fri adgang til at anke, eller foretages en væsentlig forhøjelse af beløbsgrænsen.

Grunden til det beskedne antal ansøgninger fra anklagemyndigheden er bl. a., at ankeadgangen er fri med hensyn til overtrædelse af de fleste love, herunder færdselsloven, fordi lovene i deres straframmer åbner mulighed for idømmelse af højere straf end bøde. Grunden til at næsten alle ansøgninger fra anklagemyndigheden imødekommes må antages at være, at anklagemyndigheden er fortrolig med ministeriets praksis og i almindelighed kun søger anketilladelse, hvor denne må forventes at ville blive bevilget. Desuden må erindres, at adskillige af disse sagers fremme skyldes et ønske fra et ministeriums side om at få en bestemt fortolkning af en speciallov prøvet. I øvrigt må det nok betegnes som en ejendommelighed, at statsadvokater og rigsadvokaten i disse sager er underkastet censur af justitsministeriet. Disse embeder træffer på andre områder, uanset at justitsministeren er den øverste anklagemyndighed, selvstændigt en lang række afgørelser af betydelig større betydning end spørgsmålet om, hvorvidt en frifindelse i en politisag skal kunne indbringes for landsretten.

Det fremgår af referatet ovenfor af de gældende bestemmelser i § 962, stk. 2, at de betingelser, der gælder for anklagemyndighedens og for domfældtes fri ankeadgang, er forskellige. Retsplejeloven har således på dette punkt og uden tvingende grunde fraveget den ligestilling mellem parterne, som i øvrigt så vidt muligt tilstræbes i den moderne strafferetspleje.

En ophævelse af enhver begrænsning i ankeadgangen ville næppe føre til en mærkbar forøgelse af domstolenes eller anklagemyndighedens arbejdsbyrde. Anklagemyndigheden ville næppe (og burde ej heller) anke i større omfang, end det nu sker, selv om begrænsningerne ophævedes. For så vidt angår anke fra domfældtes side er begrænsningen som ovenfor nævnt i dag uden praktisk betydning. Skal reglen have væsentlig betydning, må beløbsgrænsen føres å jour. Mod en genoplivning af reglen ved en forhøjelse af beløbsgrænsen er ofte anført, at det ikke mindst af mentalhygiejniske grunde kan være ønskeligt for de domfældte at kunne få også sager om småbøder for landsretten, hvor sagen bliver underkastet en mindre summarisk behandling end den, der undertiden finder sted ved underretterne. Indbringelse for landsretten kan måske have nogen betydning for befolkningens forhold til domstolene som helhed. Heroverfor må dog fremhæves, at landsretsbehandling er et stort og kostbart apparat, og at det meget vel er muligt også ved underretterne at give de tiltalte lejlighed til at tale ud, f. eks. ved - som det også sker i praksis - at udsætte det fåtal af sager, hvori alvorligere indsigelser fremsættes, til et senere retsmøde, hvor rimelig tid til sagens behandling er afsat. Ved en fornuftig tilrettelæggelse af arbejdet i by- og herredsretterne kan alle rimelige krav til en forsvarlig behandling af politisager opfyldes. Ved vurderingen af udgifterne ved landsretsbehandling må erindres, at udover dommernes tid skal der også af parterne anvendes betydelig tid og kraft. Anke til landsretten medfører bl. a., at der skal beskikkes en forsvarer. Herved påføres der domfældte udgifter, der let kan overstige bødens størrelse betydeligt. Ved forsvarerbeskikkelsen opnås undertiden, at forsvareren ved sin drøftelse af sagen med domfældte bringer denne til at indse det formålsløse eller uforholdsmæssige ved at gennemføre anken.

Landsretsbehandling er selvsagt ikke uden værdi. Spørgsmålet er, om værdien står i rimeligt forhold til indsatsen. Det store flertal af underretternes afgørelser kan ikke ventes ændret ved en eventuel anke, og betydningen af, at der i enkelte sager sker mindre justeringer af straffen, er ikke stor. Antallet af frifindelser i ankede politisager fremgår af nedenstående oversigt.

Til belysning af betydningen af en forhøjelse af beløbsgrænsen i § 962, stk. 2, anføres følgende statistiske oplysninger fra Vestre Landsret.

Vestre landsretskreds. Politisager med bødestraf ved underret og/eller landsret ankede af de tiltalte, registrerede i 1970, og af-

sluttede ved Vestre Landsret før medio april 1971.

	61–150 kr. og 7–15 dagbøder	151–300 kr. og over 15 dagbøder	Over 300 kr.
1. Frafaldet før udfærd. af ekstrakt	2	4	1
2. Frafaldet efter udfærd. af ekstrakt	15	34	11
3. Afvist	1	2	1
4. Stadfæstet ..	16[a)]	16	15
5. Skærpet	1[b)]	3[d)]	7[f)]
6. Formildet ...	3[c)]	15[e)]	11[g)]
7. Frifundet ...	5	7	1
I alt	43	81	47

Bemærkninger:

ad a) 10 dages vagtarrest ændret til 10 × 35 kr.

ad b) 80 kr. ændret til 150 kr.

ad c) 100 kr. ændret til 40 kr.
100 kr. ændret til advarsel
14 dages hæfte ændret til 10 X 10 kr.

ad d) 300 kr. ændret til 20 dages hæfte
200 kr. ændret til 300 kr.
300 kr. ændret til 14 dages hæfte

ad e) 300 kr. ændret til advarsel
I 5 sager er 300 kr. ændret til 100 kr.
I 4 sager er 20 kr. ændret til advarsel
300 kr. ændret til 150 kr.
300 kr. ændret til 200 kr.
300 kr. ændret til 150 kr.
200 kr. ændret til 60 kr.
200 kr. ændret til 100 kr.

ad f) 400 kr. ændret til 600 kr.
500 kr. ændret til 7 dages hæfte
400 kr. ændret til 14 dages hæfte
2.000 kr. ændret til 3.000 kr.
350 kr. ændret til 500 kr.
600 kr. ændret til 800 kr.
1.200 kr. ændret til 30 dages hæfte

ad g) 400 kr. ændret til 30 kr.
600 kr. ændret til 300 kr.
400 kr. ændret til 50 kr.
10 dages hæfte ændret til 300 kr.
10.000 kr. ændret til 5.000 kr.
8.000 kr. ændret til 3.000 kr.
1.500 kr. ændret til 500 kr.
500 kr. ændret til 300 kr.
600 kr. ændret til 400 kr.
1.000 kr. ændret til 500 kr.
2.000 kr. ændret til 1.200 kr.

Navnlig Østre Landsret er for tiden overbebyrdet især med behandlingen af straffesager. Det er derfor af betydning om muligt at begrænse landsretternes arbejdsbyrde. En begrænsning af antallet af politisagsanker vil dog ikke betyde en meget stor lettelse for retterne selv. En del af de sager, hvori der er idømt bøder af forholdsvis ringe størrelse, har ved landsretten ført til frifindelser, og en væsentlig del af disse sager må i alle tilfælde antages at ville komme til pådømmelse efter særlig tilladelse. Netop disse sager vil ofte kræve forholdsvis meget tid i landsretten, medens behandlingen af sager, hvor dommene i første instans åbenbart må anses for rigtige, normalt kun vil tage kort tid i retten.

Beløbsgrænserne for udenretlige bødeforlæg efter retsplejelovens § 931 og den fri ankeadgang til landsretten har i en årrække været de samme, og det er ofte blevet anført, at disse grænser igen burde sættes til det samme beløb. De to regelsæt angår imidlertid situationer af forskellig karakter. Bødeforlæg er en afgørelsesmåde for sager, hvori sigtede erkender sig skyldig og er enig såvel i afgørelsesformen som i bødens størrelse. Selv om en sigtet vel ofte vil føle sig i en vis tvangssituation, adskiller disse tilfælde sig dog i væsentlig grad fra en domfældelse i en underretssag, hvor den pågældende har nægtet sig skyldig eller anser den idømte reaktion for at være urimelig.

Ankebegrænsningen blev som ovenfor nævnt oprindelig begrundet med, at den nye retsplejelov indførte større retsgarantier og med, at en fri ankeadgang i politisager ville medføre et uforholdsmæssigt besvær. Disse hensyn må fortsat tillægges væsentlig betydning.

Ankeadgangen giver selvsagt en øget garanti for en rigtig afgørelse. Som det fremgår af de ovennævnte statistiske oplysninger ændres en ikke helt uvæsentlig del af det - i forhold til det samlede sagsantal - meget ringe antal sager, der ankes, til tiltaltes fordel. Behovet for en ændring af urigtige domme og for fornyet prøvelse i sager af principiel karakter kan imidlertid imødekommes uden indførelse af fri ankeadgang ved et tilladelsessystem, hvorefter der - efter en gennemgang af sagens akter - af landsretten kan gives tilladelse til anke, hvis der er

rimelig grund til at tro, at afgørelsen vil blive ændret af den overordnede ret.

2 af rådets medlemmer (Gomard og Sonne-Holm) foreslår ankebegrænsningen opretholdt, således at beløbsgrænsen sættes til 300 kr. Et lavere beløb vil ikke medføre nogen væsentlig lettelse af landsretternes og parternes arbejdsbyrde. Et af rådets medlemmer (Abitz) finder, at ankeadgangen bør være fri for såvel anklagemyndigheden som domfældte.

Flertallet finder ikke, at der er grund til at ændre de øvrige betingelser i § 962, stk. 2, 2. pkt. Tiltalte bør frit kunne anke, når han har givet møde i sagen, og højere straf end 6 dagbøder, bøde af 300 kr. eller konfiskation af genstande af tilsvarende værdi eller andre offentligretlige følger er idømt.

Anklagemyndigheden kan efter den gældende regel i § 962, stk. 2, 1. pkt., anke, når andre offentligretlige følger end bøde eller konfiskation kan idømmes efter de lovbestemmelser, tiltalen lyder på. Det vil sige, at anke frit kan ske uden hensyn til forseelsens karakter, når blot strafferammen indeholder mulighed for idømmelse af frihedsstraf. Dette giver anklagemyndigheden en meget vid adgang til anke. Som eksempel kan nævnes færdselslovsovertrædelser, der bortset fra sager om frakendelse af førerretten behandles som politisager, jfr. § 69, stk. 4, og som udgør hovedparten af de sager, der behandles på denne måde. Efter færdselslovens § 69, stk. 1 og 2, straffes overtrædelse af loven og de i medfør af denne givne bestemmelser med bøde, hæfte eller fængsel indtil 1 år. Sager angående overtrædelse af de nævnte bestemmelser vil således kunne ankes frit af anklagemyndigheden, uanset at en væsentlig del måske halvdelen af sagerne afgøres med bøder under 300 kr. Denne forskel mellem domfældtes og anklagemyndighedens adgang til at anke er næppe tilstrækkeligt velbegrundet. Det afgørende bør i alle tilfælde være den begåede lovovertrædelses karakter, således at alle småsager normalt kun behandles i én instans. Undertiden ankes vistnok mindre bøder af anklagemyndigheden i noget videre omfang end påkrævet. De grænser, der gælder for domfældtes adgang til at anke, bør derfor også anvendes med hensyn til anklagemyndighedens ankeadgang. Underretsdommens konklusion vil normalt være det bedste udtryk for sagens betydning. Dette holder dog ikke stik, hvis der sker frifindelse. En fælles regel fører her til, at anklagemyndigheden ikke kan anke, selv om der er tale om en alvorlig sag, der i tilfælde af domfældelse ville have medført fængselsstraf. Rådet har overvejet at foreslå indsættelse af en supplerende regel, der kunne give anklagemyndigheden mulighed for at anke større sager uden tilladelse. Det er imidlertid vanskeligt at finde frem til egnede kriterier for en sådan afgrænsning. I en række love, der foreskriver politisagsbehandling, uagtet overtrædelse kan straffes med fængsel, bestemmes, at »de i retsplejelovens kapitler 68, 69, 71 og 72 omhandlede retsmidler (beslaglæggelse, ransagning, anholdelse og fængsling) finder anvendelse i samme omfang som i sager, som det efter de almindelige regler tilkommer statsadvokaten at forfølge«. Dette gælder således valutalovgivningen og de fleste skatte- og afgiftslove. Indsættelse af den nævnte bestemmelse kan tages som udtryk for, at overtrædelse af de nævnte love i hvert fald ikke altid kan betragtes som bagatelforseelser, men da dog de fleste overtrædelser også af sådanne love afgøres med en bøde, ofte af ringe størrelse, er det dog næppe rimeligt at tillade anklagemyndigheden frit at anke disse sager. Ej heller anklagemyndighedens påstand i sagen, f. eks. således at der i hvert fald kunne ske anke, hvis der i anklageskriftet var nedlagt påstand om frihedsstraf, kan formentlig give grundlag for udformning af en tilfredsstillende regel, bl. a. fordi der ikke altid nedlægges påstand med hensyn til straffens art.

Der er ej heller i disse sager behov for en regel, hvorefter den overordnede anklagemyndighed kan anke uden tilladelse, jfr. ovenfor side 45 med hensyn til meddelelse af tredjeinstansbevillinger.

Der findes herefter ikke grundlag for at foreslå en særregel om anklagemyndighedens adgang til at anke frifindende domme. Det må antages, at landsretterne i fornødent omfang vil meddele anklagemyndigheden tilladelse til at anke store sager, såfremt der blot er nogen udsigt til, at dommen vil blive ændret i landsretten.

Flertallets forslag vil således indebære en regel, der er fælles for tiltalte og anklagemyndigheden, og hvorefter anke uden landsrettens tilladelse kun kan ske, når højere straf end 6 dagbøder, bøde på 300 kr. eller

konfiskation af genstande af tilsvarende værdi eller andre offentligretlige følger er idømt. For så vidt angår tiltaltes anke er det dog endvidere en betingelse, at han har givet møde under sagen.

Mindretallet har til støtte for sit forslag om fri ankeadgang anført, at en grænse på 60 kr. efter de nu gældende bødesatser er uden reel betydning, og at en frigivelse af ankeadgangen derfor formentlig ikke vil betyde nogen mærkbar forøgelse af landsretternes arbejdsbyrde. Den lettelse af arbejdsbyrden, der vil ske ved forøgelsen af grænsen til 300 kr., vil formentlig ikke være af større betydning.

Allerede fordi erfaringen viser, at der ved landsretternes behandling af disse sager ikke sjældent sker ændringer af de indbragte domme til fordel for de domfældte, må det anses for betænkeligt at formindske den adgang, som for tiden er til at indbringe praktisk taget alle domme i politisager for landsretterne. Man vil herved give afkald på den større garanti for en rigtig afgørelse, som den frie ankeadgang betyder, og som utvivlsomt i hvert fald psykologisk har stor betydning for de domfældte, som selv føler en afgørelse urigtig i en sådan grad, at de vil påtage sig de udgifter og det besvær, som det er at få den indbragt for landsretten.

Også under hensyn til den kritiske indstilling, som visse kredse nærer over for myndighederne, må det anses for utilrådeligt at indføre begrænsninger i den adgang til prøvelse af de domfældelser ved underretterne, som faktisk eksisterer i dag, og som i praksis har vist sin betydning.

Disse betænkeligheder vil blive endnu større, såfremt man forøgede grænsen til mere end 300 kr., hvad der måtte anses for påkrævet, hvis det skulle have nogen større betydning for landsretternes arbejde.

Betingelserne for at meddele tilladelse til anke efter § 962, stk. 2, er de samme, som gælder med hensyn til tredjeinstansbevillinger i straffesager, nemlig at der foreligger særlige grunde hertil, herunder navnlig at sagen skønnes at have almindelig interesse eller videregående betydelige følger for vedkommende. Sidstnævnte kriterium har kun begrænset betydning i disse sager, da idømmelse af en mindre bøde i almindelighed næppe kan siges at ville medføre videregående betydelige følger for domfældte. Det foreslås, at kriterierne i § 962 formuleres på samme måde som betingelserne for meddelelse af tredjeinstansbevilling: at sagen har almindelig interesse eller særlige grunde taler derfor. Det er næppe muligt at angive mere præcist, hvornår tilladelse kan meddeles. Et væsentligt moment ved afgørelsen må dog efter rådets opfattelse være, om der er rimelig grund til at tro, at afgørelsen vil blive ændret.

Efter § 962, stk. 2, skal andragende indgives til justitsministeriet inden 14 dage efter dommens afsigelse eller forkyndelse. Et senere indgivet andragende kan dog inden for et år efter dommens afsigelse tages til følge. Efter justitsministeriets praksis tillægges mindre overskridelser af 14 dages fristen ikke afgørende betydning. Dette er i åbenbar modstrid med domstolenes praksis med hensyn til meddelelse af anketilladelse efter ankefristens udløb efter § 949, jfr. side 36. Efter rådets opfattelse bør der anlægges samme praksis ved meddelelse af anketilladelse efter § 962 som efter § 949, således at ansøgninger om anketilladelse, der indgives efter fristens udløb, i almindelighed kun imødekommes, hvis der foreligger særlige omstændigheder, der kan begrunde, at ansøgningen ikke er fremsendt inden 14 dages fristens udløb.

Under forudsætning af, at ankebegrænsningen opretholdes med en forhøjet beløbsgrænse, foreslår alle rådets medlemmer kompetencen til at tillade anke henlagt til domstolene. Samme grunde, som taler for at henlægge meddelelse af tredjeinstansbevillinger til domstolene, taler for også at overdrage disse afgørelser til retten. I de mindre sager, som det her som oftest drejer sig om, er de praktiske fordele ved, at kun en myndighed (landsretten) skal se på sagen, navnlig arbejdslettelsen og muligheden for en hurtigere sagsbehandling, særligt mærkbare.

VII.

Højesterets anke- og kæremålsudvalg m. v.

A. Gældende ret.

Ifølge retsplejelovens § 2, stk. 2, deltager i hver sags afgørelse ved højesteret mindst 5 dommere, for så vidt ikke andet særligt er bestemt. Sådan hjemmel findes i adskillige bestemmelser i retsplejeloven. En lang række afgørelser kan træffes af det permanente ankeudvalg eller af udvalg, der nedsættes i det enkelte tilfælde. Andre afgørelser kan træffes af præsidenten alene eller sammen med 2 dommere eller af en enkelt højesteretsdommer.

a. Afgørelser, der kan træffes af udvalg.

1. Det permanente ankeudvalg.

Regler om dette udvalg findes i § 411, stk. 3. Det består af 3 af rettens medlemmer, og dets sammensætning bestemmes af præsidenten efter forhandling med rettens medlemmer. I det omfang, retten finder det formålstjenligt, kan et enkelt af udvalgets medlemmer handle på udvalgets vegne. I vedtagelsen af domme må dog altid alle udvalgets medlemmer deltage. Ifølge den nævnte bestemmelse kan følgende afgørelser træffes af ankeudvalget:

1°) Afgørelser, der træffes i borgerlige sager inden domsforhandlingen.

2°) Domme i de i §§ 400 og 402 nævnte tilfælde. (Tilfælde, hvor appellanten udebliver, eller hvor appelindstævnte møder uden at rejse indsigelse).

3°) Bestemmelser om udredelse af sagsomkostninger i det i § 312, stk. 4, nævnte tilfælde. (Tilfælde, hvor sagen hæves).

Under nr. 2° må også henføres tilfælde, hvor en part ikke har rettet sig efter et pålæg om at møde ved advokat efter § 259.

I praksis træffer ankeudvalget i borgerlige sager også

4°) afgørelser om afvisning af anke på grund af manglende 3. instansbevilling eller for sen anke.

I folge højesterets bekendtgørelse nr. 514 af 1. oktober 1919 sker for ankeudvalget

5°) proceduren i skriftlige sager, jfr. § 415, stk. 4, og Victor Hansen i Retsplejen ved Højesteret s. 124 f. I voteringen deltager derimod alle dommerne.

Det permanente ankeudvalg har på strafferetsplejens område følgende kompetence:

6°) Kendelser om afvisning af anken (§ 933).

7°) Beslutninger, der træffes inden domsforhandlingen, (§ 954, stk. 2).

8°) Bestemmelser om sagsomkostninger, når sagen ikke gennemføres til dom (§ 1012, sammenholdt med §§ 953 og 954).

Bestemmelsen i § 953, sidste pkt., henviser til reglerne i § 411, stk. 3. Dog skal alle udvalgets medlemmer deltage i afgørelser vedrørende fængsling.

De under nr. 7° nævnte beslutninger kan også træffes af præsidenten alene, jfr. § 954, stk. 2.

2. Kæremålsudvalg.

Efter § 421, stk. 2, kan kæremål i borgerlige sager behandles for og afgøres af et sådant udvalg som bestemt i § 411 (ankeudvalget), og efter § 973, stk. 2, kan kæremål i straffesager forhandles og afgøres i det i § 953 ommeldte udvalg (ankeudvalget). I praksis nedsættes kæremålsudvalgene imidlertid for den enkelte sag. De har således ikke samme sammensætning som ankeudvalget.

3. Udvalg i henhold til retsplejelovens §§ 423 og 424.

Ifølge § 424, stk. 3, kan afgørelser i henhold til kap. 38 om ny foretagelse af en borgerlig sag ved højesteret og om anke af en ellers upåankelig landsrets- eller underretsdom i en borgerlig sag i det omfang, retten bestemmer, træffes af et udvalg bestående af mindst 3 af rettens medlemmer.

b. Afgørelser, der træffes af præsidenten.

1. Efter § 223 skal der ske skriftlig forelæggelse for retten i tilfælde, hvor en afvigelse fra de almindelige regler om straffesagers behandling er betinget af en forudgående be-

slutning af en ret, ved hvilken den sag, med hensyn til hvilken spørgsmålet opstår, ikke er tingfæstet. Bestemmelsen finder anvendelse ved afgørelser om afvigelser fra reglerne om værneting (§ 702), overflytning af en sag fra en ret til en anden (§ 703) og forening af flere sager ved samme ret (§ 707). Skal afgørelsen træffes af højesteret eller en landsret, træffes den af præsidenten med 2 medlemmer af retten eller, hvor sådant særligt er bestemt, af præsidenten. En sådan særlig bestemmelse findes **i** § 962, stk. 3, hvorefter landsrettens præsident i tilfælde, hvor der er indgivet andragende til justitsministeriet om anke af en dom **i** en politisag eller en af de i §§ 936 og 937 nævnte afgørelser, kan bestemme, at fuldbyrdelse skal udsættes eller standses. Efter § 223 tager retten beslutning på grundlag af det forelagte samt de yderligere oplysninger og erklæringer, som måtte være indhentede. Findes det nødvendigt at afhøre vidner, sker det ved undersøgelsesret. Mundtlig forhandling finder ikke sted, medmindre præsidenten af særegne grunde finder anledning til at beslutte en sådan, dog at retsmødet i så fald ikke er offentlig. De i § 223 nævnte afgørelser kan ikke indbringes for højere ret.

2. Efter § 336 a og § 954 foretager præsidenten beskikkelse af advokat i fri processager og af forsvarer i straffesager.

3. Som nævnt under A 1, nr. 7°, kan præsidenten beskikkelse af advokat i fri processager og af forsvarer i straffesager.

c. Afgørelser, der træffes af en enkelt dommer.

Efter § 415, stk. 5, kan vidneførsel i ankesager, der udgår til skriftlig behandling, ske for en enkelt højesteretsdommer.

B. Retsplejerådets forslag.

Efter rådets opfattelse bør reglerne om anke- og kæremålsudvalgene m.v. samles **i** kapitel 1, der indeholder de almindelige regler om retterne. Det er næppe påkrævet med regler så detaljerede som de gældende bestemmelser. Efter rådets mening bør der fastsættes generelle regler om udvalgenes kompetence, der så nærmere må fastlægges af retten selv. Nogen realitetsændring med hensyn til udvalgenes kompetence er ikke tilsigtet. Det forudsættes dog, at 3. instansbevillinger og tilladelser til at anke eller kære en sag til højesteret efter fristens udløb meddeles af udvalget. Med hensyn **til** reglens udformning henvises til lovudkastets § 2 a og bemærkningerne til denne bestemmelse.

Rådet finder endvidere, at bestemmelsen **i** § 223, der kun benyttes i meget begrænset omfang, bør ophæves. I højesteret vil de pågældende afgørelser herefter kunne træffes af et 3 mands-udvalg, jfr. ovenfor. For landsrettens vedkommende vil en ophævelse betyde, at sagerne ligesom andre sager må henvises til en af rettens afdelinger.

Bestemmelserne **i** § 223 om indgivelse af skriftligt andragende til retten og om grundlaget for afgørelsen, herunder om vidneførsel, har næppe selvstændig betydning. Spørgsmålet om dørlukning bør afgøres efter de almindelige regler.

Som nævnt kan de i § 223 nævnte afgørelser ikke indbringes for højere ret. Efter rådets opfattelse er det ikke påkrævet i disse sjældent forekommende sager at opretholde et forbud mod kære.

For så vidt angår afgørelser om standsning eller udsættelse af fuldbyrdelsen, hvis der indgives andragende om anke af en politisag, henvises til § 962, stk. 4, i udkastet og bemærkningerne til denne bestemmelse.

Der foreslås ingen ændringer med hensyn til præsidentens kompetence efter §§ 336 a og 954, stk. 2 (beskikkelse af advokater og forsvarere). Derimod kan bestemmelsen i § 954, stk. 2, om præsidentens kompetence til at træffe visse beslutninger i straffesager inden domsforhandlingen efter rådets opfattelse udgå. Bestemmelsen anvendes ikke i praksis.

Bestemmelsen i § 415, stk. 3, om vidneførsel for en enkelt højesteretsdommer anvendes ej heller **i** praksis, jfr. Victor Hansen i Retsplejen ved Højesteret s. 125, og er ikke medtaget i udkastet. Der henvises til forslagets § 376 og bemærkningerne til denne bestemmelse.

Samling af de nugældende spredte bestemmelser om anke- og kæremålsudvalg i en enkelt almindelig regel vil medføre ændring af en del bestemmelser i retsplejeloven. Herom henvises **til** § 1, nr. 3, i forslaget og bemærkningerne til disse bestemmelser.

VIII.

Udkast til lov om ændring af retsplejeloven.

(Behandling af borgerlige sager m. m.)

§ 1.

I lov om rettens pleje, jfr. lovbekendtgørelse nr. 309 af 19. december 1969, som ændret senest ved lov nr. 325 af 13. juni 1973, foretages følgende ændringer:

1. *Ordene „domsforhandling", „domsforhandlingen" og „domsforhandlingens"* ændres overalt i loven til henholdsvis „hovedforhandling", „hovedforhandlingen" og „hovedforhandlingens".

2. *§ 2, stk. 2,* ophæves.
Stk. 3 bliver herefter stk. 2.

3. Efter *§ 2* indsættes:

„§ 2 a. I afgørelsen af sager ved højesteret deltager, medmindre andet særligt er bestemt, mindst 5 dommere. Sagernes fordeling mellem dommerne bestemmes af præsidenten.

Stk. 2. Efter rettens nærmere bestemmelse kan følgende afgørelser træffes af udvalg, der består af mindst 3 dommere, og som sammensættes af præsidenten efter forhandling med rettens medlemmer:

1) Beslutninger og kendelser, der ikke træffes under hovedforhandlingen i domssager,
2) i borgerlige sager domme, hvorved anke afvises, og domme i sager, hvor indstævnte møder uden at rejse indsigelse,
3) domme i kæresager.

Stk. 3. I det omfang, retten finder det formålstjenligt, kan et enkelt af medlemmerne handle på udvalgets vegne. I vedtagelsen af domme og kendelser skal dog alle udvalgets medlemmer deltage.".

4. *§ 6, stk. 1,1. pkt.,* ophæves, og i stedet indsættes:

„I afgørelsen af sager ved landsretterne deltager, medmindre andet særligt er bestemt, mindst 3 dommere. Udenfor hovedforhandlingen kan dog en enkelt dommer handle på rettens vegne.

5. *§ 22* affattes således:

„§ 22. Retten bestemmer tiden for retsmøderne.

Stk. 2. På et offentligt tilgængeligt sted i retsbygningen skal der dagen før et retsmøde så vidt muligt opslås en liste over de sager, der kommer til forhandling på mødet."

6. Efter *§ 29* indsættes:

„§ 29 a. Parterne kan vedtage, at retsmøderne i borgerlige sager mellem dem om visse nærmere angivne spørgsmål skal holdes for lukkede døre, og at dommen skal afsiges i et lukket retsmøde.

Stk. 2. Domme, der er afsagt i et lukket retsmøde, kan af retten offentliggøres efter et års forløb uden angivelse af navn, stilling eller bopæl for personer og navn og hjemsted for firmaer m. v., der er nævnt i dommen."

7. *§ 151, stk. 2, 2. pkt.,* ophæves.

8. I *§ 175, stk. 1,* indsættes som *3. pkt.:*

„Udstedes indkaldelsen af retten, foranlediger denne indkaldelsen forkyndt på grundlag af de oplysninger, som vedkommende part har givet."

9. *§ 201, stk. 1, 2. og 3. pkt.,* ophæves.

10. *§ 222* affattes således:

„§ 222. Kendelser af prooesledende karakter kan omgøres, når nye oplysninger foreligger, samt når retten i øvrigt finder

det hensigtsmæssigt. Det samme gælder beslutninger, bortset fra beslutninger om anholdelse.

11. *§ 223* ophæves.

12. I *§ 225, nr. 4,* ændres „(§ 446, jfr. § 443)" til: „(Kap. 41)".

13. *§ 225, nr. 10,* affattes således:

„10) Sager, der opstår af forholdet mellem private arbejdsgivere og deres ansatte."

14. *§§ 229 og 231* ophæves.

15. *§ 232* affattes således:

„§ **232.** Udvides påstanden i en sag, der er anlagt ved underret, ud over de i § 225 nævnte grænser, kan retten henvise sagen til fortsat behandling ved landsretten."

16. I *§ 233* ændres „§ 286, § 294 eller § 295" til: „§ 253".

17.1 *§ 240, stk. 1,* ændres „skal" til: „kan".

18. *§ 245* ophæves.

19. *Kapitel 23* affattes således:

„Kapitel 23.

Sammenlægning og adskillelse af krav.

§ **249.** Sagsøgeren kan under én sag fremsætte flere krav mod sagsøgte, såfremt

1) der er værneting for alle kravene her i landet,
2) retten er værneting for ét af kravene,
3) retten er saglig kompetent med hensyn til ét af kravene, og
4) alle kravene kan behandles efter samme processuelle regler.

Stk. 2. Sagsøgte kan under sagen fremsætte modkrav med påstand om hel eller delvis frifindelse for sagsøgerens krav eller med påstand om dom for modkravet eller en del af dette, såfremt modkravet kan behandles efter samme processuelle regler som sagsøgerens krav. Selvstændig dom. for modkravet kan dog kun gives, såfremt der er værneting for kravet her i landet, eller kravet udspringer af den samme kontrakt eller det samme forhold, som sagsøgerens krav støttes på.

Stk. 3. Krav fremsat af sagsøgeren, der hver for sig eller sammenlagt efter reglerne i § 226 hører under landsret, behandles uanset bestemmelsen i stk. 1, nr. 3, ved landsret. Har retten i øvrigt ikke saglig kompetence til at behandle et fremsat krav eller modkrav under en selvstændig sag, kan retten henvise kravet til afgørelse ved den rette domstol. Landsretten kan dog ikke henvise et modkrav til afgørelse ved underret.

Stk. 4. Om inddragelse af nye krav eller modkrav under sagen gælder tillige reglerne om fremsættelse af nye påstande og anbringender.

§ **250.** Flere parter kan sagsøge eller sagsøges under én sag, såfremt

1) der er værneting for alle kravene her i landet,
2) retten er værneting for ét af kravene,
3) retten er saglig kompetent med hensyn til ét af kravene,
4) alle kravene kan behandles efter samme processuelle regler, og
5) ingen af parterne gør indsigelse, eller kravene har en sådan sammenhæng, at de uanset fremsatte indsigelser bør behandles under én sag.

Stk. 2. Hver af parterne kan inddrage krav mod tredjemand under sagen, såfremt

1) der er værneting for kravet mod tredjemand her i landet.
2) kravet kan behandles efter samme processuelle regler som de øvrige krav, og
3) hverken de øvrige parter eller tredjemand gør indsigelse, eller kravet har en sådan sammenhæng med et af de øvrige krav, at kravet uanset fremsatte indsigelser bør behandles under sagen.

Stk. 3. Er betingelserne efter stk. 1, nr. 5, eller stk. 2, nr. 3, ikke opfyldt, træffer retten i medfør af § 253 bestemmelse om særskilt behandling og afgørelse af kravene. Er retten ikke rette værneting for eller saglig kompetent med hensyn til et krav, henvises kravet dog til afgørelse ved den rette domstol.

Stk. 4. Krav, der hører under landsret, kan uanset bestemmelserne i stk. 1, nr. 3, og stk. 2 ikke fremsættes ved underret. Har

retten ikke saglig kompetence til at behandle et krav under en selvstændig sag, kan den henvise kravet til afgørelse ved den rette domstol.

Stk. 5. Retten kan efter begæring af en af de oprindelige parter afvise et krav mod tredjemand, såfremt kravet burde have været inddraget i sagen tidligere. Efter forberedelsens afslutning kan krav mod tredjemand kun inddrages i sagen med rettens samtykke.

Stk. 6. Parterne kan indbyrdes fremsætte krav mod hinanden efter reglerne i § 249, såfremt

1) det fremsatte krav er et modkrav, eller
2) hverken den part, mod hvilket kravet fremsættes, eller de øvrige parter gør indsigelse, eller
3) kravet har en sådan sammenhæng med et af de øvrige krav, at kravene uanset fremsatte indsigelser bør behandles under én sag.

§ 251. Tredjemand, der vil nedlægge selvstændig påstand med hensyn til genstanden for en sag i første instans, kan ved at indlevere stævning til retten indtræde i sagen som part, såfremt

1) der er værneting her i landet for hans krav, og
2) kravet kan behandles efter samme processuelle regler som de øvrige krav.

Stk. 2. Har retten ikke saglig kompetence til at behandle tredjemands krav under en selvstændig sag, kan den henvise kravet til afgorelse ved den rette domstol. Underretten kan dog ikke henvise et krav til landsret, og landsretten kan ikke henvise et krav til underret.

Stk. 3. Retten kan efter begæring af en af de oprindelige parter afvise tredjemands krav, såfremt indtræden i sagen burde være sket tidligere. Efter forberedelsens afslutning kan indtræden i sagen kun ske med rettens samtykke.

§ 252. Tredjemand, der har en retlig interesse i udfaldet af en sag, kan indtræde i sagen til støtte for en af parterne.

Stk. 2. Har afgørelsen af sagens retsspørgsmål væsentlig betydning for den offentlige forvaltnings behandling af samme spørgsmål eller spørgsmål af samme art, kan vedkommende myndighed på tilsvarende måde indtræde i sagen, hvis det kan ske uden væsentlig ulempe for sagens behandling. Retten kan, efter at parterne har haft adgang til at udtale sig, ved henvendelse til vedkommende myndighed give denne lejlighed til at fremsætte begæring om indtræden.

Stk. 3. Begæring om indtræden i sagen indgives skriftligt til retten eller fremsættes med rettens tilladelse mundtligt i et retsmøde i sagen. Retten giver parterne meddelelse om begæringen. Afgørelse af spørgsmål om indtræden i sagen træffes efter begæring ved kendelse.

Stk. 4. Retten bestemmer, på hvilken måde den pågældende skal have adgang til at udtale sig under sagen og føre bevis. Retten kan tillægge eller pålægge den pågældende sagsomkostninger.

§ 253. Retten kan bestemme, at forberedelsen eller hovedforhandlingen foreløbig skal begrænses til en del af det krav, som sagen angår, eller, hvor sagen omfatter flere krav eller spørgsmål, til et af disse.

Stk. 2. Retten kan træffe særskilt afgørelse om en del af det krav, som sagen angår. Omfatter sagen flere krav eller spørgsmål, kan retten træffe særskilt afgørelse om et af disse.

Stk. 3. Særskilte afgørelser om modkrav eller krav, over for hvilke der er fremsat modkrav, kan kun fuldbyrdes, hvis retten i afgørelsen har truffet bestemmelse om, at afgørelsen mod eller uden sikkerhedsstillelse skal kunne fuldbyrdes for en del eller i sin helhed. Det samme gælder særskilte afgørelser om et enkelt af sagens spørgsmål, der ikke afslutter rettens behandling af sagen, eller et af kravene i sagen.

Stk. 4. De i stk. 3 nævnte afgørelser kan først indbringes for højere ret i forbindelse med den endelige afgørelse i sagen, medmindre afgørelsen kan fuldbyrdes, eller afgørelsen vedrører sagens formalitet, eller den højere ret har tilladt, at afgørelsen indbringes særskilt. Ansøgning om sådan tilladelse skal indgives til den højere ret inden udløbet af den almindelige frist for indbringelse af afgørelsen. Meddeles tilladelsen, skal sagen indbringes for den overordnede ret inden 4 uger.

§ **254.** Retten kan bestemme, at flere sager, der er anlagt ved retten mellem samme eller forskellige parter, skal forhandles i forbindelse med hinanden. Rettens afgørelse herom kan ikke indbringes for højere ret."

20. *1 § 257, stk. 1,* indsættes efter *2. pkt.:*

„Hver af forældrene kan fremsætte indsigelse efter § 351."

21. *§262* ophæves.

22. *§ 268, stk. 4,* affattes således:

„*Stk. 4.* Undladelse af mægling kan ikke medføre hjemvisning af sagen."

23. *Kapitel 27* ophæves.

24. *§ 297* ophæves.

25. I *§ 298, stk. 2,* ændres „§ 304" til: „§ 344, stk. 2".

26. *§ 301, stk. 1, 2. pkt.,* affattes således:

„Vægrer en part sig uden lovlig grund herved, finder bestemmelsen i § 344, stk. 2, tilsvarende anvendelse."

27. *§ 302, stk. 1, 2. pkt., § 303, 2. pkt.,* og *§ 304* ophæves.

28. I *§ 311, stk. 2,* udgår: „se dog § 284, stk. 2".

29. *§§ 317 og 318* ophæves, og i stedet indsættes:

„*§ 317.* Ved anke, kære eller genoptagelse betragtes sagen med hensyn til sagsomkostninger som vundet af den, der har anket, kæret eller begæret genoptagelse, såfremt han opnår en forandring af afgørelsen, og som tabt, såfremt afgørelsen ikke ændres."

30. *§ 320, stk. 2,* ophæves.

31. *§ 328* affattes således:

„*§ 328.* Retten træffer bestemmelse om sagsomkostninger og rettergangsbøder, selv om der ikke er nedlagt påstand herom. jfr. dog §§ 321 og 322."

32. *§ 336 a, stk. 1, 2. pkt.,* ophæves.

33. *§ 336 b, stk. 1,* ophæves.

Stk. 2 og 3 bliver herefter stk. 1 og 2.

34. *Kapitlerne 32-40* ophæves, og i stedet indsættes:

„Kapitel 32.

Almindelige bestemmelser.

§ **337.** Retten kan når som helst under forhandlingerne opfordre parterne til at udtale sig om grunde, som vil kunne føre til, at retten på embeds vegne må afvise sagen.

§ **338.** Retten kan ikke tilkende en part mere, end han har påstået, og kan kun tage hensyn til anbringender, som parten har gjort gældende, eller som ikke kan frafaldes.

§ **339.** Er en parts påstande eller anbringender eller hans udtalelser om sagen i øvrigt uklare eller ufuldstændige, kan retten søge dette afhjulpet ved spørgsmål til parten.

Stk. 2. Retten kan opfordre en part til at tilkendegive sin stilling såvel til faktiske som til retlige spørgsmål, som synes at være af betydning for sagen.

Stk. 3. Retten kan opfordre en part til at fremlægge dokumenter, tilvejebringe syn eller skøn eller i øvrigt føre bevis, når sagens faktiske omstændigheder uden sådan bevisførelse ville henstå som uvisse.

§ **340.** Bevisførelse ved underret og landsret finder sted under hovedforhandlingen. Retten kan undtagelsesvis bestemme, at bevisførelsen eller en del af denne skal ske inden hovedforhandlingen. Retten kan fastsætte en frist, inden hvilken en sådan bevisførelse skal være afsluttet. Bestemmelse om bevisførelse inden hovedforhandlingen kan i påtrængende tilfælde træffes af den ret, ved hvilken beviset agtes ført.

Stk. 2. Vedkommende part skal underrette modparten om bevisførelse inden hovedforhandlingen med en uges varsel. Den ret, hvor bevisførelsen skal ske, kan dog i påtrængende tilfælde gøre undtagelse herfra og kan i så fald beskikke en advokat til at varetage modpartens interesser. Vederlaget til advokaten fastsættes af retten og afhol-

des foreløbigt af den part, der har begæret bevisførelse. Retten kan kræve, at parten stiller sikkerhed for betalingen af vederlaget.

Stk. 3. I højesteret træffer retten bestemmelse om, hvor og hvornår bevisførelsen skal ske. Reglerne i stk. 1, 3. og 4. pkt., og stk. 2 finder tilsvarende anvendelse.

§ **341.** Bevisførelse, der skønnes at være uden betydning for sagen, kan ikke finde sted.

§ **342.** Skal der optages bevis i udlandet, udfærdiger retten på grundlag af oplysninger fra den part, der ønsker beviset optaget, en retsanmodning til vedkommende fremmede myndighed. Retten kan kræve, at parten stiller sikkerhed for de omkostninger, som bevisoptagelsen vil medføre. Anmodningen udfærdiges i overensstemmelse med de gældende konventioner om retsanmodninger.

Stk. 2. Justitsministeren kan fastsætte yderligere regler om retsanmodninger.

§ **343.** Retten kan tillade, at der optages bevis, selv om dette ikke sker til brug for en verserende retssag. Begæring om bevisførelse indgives til retten på det sted, hvor vidnet bor eller opholder sig, eller for så vidt angår syn og skøn til retten på det sted, hvor genstanden for forretningen findes. Begæring om optagelse af bevis i udlandet indgives til retten på det sted, hvor sagen eventuelt skal anlægges her i landet.

Stk. 2. Udgifterne ved bevisoptagelse efter stk. 1 afholdes af den part, der ønsker beviset optaget. Retten kan kræve, at der stilles sikkerhed for de udgifter, som bevisoptagelsen vil medføre.

Stk. 3. Retten kan pålægge den part, der har ønsket beviset optaget, at betale sagsomkostninger til modparten.

Stk. 4. Bestemmelserne i § 340, stk. 2, 1. og 2. pkt., finder tilsvarende anvendelse.

§ **344.** På grundlag af det, der er passeret under forhandlingerne og bevisførelsen, afgør retten, hvilke faktiske omstændigheder der skal lægges til grund for sagens pådømmelse.

Stk. 2. Er en parts erklæringer vedrørende sagens faktiske omstændighed uklare eller ufuldstændige, eller undlader Lan at udtale sig om modpartens erklæringer om disse spørgsmål eller at efterkomme modpartens opfordringer, kan retten ved bevisbedømmelsen tillægge dette virkning til fordel for modparten. Det samme gælder, hvis en part udebliver efter at være indkaldt til personligt møde, jfr. § 302, hvis han undlader at besvare spørgsmål, der stilles i henhold til §§ 302 og 303, eller hvis hans svar er uklare eller ufuldstændige.

Stk. 3. Undlader en part at efterkomme rettens opfordringer til at føre bevis, jfr. § 339, stk. 3, kan retten ved bevisbedømmelsen tillægge dette virkning til fordel for modparten.

§ **345.** Retten kan udsætte behandlingen af en sag, når dette findes hensigtsmæssigt, herunder for at afvente en administrativ eller retlig afgørelse, der vil kunne få indflydelse på sagens udfald. Retten underretter snarest alle vedkommende om udsættelsen.

§ **346.** Retten kan genoptage behandlingen af en sag, der er optaget til afgørelse, dersom det findes betænkeligt at træffe afgørelsen på det foreliggende grundlag.

§ **347.** Anmodning fra fremmede retter om bevisoptagelse eller foretagelse af andre retshandlinger udføres efter reglerne i denne lov og de gældende konventioner om retsanmodninger og så vidt muligt i overensstemmelse med anmodningen. Meddelelse til parterne om tidspunktet for retshandlingens foretagelse skal kun gives, hvis der er fremsat ønske herom i anmodningen.

Stk. 2. Udgifter ved de i stk. 1 nævnte retshandlinger afholdes af det offentlige i det omfang, dette følger af overenskomst med fremmed stat.

Stk. 3. Justitsministeren kan fastsætte yderligere regler om udførelse aE retsanmodninger.

Kapitel 33.

Sagsforberedelse i 1. instans.

§ **348.** Sag anlægges ved indlevering af stævning til retten.

Stk. 2. Stævningen skal indeholde:

1) parternes navn og adresse, herunder angivelse af en postadresse i Danmark,

hvortil meddelelser til sagsøgeren vedrørende sagen kan sendes, og hvor forkyndelse kan ske,
2) angivelse af den ret, ved hvilken sagen anlægges,
3) sagsøgerens påstand,
4) en kort fremstilling af de kendsgerninger, hvorpå påstanden støttes,
5) angivelse af de dokumenter og andre beviser, som sagsøgeren agter at påberåbe sig,
6) eventuel begæring om, at retten træffer bestemmelse om sagsforberedelse, jfr. § 354,

Stk. 3. Med stævningen skal indleveres genparter af stævningen og de dokumenter, der ledsager stævningen. Justitsministeren fastsætter bestemmelser om antallet af genparter.

Stk. 4. Justitsministeren kan fastsætte bestemmelser om, at stævninger skal udfærdiges på særlige blanketter.

§ **349.** Opfylder stævningen ikke kravene i § 348 stk. 2, nr. 1-4, og er den herefter uegnet til at danne grundlag for sagens behandling, afvises sagen ved en beslutning, der meddeles sagsøgeren. Det samme gælder, hvis der ikke indleveres det fastsatte antal genparter, jfr. § 348, stk. 3, eller hvis stævningen ikke opfylder de krav, der måtte være fastsat efter § 348, stk. 4. På sagsøgerens begæring træffes afgørelsen om afvisning ved kendelse.

Stk. 2. Retten kan indrømme sagsøgeren en frist til at afhjælpe mangler som nævnt i stk. 1.

§ **350.** Retten foranlediger stævningen forkyndt for sagsøgte på grundlag af de oplysninger, som stævningen indeholder. Samtidig med forkyndelsen skal der udleveres sagsøgte en trykt vejledning om, hvad han bør foretage sig til varetagelse af sine interesser.

§ **351.** Lyder påstanden på betaling af et pengebeløb, og har sagsøgeren ikke i stævningen fremsat begæring om, at retten i henhold til § 354 træffer bestemmelse om sagsforberedelse, jfr. § 348, stk. 2, nr. 6, opfordrer retten sagsøgte til skriftligt at fremsætte mulige indsigelser og modkrav over for retten inden en frist, der i almindelighed mindst skal være på 2 uger, og samtidig opgive en postadresse i Danmark, hvortil meddelelser til sagsøgte vedrørende sagen kan sendes, og hvor forkyndelse kan ske. Opfordringen forkyndes for sagsøgte sammen med stævningen, og fristen regnes fra forkyndelsen.

Stk. 2. Sagsøgte kan vælge at fremsætte sine indsigelser og modkrav i et svarskrift, jfr. § 356.

§ **352.** Fremsætter sagsøgte rettidigt indsigelse eller modkrav, jfr. § 351, træffer retten i henhold til § 355 bestemmelse om sagens forberedelse.

§ **353.** Fremsætter sagsøgte ikke rettidigt indsigelse eller modkrav, jfr. § 351, stk. 1, afsiger retten dom i overensstemmelse med sagsøgerens påstand. Dommen kan udfærdiges ved en påtegning på stævningen. § 29, stk. 6. og § 219, stk. 2 og 3, gælder ikke ved afsigelse af dom efter 1. pkt.

Stk. 2. Er sagsøgerens påstand uklar, eller må sagsfremstillingen i stævningen antages i væsentlige henseender at være urigtig, eller kan den åbenbart ikke begrunde påstanden, kan der ikke afsiges dom i henhold til stk. 1. Retten kan i så fald enten afvise sagen ved en beslutning, der meddeles parterne, eller træffe bestemmelse om mundtlig forberedelse af sagen. Afgørelse om afvisning træffes på sagsøgerens begæring ved kendelse.

Stk. 3. Retten kan undlade at tillægge sagsøgtes manglende rettidige fremsættelse af indsigelse eller modkrav virkning efter denne paragraf, navnlig hvor undladelsen af rettidigt at fremsætte indsigelse eller modkrav må anses for undskyldeligt.

§ **354.** Lyder påstanden på andet end betaling af et pengebeløb, eller har sagsøgeren fremsat begæring herom i stævningen, jfr. § 348, stk. 2. nr. 6, træffer retten i henhold til § 355 bestemmelse om sagsforberedelse.

§ **355.** Retten bestemmer, hvorledes sagen skal forberedes. Den trufne bestemmelse kan senere ændres.

Stk. 2. Er sagen egnet til straks at hovedforhandles, kan forberedelse undlades.

§ **356.** Skal sagen forberedes skriftligt, og er svarskrift ikke allerede afgivet, jfr. § 351, stk. 2, pålægger retten sagsøgte at afgive svarskrift til retten inden en frist, der i almindelighed mindst skal være på 2 uger. Fristen regnes fra pålæggets forkyndelse.

Stk. 2. Svarskriftet skal indeholde:

1) sagsøgtes påstand,
2) angivelse af eventuelle modkrav,
3) en kort fremstilling af de kendsgerninger, hvorpå påstanden og modkravene støttes,
4) angivelse af de dokumenter og andre beviser, som sagsøgte agter at påberåbe sig,
5) angivelse af en postadresse i Danmark, hvortil meddelelser til sagsøgte vedrørende sagen kan sendes, og hvor forkyndelse kan ske, for så vidt sådan angivelse ikke allerede er foretaget.

Stk. 3. Søger sagsøgte rettens tilladelse til, at sagens formalitet påkendes særskilt, jfr. § 253, kan han indskrænke sig til i svarskriftet at fremsætte sine formalitetsindsigelser.

Stk. 4. Ketten kan bestemme, at yderligere processkrifter skal udveksles. Undlader en part at afgive et sådant processkrift inden den frist, som retten har fastsat, slutter retten den skriftlige forberedelse.

Stk. 5. Svarskrift og andre processkrifter indleveres til retten. Med processkriftet skal indleveres genparter af skriftet og de dokumenter, der ledsager det. Justitsministeren fastsætter bestemmelser om antallet af genparter. Retten videresender et eksemplar af skriftet og dokumenterne til modparten. Har parten ved processkriftets indlevering fremsat begæring herom, foranlediger retten dog i stedet skriftet forkyndt for modparten. Retten kan på begæring forlænge fristen for indsendelse af processkrifter.

Stk. 6. Afgiver sagsøgte ikke rettidigt et svarskrift, der opfylder kravene efter stk. 2, nr. 1-3, eller dog er egnet til at danne grundlag for sagens behandling, finder bestemmelsen i § 353 tilsvarende anvendelse. Det samme gælder, hvis svarskriftet ikke er ledsaget af de i stk. 5 nævnte genparter. Retten kan indrømme sagsøgte en frist til at afhjælpe mangler ved svarskriftet eller indlevere manglende genparter.

§ **357.** Når den skriftlige forberedelse er sluttet, indkalder retten parterne til et møde til mundtlig forberedelse af sagen, medmindre yderligere forberedelse ikke skønnes fornøden.

Stk. 2. Retten kan i indkaldelsen opfordre parten til at møde personlig. Er parten et selskab, en forening eller lignende, kan retten opfordre parten til at give møde ved en person, der er bemyndiget til at træffe bestemmelse med hensyn til sagen.

Stk. 3. Dokumenter, som agtes påberåbt, skal så vidt muligt en uge før det forberedende møde tilstilles retten og modparten i original eller genpart.

Stk. 4. I det forberedende møde bringes parternes stilling til sagens faktiske og retlige omstændigheder så vidt muligt på det rene, og det søges herunder klargjort, hvilke omstændigheder der ikke bestrides, og hvilke der skal være genstand for bevisførelse. Parterne skal tillige oplyse, på hvilken måde bevis agtes ført.

§ **358.** Skal sagen forberedes mundtligt. indkalder retten parterne til et møde med et varsel, der i almindelighed mindst skal være på 2 uger.

Stk. 2. På mødet skal sagsøgte afgive en udtalelse af det i § 356, stk. 2, angivne indhold. Bestemmelsen i § 356, stk. 3, finder tilsvarende anvendelse.

Stk. 3. Bestemmelserne i § 357, stk. 2-4. finder tilsvarende anvendelse.

§ **359.** Retten bestemmer, hvornår forberedelsen sluttes.

Stk. 2. Ved forberedelsens afslutning eller snarest muligt herefter fastsætter retten tidspunktet for hovedforhandlingen. Retten kan indkalde parterne til drøftelse af fastsættelsen af dette tidspunkt.

Stk. 3. Retten kan bestemme, at hovedforhandlingen skal foregå i tilslutning til det forberedende møde, såfremt parterne er enige herom, eller sagen findes tilstrækkelig oplyst og også i øvrigt egnet til straks at hovedforhandles.

§ **360.** Ønsker en part at udvide de påstande, han har fremsat under sagens forberedelse, eller at fremsætte anbringender, der ikke er anført under forberedelsen, eller at føre beviser, som ikke er angivet under

forberedelsen, skal han give retten og modparten meddelelse herom. Vil modparten ikke give samtykke til udvidelsen af påstandene eller fremsættelsen af de nye anbringender, eller vil han modsætte sig den ønskede bevisførelse, må han inden en uge efter at have modtaget meddelelsen give retten og den anden part underretning herom, hvorefter retten træffer afgørelse, jfr. §365.

Stk. 2. Formalitetsindsigelser, der kan frafaldes, skal fremsættes i svarskriftet, eller, hvis sagen ikke forberedes skriftligt, i det første retsmøde under forberedelsen. Ønsker sagsøgte senere at fremsætte sådanne indsigelser, finder bestemmelsen i stk. 1 tilsvarende anvendelse.

§ **361.** Finder retten, at yderligere forberedelse er fornøden, kan den bestemme, at forberedelsen skal genoptages. Reglerne i § 365 gælder under genoptagelsen.

§ **362.** Sagsøgeren kan hæve sagen. Har sagsøgte fremsat modkrav i et retsmøde, hvor sagsøgeren var repræsenteret, eller i et processkrift, der er forkyndt for sagsøgeren, afsiges der dog på sagsøgtes begæring dom herom, selv om sagsøgeren har hævet sagen.

§ **363.** Udebliver sagsøgeren under sagens forberedelse fra noget retsmøde ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt, afviser retten sagen ved en beslutning, der meddeles parterne. Har sagsøgte fremsat modkrav i et retsmøde, hvor sagsøgeren var repræsenteret, eller i et processkrift, der er forkyndt for sagsøgeren, afsiges dog på sagsøgtes begæring dom herom.

Stk. 2. Udebliver sagsøgte under sagens forberedelse fra noget retsmøde ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt, afsiger retten dom i overensstemmelse med sagsøgerens påstand. Er sagsøgerens påstand uklar, eller må sagsfremstillingen antages i væsentlige henseender at være urigtig, eller kan den åbenbart ikke begrunde påstanden, afviser retten dog sagen ved en beslutning, der meddeles parterne. Har sagsøgeren under sagen ændret sin påstand til ugunst for sagsøgte eller fremsat anbringender, der ikke er angivet i stævningen, tages der kun hensyn hertil, såfremt ændringen er foretaget i et retsmøde, hvor sagsøgte var repræsenteret, eller i et processkrift, der er forkyndt for sagsøgte. Retten kan i stedet for at anvende bestemmelsen i 2. pkt. udsætte sagen for at give sagsøgeren lejlighed til at forkynde et processkrift for sagsøgte, hvorved sagsøgerens påstande eller anbringender ændres. Afgørelse om afvisning efter 2. pkt. træffes på sagsøgerens begæring ved kendelse.

Stk. 3. Udebliver begge parter under sagens forberedelse fra noget retsmøde ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt, hæver retten sagen.

Stk. 4. Udeblivelse fra retsmøder under genoptagelse af forberedelsen eller fra det i § 359, stk. 2, 2. pkt. nævnte møde, har den i stk. 1-3 angivne virkning, såfremt dette er angivet i indkaldelsen.

Stk. 5. Bestemmelsen i stk. 4 gælder ikke, hvor forberedelsen genoptages, for at retten kan træffe afgørelse efter § 360, stk. 1, 2. pkt. Udebliver under en sådan genoptagelse den part, der ønsker at ændre sine påstande eller at fremsætte anbringender eller at føre bevis, anses hans ønske for bortfaldet. Giver han møde, og udebliver modparten, anses hans ønske for imødekommet.

Stk. 6. Retten kan undlade at tillægge en parts udeblivelse virkning efter denne paragraf, navnlig hvor udeblivelsen må antages at skyldes lovligt forfald, eller hvor modparten begærer sagen udsat.

Kapitel 34.

Hoved forhandling i 1. instans.

§ **364.** En parts udeblivelse under hovedforhandlingen, inden han har nedlagt sin påstand, har samme retsvirkning som udeblivelse under sagens forberedelse fra retsmøder ved den ret, hvor sagen er anlagt, jfr. § 363. Er hovedforhandlingen i henhold til § 253, stk. 1, opdelt i flere afsnit, gælder bestemmelsen i 1. pkt. for hvert enkelt afsnit af hovedforhandlingen.

§ **365.** Udvidelse af de påstande, der er fremsat inden hovedforhandlingen, såvel som fremsættelse af anbringender, der ikke er anført inden hovedforhandlingen, kan ikke ske mod modpartens protest, medmindre retten meddeler tilladelse hertil. Sådan tilladelse kan meddeles, når

1) det må anses for undskyldeligt, at ændringen af påstanden eller fremsættelsen

af de nye anbringender ikke er sket inden hovedforhandlingen, eller
2) modparten har tilstrækkelig mulighed for at varetage sine interesser uden udsættelse af hovedforhandlingen, eller
3) nægtelse af tilladelse vil kunne medføre et uforholdsmæssigt tab for parten.

Stk. 2. Retten kan på begæring afskære en part fra at føre beviser, som ikke er angivet under forberedelsen, eller at påberåbe sig dokumenter, som ikke er fremkommet rettidigt.

Stk. 3. Retten kan modsætte sig udvidelse af påstande, fremsættelse af nye anbringender og førelse af nye beviser, selv om der ikke foreligger protest efter stk. 1 eller begæring efter stk. 2.

Stk. 4. Ved afgørelse efter stk. 1-3 skal hensyn tages til, om parten inden hovedforhandlingen kunne have givet meddelelse efter § 360, stk. 1, eller kunne være fremkommet med vedkommende dokument.

§ **366.** Bestemmelsen i § 365 finder tilsvarende anvendelse med hensyn til formalitetsindsigelser som nævnt i § 360, stk. 2, der først fremsættes under hovedforhandlingen.

Stk. 2. Bestemmelsen i § 361 gælder også under hovedforhandlingen.

§ **367.** Hovedforhandlingen indledes med, at parterne nedlægger deres påstande. Påstandene skal være skriftligt affattet, medmindre de fremgår af tidligere afgivne processkrifter.

Stk. 2. Medmindre retten bestemmer andet, giver sagsøgeren herefter en kort fremstilling af sagen, hvorefter bevisførelsen finder sted. Dernæst gør sagsøgeren og sagsøgte rede for deres opfattelse af hele sagen, og sluttelig gives parterne lejlighed til replik og duplik. Når forhandlingerne er sluttet, optages sagen til afgørelse.

Stk. 3. I sager, der behandles ved landsret, tilsender parterne såvidt muligt senest en uge inden domsforhandlingen retten genparter af de udvekslede processkrifter og af de dokumenter eller dele af dokumenter, der agtes påberåbt under sagen. Rettens præsident fastsætter antallet og kan bestemme, at genparterne skal samles i en ekstrakt. Præsidenten kan endvidere efter forhandling med Advokatrådet fastsætte regler om udformning af ekstrakter.

§ **368.** Skal sagen efter § 355, stk. 2, straks hovedforhandles, skal indkaldelse til hovedforhandling ske med et varsel, der i almindelighed mindst skal være på 2 uger Dokumenter, som agtes påberåbt, skal så vidt muligt en uge før hovedforhandlingen tilstilles retten og modparten i original eller genpart.

§ **369.** Sagsøgeren kan hæve sagen, indtil han har nedlagt sin påstand under hovedforhandlingen. Bestemmelsen i § 362, 2. pkt. finder tilsvarende anvendelse.

Kapitel 35.

Genoptagelse.

§ **370.** Den, der er dømt som udebleven eller uden at have svaret, kan kræve sagen genoptaget, når han skriftligt indgiver begæring herom til retten inden 4 uger fra dommens afsigelse. Retten kan undtagelsesvis genoptage sagen, hvis begæring indgives senere, men inden 1 år efter afsigelsen. Retten kan betinge genoptagelsen af, at sagsøgte betaler de sagsomkostninger, der er pålagt ham, eller stiller sikkerhed for betalingen. Begæring om genoptagelse af en sag har samme opsættende virkning som anke.

Stk. 2. Genoptages sagen, træffer retten bestemmelse om sagens behandling. Udebliver den, der har begæret sagen genoptaget, under genoptagelsen, eller undlader han at afgive svarskrift, afvises genoptagelsen.

Kapitel 36.

Anke.

§ **371.** Domme afsagt af en underret kan af parterne ankes til den landsret, i hvis kreds underretten ligger. Domme afsagt af en landsret som 1. instans og af sø- og handelsretten i København kan af parterne ankes til højesteret.

Stk. 2. Anken kan omfatte afgørelser, der er truffet under sagen, medmindre andet er bestemt i denne lov.

§ **372.** Anke kan ske til forandring, ophævelse eller hjemvisning.

Stk. 2. Bestemmelser i domme om sagsomkostninger og processuelle straffe kan ikke ankes særskilt.

Stk. 3. Domme, hvorved retten afviser sagen, fordi den ikke er indbragt for rette domstol eller ikke rettidig er indbragt for domstolene eller for ankeretten, kan ikke ankes.

Stk. 4. Den, der er dømt som udebleven eller uden at have svaret, kan kun anke dommen under påberåbelse af fejl ved sagsbehandlingen.

§ **373.** Parterne kan give afkald på anke. Afkald, der gives, inden dommen er afsagt, er dog kun bindende, hvis begge (alle) parter har frafaldet anke.

§ **374.** Domme afsagt af en landsret som 2. instans kan ikke ankes. Højesteret kan dog meddele tilladelse til prøvelse i 3. instans, såfremt sagen har almindelig interesse eller særlige grunde i øvrigt taler derfor.

Stk. 2. Ansøgning om en sådan tilladelse skal indgives til højesteret inden 8 uger efter dommens afsigelse. Retten kan dog undtagelsesvis meddele tilladelse, hvis ansøgning indgives senere, men inden ét år efter afsigelsen.

§ **375.** Ankefristen er 4 uger ved anke fra underret til landsret og 8 uger ved anke fra landsret og fra sø- og handelsretten i København til højesteret. Fristen regnes fra dommens afsigelse.

Stk. 2. Anke sker ved indlevering af ankestævning på ankeinstansens kontor. Indlevering skal ske inden ankefristens udløb eller, hvis der er meddelt tilladelse efter § 374, inden 4 uger efter, at tilladelsen er meddelt ansøgeren. Indleveres stævningen senere, afvises anken. Retten kan dog undtagelsesvis tage anken under behandling, såfremt stævningen indleveres inden et år efter dommens afsigelse.

Stk. 3. En anke, der hæves eller afvises af anden grund end overskridelse af fristen efter stk. 2, kan på ny tages under behandling af retten, såfremt ny ankestævning indleveres på rettens kontor inden 2 uger efter det retsmøde, hvori sagen blev hævet eller afvist.

§ **376.** Ankestævningen skal indeholde:

1) angivelse af den dom, der ankes,
2) angivelse af indstævntes adresse,
3) appellantens påstand,
4) angivelse af de anbringender, dokumenter og lignende, som appellanten vil påberåbe sig, og som ikke var påberåbt i foregående instans.
5) angivelse af en postadresse i Danmark, hvortil meddelelser til appellanten vedrørende sagen kan sendes, og hvor forkyndelse kan ske.

Stk. 2. Indleveres ankestævningen efter fristens udløb, jfr. § 375 stk. 2, bør årsagen hertil anføres i stævningen.

Stk. 3. Med ankestævningen bør indleveres en udskrift af den dom, der ankes, samt genparter af ankestævningen og de dokumenter, der ledsager ankestævningen. Rettens præsident kan fastsætte bestemmelser om antallet af genparter.

Stk. 4. Opfylder ankestævningen ikke kravene i stk. 1, nr. 1, 3 og 5, og er den herefter uegnet til at danne grundlag for sagens behandling, underrettes appellanten om, at sagen ikke kan fremmes. På appellantens begæring træffes afgørelse om afvisning af anken ved kendelse. Det samme gælder, såfremt appellanten ikke inden en af retten fastsat frist fremsender udskrift af dommen og genpart af de i stk. 3 nævnte dokumenter.

§ **377.** Retten lader ankestævningen forkynde for indstævnte på grundlag af de oplysninger, som ankestævningen indeholder, og pålægger indstævnte at indlevere svarskrift til retten, medmindre han alene påstår dommen stadfæstet som nævnt i § 379 stk. 1. Indstævnte skal i forbindelse med forkyndelsen gøres bekendt med, at han anses for at have påstået stadfæstelse, hvis han ikke rettidigt indleverer svarskrift. Fristen for indlevering af svarskrift skal i almindelighed mindst være på 2 uger og kan på begæring forlænges. Fristen regnes fra forkyndelsen.

Stk. 2. Indleveres ankestævning efter fristens udløb, jfr. § 375, stk. 2, og afvises sagen ikke straks, skal retten i forbindelse med ankestævningens forkyndelse gøre indstævnte bekendt med, at stævningen er indleveret for sent. Afvises anken uden forkyndelse af ankestævningen, giver retten indstævnte underretning om dommen.

§ **378.** Svarskriftet skal indeholde:

1) indstævntes påstand,
2) angivelse af de anbringender, dokumenter og lignende, som indstævnte vil påberåbe sig, og som ikke var påberåbt i 1. instans,
3) angivelse af en postadresse i Danmark, hvortil meddelelser til indstævnte vedrørende sagen kan sendes, og hvor forkyndelse kan ske.

Stk. 2. Indsigelser mod anken, som kan frafaldes, skal fremsættes i svarskriftet. Det samme gælder indsigelse mod, at retten tager anken under behandling, selv om ankestævningen er indleveret efter fristens udløb, jfr. § 375, stk. 2. Påstår indstævnte anken afvist, og ønsker han dette spørgsmål påkendt særskilt, jfr. § 253, kan han indskrænke sig til i svarskriftet at fremsætte sine indsigelser mod anken.

Stk. 3. Svarskriftet indleveres til retten. Med svarskriftet skal indleveres genparter af skriftet og de dokumenter, der ledsager det. Rettens præsident kan fastsætte bestemmelser om antallet af genparter. Retten videresender en genpart af skriftet og dokumenterne til appellanten. Har indstævnte ved svarskriftets indlevering fremsat begæring herom, lader retten dog i stedet skriftet forkynde for appellanten.

§ **379.** Afgivelse af svarskrift er ufornøden, såfremt indstævnte påstår dommen stadfæstet og ikke under anken ønsker at påberåbe sig andre anbringender, dokumenter og lignende end dem, der var påberåbt i foregående instans.

Stk. 2. Indstævnte anses for at have påstået stadfæstelse i henhold til stk. 1, såfremt han ikke rettidigt indleverer svarskrift til retten. Retten underretter appellanten om, at svarskrift ikke er indleveret rettidigt.

§ **380.** Retten bestemmer, om forberedelsen af anken skal fortsætte ved udveksling af yderligere processkrifter eller afholdelse af retsmøder, eller om forberedelsen skal sluttes, og sagen straks berammes til hovedforhandling. Bestemmelsen i § 378, stk. 3, finder tilsvarende anvendelse med hensyn til indlevering af yderligere processkrifter. De trufne bestemmelser kan senere ændres.

Stk. 2. Afholdes et forberedende møde, kan retten bestemme, at hovedforhandlingen skal foregå i tilslutning til dette, såfremt parterne er enige herom, eller sagen findes tilstrækkelig oplyst og også i øvrigt egnet til straks at hovedforhandles.

§ **381.** Efter ankestævningen er forkyndt for indstævnte, kan appellanten ikke hæve sagen, såfremt indstævnte rettidigt, jfr. § 377, fremsætter anden påstand end stadfæstelse og ønsker sagen fremmet. Det samme gælder, hvis indstævnte ændrer en oprindelig fremsat påstand om stadfæstelse inden 2 uger efter, at han har fået meddelelse fra retten om, at appellanten har begæret sagen hævet.

§ **382.** Dokumenter og genpart af dokumenter som nævnt i § 376, stk. 1, nr. 4, og § 378, stk. 1, nr. 2, der ikke tidligere er fremsendt, og meddelelse om andre beviser, som en part ønsker at føre under hovedforhandlingen, men som ikke er angivet i hans processkrifter, skal sendes til retten og modparten snarest muligt og ikke senere end 2 uger før hovedforhandlingen.

Stk. 2. Begæring om bevisførelse uden for hovedforhandlingen skal fremsættes snarest muligt og senest 2 uger efter, at retten har modtaget svarskrift eller et senere processkrift.

§ **383.** Retten kan nægte en part at føre beviser, som ikke er angivet i overensstemmelse med § 382, såfremt overskridelse af fristen ikke kan anses for undskyldelig.

§ **384.** Påstande, som har været gjort gældende i foregående instans, men ikke er fremsat under forberedelsen og ej heller er omfattet af § 379, kan retten nægte fremsat, såfremt begæring herom burde have været fremsat tidligere under anken.

Stk. 2. Indsigelser som nævnt i § 378, stk. 2, der ikke i overensstemmelse med denne bestemmelse er angivet i svarskriftet, kan kun tages under påkendelse, såfremt de i § 385, stk. 2, angivne betingelser er opfyldt.

§ **385.** Påstande og anbringender, som ikke har været gjort gældende i foregående instans, kan, hvis modparten protesterer,

kun tages i betragtning med rettens tilladelse.

Stk. 2. Retten kan meddele tilladelse efter stk. 1, såfremt det anses for undskyldeligt, at de ikke tidligere er fremsat, eller der er grund til at antage, at nægtelse af tilladelse vil medføre et uforholdsmæssigt tab for parten. Ved anke til landsret kan tilladelse tillige meddeles, hvis modparten har tilstrækkelig mulighed for at varetage sine interesser.

Stk. 3. Er påstande og anbringender, som ikke har været gjort gældende i foregående instans, ikke fremsat under forberedelsen af anken, kan retten, selv om modparten ikke protesterer, nægte fremsættelsen, såfremt disse burde have været fremsat tidligere under anken.

§ **386.** Påstande og anbringender, som ikke har været gjort gældende i foregående instans, og som ville gøre det nødvendigt for retten at tage stilling til forhold, som ikke har foreligget for den foregående instans, kan retten nægte fremsat under anken, selv om modparten ikke protesterer.

§ **387.** I ankesager, der behandles ved landsret, finder § 367, stk. 3, tilsvarende anvendelse.

Stk. 2. I ankesager, der behandles af højesteret, påhviler det appellanten at udarbejde og indsende til retten en ekstrakt af den indankede sags dokumenter til brug for dokumentationen af denne under hovedforhandlingen. Rettens præsident kan efter forhandling med Advokatrådet fastsætte nærmere regler om ekstraktens udformning og tidspunktet for dens indsendelse til højesteret.

§ **388.** Udebliver appellanten fra noget retsmøde ved den ret, til hvilken sagen er anket, afviser retten anken. Det samme gælder, hvis appellanten ikke inden hovedforhandlingen har indsendt ekstrakt til højesteret i overensstemmelse med reglen i § 387, stk. 2. Har indstævnte nedlagt anden påstand end stadfæstelse, fremmes sagen dog efter indstævntes begæring på grundlag af det foreliggende skriftlige materiale samt indstævntes bevisførelse og mundtlige indlæg. Afholdes yderligere retsmøder, indkaldes også appellanten hertil. Har indstævnte udvidet sin påstand eller fremsat anbringender, der ikke var påberåbt i 1. instans, kan hensyn hertil kun tages, såfremt ændringen eller fremsættelsen er foretaget i et retsmøde, hvor appellanten var mødt, eller i et processkrift, der er forkyndt for appellanten.

Stk. 2. Udebliver indstævnte fra noget retsmøde ved den ret, til hvilken sagen er anket, fremmes sagen på grundlag af det foreliggende skriftlige materiale samt appellantens bevisførelse og mundtlige indlæg. Afholdes yderligere retsmøder, indkaldes også indstævnte hertil. Har appellanten udvidet sin påstand eller fremsat anbringender, der ikke var påberåbt i 1. instans, kan hensyn hertil kun tages, såfremt ændringen eller fremsættelsen er foretaget i et retsmøde, hvor indstævnte var mødt, eller i et processkrift, der er forkyndt for indstævnte.

Stk. 3. Udebliver begge parter fra noget retsmøde ved den ret, til hvilken sagen er anket, hæver retten anken.

Stk. 4. Udeblivelse fra et retsmøde under genoptagelse i henhold til § 370 har kun den i stk. 1-3 angivne virkning, såfremt dette er angivet i indkaldelsen.

Stk. 5. Retten kan undlade at tillægge en parts udeblivelse virkning efter stk. 1-3, navnlig hvor udeblivelsen må antages at skyldes lovligt forfald, eller modparten begærer sagen udsat.

§ **389.** Retten kan bestemme, at hovedforhandlingen eller en del af denne skal foregå skriftligt, såfremt genstanden for forhandlingen alene er, om anken kan fremmes, eller ganske særlige omstændigheder foreligger.

§ **390.** Har ankeinstansen hjemvist sagen, kan enhver af parterne inden 4 uger efter dommens afsigelse indgive skriftlig begæring om fornyet behandling af sagen til den ret, til hvilken sagen er hjemvist. I tilfælde af fristoverskridelse finder § 375, stk. 2, og § 377, stk. 2, tilsvarende anvendelse.

Stk. 2. Med begæringen om fornyet behandling skal følge en udskrift af hjemvisningsdommen. Sagen fremmes derefter efter lovens almindelige regler.

Kapitel 37.

Kære.

§ **391.** Kendelser og beslutninger, der er afsagt af en underret, kan, medmindre andet er bestemt i loven, kæres til den landsret, i hvis kreds underretten ligger.

Stk. 2. Kendelser og beslutninger, der er afsagt af en landsret eller af sø- og handelsretten i Kobenhavn, kan, medmindre andet er bestemt i loven, kæres til hojesteret.

§ **392.** Efter at der er afsagt dom i en sag, kan afgørelser, der er truffet under sagen, ikke kæres af en part, og retten kan ophæve en allerede iværksat kære, såfremt det spørgsmål, afgørelsen angår, kan inddrages under en senere anke af sagen.

§ **393.** Bestemmelser i domme, herunder domme afsagt af en landsret i en ankesag, om sagsomkostninger og processuelle straffe kan særskilt indbringes for højere ret ved kære.

Stk. 2. Domme, hvorved retten afviser sagen, fordi den ikke er indbragt for rette domstol eller ikke rettidig er indbragt for domstolene eller ankeretten, kan indbringes for højere ret ved kære.

§ **394.** Landsrettens afgørelse i en kæresag kan ikke kæres. Det samme gælder kendelser og beslutninger, der afsiges af landsretten under behandling af en ankesag, hvis underretten har taget stilling til det spørgsmål, som afgørelsen angår. Højesteret kan dog meddele tilladelse til kære, når særlige grunde taler derfor.

Stk. 2. Ansøgning om kæretilladelse skal indgives til højesteret inden 2 uger efter, at afgørelsen er truffet. Retten kan dog undtagelsesvis meddele tilladelse, hvis ansøgning indgives senere, men inden 6 måneder efter, at afgørelsen er truffet.

§ **395.** Kære kan iværksættes af enhver, over for hvem kendelsen eller beslutningen indeholder en afgørelse.

Stk. 2. Kære sker ved indlevering af et kæreskrift til den ret, hvis afgørelse kæres. Skriftet skal indeholde den kærendes påstand og om fornødent en angivelse af de grunde, hvorpå kæren støttes. En genpart af kæreskriftet skal samtidig sendes til modparten.

Stk. 3. Kære af afgørelser, der er afsagt af en underret, kan dog altid fremsættes mundtligt til retsbogen. Det samme gælder kære af afgørelser, der er afsagt af en landsret eller af sø- og handelsretten i København. og som iværksættes af vidner, syns- og skønsmænd eller de i § 299 nævnte tredjemænd.

Stk. 4. Kære kan støttes på nye anbringender og beviser.

§ **396.** Kærefristen, der regnes fra den dag, afgørelsen er truffet, er 2 uger, jfr. § 219, stk. 3.

Stk. 2. Kæren skal ske inden kærefristens udløb eller, hvis der er meddelt tilladelse efter § 394, inden 2 uger efter, at tilladelsen er meddelt ansøgeren. Iværksættes kære senere, afvises kæren af den ret, hvortil afgørelsen kæres. Retten kan dog undtagelsesvis tage kære under behandling, såfremt kæren iværksættes inden 6 måneder efter, at afgørelsen er truffet.

§ **397.** Kære har ikke opsættende virkning, medmindre andet er bestemt i loven, eller det bestemmes af den ret. hvis afgørelse kæres, eller den ret, hvortil afgørelsen kæres.

§ **398.** Den ret, hvis afgørelse kæres, indsender, for så vidt den ikke omgør sin afgørelse, jfr. §§ 178 og 222, til den ret, hvortil afgørelsen kæres, inden en uge efter modtagelsen af kæreskriftet eller tilførsel til retsbogen om kæren:

1) kæreskriftet eller i de i § 395, stk. 3, nævnte tilfælde, udskrift af retsbogen,
2) udskrift af den afgørelse, der kæres,
3) bilag af betydning for kæresagen.

Stk. 2. Retten kan vedlægge en erklæring om kæren.

Stk. 3. Retten giver parterne meddelelse om sagens indsendelse og om indholdet af rettens erklæring.

§ **399.** Parterne har adgang til at indsende skriftlige udtalelser til den ret, hvortil afgørelsen kæres. Udtalelser, der fremkommer til retten senere end 10 dage efter afgivelsen af den i § 398, stk. 3, nævnte meddelelse, tages kun i betragtning, såfremt der endnu ikke er truffet afgørelse i sagen.

Stk. 2. Den ret, hvortil afgørelsen kæres.

kan fra parterne og den ret, hvis afgørelse kæres, indhente oplysninger eller erklæringer.

§ **400.** Retten træffer ved kendelse afgørelse i sagen på det indkomne skriftlige grundlag.

Stk. 2. Hvor særlige grunde taler derfor, kan retten bestemme, at der skal foretages mundtlig forhandling. Parterne opfordres i så fald til at give møde. Udebliver den kærende, afvises kæremålet.

Kapitel 38.

Ekstraordinær genoptagelse og anke.

§ **401.** Højesteret kan undtagelsesvis tillade, at en af retten afgjort sag genoptages, nar:

1) det må anses for overvejende sandsynligt, at sagen uden ansøgerens fejl har været urigtigt oplyst, og at sagen efter en genoptagelse vil få et væsentligt forskelligt resultat, og
2) det må anses for givet, at ansøgeren kun ad denne vej vil kunne undgå eller oprette et for ham indgribende tab, og
3) omstændighederne i øvrigt i høj grad taler for genoptagelse.

Stk. 2. Højesteret kan under de i stk. 1 nævnte betingelser tillade, at en dom afsagt af landsret eller underret ankes efter udløbet af den i § 375, stk. 2, 3. pkt., nævnte frist.

Stk. 3. Højesteret bestemmer, hvordan en ansøgning om tilladelse efter stk. 1 eller 2 skal behandles, og om lovens almindelige regler skal fraviges ved den fornyede behandling af sagen.

Stk. 4. Når tilladelsen er givet, kan højesteret eller den ret, der behandler sagen, efter anmodning bestemme, at virkningerne af den afsagte dom skal stilles i bero. Sådan bestemmelse kan betinges af, at der stilles sikkerhed.

Stk. 5. Afkald på retten til ekstraordinær genoptagelse og anke er ikke bindende."

35. *§ 446* ophæves.

36. 1 *§ 452, stk. 1, 1. pkt.,* ændres „§ 304" til: „§ 344, stk. 2,".

37. *§ 454, stk. 1, 2. pkt.* affattes således:

„Anke af domme, der går ud på skilsmisse eller omstødelse af ægteskab, eller hvorved et ægteskab er kendt ikke bestående, kan ikke tages under behandling, såfremt anken iværksættes efter ankefristens udlob."

38. I *§ 456 r, stk. 7, 1. pkt.,* ændres „§§ 423, stk. 3, og 424, stk. 3," til: , j 401, stk. 4,".

39. *§ 475, stk. 1, 3. pkt.,* affattes således:

„Landsretten kan dog undtagelsesvis tage anken under behandling, såfremt meddelelse om anke sker senere, men inden 1 år efter dommens afsigelse."

40. *§ 475, stk. 3,* affattes således:

„*Stk. 3.* Landsrettens dom kan ikke ankes til højesteret. Bestemmelserne i § 374, stk. 1,2. pkt., og stk. 2 finder tilsvarende anvendelse."

41. *§ 537, stk. 2,* affattes således:

„*Stk. 2.* Landsretten kan dog undtagelsesvis tage en anke eller kære under behandling, hvis anken eller kæren iværksættes efter anke- eller kærefristens udløb, men inden 1 år efter eksekutionsforretningens slutning eller stadfæstelse."

42. *§ 592, stk. 3,* affattes således:

„*Stk. 3.* En anke eller kære kan dog undtagelsesvis tages under behandling, hvis anke eller kære iværksættes efter anke- eller kærefristens udlob, men inden 1 år efter det tidspunkt, fra hvilket anke- eller kærefristen regnes efter stk. 1 og 2."

43. *§ 595, stk. 1, 2. og 3. pkt.,* affattes således:

„Uden for disse tilfælde kan højesteret meddele tilladelse til anke, såfremt sagen har almindelig interesse eller særlige grunde i øvrigt taler derfor. Bestemmelsen i § 374, stk. 2, finder tilsvarende anvendelse."

44. *§ 595, stk. 3,* affattes således:

„*Stk. 3.* Landsrettens afgørelse i en kæresag kan ikke kæres. Bestemmelserne i § 394, stk. 1, 3. pkt., og stk. 2, finder tilsvarende anvendelse. Den almindelige frist for indgivelse af andragende er dog 4 uger."

45. I *ß 634, stk. 1, 2. pkt.*, udgår: „jfr. § 286".

46. 1 *ß 634, stk. 2, 2. pkt.,* udgår: „jfr. §§ 286 og 287".

47. I *§ 634, stk. 3, 2. pkt.,* udgår: „jfr. § 387".

48. I *§ 660, stk. 1, 1. pkt.,* udgår „efter de for underretssager foreskrevne regler, jfr. dog stk. 2".

49. I *§ 660, stk. 3, 1. pkt.,* udgår „(jfr. § 338)".

50. *§ 661, stk. 3,* affattes således:

„*Stk. 3.* Landsretten kan dog undtagelsesvis tage kæren under behandling, hvis kæren iværksættes efter kærefristens udløb, men inden 6 måneder efter, at beslutningen er taget eller kendelsen afsagt."

51. *§ 662, stk. 3,* affattes således:

„*Stk. 3.* Landsretten kan dog undtagelsesvis tage anken under behandling, hvis anken iværksættes efter ankefristens udløb, men inden 1 år efter, at afgørelsen er truffet eller skiftet afsluttet."

52. I *§ 664, stk. 4,* udgår: „jfr. § 441".

53. *§ 665, stk. 1, 2. og 3. pkt.,* affattes således:

„Højesteret kan dog meddele tilladelse til anke. Bestemmelsen i § 374, stk. 1, 2. pkt., og stk. 2, finder tilsvarende anvendelse."

54. *§ 665, stk. 3,* affattes således:

„*Stk. 3.* Landsrettens afgørelse i en kæresag kan ikke kæres. Bestemmelserne i § 394, stk. 1, 3. pkt., og stk. 2, finder tilsvarende anvendelse."

55. *§ 674,* affattes således:

„§ **674.** Ankefristen er 4 uger. Landsretten kan dog undtagelsesvis tage anken under behandling, hvis anken iværksættes efter ankefristens udløb, men inden 1 år efter konkursbehandlingens slutning."

56. *ß 675, stk. 1,* affattes således:

„Kærefristen er 2 uger. Landsretten kan dog undtagelsesvis tage kæren under behandling, hvis kære iværksættes senere, men inden 6 måneder efter konkursbehandlingens afslutning."

57. *ß 675, stk. 3,* ophæves.

58. 1 *§ 678, stk. 2, 2. pkt.,* udgår: „jfr. § 397".

59. I *§ 678, stk. 2,* indsættes som 3. pkt.:

„Bestemmelserne i § 674, 2. pkt., og § 675, stk. 1, finder tilsvarende anvendelse."

60. *§ 702, 2. pkt.,* ophæves.

61. I *§ 703, 2. pkt,* udgår: „(§ 223)".

62. 1 *§ 707, stk. 2, 2. pkt,* udgår: „(§ 223)".

63. I *§ 725, stk. 4, 1. pkt.,* ændres „§ 288 i slutningen" til: „§ 345".

64. I *§ 725, stk. 4, 4. pkt,* udgår: „(jfr. § 288)".

65. *§ 844, stk. 1,* ophæves.

66. *ß 953, 2. og 3. pkt.,* ophæves.

67. *§ 954, stk. 2, 1. pkt.,* ophæves.

68. *ß 962, stk. 2 og 3,* ophæves, og i stedet indsættes:

„*Stk. 2.* I politisager kan domme kun ankes af det offentlige, når højere straf end 6 dagbøder, bøde på 300 kr. eller konfiskation af genstande af tilsvarende værdi eller andre offentligretlige følger er idømt. Anke fra tiltaltes side kan kun finde sted, hvor han har givet møde i sagen og betingelserne i 1. pkt. er opfyldt. Afgørelser i henhold til §§ 936 og 937 kan ikke ankes.

Stk. 3. Landsretten kan tillade anke af domme, der efter stk. 2, ikke kan indbringes for højere ret, såfremt sagen har almindelig interesse eller særlige grunde i øvrigt taler derfor. Ansøgning skal indgives til landsretten inden 2 uger efter dommens afsigelse eller, hvis det er tiltalte, der vil anke, og han ikke har været til stede ved dommens afsigelse, efter dens forkyndelse. Retten kan dog undtagelsesvis meddele tilladelse, hvis

ansøgning indgives senere, men inden 1 år efter dommens afsigelse. Reglerne i 1.-3. pkt. finder tilsvarende anvendelse med hensyn til de i stk. 2, 3. pkt., nævnte afgørelser.

Stk. 4. Når en ansøgning om anketilladelse er indgivet, kan landsretten beslutte, at dommens fuldbyrdelse skal udsættes eller standses. Dette sker i hvert fald, hvis anke tillades."

Stk. 4. bliver herefter stk. 5.

69. I *§ 963, stk. 3, litra b,* ændres „justitsministeren" til: „landsretten".

70. *§ 966* affattes således:

„§ 966. Landsrettens dom i en ankesag kan ikke ankes. Højesteret kan dog meddele tilladelse til anke, såfremt sagen har almindelig interesse eller særlige grunde i øvrigt taler derfor. Ansøgning om anketilladelse skal indgives til højesteret inden 2 uger efter dommens afsigelse eller, hvis det er tiltalte, der vil anke, og han ikke har været til stede ved dommens afsigelse, efter dens forkyndelse. Retten kan dog undtagelsesvis meddele tilladelse, hvis ansøgning indgives senere, men inden 1 år efter dommens afsigelse.

Stk. 2. Når en ansøgning om anketilladelse er indgivet, kan højesteret beslutte, at dommens fuldbyrdelse skal udsættes eller standses. Dette sker i hvert fald, når anke tillades.

Stk. 3. Anken skal iværksættes inden 14 dage efter tilladelsens meddelelse. Modparten kan også anke sagen, såfremt anken iværksættes inden 2 uger efter, at den anden parts anke er meddelt ham.

Stk. 4. Anke, der iværksættes i henhold til denne paragraf, kan støttes på de i § 943, § 945, stk. 1, nr. 3, og § 963, stk. 1, nr. 1, nævnte grunde. I øvrigt bliver reglerne i kap. 82 med de fornødne lempelser at anvende på denne anke.

Stk. 5. Sager om opløsning af politiske foreninger kan altid indbringes for højesteret."

71. I *§ 968, stk. 3,* ændres „justitsministeren" til: „højesteret".

72. *§ 973, stk.l, 1. og 2. pkt.,* ophæves, og i stedet indsættes:

„Landsrettens afgørelse i en kæresag kan ikke kæres. Højesteret kan dog meddele tilladelse til kære, når særlige grunde taler derfor. Ansøgning om kæretilladelse skal indgives til højesteret inden 1 uge efter kendelsens afsigelse eller, hvis det er tiltalte, der vil kære, og han ikke har været til stede ved afsigelsen, efter dens forkyndelse."

73. *§ 973, stk. 2,* ophæves.

74. I *§ 990. stk. 2.* ændres „§ 435" til: „§ 374".

Bemærkninger til lovforslaget.

Til§ 1.

Til nr. 1.

Det foreslås såvel i borgerlige sager som i straffesager at anvende udtrykket »hovedforhandlingen« i stedet for »domsforhandlingen«. Om begrundelsen herfor henvises til betænkningens afsnit III, B, 1 (s. 30).

Til nr. 2.

Bestemmelsen i § 2, stk. 2, er af systematiske grunde flyttet til § 2 a, stk. 1, jfr. forslagets § 1, nr. 3.

Til nr. 3.

Bestemmelsen i *stk. 1,* der ganske svarer til gældende lovs § 2, stk. 2, er medtaget i forslagets § 2 a af systematiske grunde.

Stk. 2 og 3 indeholder regler om højesterets anke- og kæremålsudvalg. Som nævnt i afsnit VII side 53 finder rådet, at de gældende spredte regler herom i retsplejeloven bor samles i en enkelt almindelig regel.

I *stk. 2* omtales udvalgenes sammensætning. Reglerne svarer i alt væsentligt til gældende ret. Forslaget overlader til højesteret selv at afgøre, om der skal nedsættes et eller flere udvalg, og om udvalgene skal være faste eller udpeges for hver enkelt sag eller for enkelte sager. Endvidere opregnes de afgørelser, der kan træffes af udvalgene. Der er ikke tilsigtet nogen realitetsændring i forhold til gældende ret, men blot en mere almindelig beskrivelse af de afgørelser, som også i dag kan træffes af et udvalg. Efter bestemmelsen vil også afgørelser om indbringelse af en sag for højesteret som 3. instans og om anke eller kære til højesteret efter fristens udløb kunne træffes af et udvalg.

Stk. 3 svarer til gældende ret. Efter retsplejelovens regler kræves ganske vist kun deltagelse af alle udvalgsmedlemmer i vedtagelsen af domme i borgerlige sager og afgørelser om fængsling, men i praksis deltager alle udvalgets medlemmer, hvis der skal afsiges kendelse.

Til nr. 4.

Bestemmelsen i /. *pkt.* svarer fuldt ud til den gældende bestemmelse i *§ 6, stk. 1, 1. nkt.*

Bestemmelsen i 2. *pkt.,* der giver adgang til, at en enkelt dommer uden for hovedforhandlingen kan handle på rettens vegne, svarer til de gældende bestemmelser i § 338, stk. 3, 1. pkt., og § 844, stk. 1. Af systematiske grunde har man foretrukket at placere disse bestemmelser i § 6, der indeholder de øvrige regler om landsrettens sammensætning ved behandlingen af de enkelte sager. Den foreslåede bestemmelse vil også gælde afgørelse af ansøgninger om tilladelse til anke eller kære, jfr. afsnit VII.

Rådet har ikke fundet tilstrækkelig anledning til at medtage bestemmelsen i § 338, stk. 3, 2. pkt., hvorefter samtlige dommere, der skal deltage i pådømmelsen, bør være til stede under forberedelsen, medmindre dette vil være forbundet med vanskelighed, dersom den pågældende retshandling består i vidneførsel, afhjemling af syn og skøn, afhøring af part eller kendelse om et omtvistet punkt, eller bestemmelsen i § 844, stk. 1, om, at afgørelsen om afvisning efter § 842 ikke kan træffes af en enkelt dommer. Rådet er vel enig i, at alle de dommere, der skal deltage i pådømmelsen, i almindelighed bør være til stede, såfremt der undtagelsesvis under forberedelsen bliver tale om bevisførelse. Alle dommere bør som oftest også deltage, når der under forberedelsen bliver tale om at træffe afgørelser i en tvist, der kan frembyde tvivl og ikke angår spørgsmål af ganske underordnet betydning.

Den gældende bestemmelse i § 338, stk. 3, 2. pkt., kan fraviges, hvis det ville være forbundet med vanskelighed at overholde den, og selv om alle 3 dommere har overværet de pågældende retshandlinger, kan det, f. eks. ved en dommers sygdom, dødsfald eller afgang, være nødvendigt eller hensigtsmæssigt at lade en anden dommer indtræde ved sagens afgørelse. De kollegiale domstole vil utvivlsomt tilstræbe, at samtlige dommere, der skal pådømme sagen, så vidt muligt deltager i bevisførelse uden for hovedforhandlingen. Reglen må derfor anses for at være overflødig. Henlægges bevisførelsen som foreslået af rådet normalt til hovedforhandlingen, vil spørgsmålet om udførelse af de nævnte retshandlinger for en enkelt dommer i øvrigt kun sjældent opstå. For så vidt

angår spørgsmål om afvisning efter § 842 og om meddelelse af tilladelse til anke eller kære er det efter rådets opfattelse ubetænkeligt at overlade til vedkommende dommer at skønne over, om alle 3 dommere bør deltage i afgørelsen.

Til nr. 5.

Efter den gældende bestemmelse i *§ 22, stk. 1,* fastsætter og bekendtgør justitsministeren tiden for de ordinære retsmøder til domssagers behandling ved underretterne, bortset fra de kollegiale underretter.

Afholdelse af ordinære retsmøder er naturlig efter gældende ret, hvor retsmøderne tjener en række ekspeditionsmæssige formål. Som det fremgår af betænkningen afsnit I, C, og afsnit II, C foreslår rådet imidlertid, at retsmøder, der alene har ekspeditionsmæssige formål, afskaffes. Dette gælder således retsmøder, der alene har til formål at konstatere, om sagsøgte giver møde og rejser indsigelse mod sagsøgerens påstand, og retsmøder, der alene tjener til udveksling af processkrifter. Afholdelse af ordinære retsmøder har efter gældende ret også betydning for anvendelsen af bestemmelsen i § 425, stk. 3, hvorefter parterne under visse betingelser kan begære en sag foretaget i underretten uden stævning, når de møder op i det ordinære retsmøde. Denne bestemmelse foreslås imidlertid ophævet, jfr. bemærkningerne til den foreslåede bestemmelse i §348 (forslagets nr.34). Også den tilsvarende bestemmelse for landsretssager i § 337, stk. 2, foreslås ophævet. Reglen i § 22, stk. 1, gælder ikke for landsretssager, og reglen i § 337, stk. 2, er også af den grund helt uden betydning i landsretssager. Der vil efter de her nævnte ændringer ikke længere være behov for en ordning, hvorefter der for enhver underret er fastsat en bestemt ugedag og et bestemt klokkeslæt for afholdelse af retsmoder til foretagelse af rutinemæssige ekspeditioner. Det foreslås derfor at ophæve bestemmelsen i *§22, stk. 1.* Ophævelsen af bestemmelsen vil naturligvis ikke hindre, at retterne. hvis dette findes praktisk, samler de forberedende møder, der fortsat skal afholdes, jfr. de foreslåede bestemmelser i §§ 357 og 358 (forslagets nr. 34), på bestemte ugedage.

Ifølge den gældende bestemmelse i *§ 22, stk. 2.* træffer retterne i andre tilfælde end de i stk. 1 nævnte selv bestemmelse om tiden for retternes møder og om bekendtgørelsen heraf. Bestemmelsen suppleres for de borgerlige sagers vedkommende af den gældende bestemmelse i *§ 277, stk. 1, 3. pkt.,* hvorefter retslisten dagen før retsmødet skal opslås i rettens forværelse på et for alle tilgængeligt sted. Nogen tilsvarende bestemmelse findes ikke for straffesagernes vedkommende.

Efter rådets opfattelse må det anses for et naturligt supplement til bestemmelsen i § 29, stk. 1, om retsmødernes offentlighed, at offentligheden såvel i borgerlige sager som i straffesager har adgang til at gøre sig bekendt med, hvilke sager der kommer til forhandling i de enkelte retsmøder. Ved sager, der ikke behandles offentligt, bør dog blot angives sagens art f.eks. »faderskabssag«.

Forslagets *§ 22* indeholder derfor - foruden en bestemmelse i *stk. 1* om, at retten bestemmer tiden for retsmøderne - i *stk. 2* en almindelig bestemmelse om, at der dagen for et retsmøde så vidt muligt skal opslås en liste over de sager, der kommer til forhandling på mødet. Opslag af retsliste vil ikke være mulig for så vidt angår retsmøder, som afholdes med kort varsel, f. eks. retsmøder til afgørelse af, om en anholdt person bør fængsles. Bestemmelsen omfatter kun sager, der kommer til egentlig forhandling på retsmødet. Domme kan således fortsat afsiges, selv om der ikke er sket forudgående bekendtgørelse herom.

Til nr. 6.

Bestemmelsen medfører forskellige begrænsninger i offentlighedsprincippet. Med hensyn til baggrunden for bestemmelsen henvises til de almindelige bemærkninger, afsnit IV.

En bestemmelse om begrænsning i retsplejelovens almindelige regel om offentlighed må, hvis den skal få praktisk betydning, give parterne et ubetinget krav på behandling for lukkede døre, og en aftale herom må kunne indgås såvel i forbindelse med en aktuel tvist som med henblik på eventuel fremtidige tvister, f. eks. om fortolkningen af en aftale eller tvister opstået under et samarbejde. En mindre vidtgående bestemmelse, som f. eks. en regel om, at retten uanset parternes aftale dog kan beslutte, at sagen skal behandles i offentligt retsmøde, dersom sær-

lige grunde taler derfor, vil næppe afholde parterne fra at vedtage voldgift.

I overensstemmelse med det anførte foreslås i *stk. 1,1. led,* indsat en regel, hvorefter parterne kan vedtage, at retsmøderne i borgerlige sager mellem dem om visse nærmere angivne spørgsmål skal holdes for lukkede døre.

En regel om behandling af sagen for lukkede døre alene er dog ikke tilstrækkelig. Reglen må suppleres med en bestemmelse om, at også dommen skal afsiges i et lukket retsmøde. Det er næppe heller tilstrækkeligt blot som bl. a. i ægteskabssager at foreskrive, at der ikke ved offentlig gengivelse af dommen må ske offentliggørelse af de implicerede des navn, stilling og bopæl (for firmaer m.v. navn og hjemsted). En sådan regel sikrer ikke mod, at interesserede - uden at offentliggøre navnene - ved dommens afsigelse skaffer sig kundskab om parternes identitet. Selv efter indførelsen af en regel som den foreslåede § 29 a vil parterne utvivlsomt undertiden af diskretionshensyn foretrække voldgift. Ikke sjældent vil anonymisering af den i øvrigt offentligt tilgængelige dom end ikke sikre mod, at informerede læsere af dommen let kan gætte parternes identitet. En så vidtgående fravigelse af offentlighedsprincippet, at dommen i sin helhed holdes hemmelig, er imidlertid ikke foreneligt med rimelig hensyntagen til retsplejens funktioner. Erindres må også, at målet ikke er en drastisk reduktion, men alene en vis begrænsning af anvendelsen af voldgift. Det foreslås derfor i stk. 1, 2. led, og stk. 2, at dommen skal afsiges i et lukket retsmøde, men at retten kan offentliggøre den efter et års forløb uden angivelse af navn, stilling eller bopæl for personer og navn og hjemsted for firmaer m. v., der er nævnt i dommen.

Efter retsplejelovens § 41 kan parterne og andre, der har retlig interesse deri, få udskrift af retsbøgerne og af de dokumenter, der er fremlagt under den pågældende sag. Interessen i at få udskrifter i sager, hvor parterne har aftalt behandling for lukkede døre, og som indeholder parternes navne, vil i hvert fald bortset fra ganske særlige tilfælde ikke kunne karakteriseres som retlig.

Til nr. 7.

Efter den gældende bestemmelse i § 151, stk. 2, 1. pkt., kan retten ved kendelse pålægge straf af bøde for fornærmelser mod retten eller nogen af de i retten mødende, uorden, hvorved forhandlingerne forstyrres, samt ulydighed mod formandens befalinger. En sådan kendelse kan efter bestemmelsen i *stk. 2, 2. pkt.,* ikke påankes, men den kan, når bøden er over 60 kr., påkæres.

Rådet har overvejet, om beløbsgrænsen på 60 kr. burde forhøjes til 300 kr., jfr. forslagets nr. 68. Under hensyn til karakteren af en bødestraf efter § 151, stk. 2, har man imidlertid afstået herfra og har i stedet valgt at foreslå bestemmelsen i 2. pkt. om begrænsning af adgangen til kære ophævet. En kendelse efter stk. 2 vil herefter frit kunne kæres til den overordnede domstol. jfr. forslagets § 391 (nr. 34).

Til nr. 8.

Efter forslaget skal retten foretage forkyndelse af vidneindkaldelse i de tilfælde, hvor den selv har udstedt indkaldelsen. Ændringen, der kun vil få betydning for borgerlige sager, afløser reglen i § 313, stk. 2, sidste pkt., der pålægger parten at sørge for forkyndelse. Det er således meningen at indføre samme ordning med hensyn til forkyndelse af vidneindkaldelser, som foreslås indført med hensyn til stævninger og andre processkrifter.

Til nr. 9.

Når der udmeldes syn og skøn i borgerlige sager, skal udmeldelsesdekretet ifølge *§201. stk. 1, 2. pkt.,* nævne den tid, da afhjemlingen skal foregå - medmindre fastsættelsen af tiden herfor efter omstændighederne findes at måtte bero til senere bestemmelse - og pålægge de udmeldte til den tid at møde for at afgive og bekræfte deres erklæring. Efter § 340 i det foreliggende forslag skal afhjemling af syn og skøn som hovedregel foregå under hovedforhandlingen. Da tidspunktet for hovedforhandlingen normalt ikke kendes ved udmeldelsen af syns- og skønsmændene, vil bestemmelsen i § 201, stk. 1, 2. pkt., kun rent undtagelsesvis kunne anvendes. Bestemmelsen, der i øvrigt næppe anvendes i noget videre omfang, foreslås derfor ophævet.

Ifølge § 201, stk. 1, 3. pkt., bør den til synet eller skønnet fornødne besigtigelse foretages i et retsmøde, hvor særlige grunde taler derfor, og dette retsmøde kan afholdes uden for det sædvanlige tingsted. Heller ikke

denne bestemmelse anvendes i noget videre omfang. Da det også uden en særlig bestemmelse herom må antages, at besigtigelsen kan ske i et retsmøde, og da dette retsmøde allerede efter § 11, stk. 2, jfr. § 19, stk. 5, kan afholdes uden for det sædvanlige tingsted, foreslås bestemmelsen ophævet.

Til nr. 10.

Ifølge den gældende bestemmelse i *§ 222* kan beslutninger, der ikke behøver at begrundes, samt kendelser af blot procesledende beskaffenhed omgøres, når nye oplysninger foreligger.

En videregående omgørelsesadgang følger af *§ 290, stk. 1,* hvorefter de i § 283 og §§ 285-88 nævnte bestemmelser om bl. a. sammenlægning og adskillelse af borgerlige sager kan omgøres, når retten finder det hensigtsmæssigt.

Efter retsplejerådets opfattelse bør denne udvidede omgørelsesadgang gælde alle de i § 222 nævnte kendelser og beslutninger. Det foreslås derfor at ændre § 222, således at omgørelse også kan ske, når retten finder dette hensigtsmæssigt. Man har samtidig ved en ændret affattelse af § 222 tydeliggjort, at bestemmelsen gælder alle beslutninger bortset fra anholdelsesbeslutninger, jfr. herved §770.

Bestemmelsen i § 290, stk. 1, bliver herved overflødig. Ganske vist bestemmes det tillige i § 290, stk. 1, at de i § 283 og §§ 285-88 nævnte bestemmelser kan træffes på ethvert trin af forhandlingerne, men dette må antages også at gælde uden en særlig bestemmelse herom. Bestemmelsen i § 290, stk. 1, er derfor ikke medtaget i kapitel 32, jfr. bemærkningerne til dette kapitel (1) f.

Til nr.11.

Bestemmelsen, der kun benyttes i meget begrænset omfang, foreslås ophævet. Der henvises til de almindelige bemærkninger side 53.

***Til** nr. 12.*

Den foreslåede ændring, der er af redaktionel karakter, står i forbindelse med, at bestemmelsen i § 446 foreslås ophævet, jfr. forslagets nr. 35 og bemærkningerne hertil.

Til nr. 13.

Spørgsmålet om den rette afgrænsning mellem underretssager og landsretssager har flere gange været genstand for debat, jfr. således *H. Topsøe-Jensen* i J 1962, s. 240-46, *C. Bang,* smst., s. 273-74, *Mogens Hvidt,* smst., s. 421-31 og *H. G. Carlsen* i Juristen 1963, s. 98-99.

Rådet har ikke i forbindelse med det nu udarbejdede forslag underkastet reglerne om retternes saglige kompetence en dyberegående overvejelse med henblik på en eventuel reform af vidtrækkende karakter. Rådet foreslår dog en enkelt ændring. Ifølge § 225, nr. 10, er sager, der opstår i forholdet mellem arbejdsgivere og de af medhjælperloven omfattede medhjælpere, henlagt til underret. Også sager mellem læremestre og lærlinge angående lærlingeforholdet er underretssager, jfr. lærlingelovens §29. I de foran nævnte artikler er *Topsøe-Jensen* og *Hvidt* gået ind for, at også funktionærsager henlægges til underret, medens *Carlsen* har taget afstand fra denne tanke.

For generelt at henlægge disse sager til underretterne taler, at de som følge af kravets størrelse i en årrække i stort omfang har været behandlet af disse retter, og at dette stadig er tilfældet. Trods forhøjelsen af underretsgrænsen til 10.000 kr. har de senere års forhøjelse af erstatningerne som følge af stigende lønninger og forlængede opsigelsesfrister imidlertid ført til, at en række sager uden større juridiske problemer nu må anlægges ved landsretten. I en meget stor del af disse drejer det sig alene om at fastslå det faktiske forhold ved retsforholdets ophør, og parterne vil ofte stadig have bopæl inden for samme retskreds, således at disse spørgsmål hurtigt kan afklares ved parternes fremmøde for retten her. Ikke mindst lønmodtagerne, der ved arbejdsforholdets ophør har mistet deres løbende indkomst, vil være stærkt interesseret i at få den hurtigst mulige afgørelse. Der kan som anført af *Carlsen* opstå vanskelige juridiske spørgsmål i disse sager, men disse vanskeligheder er næppe større end dem, der kan opstå i andre sager, der behandles af underretten som 1. instans. Bestemmelsen i § 225, nr. 10, bør derfor efter rådets opfattelse udvides til at gælde alle sager, der opstår af forholdet mellem private arbejdsgivere og deres ansatte. Kun at henlægge funktionærsager til underretten ville som fremhævet af *Carlsen* give anledning til visse afgrænsnings vanskeligheder. Den foreslåede bestemmelse stiller derfor

ikke krav om, at den ansatte er funktionær eller i øvrigt underordnet arbejdsgiveren. Den omfatter således f. eks. også direktører i et aktieselskab.

Bestemmelsen om underretsbehandling i lærlingelovens § 29 bliver herefter overflødig og bor ved lejlighed ophæves.

Bestemmelsen omfatter alene sager, der opstår af forholdet mellem *private* arbejdsgivere og deres ansatte. Når rådet ikke har ment at burde foreslå, at sager, der opstår af forholdet mellem det offentlige og dettes ansatte, henlægges til underret, skyldes det, at der i sådanne sager ofte vil være foretaget en omfattende administrativ undersøgelse af sagen. I disciplinærsager vil der således være afholdt en disciplinærundersøgelse under forsæde af en forhørsleder, og der vil foreligge en beretning fra forhørslederen om undersøgelsen, jfr. §§ 20-24 i lov nr. 291 af 18. juni 1969 om tjenestemænd i staten, folkeskolen og folkekirken. En række andre sager vil ofte have været genstand for forhandling mellem vedkommende styrelse og den organisation, som den ansatte tilhører. Der er en tendens i lovgivningen til at henlægge prøvelse af administrative afgørelser i sager, der har været underkastet en omfattende administrativ undersøgelse, til landsretterne, jfr. § 26 i lov om fremgangsmåden ved ekspropriation af fast ejendom og § 13 c i lov om oprettelse af en landsskatteret og om tilsyn med skattelovgivningen m. v., og rådet har understøttet denne tendens i de udtalelser, som rådet har afgivet i konkrete sager.[1]) Det vil være i strid med denne tendens at henlægge sager, der opstår af forholdet mellem det offentlige og dettes ansatte, til underret. På den anden side er disse sager så forskelligartede, at rådet ikke har ment at burde foreslå, at samtlige sager henlægges til landsret. Sager af den nævnte art, hvis genstand ikke overstiger 10.000 kr., vil således fortsat være underretssager.

Det bemærkes i denne forbindelse, at bestemmelsen i § 54 i loven om tjenestemænd i staten, folkeskolen og folkekirken i vidt omfang hindrer, at tvistigheder om overtrædelse eller fortolkning af indgåede aftaler om løn og andre ansættelsesvilkår eller af bestemmelser, der træder i stedet for sådanne aftaler, indbringes for domstolene.

Til nr. 14.

Ad § 229. Kendelser, hvorved en ret erklærer sig kompetent til at påkende en sag, kan kæres til højere ret. Herfra gælder dog efter *§229, 1. led,* den undtagelse, at kendelser af den nævnte art, der grunder sig på værdiansættelser efter §§ 227 og 228, ikke kan indbringes for højere ret.

Undtagelsen er efter *Mot. 1877,* s. 30, begrundet i, at det forhold, at en sag bliver afgjort ved underretten, selv om dens værdi måske er lidt for stor, ikke er så stor en ulempe som en alt for minutiøs behandling af kompetencespørgsmålet. Retsplejerådet er ikke uenig i dette synspunkt, men mener dog, at de tilfælde, hvor en appel vil komme på tale, er ganske fåtallige, og at der ikke er tilstrækkelig grund til at belaste retsplejeloven - og dens brugere - med en så speciel undtagelsesregel. Bestemmelsen foreslås derfor ophævet.

Domme, hvorved retten afviser en sag, kan i almindelighed ankes. Bestemmelsen i *§ 229, 2. led,* gør undtagelse herfra, idet den fastslår, at retsmidlet er kære, hvor afvisningsdommen bygger på værdiansættelser efter §§ 227 og 228. Efter § 372, stk. 3, og § 393, stk. 2, i det foreliggende forslag (forslagets nr. 34) bliver retsmidlet over for domme, hvorved retten afviser sagen, fordi den ikke er indbragt for rette domstol, i alle tilfælde kære. Bestemmelsen i § 229, 2. led, vil herefter være overflødig og foreslås som følge heraf ophævet.

Ad §231. Bestemmelsen erstattes af de foreslåede bestemmelser i § 249, stk. 2 og 3 (forslagets nr. 19). Der henvises til bemærkningerne til disse bestemmelser.

Til nr. 15.

Den foreslåede bestemmelse træder i stedet for den gældende bestemmelse i *§ 232, stk. 1.* Ifølge denne bestemmelse forbliver en sag, der rettelig er anlagt ved underret, ved underretten, selv om påstanden senere udvides eller forhøjes, når dog sagens værdi ikke derved imod modpartens protest i betydelig grad forøges ud over værdigrænserne efter § 225. Den foreslåede bestemmelse svarer i realiteten ganske til § 232, stk. 1, idet man dog har ment at burde overlade til retten at skønne over, hvorvidt sagen kan for-

[1]) Jfr. *Gomard* i *Retsplejeloven gennem 50 år* (1969) s. 242.

blive ved retten trods udvidelsen af påstanden. Bestemmelsen kommer herved på linie med de foreslåede bestemmelser i § 249, stk. 3, 2. pkt., og § 250, stk. 4, 2. pkt., (forslagets nr. 19). Det er klart, at det ved udøvelsen af skønnet er af væsentlig betydning, hvor meget grænserne efter § 225 er overskredet, på hvilket stade af sagen udvidelsen af påstanden sker, og om modparten protesterer mod, at sagen forbliver ved underret. Efter bestemmelsen i § 234 har parterne adgang til at vedtage underretsbehandling af landsretssager. I overensstemmelse med hovedtanken i det foreliggende forslag, der i det hele taget undgår begrænsninger i adgangen til kære, kan afgørelsen kæres. Den gældende bestemmelse i *§ 232, stk. 2,* der vedrører efterfølgende objektiv kumulation, foreslås ophævet. Der henvises herom til bemærkningerne til den foreslåede bestemmelse i § 249 (forslagets nr. 19).

Til nr. 16.

Ændringen, der skyldes, at der ved forslaget sker en ændring af paragraf følgen, er af redaktionel karakter.

Til nr. 17.

Der henvises til bemærkningerne til den foreslåede bestemmelse i § 249 (forslagets nr. 19) side 76 og 83.

***Til** nr. 18.*

Bestemmelsen afløses af den foreslåede bestemmelse i § 250, stk. 1, nr. 2, (forslagets nr. 19). Der henvises til bemærkningerne til denne bestemmelse side 87 og 91.

***Til** nr. 19.*

Til kapitel 23.

(Sammenlægning og adskillelse af krav).

Forslagets kapitel 23 afløser de gældende regler i kapitel 23 (»Forening af flere krav under samme retssag«) og kapitel 34 (»Intervention og tilstævning af trediemand i landsretssager i første instans«).

Herudover indeholder forslagets kapitel 23 regler til afløsning af de gældende bestemmelser i §231 og §280 om sagsøgtes adgang til at fremsætte modkrav. Disse regler, der nu er placeret i kapitel 21 (»Retternes virkekreds«) og kapitel 27 (»Procesmåden i almindelighed«), har naturlig sammenhæng med reglerne om sagsøgerens adgang til under samme sag at fremsætte flere krav mod sagsøgte og bør derfor placeres i tilknytning til disse.

Forslagets kapitel 23 indeholder endvidere regler til afløsning af bestemmelserne i § 286, § 294 og § 295 om rettens adgang til at forene sager og til at udskille enkelte krav eller spørgsmål til særskilt forhandling eller pådømmelse. Disse regler, der nu er placeret i kapitel 27 (»Procesmåden i almindelighed«), hører naturligst hjemme sammen med reglerne om parternes adgang til at forene krav.

Forening af flere krav under samme sag indebærer betydelige procesøkonomiske fordele. Bevisførelse om nært beslægtede spørgsmål kan sammenlægges, således at parter og vidner kun behøver at afgive én forklaring. Kun én procedure skal føres, og kun én dom afsiges. Forslaget udvider derfor adgangen til forening, bl. a. således, at kravene med hensyn til værneting, saglig kompetence og konneksitet lempes, og således at der åbnes adgang til adcitation fra sagsøgtes side.

Forening af krav kan imidlertid også medføre ulemper, navnlig forsinkelse af pådømmelsen af et åbenbart krav, der er sammenlagt med et tvivlsomt krav. Disse ulemper kan imidlertid imødegås ved, at retten i medfør af de ovenfor omtalte bestemmelser udskiller et enkelt krav til særskilt forhandling og pådømmelse.

Med hensyn til de enkelte bestemmelser i kapitlet henvises til bemærkningerne nedenfor.

***Til** §249.*

Gældende bestemmelser § 231, § 232, stk. 2, § 249, §280 og §431, stk. 3.

Bestemmelsen handler om *objektiv kumulation,* d.v.s. parternes adgang til under samme sag at fremsætte flere krav mod hinanden.

/. Gældende ret.

A. Kumulation fra sagsøgerens side.

1. Efter *§249* kan flere krav af samme sagsøger mod samme sagsøgte fra først af forenes under én retssag, selv om de hviler på forskellige faktiske og retlige grunde og er af ulige beskaffenhed, når retten er kompetent med hensyn til dem alle, og samme procesart er anvendelig på dem.

2. Som anført er det en betingelse for kravenes forening, at *retten er kompetent med hensyn til alle kravene.*

a. Det kræves således, at danske domstole efter *dansk international procesret* er kompetent med hensyn til alle kravene. Et krav mod en udlænding, for hvilket der ikke er værneting her i landet, kan ikke indbringes for dansk domstol ved at blive forenet med et krav mod den pågældende, for hvilket der er værneting, f. eks. efter § 244. Krav for hvilke der ikke er værneting, afvises.

b. Det kræves endvidere, at der er *værneting,* jfr. kap. 22, for alle kravene ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt. Under en sag, der er anlagt ved fornærmelsesværnetinget, jfr. § 244, kan f. eks. ikke medtages krav, der ikke kan pådømmes ved vedkommende ret under en selvstændig sag, men skal pådømmes ved sagsøgtes hjemting, jfr. § 235. Nogen egentlig begrænsning i kumulationsadgangen betyder reglen dog i almindelighed ikke, idet sagsøgeren kan opnå forening af kravene ved at anlægge sagen ved sagsøgtes hjemting.

En begrænsning følger dog af bestemmelsen i *§ 240, stk. 1.* Ifølge denne bestemmelse *skal* sager angående »rettigheder over urørlige ting - være sig ejendomsret, panteret, brugsrettigheder, servitutrettigheder, grundbyrderettigheder eller andre -« anlægges ved den ret. under hvilken ejendommen er beliggende. Sådanne sager kan kun forenes med andre sager, hvis disse kan anlægges i den retskreds, hvor ejendommen ligger, eller parterne indgår en værnetingsaftale, jfr. § 247[1]).

Reglerne om værneting medfører også en begrænsning i kumulationsadgangen for så vidt angår krav mod *udlændinge.*

Som nævnt ovenfor under a) er det en betingelse for forening, at danske domstole er kompetente med hensyn til alle de krav, der ønskes forenet. Men selv om denne betingelse er opfyldt, kan forening være udelukket. Under en sag, der er anlagt ved fornærmelses værnetinget, kan ikke medtages krav på betaling for hotelophold i en anden retskreds, selv om der efter § 243, stk. 2, er værneting for dette krav her i landet. Selv om udlændingen har gods her i landet, vil forening ikke kunne ske, idet det i § 248, stk. 2, nævnte godsværneting er subsidiært i forhold til de øvrige værneting. Forening vil alene kunne ske, hvis parterne indgår en værnetingsaftale, jfr. § 247. Den her nævnte begrænsning i kumulationsadgangen har dog næppe større praktisk betydning.

Er retten ikke kompetent med hensyn til alle kravene, afviser den ex officio de krav, med hensyn til hvilke den ikke er kompetent.

c. Betingelsen om, at retten skal være kompetent med hensyn til alle kravene, vedrører også *den saglige kompetence.*

aa. I forholdet mellem *underret* og *landsret,* jfr. kap. 22, medfører den nævnte betingelse i almindelighed ikke nogen begrænsning i kumulationsadgangen. I det altovervejende antal tilfælde afgøres kompetencefordelingen mellem underret og landsret af sagens værdi, jfr. §225, nr. 1, 2 og 9, således at sager, hvis værdi ikke overstiger 10.000 kr., behandles ved underret. Består søgsmålet af flere poster eller fordringer. sammenlægges disse ifølge §226, stk. 1, 2. pkt., når man skal finde frem til sagens værdi. Bestemmelsen medfører, at et krav, der hører under landsret, kan forenes med et krav, der isoleret betragtet hører under underret, således at kravene behandles ved landsretten. Inddrages et nyt krav under sagens gang, jfr. nedenfor under 4, må bestemmelsen i § 232 formentlig være analogisk anvendelig, således at sagen efter omstændighederne kan fortsætte ved underretten, selv om kravene sammenlagt hører under landsret.

Beror kompetencefordelingen ikke på sagens værdi, kan reglen om, at retten skal være kompetent med hensyn til alle de krav, der ønskes forenet, hindre kumulation. Således kan krav vedrørende servitutter ikke forenes med krav, der hører under landsret. da servitutsager ifølge § 225, nr. 3, hører under underret uanset deres værdi.

Også her medfører manglende kompetence med hensyn til et eller flere krav, at disse krav afvises ex officio.

bb. *Retsplejelovens* regler om, at *sø- og handelssager* - d. v. s. sager, i hvilke fagkundskab til søforhold eller handelsforhold skønnes at være af betydning, jfr. § 6, stk. 5. - skal eller kan behandles ved særlige dom-

[1]) Jfr. *Komm. Rpl.* § 240, note 8, og § 249, note 5.

stole under medvirken af sagkyndige, kan hindre kumulation.

Efter § 20, stk. 1, kan sø- og handelssager behandles ved de almindelige domstole, når begge parter er enige herom. De førnævnte kompetenceregler hindrer således ikke forening, hvis parterne vedtager, at de krav, der skal eller kan pådømmes efter de særlige regler om sø- eller handelssager, skal pådømmes ved de almindelige domstole uden medvirken af sagkyndige.[1])

Det må i øvrigt fremhæves, at betydningen af den begrænsning i kumulationsadgangen, som de nævnte kompetenceregler medfører, i høj grad formindskes af, at begrebet sø- og handelssager er ret elastisk, og at der ved afgørelsen af, om en sag er en sø- eller handelssag, tages særligt hensyn til, om parterne ønsker, at retten skal tiltrædes af sagkyndige.

I det følgende omtales kompetencereglerne vedrørende sø- og handelssager nærmere[2]).

1°. Ifølge § 9 skal *sø- og handelssager inden for det storkøbenhavnske område* behandles ved sø- og handelsretten i København under medvirken af sagkyndige.

Inden for det storkøbenhavnske område kan krav, ved hvis pådømmelse fagkundskab til søforhold eller til handelsforhold skønnes at være af betydning, således ikke forenes med krav, ved hvis pådømmelse sådan sagkundskab ikke skønnes at være af betydning.

Mangler den ret, ved hvilken sagen er anlagt, kompetence med hensyn til et eller flere af kravene, henviser retten ex officio disse krav til behandling ved den rette domstol, jfr. § 20, stk. 2, 2. pkt.

2°. *Uden for det storkøbenhavnske område* skal *søsager* behandles ved de almindelige domstole - underret eller landsret - under medvirken af sagkyndige, jfr. § 18 a og § 6, stk. 4, 1. pkt.

Også her gælder, at krav, ved hvis pådømmelse fagkundskab til søforhold skønnes at være af betydning, ikke kan forenes med andre krav.

Manglende kompetence med hensyn til et eller flere krav må i princippet føre til henvisning efter reglen i § 20, stk. 2, 2. pkt. Da kravene fortsat skal behandles ved samme domstol, må det dog være muligt i medfør af § 286, stk. 2, at bestemme, at de pågældende krav skal forhandles og pådømmes særskilt. Om den sidstnævnte bestemmelse henvises i øvrigt til bemærkningerne nedenfor til forslagets § 253.

3°. *Uden for det storkøbenhavnske område* kan de almindelige domstole - underret og landsret - i *handelssager* bestemme, at retten skal tiltrædes af sagkyndige, jfr. § 18 a og § 6, stk. 4, 2. pkt.

Er flere krav forenet, og træffes sådan bestemmelse med hensyn til nogle, men ikke til alle krav, må foreningen ophøre. Også her må det være muligt i medfør af § 286, stk. 2, at bestemme, at kravene skal forhandles og pådømmes særskilt.

cc. Regler *uden for retsplejeloven* om kompetencefordelingen mellem *de almindelige domstole* og *særlige domstole*[3]) kan ligeledes være til hinder for kumulation.

1°. Spørgsmålet har navnlig praktisk betydning for så vidt angår *boligretterne.*

Efter lejelovens § 69 indbringes alle egentlige retssager om hus eller husrum, som omfattes af lejeloven, i 1. instans for underretten, der tiltrædes af 2 lægdommere og benævnes boligretten. Efter lovens § 71, stk. 2, anlægges sagerne på det sted, hvor ejendommen ligger, og behandles i overensstemmelse med retsplejelovens regler for underretssager med de ændringer, som forholdene gør nødvendige. Anke og kære af boligrettens afgørelser sker efter § 71, stk. 7, til landsretten i overensstemmelse med retsplejelovens regler om anke og kære af afgørelser, truffet af en underret.

Det antages[4]), at der ikke under sager, der behandles ved boligret, kan inddrages krav, der ikke hører under boligret, og at der ikke under sager, der behandles ved de almindelige domstole, kan medtages krav, der hører under boligret, heller ikke hvis parterne er enige om, at kravet skal behandles ved de almindelige domstole.

2°. Tilsvarende regler må antages at gælde for så vidt angår *de øvrige særlige dom-*

[1]) Se dog *Tvistemål* s. 38.
[2]) Jfr. i øvrigt *Tvistemål* s. 148-149, *Komm. Rpl.* § 249, note 5, og *H. Topsøe-Jensen* i Juristen 1962 s. 11.
[3]) Jfr. *Tvistemål* s. 38-39 og *Komm. Rpl.* § 1, note 7-14.
[4]) Jfr. *Tvistemål* s. 149, *Komm. Rpl.* § 249, note 5, *Ehlers og Blom* s. 310-311 og 318 samt U. 1952. 931 V.

stole. Hvis der er adgang til at vedtage, at det pågældende krav skal behandles ved de almindelige domstole, og sådan vedtagelser sker, kan forening dog ske.

3. Efter § 249 er det endvidere en betingelse for kumulation, at *samme procesart* er anvendelig på alle de krav, der ønskes forenet.

Bestemmelsen medfører, at krav, som behandles efter særlige regler - f. eks. som ægteskabssager eller umyndiggørelsessager - i almindelighed ikke kan forenes med andre krav. Et vekselkrav kan ligeledes kun behandles under samme sag som en almindelig fordring, hvis sagsøgeren undlader at benytte den hurtige retsforfølgning, jfr. kap. 41. Det antages dog[1]), at forening af 2 krav, der skal behandles under hver sin særlige procesart, næppe er helt udelukket. Om kumulation i det enkelte tilfælde kan ske, afhænger formentlig af, om der er et betydeligt behov for forening af de pågældende krav og af, om forskellighederne i procesreglerne er af en sådan art, at en samlet behandling vil umuliggøre eller vanskeliggøre reglernes overholdelse.

Er nogle af de forenede krav underkastet særlige procesregler og andre ikke, må de krav, for hvilke de særlige procesregler gælder, afvises ex officio, hvis sagen er anlagt som almindelig sag, medens de øvrige krav må afvises, hvis sagen er anlagt efter de særlige procesregler. Afvisning sker dog ikke ex officio, hvis sagsøgeren - som f. eks. ved vekselkrav - kan frafalde anvendelsen af de særlige procesregler[2]).

Retten må i stedet for at afvise kravet kunne bestemme, at kravet skal behandles og påkendes særskilt, jfr. § 286, stk. 2.

4. Bestemmelsen i § 249 angår alene forening, der sker *fra først af,* d. v. s. enten i stævningen eller - i landsretssager - inden skriftvekslingens slutning - eller - i underretssager - inden påstanden er tilført retsbogen, jfr. §§ 348 og 431. Om disse bestemmelser henvises til bemærkningerne til de foreslåede bestemmelser i § 360, stk. 1, og § 365 (forslagets nr. 34).

Ønsker sagsøgeren senere at inddrage yderligere krav mod sagsøgte i sagen, må betingelserne for forening efter § 249 være opfyldt, og det må endvidere kræves, at betingelserne for, at sagsøgeren kan ændre sine påstande og anbringender, er opfyldt, jfr. §§ 348, 366 og 431, der er nærmere omtalt i de ovenfor nævnte bemærkninger til forslagets § 360 stk. 1, og § 365. Det kan næppe herudover kræves, at der er konneksitet mellem det nye krav og et af de tidligere fremsatte krav.[3]) Dog kan en udvidelse af påstanden ikke uden modpartens samtykke foregå således, at fordringer af forskellige af de i § 225 nævnte klasser inddrages under sagen.

5. Har kumulation fundet sted i underinstansen, kan kumulationen opretholdes i *ankeinstansen.*[4])

Anke af flere *pådømte* krav, der ikke har været kumuleret i underinstansen, kan forenes i ankeinstansen, hvis de almindelige kumulationsbetingelser er opfyldt.

Om adgangen til under *anke* at inddrage krav mod sagsøgte, der *ikke* har været *pådømt* i underinstansen, henvises til §§ 404, 407 og 439, der er nærmere omtalt i bemærkningerne til de foreslåede bestemmelser i §§ 385 og 386 (forslagets nr. 34).

B. Kumulation fra sagsøgtes side (modkrav).

1. Efter *§ 280, stk. 1,1. pkt.,* er sagsøgte berettiget til at fremsætte modfordringer, for så vidt disse enten har fælles oprindelse[5]) med hovedfordringen eller dog er udjævnelige (komputable) med den.

Adgangen til at fremsætte modfordringer er noget videre end adgangen til at foretage modregning efter den materielle rets regler.[6]) Således kan konnekse modkrav altid fremsættes, selv om de ikke er udjævnelige med hovedkravet, og ordet »modfordringer« omfatter alle proceskrav, ikke blot materielle krav som fordringsrettigheder og tinglige krav, men også krav af processuel karakter, f. eks. krav på opfyldelse af en forpligtelse til at medvirke til voldgift eller om anerkendelse af en ret.

[1]) Jfr. *Tvistemål* s. 149.
[2]) Jfr. *Tvistemål* s. 149 og *Komm. Rpl.* § 249, note 4.
[3]) Jfr. *Tvistemål* s. 150-151.
[4]) Jfr. *Tvistemål* s. 333.
[5]) Jfr. *Tvistemål* s. 153 og *Komm. Rpl.* § 280, note 3.
[6]) Jfr. *Tvistemål* s. 152-153.

2. Efter *§ 280, stk. 1, 2. pkt.*, kan der gives selvstændig dom for modfordringen.

Sagsøgte kan således enten gøre sit krav gældende til kompensation, således at han påstår hel eller delvis frifindelse, eller han kan påstå selvstændig dom for modkravet. Dette sidste kommer navnlig på tale, hvis modkravet er større end hovedkravet, eller hvis sagsøgte vil gennemføre sit krav, selv om det ikke lykkes sagsøgeren at gennemføre hovedkravet. Sagsøgte kan dog være interesseret i at nedlægge påstand om selvstændig dom for modkravet, selv om dette er mindre end hovedkravet, idet han herigennem sikrer sig, at modkravet bliver påkendt, selv om sagsøgeren hæver sagen, inden han har nedlagt sin påstand under domsforhandlingen, eller udebliver, jfr. § 279, stk. 3, og § 340, stk. 2, jfr. § 363, stk. 1. Disse bestemmelser er nærmere omtalt i bemærkningerne til de foreslåede bestemmelser i §§ 362 og 363 (forslagets nr. 34).

3. Reglerne om *kompetencefordelingen* sætter visse grænser for adgangen til at gøre modkrav gældende.

a. Modkrav kan fremsættes, selv om *danske domstole* ikke er kompetente med hensyn til modkravet. I så fald antages det dog, at der - med mindre modkravet er konnekst med hovedkravet - ikke kan gives *selvstændig dom* for modkravet, men at dette kun kan gøres gældende til kompensation[1]). Påstås i så fald selvstændig dom, afvises påstanden.

b. Modkrav kan gøres gældende såvel til *kompensation* som til *selvstændig dom,* selv om der ikke er *værneting,* jfr. kap. 22, for modkravet ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt. Det er dog naturligvis en betingelse, at retten er værneting for hovedkravet. Er denne betingelse ikke opfyldt, afvises såvel hovedkravet som modkravet[2]).

c. Derimod sætter reglerne om *den saglige kompetence* visse grænser for adgangen til at gøre modkrav gældende.

aa. Reglerne om kompetencefordelingen mellem *underret* og *landsret,* jfr. kap. 21, medfører dog kun begrænsning på et enkelt punkt.

I *underretssager* kan modkrav ifølge § 231, stk. 1, gøres gældende til *kompensation,* selv om modkravet ville høre under landsret, hvis det blev gjort gældende under et selvstændigt søgsmål. Derimod kan der, når modparten modsætter sig det, kun gives *selvstændig dom* for modkravet eller den overskydende del af dette, hvis dommen ikke kommer til at lyde på noget højere beløb end 10.000 kr., eller hvis modkravet kunne forfølges ved underret, dersom det blev gjort gældende under en selvstændig sag.

I *landsretssager* kan modkrav ifølge *§ 231, stk. 2,* gøres gældende såvel til *kompensation* som til *selvstændig dom,* selv om modkravet ville høre under underret, såfremt det blev gjort gældende under en selvstændig sag.

Kan selvstændig påstand efter det foran anførte ikke nedlægges, afvises påstanden.

bb. Derimod medfører *retsplejelovens* regler om, at *sø- og handelssager* skal eller kan behandles ved særlige domstole eller ved de almindelige domstole under medvirken af sagkyndige, væsentlige begrænsninger i adgangen til at fremsætte modkrav. Om indholdet af disse regler henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 2, c, bb.

Det antages[3]), at der under *sager, der behandles ved sø- og handelsretten i København eller ved de almindelige domstole under medvirken af sagkyndige,* kan fremsættes modkrav til *kompensation,* selv om fagkundskab til sø- eller handelsforhold ikke skønnes at være af betydning for modkravets pådømmelse. Derimod kan der ikke gives *selvstændig dom* for sådanne modkrav.

Det antages endvidere, at der under *sager, der behandles ved de almindelige domstole uden medvirken af sagkyndige,* ikke kan fremsættes modkrav - hverken til *kompensation* eller til *selvstændig dom* - såfremt modkravet efter de ovenfor omtalte kompetenceregler skal behandles ved sø- og handelsretten i København eller ved de almindelige domstole under medvirken af sagkyndige. Fremsættelse af modkrav er endvidere udelukket, hvis retten kan bestemme, at modkravet skal pådømmes under medvirken af sagkyndige, og retten træffer sådan bestemmelse. Modkrav kan dog fremsættes i

[1]) Jfr. *H. Munch Petersen,* U 1926 B 47 f. Som fremhævet af *Philip* s. 89 er spørgsmålet næppe af større betydning, da hovedfordringen i almindelighed kan danne grundlag for godsværneting.
[2]) Jfr. *Tvistemål* s. 156 m. note 23.
[3]) Jfr. *Tvistemål* s. 155 og *Komm. Rpl.* § 280, note 2.

de nævnte tilfælde, hvis parterne vedtager, at modkravet skal behandles ved de almindelige domstole, jfr. § 20, stk. 1.

I det omfang, modkrav ikke kan fremsættes eller selvstændig dom ikke gives, henvises modkravet efter § 20, stk. 2, 2. pkt., til rette domstol. Kan modkravet behandles ved samme ret, må dog i stedet bestemmelserne i § 286, stk. 3, og § 295 kunne anvendes. Om disse bestemmelser henvises til bemærkningerne nedenfor til forslagets § 253.

cc. Regler *uden for retsplejeloven* om kompetencefordelingen mellem *de almindelige domstole* og *særlige domstole* kan ligeledes være til hinder for fremsættelse af modkrav.

1°. Også her har spørgsmålet navnlig praktisk betydning for så vidt angår *boligretterne.* Disse retter er nærmere omtalt ovenfor under A, 2, c, cc, 1°.

Det antages[1]), at der under sager, der behandles ved boligret, kan fremsættes modkrav til *kompensation,* selv om modkravet ikke hører under boligret. Derimod kan der næppe gives *selvstændig dom* for modkravet. Under sager, der behandles ved de almindelige domstole, kan ikke fremsættes modkrav - hverken til *kompensation* eller *selvstændig dom* - såfremt modkravet hører under boligret, ej heller hvis parterne er enige om at lade modkravet behandle ved de almindelige domstole.

2°. For så vidt angår *de øvrige særlige domstole* må det antages, at der under *sager, der behandles ved de almindelige domstole,* ikke kan fremsættes modkrav - hverken til *kompensation* eller *selvstændig dom* -, såfremt modkravet hører under en særlig domstol[2]). Modkravet vil derfor blive afvist. Modkrav kan dog fremsættes, hvis der efter kompetencereglerne er adgang til at vedtage, at det pågældende krav skal behandles ved de almindelige domstole, og sådan vedtagelse sker[3]). Under *sager, der behandles ved en særlig domstol,* kan næppe gives *selvstændig dom* for modkrav, der ikke hører under domstolen. Det er næppe muligt at give nogen almindelig regel om, hvorvidt sådanne modkrav kan fremsættes til *kompensation.*

dd. Det er naturligvis en betingelse for at fremsætte modkrav, at retten er saglig kompetent med hensyn til hovedkravet. Er denne betingelse ikke opfyldt, afvises såvel hovedkravet som modkravet.[4])

4. Bestemmelsen i *§ 280, stk. 1,* indeholder - i modsætning til bestemmelsen i § 249 - ikke nogen regel om, at modkrav kun kan fremsættes, hvis modkravet kan behandles efter samme processuelle regler som hovedkravet. Efter § 445 kan der dog under den hurtige retsforfølgning efter kap. 41 kun fremsættes modkrav, der støtter sig på, at veksel- eller checkomgangen ikke er iagttaget. Det må imidlertid i det hele antages[5]), at det er en betingelse for at fremsætte modkrav, at dette krav og hovedfordringen kan behandles efter samme processuelle regler. De ovenfor under A, 3, nævnte begrænsninger må dog også gælde her. Med hensyn til virkningen af, at den nævnte betingelse ikke er opfyldt, henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 3. En udskillelse af modkravet til særskilt forhandling og påkendelse må ske efter § 286, stk. 3, jfr. § 295.

5. Efter *§ 280, stk. 2, 1. pkt.,* behandles modkravet som en bestanddel af sagsøgtes forsvar. Ifølge *2. pkt.* fremsættes og forhandles modkravet i forbindelse med sagsøgtes indsigelser på samme måde som disse.

Disse regler indebærer, at der under sagens gang sker en begrænsning i sagsøgtes adgang til at fremsætte modkrav. Herom gælder i det hele de regler, der er omtalt ovenfor under A, 4.

6. Om *modkravs* stilling under *anke* henvises i det hele til bemærkningerne ovenfor under A, 5.

7. Om bestemmelsen i *§ 280, stk. 2, 3. pkt.,* henvises til bemærkningerne nedenfor til forslagets § 253.

8. Bestemmelsen i *§ 431, stk. 3,* går alene ud på, at sagsøgte i underretssager »kan fremsætte modfordringer efter de almindelige regler (§§ 231 og 280)«.

[1]) Jfr. *Tvistemål* s. 155, *Komm. Rpl.* § 280, note 2 samt *Ehlers og Blom* s. 315 og 327-328.
[2]) Jfr. om *lærlingevoldgiftsretterne* U 1955. 851.
[3]) Jfr. om *lærlingevoldgiftsretterne* *Bøtefyhr og Sjøgren Nielsen* Lærlingeloven (1956) s. 125.
[4]) Jfr. *Tvistemål* s. 156 m. note 23.
[5]) Jfr. *Tvistemål* s. 154.

//. *Norsk og svensk ret.*

A. Norsk ret.

1. Objektiv kumulation fra sagsøgerens side.

Efter § 55 i lov om rettergangsmaaten for tvistemaal kan sagsøgeren under én sag gøre flere krav gældende mod samme sagsøgte, når kravene kan indbringes for samme ret og behandles i samme procesformer.

Betingelserne for objektiv kumulation er således i princippet de samme som efter dansk ret.

Adgangen til kumulation er efter lovens § 59, stk. 1, fri, indtil stævningen er forkyndt. Efter dette tidspunkt kan kumulation ifølge § 59, stk. 2, ske, hvis modparten samtykker heri, eller retten finder, at modparten ikke har rimelig grund til at modsætte sig kumulationen. Efter § 58 kan kumulation endvidere ske bl. a. for så vidt angår krav, som står i sammenhæng med det oprindelige krav, når det sandsynliggøres, at kumulationen er begrundet i omstændigheder, der først senere er indtrådt eller blevet parten bekendt, samt for så vidt angår krav, der udspringer af rettergangen eller af modpartens forhold under sagen til den ting eller ret, som sagen vedrører.

Kumulationen bør efter § 62, stk. 2, ske så tidligt som muligt. I modsat fald kan retten efter § 62, stk. 3, ved kendelse bestemme at lade kumulationen ude af betragtning, såfremt kumulationen enten er forsinket i den hensigt at forhale sagen eller overrumple modparten, eller den anden part forlanger det, og sagen ellers vil blive betragtelig forsinket.

2. Objektiv kumulation fra sagsøgtes side (modkrav).

Loven om rettergangsmaaten for tvistemaal indeholder ikke særlige regler om fremsættelse af modkrav alene til kompensation. Herom gælder samme regler som om sagsøgtes øvrige indsigelser.

Efter lovens § 56 kan sagsøgte fremsætte modkrav til selvstændig dom, når modkravet står i sammenhæng med sagsøgerens krav eller med forsvaret mod dette, samt når modkravet helt eller delvis kan bringes i modregning med sagsøgerens krav. Det er dog yderligere en betingelse, at modkravet kan indbringes for samme ret som hovedkravet og behandles i samme procesformer. Bestemmelsen må sammenholdes med lovens § 34, der tillader, at modkrav rejses ved den domstol, hvor sagen verserer, uden hensyn til, om modkravet efter almindelige værnetingsregler kunne have været indbragt for denne domstol.

Efter § 59, stk. 2, kan modkrav endvidere fremsættes, hvis sagsøgeren samtykker, eller retten finder, at han ikke har rimelig grund til at modsætte sig modkravets fremsættelse.

Der gælder ikke nogen bestemt frist for fremsættelse af modkrav. De ovenfor under 1 nævnte regler i § 62, stk. 2 og 3, gælder dog også her.

B. Svensk ret.

1. Objektiv kumulation fra sagsøgerens side.

I rättegångsbalkens 14. kap., 1. §, bestemmes, at rejser nogen samtidigt flere søgsmål mod samme sagsøgte, skal de behandles under én sag, såfremt de støtter sig på væsentlig samme grund.

Forening må dog ifølge 7. § ikke ske, medmindre søgsmålene er rejst ved samme domstol, og denne er kompetent, og samme procesform er anvendelig.

2. Objektiv kumulation fra sagsøgtes side (modkrav).

Rättegångsbalken indeholder ikke særlige regler om fremsættelse af modkrav alene til kompensation. Herom gælder samme regler som om sagsøgtes øvrige indsigelser.

Med hensyn til fremsættelsen af modkrav til selvstændig dom bestemmes det i rättegångsbalkens 14. kap., 3. §, at vil sagsøgte rejse søgsmål mod sagsøgeren vedrørende samme sag eller sag, som har sammenhæng med denne, eller vedrørende fordring, som kan modregnes mod sagsøgerens fordring, og sker det inden hovedforhandlingen, skal søgsmålene behandles under ét.

Også her gælder den ovenfor under 1 nævnte bestemmelse i 7. §, men bestemmelsen modificeres af 10. kap., 14. §, 2. stk., der med hensyn til værneting bestemmer, at modkrav kan behandles af den ret, som behandler hovedkravet.

///. *Forslaget.*

A. Almindelige bemærkninger.

Forslaget viderefører de gældende regler med en række modifikationer.

1. Som anført ovenfor under I, A,2,a–c, og B,3,a–c, stilles der efter gældende ret visse betingelser med hensyn til *kompetence* for den ret, ved hvilken kravene ønskes forenet.

a. Dette gælder således med hensyn til spørgsmålet om *danske domstoles internationale kompetence.*

aa. Objektiv kumulation fra sagsøgerens side.

Som anført ovenfor under I,A,2,a, er det efter gældende ret en betingelse for kumulation, at der er værneting for samtlige krav her i landet.

Denne betingelse bør opretholdes. Den tilfældige omstændighed, at en person, der har et krav mod en udlænding, for hvilket der ikke er værneting her i landet, tillige har et krav mod denne udlænding, for hvilket der er værneting, bør ikke medføre, at udlændingen også for så vidt angår det førstnævnte krav skal underkaste sig danske domstoles afgørelse.

bb. Objektiv kumulation fra sagsøgtes side (modkrav).

Som omtalt ovenfor under I, B, 3, a, kan modkrav fremsættes til kompensation, selv om der ikke er værneting her i landet for modkravet. Der foreslås ingen ændring heri.

Som omtalt sammesteds, antages det, at der kun kan gives selvstændig dom for et modkrav, hvis der er værneting her i landet for modkravet, eller modkravet er konnekst med hovedkravet. Der foreslås heller ingen ændring heri. Konneksitetskravet foreslås udformet på samme måde som i art. 6, nr. 3, i »Konvention om domstolenes kompetence og fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager og handelssager« af 27. september 1968, indgået mellem medlemmer af Det økonomiske europæiske Fællesskab[1]). Man undgår herved lovændring ved tiltræden af den nævnte konvention.

b. Der stilles også visse krav med hensyn til domstolens stedlige kompetence.

aa. Objektiv kumulation fra sagsøgerens side.

Som anført ovenfor under I,A,2,b, er det efter gældende ret en betingelse for kumulation, at der er værneting for alle kravene ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt. Sagsøgeren tvinges herigennem til at anlægge sagen ved sagsøgtes hjemting, hvis der ikke findes noget andet fælles værneting.

Begrundelsen for, at en sag normalt skal anlægges ved sagsøgtes hjemting er, at sagsanlægget betragtes som et angreb, hvis berettigelse eller ikke-berettigelse først er givet med sagens udfald, og at sagsøgte derfor har rimeligt krav på den fordel, det indebærer at føre sagen ved sit hjemsteds domstol[2]). Når man for visse arter af krav tillader, at sag anlægges ved et undtagelsesværneting, f. eks. fornærmelses værnetinget, jfr. § 244, skyldes det, at der for disse arter af krav gør sig særlige hensyn gældende, f. eks. at bevisførelsen lettest og sikrest kan ske ved det pågældende værneting, fordi den begivenhed, sagen vedrører, er foregået i denne retskreds, og vidnerne til begivenheden bor i retskredsen. Det er imidlertid klart, at de særlige hensyn, der begrunder, at et krav kan indbringes for et undtagelsesværneting, ikke kan begrunde, at andre krav - for hvilke de særlige hensyn ikke gør sig gældende - inddrages under sagen ved undtagelses værnetinget.

Ud fra en praktisk betragtning kan det imidlertid i visse tilfælde forekomme mindre hensigtsmæssigt, at forening normalt ikke kan ske ved undtagelsesværneting. Angår sagen dels et krav på erstatning for en skadevoldende handling foretaget i Århus, med hensyn til hvilket der skal ske afhøring af en række vidner, der alle er bosat i Århus, dels et regningskrav, med hensyn til hvilket der ikke skal ske vidneførsel, ville det være hensigtsmæssigt at behandle sagen i Århus.

[1]) Art. 6 er sålydende:

„En person, der har bopæl på en kontraherende stats territorium, kan . . sagsøges:

3) i sager om modfordringer, der udspringer af den samme kontrakt eller det samme forhold, som hovedfordringen støtter sig på, ved den domstol, hvor sagen om hovedfordringen er anlagt."

[2]) Jfr. *Tvistemål* s. 51 og *Bech* s. 185 ff.

selv om sagsøgte havde hjemting i København.

Hensynet til sagsøgte synes ikke i særlig grad at tale imod, at forening ved undtagelsesværneting tillades. Sagsøgte kan ikke hindre, at sagsøgeren anlægger sag ved undtagelsesværnetinget for så vidt angår det krav, for hvilket undtagelsesværnetinget er anvendeligt. Når sagsøgte således alligevel skal give møde ved undtagelsesværnetinget for så vidt angår dette krav, vil det ikke påføre ham større ulempe samtidig at give møde for så vidt angår andre krav.

Da det må antages, at sagsøgeren i almindelighed vælger at anlægge sag ved det værneting, der er mest hensigtsmæssigt for sagens behandling, finder rådet det ubetænkeligt at foreslå, at forening skal kunne ske, blot retten er værneting for et af de krav, der ønskes forenet. Det bemærkes herved, at det næppe er muligt ved generelle regler at opnå, at hver enkelt sag kommer til behandling, hvor den isoleret betragtet nærmest hører hjemme.[1])

Som nævnt ovenfor under I, A, 2. b, bestemmes det i § 240, stk. 1, at visse krav *skal* indbringes for fast ejendoms værneting og ikke kan indbringes for andre værneting. Indføres der en regel om, at forening kan ske, blot retten er værneting for et af de krav, der ønskes forenet, kan der opstå tvivl om, hvilken af reglerne der skal have fortrinsret. Efter rådets opfattelse er der imidlertid - i alt fald under nutidens forbedrede samfærdselsforhold — ikke tilstrækkelig grund til, at værnetinget efter § 240, stk. 1, skal være obligatorisk. De hensyn, der ligger bag bestemmelsen - hensynet til, at sagen bliver behandlet af en lokalkendt dommer og ved et værneting, hvor bevisførelsen kan ske lettest og sikrest - synes ikke at gøre sig gældende med større styrke her end ved en række af de øvrige - fakultative - undtagelsesværneting. Det foreslås derfor at gøre bestemmelsen i § 240, stk. 1, fakultativ, jfr. forslagets nr. 17.

Som ligeledes omtalt ovenfor under I, A, 2, b, kan den gældende bestemmelse om, at der skal være værneting for alle kravene ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt, hindre forening af krav mod en udlænding, selv om der er værneting for alle kravene her i landet. Efter den foreslåede regel vil der i disse tilfælde ikke længere være nogen hindring for kumulation.

bb. Objektiv kumulation fra sagsøgtes side (modkrav).

Som omtalt ovenfor under I, B, 3, b, kan modkrav gøres gældende såvel til kompensation som til selvstændig dom, selv om der ikke er værneting for modkravet ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt. Heri foreslås ingen ændring.

c. Der stilles endvidere krav med hensyn til domstolenes *saglige kompetence*. Der henvises herom til bemærkningerne ovenfor under I, A, 2, c og B, 3 c.

aa. De gældende regler om kompetencefordelingen mellem *underret* og *landsret* giver ikke anledning til vanskeligheder for så vidt angår *objektiv kumulation fra sagsøgerens side* af krav, der sammenlægges efter reglerne i § 226. Krav, der hver for sig eller sammenlagt efter reglerne i § 226 hører under landsret, bør fortsat - med den begrænsning, der følger af § 232 - behandles ved landsretten.

Også den gældende bestemmelse i § 231, stk. 2, om, at der under landsretssager kan fremsættes *modkrav, der hører under underret,* må anses for tilfredsstillende.

bb. De gældende regler om kompetencefordelingen mellem *underret* og *landsret* er ikke tilfredsstillende for så vidt angår *objektiv kumulation fra sagsøgerens side* af krav, der *ikke* sammenlægges efter reglerne i § 226. F. eks. bør krav vedrørende servitutter kunne forenes med krav, der hører under landsret.

Endvidere sætter den gældende bestemmelse i § 231, stk. 1, for snævre grænser for adgangen til at fremsætte *modkrav* under *underretssager*.

Også *reglerne om behandlingen af sø- og handelssager og reglerne om kompetencefordelingen mellem de almindelige domstole og særlige domstole* sætter efter rådets opfattelse for snævre grænser såvel for *objektiv kumulation fra sagsøgerens side* som for fremsættelse af *modkrav.*[2])

[1]) Jfr. rådets udtalelse af 11. september 1962 vedrørende statens værneting, gengivet i „Retsplejeloven gennem 50 år" (1969) s. 241-242.

[2]) Smh. *Bech* s. 32 ff.

De gældende - til dels usikre - regler om de nævnte kompetencefordelingsreglers betydning for adgangen til kumulation bør efter rådets opfattelse afløses af mere smidige regler. For så vidt angår de almindelige domstole må det - hvad enten domstolen alene består af juridiske dommere eller tiltrædes af sagkyndige - anses for ubetænkeligt at overlade til domstolen efter et konkret skøn at afgore, om et krav kan inddrages, selv om det efter almindelige kompetencefordelingsregler ikke kan indbringes for vedkommende domstol.

Ved udøvelsen af skønnet må hensyn bl. a. tages til kravets beskaffenhed og begrundelsen for kompetencefordelingsreglen.

Skønsmæssige beføjelser for domstolene af denne karakter er ikke ukendte i gældende ret. Efter § 232 kan en sag, der er anlagt ved underret, forblive der, selv om påstanden senere forhøjes, når sagens værdi dog ikke derved mod modpartens protest **i** betydelig grad forøges ud over grænsen af underretssager, jfr. herved forslagets nr. 15. Højesteret har i flere tilfælde taget anke af en landsretsdom under realitetsbehandling, selv om højesteret fandt, at sagen i første instans burde have været behandlet ved boligret og ikke ved landsret[1]). Der er efter § 705, stk. 2, 2. og 3. pkt., intet til hinder for, at straffesager, der hører under sø- og handelsretten i København eller under søret, forenes med sager, der hører under den almindelige underret. Sagen indbringes for den ret, hvorunder den forbrydelse hører, som nærmest har givet anledning til forfølgningen, og retten kan herefter afvise den del af sagen, der ikke i øvrigt hører under dens virkekreds, dersom forening ikke findes hensigtsmæssig.[2])

Forslaget indeholder derfor - udover de ovenfor under *aa* nævnte regler - ikke regler om saglig kompetence, bortset fra et - i og for sig selvfølgeligt - krav om, at retten ved kumulation fra sagsøgerens side skal have saglig kompetence med hensyn til mindst et af de fremsatte krav. I stedet giver forslaget retten adgang til at udskille et krav fra sagen, hvis den ikke ville have saglig kompetence til at behandle kravet under en selvstændig sag. Forslaget indebærer bl. a., *at* det overlades til underretten at afgøre, om den vil påkende et modkrav, der efter sin størrelse hører under landsret, *at* det overlades til landsretten at afgøre, om sagsøgeren kan inddrage et krav, der hører under underret og ikke omfattes af bestemmelsen i § 226, og *at* det overlades til de almindelige domstole at afgøre, om der under behandlingen af en sag kan inddrages krav, der kan eller skal behandles efter reglerne om sø- eller handelssager, eller krav, der hører under boligret eller andre særlige domstole.

Da forslaget som nævnt overlader det til rettens skøn, om kumulation kan ske, vil det kunne blive vanskeligt for en part på forhånd at vurdere, om et krav vil kunne inddrages eller ej. Rettens afgørelse om, at et krav ikke kan inddrages, bør derfor ikke ske i form af afvisning. I stedet bør afgørelsen gå ud på, at kravet henvises til afgørelse ved den rette domstol. Man opnår herved, at de virkninger, der er knyttet til sagens anlæg - navnlig afbrydelse af frister - regnes fra kravets indbringelse for den første domstol. Afgørelsen om henvisning kan kæres efter almindelige regler. Man har ikke fundet anledning til - som i den gældende bestemmelse i § 20, stk. 2, 3. pkt., - at fastsætte en særlig kort frist for kære.

Såfremt kravet kan behandles ved samme domstol - f. eks. under medvirken af sø- eller handelskyndige - bør der ikke ske henvisning, men retten bør i så fald i medfør af forslagets § 253 udskille kravet til særskilt forhandling og påkendelse.

Den foreslåede skønsmæssige beføjelse til at afgøre, om kumulation kan ske, selv om retten ikke er saglig kompetent med hensyn til samtlige de krav, der ønskes forenet, foreslås kun tillagt de almindelige domstole, der omhandles i retsplejeloven. For så vidt angår de særlige domstole opretholdes de gældende regler. For disse domstoles vedkommende er det ikke muligt uden en nærmere undersøgelse af domstolens sammensætning og virkemåde at tage stilling **til,** om det vil være forsvarligt at tillade, at krav, der ikke hører under domstolens kompetence, inddrages under en sag ved domstolen. Regler om den nævnte skønsmæssige tilføjelse foreslås derfor kun optaget i retsplejeloven. Det bemærkes i denne forbin-

[1]) Jfr. U 1959. 880 H og U 1969. 843 H.

[2]) **Jfr.** „Retsplejeloven gennem 50 år" (1969) s. 222 og 253-354.

deise, at almindelige henvisninger i den øvrige lovgivning til retsplejelovens regler ikke omfatter retsplejelovens kompetenceregler og derfor heller ikke vil omfatte den nævnte skønsmæssige beføjelse til at tillade kumulation uanset kompetenceregler.

Rådet er opmærksom på, at det vil være ubetænkeligt at overlade boligretterne den nævnte skønsmæssige beføjelse, men finder, at dette enten bør ske ved en ændring af lejeloven eller ved, at reglerne om boligretter indarbejdes i retsplejeloven, hvor de naturligt hører hjemme.

2. Som anført ovenfor under I, A, 3 og B, 4, er det såvel ved objektiv kumulation fra sagsøgerens side som ved fremsættelse af modkrav en betingelse, at kravene kan behandles efter *samme processuelle regler*. Heri foreslås ingen ændringer, idet de gældende regler - således som de fortolkes i praksis - må anses for at give adgang til kumulation i det omfang, det er forsvarligt.

3. Efter gældende ret er det en betingelse for fremsættelse af modkrav, at modkravet enten har fælles oprindelse med hovedkravet eller dog er udjævneligt (komputabelt) med hovedkravet. Dette gælder, hvad enten modkravet fremsættes til kompensation eller med påstand om selvstændig dom. Der henvises herom til bemærkningerne ovenfor under I, B, 1 og 2.

Som nævnt ovenfor under I, B, 1, er adgangen til at fremsætte modkrav noget videre end adgangen til at foretage modregning efter den materielle rets regler. Efter rådets opfattelse vil man opnå den klareste retstilstand, hvis man ikke gør adgangen til at fremsætte modkrav afhængig af, om visse - men ikke alle - betingelser for modregning er opfyldt, men i stedet giver fri adgang til at fremsætte modkrav. Det bemærkes herved, at sagsøgerens interesse i, at pådømmelsen af hans krav ikke forhales unødigt ved fremsættelse af modkrav, må anses for tilstrækkelig tilgodeset ved bestemmelsen i forslagets § 253, der giver retten adgang til at udskille hovedkravet til særskilt forhandling og pådømmelse.

4. Efter gældende ret antages det, at parterne kun kan inddrage *nye* krav i sagen i samme omfang, som de efter reglerne i §§ 348, 366 og 431 kan ændre deres påstande og anbringender, jfr. ovenfor under I, A, 4 og B, 5.

Forslaget gør ingen ændring heri, men bestemmer, at der om inddragelse af nye krav under sagen tillige gælder reglerne om fremsættelse af nye påstande og anbringender. Om disse regler henvises til de foreslåede bestemmelser i § 360, stk. 1, og § 365 (forslagets nr. 34).

Man har ikke herudover fundet anledning til at begrænse adgangen til efterfølgende kumulation. Forslaget medtager således ingen bestemmelse til afløsning af bestemmelsen i § 232, stk. 2.

5. En kumulation, der har fundet sted i underinstansen, kan opretholdes i ankeinstansen. Anke af flere pådomte krav, der ikke har været forenet i underinstansen, vil kunne forenes i ankeinstansen, hvis de almindelige kumulationsbetingelser er opfyldt, jfr. bemærkningerne ovenfor under I, A, 5, og B, 6.

Om adgangen til under anke at inddrage krav, der ikke har været pådømt i underinstansen, henvises til de foreslåede bestemmelser i §§ 385 og 386 (forslagets nr. 34).

B. Bemærkninger til lovteksten. (§ 249).

Til stk. 1.

Bestemmelsen angiver de grundlæggende betingelser for objektiv kumulation fra sagsøgerens side.

ad nr. 1. Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 1, a, *aa*.

ad nr. 2. Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 1, b, *aa*.

ad nr. 5. Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 1, c, *bb*.

ad nr. 4. Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 2.

Såfremt betingelsen efter *nr. 1* ikke er opfyldt, afvises det krav, for hvilket der ikke er værneting her i landet. Afvisningen sker ved en kendelse, der er genstand for kære. Har ingen af kravene værneting her i landet, sker afvisningen ved en dom, der er genstand for kære, jfr. forslagets § 393, stk. 2.

Er betingelserne efter *nr. 2*, eller *nr. 3* ikke opfyldt, afvises sagen ved en dom, der er genstand for kære, jfr. forslagets § 393, stk. 2

Er betingelserne efter *nr. 4* ikke opfyldt, afvises det krav, på hvilket de pågældende processuelle regler ikke kan anvendes, jfr. bemærkningerne ovenfor under I, A, 3. Af-

visningen sker ved en kendelse, der er genstand for kære. Såfremt retten fortsat er kompetent til at behandle kravet, bør retten dog i stedet for at afvise kravet udskille det til særskilt forhandling og pådømmelse i medfør af forslagets § 253.

Til stk. 2.

Bestemmelsen indeholder de grundlæggende regler om fremsættelse af modkrav.

Bestemmelsen i *1. pkt.* stiller ikke krav om, at modkravet skal være udjævneligt med hovedkravet, eller at modkravet og hovedkravet skal være konnekse. Der henvises herom til bemærkningerne ovenfor under A, 3. Det kræves heller ikke, at retten har stedlig eller saglig kompetence til at behandle modkravet under en selvstændig sag. Herom henvises til bemærkningerne ovenfor under A, l,b, *bb* og c. Det er dog naturligvis en betingelse, at retten har stedlig og saglig kompetence med hensyn til hovedkravet. Er denne betingelse ikke opfyldt, afvises såvel hovedkrav som modkrav. Afvisningen sker ved en dom, der er genstand for kære, jfr. forslagets § 393, stk. 2. Det er endvidere en betingelse, at hovedkrav og modkrav kan behandles efter samme processuelle regler, jfr. bemærkningerne ovenfor under A, 2. Om virkningen af, at denne betingelse ikke er opfyldt, henvises til bemærkningerne ovenfor til *stk. 1, nr. 4.*

Med hensyn til bestemmelsen i 2. *pkt.* henvises til bemærkningerne ovenfor under A, l,a, *bb.*

Til stk. 3.

Bestemmelsen indeholder de ovenfor under A, 1, c nævnte regler om *saglig kompetence.*

Bestemmelsen i *1. pkt.* indeholder den under *A,\,c,aa* omtalte regel om, at krav fremsat af sagsøgeren, der hver for sig eller sammenlagt efter reglerne i § 226 hører under landsret, skal behandles ved landsret. Bestemmelsen fraviger på to punkter reglen i *stk. 1, nr. 3,* idet den dels medfører, at der ikke ved underret kan inddrages et krav, der hører under landsret, dels, at der ikke ved underret kan ske forening af krav, der vel hver for sig hører under underret, men som sammenlagt efter reglerne i § 226 hører under landsret. Søges krav af den nævnte art forenet ved underret, afvises sagen.

Bestemmelsen i 2. *pkt.* indeholder den under A, 1, c, *bb,* nævnte regel om, at retten - dersom den ikke har saglig kompetence til at behandle et fremsat krav eller modkrav under en selvstændig sag - kan henvise kravet til afgørelse ved den rette domstol. Rådet er opmærksom på, at bestemmelsen kan give anledning til visse praktiske vanskeligheder. Kravene vil oftest være indeholdt i samme stævning, og der foreligger derfor ikke nogen stævning til brug for den ret, hvortil et af kravene er henvist. Vanskelighederne kan løses ved, at der tages en fotokopi af stævningen til brug for denne ret. Bestemmelsen i 2. pkt. giver - jfr. ordene »i øvrigt« - ikke adgang til at fravige bestemmelsen i 1. pkt. Har sagsøgeren for landsretten indbragt krav, der sammenlagt efter reglerne i § 226 hører under landsret, kan landsretten således ikke i medfør af 2. pkt. henvise et af kravene til underret, selvom dette krav under en selvstændig sag ville høre under underret.

Derimod ville landsretten i medfør af 2. pkt. kunne henvise et modkrav til underret, såfremt modkravet under en selvstændig sag ville høre under underret. En sådan ordning ville ikke være hensigtsmæssig. Som nævnt ovenfor under A, 1, c, *aa,* bør den gældende regel i § 231, stk. 2, om, at der under landsretssager kan fremsættes modkrav, der hører under underret, opretholdes. Det bestemmes derfor i *3. pkt.,* at landsretten ikke kan henvise modkrav til afgørelse ved underretten.

***Til** stk. 4.*

Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 4.

Til § 250.

Gældende bestemmelser § 245, § 250, § 253, § 383 og § 384.

Bestemmelsen handler om *subjektiv kumulation, d. v.* s. forening af krav, rejst af flere sagsøgere eller fremsat mod flere sagsøgte. Bestemmelsen vedrører kun oprindelig subjektiv kumulation og efterfølgende subjektiv kumulation iværksat af en af de oprindelige parter. Om efterfølgende subjektiv kumulation iværksat af trediemand henvises tilforslagets § 251.

/. *Gældende ret.*

A. Oprindelig subjektiv kumulation.

1. Efter *§ 250, stk. 1,* kan »under samme betingelser« - d.v.s. under de betingelser,

der efter § 249 gælder for objektiv kumulation - flere parter fra først af sagsøge eller sagsøges i forening under samme retssag, dog »udfordres endvidere hertil, for så vidt kravene ikke har fælles oprindelse eller særlig lovforskrift hjemler deres forening, at ingen af parterne gør indsigelse derimod«.

2. Som anført kan subjektiv kumulation kun ske, *hvis betingelserne for objektiv kumulation er opfyldt.* Disse betingelser, der er omtalt i bemærkningerne til den foreslåede bestemmelse i § 249 under I A, gennemgås i det følgende med henblik på subjektiv kumulation.

a. Retten skal være *kompetent* med hensyn til alle de krav, der ønskes forenet.

aa. Det kræves således, at danske domstole efter *dansk international procesret* er kompetent med hensyn til alle kravene. Det bemærkes herved, at den særlige værnetingsbestemmelse i § 245, der er omtalt nedenfor under *bb,* ikke selvstændigt kan begrunde international kompetence for danske domstole.[1])

bb. Det kræves endvidere, at der er værneting, jfr. kap. 22, for alle kravene ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt. For så vidt angår landsretssager er det ikke tilstrækkeligt, at der er værneting for kravene ved samme landsret, men det kræves, at der er værneting for alle kravene ved den underret, ved hvilken sagen forberedes.[2])

Nogen begrænsning i kumulationsadgangen medfører den nævnte regel dog ikke, idet det i § 245 bestemmes, at når flere sagvoldere skal eller dog kan sagsøges under ét, og sagen imod dem ikke kan indbringes for andet værneting, kan den anlægges ved enhver ret, som for nogen af sagsvolderne er hjemting.

Som det fremgår af formuleringen af bestemmelsen er værnetinget efter § 245 subsidiært. Kan sagen anlægges ved et værneting, der er fælles for samtlige krav - f. eks. fornærmelsesværnetinget, jfr. § 244 - kan § 245 ikke anvendes.[3]). Når § 245 anvendes, skal sagen anlægges ved en af de sagsøgtes hjemting.[4])

Som omtalt ovenfor under *aa* kan bestemmelsen i § 245 ikke selvstændigt begrunde værneting for en udlænding. Er der imidlertid efter andre regler værneting her i landet for kravet mod udlændingen, er der intet til hinder for at anvende § 245, således at sagen eventuelt anlægges ved en af de øvrige sagsøgtes hjemting.

Er der efter det foran anførte ikke værneting for et krav ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt, afvises kravet.

cc. Det kræves endelig, at den ret, ved hvilken sagen er anlagt, har *saglig kompetence* med hensyn til alle kravene.

1°. Under en sag ved *underret* kan der således ikke inddrages krav, der hører under *landsret,* medmindre parterne vedtager underretsbehandling af landsretskravet, jfr. den gældende bestemmelse i § 234.

Det har tidligere været antaget, at der under en sag ved *landsret* ikke kunne inddrages krav, der hører under *underret.* Denne opfattelse har man støttet på, at den i bemærkningerne til forslagets § 249 under I, A, 2, c, *aa,* nævnte bestemmelse i § 226, stk. 1, 2. pkt., om sammenlægning af krav ikke gælder ved subjektiv kumulation.[5])

Det må dog nu - i overensstemmelse med nyere teori og praksis - antages, at flere sagsøgere kan rejse nært sammenhængende krav mod samme sagsøgte ved landsret, selv om nogle af kravene ikke hører under landsret, i alt fald hvis sagsøgte ikke gør indsigelse mod landsretsbehandling af disse krav.[6])

Det må således formentlig antages, at et krav fra en kaskoforsikrer af et automobil mod en skadevolder kan forenes med forsikringstagerens krav mod skadevolderen for forsikringstagerens selvrisikobeløb, selv om kaskoforsikrerens krav hører under landsret og forsikringstagerens krav under underret.

Det her anførte må ses i sammenhæng med, at landsretsbehandling af underretskravet ikke volder ulempe for sagsøgte, der alligevel skal give møde for landsretten ved-

0 Jfr. *Tvistemål* s. 158, *Bech* s. 274 og *Philip* s. 89.
[2]) Jfr. U 1957. 613 V.
[3]) Jfr. U 1924. 490 H.
[4]) Jfr. U 1969. 302 H.
[5]) Jfr. Komm. Rpl. § 250, note 2, Tvistemål s. 159 og Bech s. 34-35.
°) Jfr. de i foregående note anførte henvisninger samt Bech i „Retsplejeloven gennem 50 år" (1969) s. 185-186 og U 1971. 164 V. Se i modsat retning U 1952. 870 0 og U 1962. 376 V.

rørende landsretskravet. Det er således klart, at reglen ikke vil kunne udvides til tilfælde, hvor samme sagsøger ved landsret rejser krav mod flere sagsøgte, og nogle af kravene hører under underret, idet de sagsøgte, hvis krav hører under underret, herved ville blive tvunget til at give møde for landsret alene for så vidt angik underretskravet.

Savner underretten eller landsretten efter det foran anførte saglig kompetence med hensyn til et krav, afvises dette.

2°. Med hensyn til de øvrige regler om saglig kompetence henvises i det hele til bemærkningerne til forslagets § 249 under I, A, 2, c, *bb* og *cc*.

b. Det kræves også, at *samme procesart* er anvendelig på samtlige krav. Herom henvises til bemærkningerne til forslagets § 249 under I, A, 3.

3. Som nævnt ovenfor under 1 er det en yderligere betingelse for subjektiv kumulation, *at* kravene har fælles oprindelse, eller *at* en særlig lovforskrift hjemler deres forening, eller *at* ingen af parterne gør indsigelse mod foreningen.

At kravene skal have fælles oprindelse indebærer efter almindelig juridisk sprogbrug, at kravene skal være opstået ved samme retsstiftende kendsgerning, f. eks. ved samme kontrakt eller ved samme ansvarspådragende handling. I praksis tillades kumulation dog i noget videre omfang, uden at det dog er muligt i en enkelt sætning at sammenfatte, hvilke krav til sammenhæng der må stilles.[1]) Det er således i praksis antaget, at en række lejere kunne sagsøges under ét til betaling af en lejeforhøjelse, efter at der var foretaget nogenlunde ensartede installationer af baderum m.v. i lejlighederne[2]), og at sælgeren af en bådmotor og et værft, som begge havde deltaget i installationen af motoren, kunne sagsøges i forening i anledning af installationen af motoren, selv om selvstændige kontrakter var indgået med hver af de pågældende, og selv om de muligt ikke havde foretaget installationen i fællesskab[3]). Det antages endvidere, at dersom flere personer, der står i indbyrdes nær forbindelse, hver for sig har krænket patent- eller mønsterret, kan den krænkede gøre sit erstatningskrav gældende under én sag[4]). Derimod kan en køber i almindelighed ikke under én sag gøre erstatningskrav gældende mod sin sælger og dennes sælger i anledning af mangler ved det købte[5]).

Med hensyn til *lovforskrifter, der hjemler forening,* henvises til *Komm. Rpl.* § 250, note 6.

Bestemmelsen om, at forening kan ske, hvis *ingen af parterne gør indsigelse,* indebærer, at retten ikke ex officio skal påse, om kravene har fælles oprindelse, eller om en særlig lovforskrift hjemler deres forening, men kun skal tage dette spørgsmål op til afgørelse, hvis en part begærer det.

Tages en parts indsigelse til følge, og er retten herefter ikke rette værneting for kravet mod ham, afvises kravet.

Er retten fortsat rette værneting for kravet, må retten i medfør af den gældende bestemmelse i § 286, stk. 2 - omtalt nedenfor i bemærkningerne til forslagets § 253 - kunne udskille kravet til særskilt forhandling. Retten kan formentlig også afvise kravet[6]). Der synes dog ikke at foreligge trykte retsafgørelser, der har afvist en sag i dens helhed, fordi samtlige sagsøgte havde protesteret mod forening.

4. Retsplejeloven indeholder ingen regler om det indbyrdes forhold mellem de på samme side optrædende procesparter.

I sager, der er rettet mod flere *sagsøgte,* f. eks. flere skadevoldere, kan retten - i alt fald hvis de sagsøgte er enige herom, men formentlig også, hvis blot en af de sagsøgte begærer det - træffe afgørelse om de sagsøgtes indbyrdes forhold. Undertiden optages afgørelsen herom i dommens konklusion, undertiden får den blot udtryk i præmisserne til dommen. Hver af de sagsøgte kan anke dommens afgørelse vedrørende det indbyrdes forhold mellem de sagsøgte. Dette gælder formentlig også i de tilfælde, hvor af-

[1]) Jfr. *Komm. Rpl.* § 250, note 5, *Tvistemål* s. 159-160 og *Bech* s. 162 ff.
[2]) U 1932. 1003 0.
[3]) U 1962. 120 H.
[4]) U 1940. 231 H og U 1959. 700 Y.
[5]) Jfr. Tvistemål s. 159-160 med note 30.
[6]) Jfr. VLT 1944. 8.

gøreisen kun har fundet udtryk i dommens præmisser[1]).

Også flere sagsøgere må formentlig kunne få deres indbyrdes mellemværende afgjort, i alt fald hvor betingelserne for adcitation er opfyldt, jfr. nedenfor under B.

5. Bestemmelsen i § 250, stk. 1, gælder, hvor foreningen af kravene sker »fra først af«. Dette antages at indebære, at bestemmelsen kan - og kun kan - anvendes, hvor kravene indeholdes i en og samme stævning, eller hvor stævningerne dog er berammet til samme første retsmøde i sagen[2]). Det synes imidlertid tvivlsomt, om denne antagelse er rigtig.

Når A har anlagt sag mod B, kan C næppe gøre sig til part *(sagsøger)* i sagen ved at indlevere stævning til retten og få denne berammet til det forberedende retsmøde, til hvilket B's stævning er berammet. Sådan indtræden kan formentlig kun ske efter reglerne om intervention i § 251, der finder anvendelse, så snart sag er anlagt. Om bestemmelsen i § 251 henvises i øvrigt til bemærkningen nedenfor til forslagets § 251.

Spørgsmålet har ikke større praktisk betydning for så vidt angår inddragelse af yderligere *sagsøgte,* idet betingelserne for adcitation efter § 253 stort set er de samme som betingelserne efter §250, stk. 1. Med hensyn til reglerne om adcitation henvises til bemærkningerne nedenfor under B, 1.

6. Subjektiv kumulation, der har fundet sted i underinstansen, kan opretholdes under anke[3]).

Der kan ikke - heller ikke efter reglerne i §§ 404, 407 eller 439 - inddrages nye parter under anke, når vedkommende krav ikke har været pådømt i underinstansen.

7. I *§ 250, stk. 2,* bestemmes, at under sager mod foreninger, selskaber el. lign. kan ansvar, der udspringer af samme retsforhold, gøres gældende mod bestyrelsens medlemmer personlig uden hensyn til deres værneting. At sådan forening kan ske, følger allerede af § 250, stk. 1[4]), og bestemmelsen savner således selvstændigt indhold.

B. Efterfølgende subjektiv kumulation (adcitation).

1. Adcitation fra sagsøgerens side.

a. Efter *§253, 1. pkt.,* kan sagsøgeren »andrage på at måtte tilstævne (adcitere) trediemand for at få dom over ham enten alternativt eller tilsammen med sagvolderen«.

Selv om det ikke udtrykkelig er udtalt, må det antages, at adcitation kun kan ske, såfremt kravene efter de ovenfor under A refererede regler kunne have været forenet fra først af.[5]) Værnetingsbestemmelserne kan således være til hinder for adcitation, idet adcitation ikke vil kunne ske, såfremt sagen er anlagt ved en ret, der ikke er værneting for trediemand, og sagen kunne have været anlagt ved et fælles værneting, således at § 245 ikke er anvendelig.

b. Efter *§ 253, 2. pkt.,* kan andragende om adcitation ikke tages til følge, når det må tilregnes sagsøgeren som en forsømmelse, at den pågældende trediemand ikke fra begyndelsen af er blevet inddraget under søgsmålet.[6]) Bestemmelsen kan formentlig kun påberåbes af den oprindeligt sagsøgte, ikke af den, der ønskes adciteret.[7])

c. Der tilkommer næppe retten nogen skønsmæssig beføjelse til at afslå et andragende om adcitation. Er lovens betingelser for adcitation opfyldt, må andragendet imødekommes.[8])

d. Tillader retten sagsøgeren at adcitere trediemand, udsættes sagen ifølge § 383 så længe, som det er nødvendigt, for at pågældende trediemand på sædvanlig måde kan tilstævnes.

e. Har underretten henvist sagen til lands-

[1]) Om disse problemer henvises til *Krag Jespersen:* Proceskumulation (1970) s. 321 ff og 469 ff., *A. Vinding Kruse* Erstatningsretten (1971) s. 390, *Bjarne Frandsen* i *U 1966. B 241, Tvistemål* s. 328 og *Gomard* Adhæsionsproces (1969) s. 211 f samt henvisningerne i disse værker. Der henvises endvidere til *Spleth* i Juristen 1971 s. 74 f og 1972 s. 209 f samt til *Krag Jespersen* i Juristen 1972 s. 199 f og s. 216f.

[2]) Jfr. *Tvistemåls.* 147.

[3]) Jfr. *Tvistemål* s. 333.

[4]) Jfr. Komm. Rpl. § 250 note 7.

[5]) Jfr. *Komm. Rpl.* § 253, note 4, *Tvistemål* s. 168, *Bech* s. 269 og *U 1924. 490 H.*

[6]) Jfr. *Bech* s. 271-272.

[7]) Jfr. *Komm. Rpl.* § 253, note 5 og *Bech* s. 271-272.

[8]) Jfr. *Komm. Rpl.* § 253, note 4. Se i modsat retning *Bech* s. 271-273.

retten til domsforhandling, kræves efter §384 landsrettens tilladelse til adcitation.

f. Adcitation kan næppe ske på ethvert stadium af sagen. Her må formentlig gælde samme regler som ved efterfølgende objektiv kumulation, jfr. bemærkningerne til forslagets § 249 under I, A, 4, således at der indtræder en vis præklusion ved skriftvekslingens slutning (landsretssager) eller ved påstandens tilførsel til retsbogen (underretssager)[1]).

g. Den kumulation, der er sket ved adcitation i første instans, kan opretholdes i ankeinstansen[2]).

Sager mod flere sagsøgte kan - selv om sagerne ikke har været forenet ved behandlingen i underinstansen - forenes i ankeinstansen, såfremt de almindelige kumulationsbetingelser er opfyldt.

Der kan ikke - heller ikke efter reglerne i §§ 404, 407 eller 439 - ske adcitation i ankeinstansen, således at der inddrages et ikke tidligere pådomt krav mod trediemand.

2. Adcitation fra sagsøgtes side.

Retsplejeloven indeholder ikke regler om adgang for sagsøgte til at tilstævne trediemand, men det antages i praksis, at sådan adcitation kan ske, hvis hverken sagsøgeren eller den trediemand, der ønskes adciteret, rejser indsigelse herimod.[3]) Bortset herfra har sagsøgte næppe efter gældende ret adgang til at adcitere trediemand.[4])

II. Norsk og svensk ret.

A. Norsk ret.

Ifølge § 68 i lov om rettergangsmaaten for tvistemaal kan søgsmål, som kan indbringes for samme ret og behandles i samme procesformer, rejses af flere sagsøgere eller mod flere sagsøgte i fællesskab, *når* de påstår sig berettiget eller påstås forpligtet i fællesskab (solidarisk eller for dele), *når* de faktiske og retlige grunde for de fremsatte krav er de samme eller væsentligt ligeartede, samt *når* en særlig lovforskrift hjemler forening af søgsmålene.

I § 69 bestemmes, at vil en part, såfremt han taber sagen, gøre krav gældende mod en trediemand, kan han inddrage denne i sagen, hvis kravet kan indbringes for samme ret og behandles i samme procesformer.

Efter § 70 kan også i øvrigt søgsmål fra flere sagsøgere eller mod flere sagsøgte forenes, når ingen af parterne rejser indsigelse, og søgsmålene kan indbringes for samme ret og behandles i samme procesformer.

Som det fremgår af det anførte er det bl. a. en betingelse for subjektiv kumulation, at der er værneting for samtlige krav ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt. Det må i denne forbindelse fremhæves, at loven om rettergangsmaaten for tvistemaal ikke indeholder nogen værnetingsbestemmelse svarende til den danske retsplejelovs § 245. Loven indeholder dog visse mere begrænsede regler om værneting i tilfælde af kumulation. Således kan flere arvinger efter § 30 sagsøges under ét, selv om de ellers ikke ville have haft samme værneting, og det samme gælder efter § 33 med hensyn til skyldnere, der er forpligtet i fællesskab.

Loven sætter ikke nogen bestemt frist for foretagelse af subjektiv kumulation. De ovenfor i bemærkningerne til forslagets § 249 under II, A, 1, nævnte regler i § 62, stk. 2 og 3, gælder dog også her.

B. Svensk ret.

1. Oprindelig subjektiv kumulation.

I rättegångsbalkens 14. kap., 2. §, bestemmes, at hvis en sagsøger samtidig rejser søgsmål mod flere sagsøgte, eller flere sagsøgere samtidig rejser søgsmål mod en eller flere sagsøgte, skal søgsmålene behandles under én sag, såfremt de støtter sig på væsentlig samme grund.

Ifølge 7. § må forening dog ikke ske, medmindre søgsmålene er rejst ved samme domstol, og denne er kompetent, og samme procesformer er anvendelige. Bestemmelsen modificeres med hensyn til værneting af 10.

[1]) *Bech* antager s. 271-272, at hvis begæring om adcitation fremsættes på et for sent stadium af sagen, må retten afslå begæringen i kraft af rettens skønsmæssige beføjelse til at afslå begæringer om adcitation, jfr. foregående side note 8.

[2]) Jfr. *Tvistemål* s. 333.

[3]) Jfr. *Komm. Rpl.* § 253, note 2, *Tvistemål* s. 168, og *Bech* s. 4! samt *U 1954. 834 0.*

[4]) Jfr. *Komm. Rpl.* § 253, note 2, *Tvistemål* s. 168, *Torben Lund* i U 1962 B s. 125 ff samt U 1955. 926 0 — Bech antager s. 17 ff og s. 272 ff, at sagsøgte allerede efter gældende ret har en almindelig adgang til at adcitere trediemand.

kap., 14. §, 1. stk., der bestemmer, at søgsmål mod flere sagsøgte kan rejses ved en ret, hvor blot en af de sagsøgte efter de forudgående regler i kapitlet har værneting, såfremt søgsmålene rejses samtidig og støtter sig på væsentlig samme grund. Denne bestemmelse kan ikke anvendes, hvis værnetinget alene hviler på en aftale mellem sagsøgeren og en af de sagsøgte, eller på, at en af de sagsøgte, der har givet møde, ikke rejser indsigelse, idet reglerne herom er placeret i 16. § og 18. § og således ikke omfattes af henvisningen til de forudgående regler i kapitlet.[1]) En kreditor og en debitor kan således ikke aftale værneting ved en bestemt ret med den virkning, at kreditor kan sagsøge debitor og en kautionist for fordringen ved denne ret, uanset om retten ikke i øvrigt er rette værneting for kravet mod kautionisten.

2. Efterfølgende subjektiv kumulation (adcitation).

I rättegångsbalkens 14. kap., 5. §, bestemmes, at vil en part, såfremt han taber sagen, rejse krav mod trediemand, kan han tilstævne denne, såfremt det sker inden hovedforhandlingen. Der er således adgang for sagsøgte til at adcitere trediemand.

Også her gælder den ovenfor under 1 nævnte bestemmelse i 7. §, men denne bestemmelse modificeres af 10. kap., 14. §, 3. stk., der med hensyn til værneting bestemmer, at søgsmål efter 14. kap., 5. §, kan rejses ved den ret, som behandler hovedsagen. Der opstår således intet værnetingsproblem ved adcitation.[2])

///. *Forslaget.*

A. Almindelige bemærkninger.

Forslaget viderefører de gældende regler om subjektiv kumulation med en række modifikationer. Samtidig foreslås der indført adgang for sagsøgte til at adcitere trediemand.

1. Oprindelig subjektiv kumulation.

a. Som anført ovenfor under I, A, 2, a, stilles der efter gældende ret visse betingelser med hensyn til *kompetence* for den ret, ved hvilken kravene ønskes fremsat.

aa. Det kræves således, at der er *værneting* for samtlige krav *her i landet*, jfr. bemærkningerne ovenfor under I, A, 2, a, aa. Heri foreslås ingen ændring. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne til forslagets § 249 under III, A, 1, a, aa.

bb. Det kræves endvidere efter gældende ret, at der er *værneting* for samtlige krav ved den ret, ved hvilken sagen anlægges, jfr. bemærkningerne ovenfor under I, A, 2, a, bb. Denne betingelse modificeres dog af den sammesteds omtalte værnetingsbestemmelse i § 245, der medfører, at værnetingsbestemmelserne aldrig er til hinder for oprindelig subjektiv kumulation.

Bestemmelsen i § 245 indeholder to væsentlige begrænsninger i sagsøgerens valg af værneting. Findes der et fælles værneting for samtlige krav, kan § 245 ikke anvendes, men sagen må anlægges ved det fælles værneting. Når § 245 anvendes, skal sagen anlægges ved en af de sagsøgtes hjemting. Sagen kan således ikke anlægges ved et undtagelsesværneting.

Det forekommer imidlertidig tvivlsomt, om de nævnte begrænsninger indebærer nogen virkelig *beskyttelse af de sagsøgte.*

Reglen om, at sagen skal anlægges ved et fælles værneting, hvis et sådant findes, synes således ikke at yde nogen beskyttelse. For en sagsøgt, der har hjemting i København, vil det i almindelighed være ret ligegyldigt, om sagen behandles ved et fælles værneting i Ålborg eller ved et helt tredie værneting i Esbjerg. I begge tilfælde påføres han ulempe og omkostninger.

Reglen om, at sagen skal anlægges ved en af de sagsøgtes hjemting, yder vel beskyttelse til den sagsøgte, ved hvis hjemting sagen anlægges. Derimod yder reglen ikke nogen som helst beskyttelse til de øvrige sagsøgte. Reglen virker således fuldstændig tilfældigt.

Beskyttelsen for de sagsøgte må snarere søges i reglen om, at forening kun kan ske, hvis kravene har en vis nærmere sammenhæng, jfr. bemærkningerne nedenfor under c, *aa.*

De to ovenfor nævnte regler om begrænsning i sagsøgerens valg af værneting synes heller ikke egnet til at medføre, at *sagen*

[1]) Jfr. *Ekeløf* Rättegång II (1958) s. 353 og *Söderlund* Kommentar til Rättegångsbalken I (1970) s. 229.
[2]) Jfr. *Bech* s. 244 ff.

kommer til behandling ved den ret, der er mest hensigtsmæssig for sagens behandling. Om dette spørgsmål henvises i øvrigt til bemærkningerne ovenfor til forslagets § 249 under III, A, 1, b, *aa.* Reglerne kan tværtimod være til hinder for valg af et hensigtsmæssigt værneting. Hvis A, der har hjemting i København, under en biltur i Jylland støder sammen med en vogn ført af B, der har hjemting i Hvidovre, vil det kunne være hensigtsmæssigt at behandle et erstatningskrav mod A og B, rejst af en passager, i København eller Hvidovre, navnlig hvis der ikke er tvist om erstatningspligten.

De nævnte begrænsninger i sagsøgerens valg af værneting foreslås derfor afskaffet, således at forening kan ske, hvis den ret, ved hvilken sagen er anlagt, er værneting for blot ét af kravene.

Rådet har overvejet, om reglen - ligesom efter svensk ret[1]) - burde begrænses, således at den ikke kan anvendes, hvis rettens kompetence alene hviler på en aftale mellem sagsøgeren og en af de sagsøgte, eller på, at en af de sagsøgte, der har givet møde, ikke rejser indsigelse mod rettens kompetence. Rådet har imidlertid ikke fundet, at der var tilstrækkelig anledning til at begrænse reglen som anført. En aftale om værneting vil i almindelighed have en rimelig begrundelse, som ofte vil gøre det naturligt, at andre, som indstævnes samtidig, indstævnes ved det aftalte værneting. Har långiver og låntager aftalt, at sag skal anlægges ved långivers hjemting, vil det oftest være naturligt, at også en kautionist sagsøges dér. En sagsøgts undladelse af at fremsætte indsigelse mod rettens kompetence vil normalt kun ske i forståelse med andre medindstævnte. I hvert fald i sådanne tilfælde synes der ikke at være anledning til at begrænse reglen. En begrænsning af reglen skulle således stort set alene tage sigte på tilfælde, hvor værnetingsaftalen eller sagsøgtes undladelse af at fremsætte indsigelser har til formål at chikanere de øvrige sagsøgte. Det er imidlertid ikke muligt at udforme en særregel, der alene tager sigte på sådanne tilfælde; særreglen måtte omfatte samtlige de nævnte tilfælde. Det forekommer imidlertid ikke rimeligt alene af hensyn til muligheden for chikane at opstille en særregel, der vil kunne hindre et rimeligt begrundet valg af værneting.

[1]) Jfr. bemærkningerne ovenfor under II, B, *1.*

cc. Endelig er det efter gældende ret en betingelse, at den ret, ved hvilken sagen er anlagt, har saglig kompetence med hensyn til samtlige krav, jfr. bemærkningerne ovenfor under I, A, 2, a, *cc.*

Der foreslås her indført samme ordning som med hensyn til objektiv kumulation, således at der alene opstilles visse regler om kompetencefordelingen mellem underret og landsret, medens det i øvrigt overlades til rettens skøn, om krav, med hensyn til hvilke retten ikke er saglig kompetent, kan inddrages. Der henvises til bemærkningerne til forslagets § 249 under III, A, 1, c.

Ligesom efter gældende ret bør der ikke ved *underret* kunne inddrages *krav, der hører under landsret.* Det bemærkes herved, at sådanne krav heller ikke efter forslagets regler om objektiv kumulation vil kunne inddrages under sager ved underret.

Derimod finder rådet det ubetænkeligt at overlade til landsretten at skønne over, om der under en *landsretssag* bør kunne inddrages *krav, der hører under underret.*

Allerede efter gældende ret tillades det i et vist omfang, at der i landsretssager sker kumulation på *sagsøgersiden* af landsretskrav og underretskrav, jfr. bemærkningerne ovenfor under I, A, 2, a, *cc,* 1°.

Derimod tillades sådan kumulation ikke på *de sagsøgtes side.* Dette begrundes i hensynet til de sagsøgte. Tillod man kumulation, ville en sagsøgt, mod hvem der alene rejses et underretskrav, blive tvunget til at lade kravet behandle ved landsret, hvilket i almindelighed ville påføre ham større byrder og større omkostninger end behandling ved den stedlige underret. I praksis er der imidlertid en betydelig trang til kumulation også på de sagsøgtes side. Har en grundejer i et servitutdokument forpligtet sig til at vedligeholde en vej, således at han kan kræve udgifterne refunderet af de øvrige grundejere ved vejen, vil det være hensigtsmæssigt, om hans krav mod de enkelte grundejere kan forenes under én sag, selv om et enkelt af kravene hører under underret. Efter det foreliggende forslag er forskellen mellem sagsbehandlingen ved underret og landsret mindre end efter gældende ret, og det må formodes, at også forskellen i ulempe og udgifter vil blive noget formindsket. Der synes derfor ikke at kunne være betænkeligheder

ved at overlade til landsretten at skønne over, om trangen til inddragelse af et underretskrav er så stor, at den sagsøgtes interesse i underretsbehandling bør vige.

b. Efter gældende ret kræves det, at *samme procesart* er anvendelig på kravene, jfr. bemærkningerne ovenfor under I, A, 2, b. Heri foreslås ingen ændring. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne til forslagets § 249 under III, A, 2.

c. Efter gældende ret kræves det endelig, *at* kravene har fælles oprindelse, eller *at* en særlig lovforskrift hjemler deres forening, eller *at* ingen af parterne gør indsigelse mod foreningen, jfr. bemærkningerne ovenfor under I, A, 3.

aa. Bag betingelsen om, at kravene skal have fælles oprindelse ligger en afvejning af flere modstridende hensyn[1]).

Procesøkonomiske og procestekniske hensyn taler for en meget vid adgang til kumulation. Procesøkonomiske hensyn taler således for kumulation, hvor den bevisførelse, der skal finde sted, i alt væsentlig er den samme for de pågældende krav. Dette vil ofte være tilfældet, hvor kravene udspringer af samme retsforhold, f. eks. hvor der er tale om krav mod to sagsøgte, der har voldt skade i forening. Det kan imidlertid også være tilfældet, hvor sammenhængen mellem kravene er fjernere eller måske helt mangler, f. eks. hvor tre personer under ét og samme møde indgår tre aftaler vedrørende vidt forskellige forhold, idet A indgår aftale med B, B med C og A med C. Procesøkonomiske hensyn kan også tale for kumulation, hvor bedømmelsen af kravene afhænger af samme juridiske betragtninger, således at parternes procedure er fælles. Procestekniske hensyn taler for, at krav, der har en vis sammenhæng, behandles under ét, således at modstridende afgørelser undgås. Af hensyn til rettens forligsmægling er det også af betydning, at sammenhængende krav behandles under ét med tilstedeværelse af samtlige parter.

Imod en vid adgang til kumulation taler først og fremmest hensynet til parterne. Som nærmere omtalt ovenfor under l,a, *bb* kan kumulation medføre, at en part bliver tvunget til at give møde for et værneting, ved hvilket han ellers ikke behøver at møde. Dette kan påføre ham betydelige ulemper og omkostninger. Selv om parten ikke tvinges til at give møde ved et fremmed værneting, kan det påføre ham ulemper og omkostninger, at kravet mod ham behandles sammen med en række andre krav, der ikke vedrører ham. Hertil kommer, at samlet behandling af en række krav kan medføre en risiko for, at behandlingen af det enkelte krav bliver for summarisk[2]).

Når afgørelsen af, om kumulation kan tillades, således må træffes ud fra en afvejning af modstridende hensyn, kunne det synes nærliggende at lade retten træffe afgørelsen ud fra et konkret skøn i hvert enkelt tilfælde. Dette er imidlertid ikke muligt. Går afgørelsen ud på, at kumulation ikke kan tillades, indebærer dette i alt fald for så vidt angår krav, for hvilke der ikke er værneting ved retten, at sagen må begynde forfra. Det vil være uhensigtsmæssigt, om denne afgørelse træffes på et sent stadium af sagen. I sagens første faser har retten imidlertid ikke tilstrækkeligt overblik over sagen til at kunne afgøre, om kumulation netop i denne sag vil være hensigtsmæssig.[3]) Det vil derfor være nødvendigt, at afgørelsen træffes ud fra en bedømmelse af, om kravene er af en sådan beskaffenhed, at kumulation erfaringsmæssigt er hensigtsmæssig.

Som omtalt ovenfor under I, A,3, har retsplejeloven ladet denne afgørelse af, om kumulation typisk er hensigtsmæssig, falde ud til, at kumulation kan ske, hvis kravene har fælles oprindelse, idet domstolene dog i praksis tillader kumulation i noget videre omfang, end en snæver fortolkning af retsplejelovens regel ville føre til. I Norge og Sverige anvendes andre kriterier, jfr. ovenfor under II, A og B, 1.

Retsplejelovens regel om, at kravene skal have fælles oprindelse, sætter efter rådets mening for snævre grænser for adgangen til kumulation. Det er i det hele taget næppe muligt at udtrykke kravet til sammenhæng mellem kravene i skarpe kriterier[4]). En yderligere udvidelse af adgangen til kumulation

[1]) Jfr. *Tvistemål* s. 160 og *Bech* s. 156 fif.
[2]) Jfr. *Frost* i U 1942 B s. 67.
[3]) Jfr. *Tvistemål* s. 160.
[4]) **Jfr.** *Tvistemål* s. **160.**

og en nærmere fastlæggelse af grænserne for kumulationsadgangen sker formentlig bedst gennem domstolenes praksis. Det foreslås derfor alene at stille som betingelse for kumulation, at kravene har en sådan sammenhæng, at de uanset fremsatte indsigelser bør behandles under én sag.

Som omtalt ovenfor under I, A, 3, medfører manglende konneksitet efter gældende ret afvisning, i alt fald for så vidt angår krav, for hvilke retten ikke er rette værneting. Efter det foran foreslåede, noget uskarpe kriterium vil det kunne være vanskeligt for en sagsøger at vurdere, om krav mod flere sagsøgte vil kunne forenes under én sag. Det vil derfor ikke være rimeligt, at en afgørelse, der går sagsøgeren imod, skal træffes i form af *afvisning.* I stedet bør krav, med hensyn til hvilke retten ikke har stedlig eller saglig kompetence, *henvises* til afgørelse ved den rette domstol. Man opnår herved, at de virkninger, der knytter sig til sagsanlægget - navnlig afbrydelse af frister - knyttes til kravets indbringelse for den første domstol. Er retten fortsat kompetent med hensyn til kravet, bør dette i medfør af forslagets § 253 udskilles til særskilt forhandling og påkendelse.

bb. Forslaget indeholder ingen bestemmelse om, at forening kan ske, når en særlig lovforskrift hjemler dette. Også uden en udtrykkelig bestemmelse herom i retsplejeloven må det antages, at sådanne særlige lovforskrifter er gyldige.

cc. Derimod opretholder forslaget den gældende bestemmelse om, at forening kan ske, når ingen af parterne gør indsigelse.

d. Som omtalt ovenfor under I,A, 5, er det efter gældende ret tvivlsomt, om oprindelig subjektiv kumulation kun kan ske, hvis kravene er indeholdt i en og samme stævning, eller om kumulation tillige kan ske, hvis kravene er indeholdt i stævninger, der berammes til samme første retsmøde i sagen.

Efter rådets forslag er der ingen tvivl på dette punkt, idet forslaget afskaffer retsmøder, hvori der alene skal ske fremlæggelse af stævninger og udveksling af processkrifter. Oprindelig subjektiv kumulation kan derfor kun ske, hvis kravene indeholdes i en og samme stævning eller i stævninger, der samtidig indleveres til retten. Et andet spørgsmål er, om parterne - efter at stævning er indleveret - kan fremsætte krav over for hinanden, som ikke er indeholdt i stævningerne. Herom henvises til bemærkningerne nedenfor under e.

e. Som omtalt ovenfor under I, A, 4, antages det, at de på samme side optrædende procesparter i et vist omfang kan fremsætte krav over for hinanden under sagen.

Efter rådets opfattelse vil det være hensigtsmæssigt, at der i det hele opstilles regler om, i hvilket omfang parterne i en anlagt sag, hvori der er sket subjektiv kumulation, kan fremsætte krav over for hinanden, der ikke er indeholdt i stævningen. Da der ikke inddrages nye parter i sagen, er der tale om efterfølgende objektiv kumulation. Det foreslås derfor i § 250, stk. 6, at lade reglerne i forslagets § 249 om objektiv kumulation finde anvendelse.

Da en ubegrænset adgang for parterne til at fremsætte krav over for hinanden vil kunne belaste sagen unødigt, foreslås det at betinge fremsættelsen af sådanne krav af, at hverken den part, mod hvilken kravet fremsættes, eller de øvrige parter gør indsigelse, eller at kravet har en sådan sammenhæng med et af de øvrige krav, at kravene uanset fremsatte indsigelser bør behandles under én sag. Om det nærmere indhold af denne betingelse henvises til bemærkningerne ovenfor under c.

Det er imidlertid uden videre klart, at en part ikke bør afskæres fra at fremsætte modkrav, selv om den nævnte betingelse ikke er opfyldt, og forslaget begrænser derfor ikke adgangen til at fremsætte modkrav.

f. En subjektiv kumulation, der er sket i underinstansen, kan opretholdes i ankeinstansen. Pådømte krav, der ikke har været kumuleret, kan kumuleres i ankeinstansen, såfremt de almindelige kumulationsbetingelser er opfyldt.

De foreslåede bestemmelser i §§ 385 og 386 (forslagets nr. 34) giver ikke adgang til under anke at inddrage nye parter, når vedkommende krav ikke har været pådømt i underinstansen.

2. Efterfølgende subjektiv kumulation (adcitation).

a. Som omtalt ovenfor under I, B, kan *sagsøgeren* efter gældende ret adcitere tredjemand. Derimod antages *sagsøgte* kun at kunne foretage adcitation, hvis hverken sagsøge-

ren eller den trediemand, der ønskes adciteret, rejser indsigelse.

I praksis er der imidlertid en betydelig trang til adcitation fra sagsøgtes side, navnlig i tilfælde, hvor sagsøgte vil have regres mod trediemand, hvis han taber sagen. Sagsøges en entreprenør på grund af mangler ved de materialer, der er anvendt ved entreprisen, ville det ofte være ønskeligt, om entreprenøren kunne adcitere den fabrikant, der har leveret materialerne. Sagsøges en skadevolder, ville det ofte være ønskeligt, om han kunne sagsøge en medskadevolder, over for hvem han i givet fald vil rejse hel eller delvis regres[1]). *Bech* s. 68 f f indeholder en nærmere gennemgang af grupper af tilfælde, i hvilke der er praktisk behov for adcitation fra sagsøgtes side.

Sagsøgte kan vel i de nævnte tilfælde opnå en vis fordel ved at give procesunderretning til vedkommende trediemand, men — som det nærmere er omtalt i bemærkningerne til forslagets § 252 under I, 7 - er den retlige betydning af en sådan procesunderretning stærkt begrænset.

En adgang for sagsøgte til at adcitere trediemand indebærer indlysende procesøkomiske og procestekniske fordele.

Mod adgangen til adcitation fra sagsøgtes side taler først og fremmest hensynet til den trediemand, som ønskes adciteret, og som måske vil blive tilstævnet til en ret, der ikke er rette værneting for kravet mod ham. Det bemærkes herved, at såfremt adcitation fra sagsøgtes side skal have nogen større praktisk betydning, må den kunne ske ved den ret, ved hvilken den verserende sag er anlagt, selv om denne ret ikke er rette værneting for kravet mod trediemand. Det må imidlertid fremhæves, at dersom adgangen til adcitation fra sagsøgtes side - ligesom adgangen til subjektiv kumulation i øvrigt - betinges af, at trediemand ikke gør indsigelse, eller at kravet mod ham har en vis sammenhæng med et af de øvrige krav under sagen, vil trediemand ikke blive stillet dårligere end andre sagsøgte, der inddrages i en sag efter reglerne om subjektiv kumulation. Det må endvidere fremhæves, at det er en betingelse for, at kravet mod trediemand kan komme til pådømmelse, at det er modent hertil.[2]) Rådet skal dog understrege, at det - hvis der indføres adgang til adcitation fra sagsøgtes side - vil være uheldigt, om domstolene anlægger en restriktiv praksis ved afgørelsen af, om et krav er modent til påkendelse.

Imod adgang til adcitation fra sagsøgtes side taler også et vist hensyn til den oprindelige sagsøger, der må finde sig i, at sagen udvides med nyt stof, der i og for sig er ham uvedkommende. Dette hensyn taber dog en stor del af sin vægt, *når* adgangen til adcitation gøres betinget af, at den oprindelige sagsøger ikke gør indsigelse, eller at kravet mod trediemand har en vis nærmere forbindelse med et af de øvrige krav, og *når* adgangen til adcitation begrænses under sagens gang, jfr. bemærkningerne nedenfor under d og e.

Efter rådets opfattelse er det praktiske behov for adcitation fra sagsøgtes side så stort, og de fordele af procesøkonomisk og procesteknisk karakter, som en sådan adcitationsadgang indebærer, så vægtige, at de ovenfor nævnte hensyn til trediemand og den oprindelige sagsøger må vige. Det foreslås derfor - ligesom i Norge og Sverige - at give adgang til adcitation fra sagsøgtes side.

b. Forslaget opstiller fælles betingelser for adcitation fra sagsøgers side og adcitation fra sagsøgtes side. Betingelserne er i princippet de samme som betingelserne for oprindelig subjektiv kumulation. Der henvises derfor til bemærkningerne ovenfor under 1.

c. Der er efter rådets opfattelse ikke behov for særlige regler om, hvorledes adcitation skal ske, idet de almindelige regler om søgsmål må anses for tilstrækkelige.

Den, der ønsker at adcitere, må på sædvanlig måde indlevere stævning til retten.

d. Som nævnt ovenfor under I, B, 1, b, kan der efter gældende ret ikke ske adcitation, hvis det må tilregnes sagsøgeren som en forsømmelse, at den pågældende trediemand ikke fra begyndelsen af er blevet inddraget under søgsmålet.

Denne bestemmelse foreslås opretholdt i en noget mere generel udformning, således at vægten ikke lægges på, om trediemand burde have været inddraget i sagen fra først af, men på, om kravet mod trediemand bur-

[1]) Jfr. U 1963. 150 H og *Spleth* i U 1953 B s. 229.
a) Jfr. *Tvistemål* s. 127 ff og *Bech* s. 24 ff.

de være inddraget på et tidligere stadium af sagen end sket.

e. Som omtalt ovenfor under I, B, 1, e og f, indtræder der efter gældende ret under sagens gang en vis præklusion af adgangen til adcitation.

De gældende regler foreslås afløst af en bestemmelse om, at der efter forberedelsens afslutning kun kan ske adcitation med rettens tilladelse. Denne regel må ses i sammenhæng med de foreslåede bestemmelser i § 360 og § 365 (forslagets nr. 34), der medfører, at der i almindelighed ikke kan ske ændringer af påstande og anbringender efter forberedelsens slutning.

f. Den ovenfor under I,B, l,d, nævnte bestemmelse i § 383 om udsættelse af sagen er ikke medtaget i forslaget. Om begrundelsen herfor henvises til bemærkningerne til den foreslåede bestemmelse i § 345 (forslagets nr. 34).

g. En adcitation, der er sket i underinstansen, kan opretholdes i ankeinstansen. Sager mod flere sagsøgte - der ikke har været forenet i underinstansen — kan forenes i ankeinstansen, såfremt de almindelige kumulationsbetingelser er opfyldt.

Der kan ikke efter de foreslåede regler i §§ 385 og 386 (forslagets nr. 34) ske adcitation i ankeinstansen, således at der inddrages et ikke tidligere påkendt krav mod trediemand.

B. Bemærkninger til de enkelte bestemmelser i forslagets § 250.

Til stk. 1.

Bestemmelsen angiver de grundlæggende betingelser for oprindelig subjektiv kumulation.

ad nr. 1. Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 1, a, *aa.*

ad nr. 2. Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 1, a, bb.

ad nr. 3. Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 1, a, cc.

ad nr. 4. Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 1, b.

ad nr. 5. Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 1, c.

Er betingelsen under *nr. 1* ikke opfyldt, afvises det krav, for hvilket der ikke er værneting her i landet. Afvisningen sker ved en kendelse, der er genstand for kære. Har ingen af kravene værneting her i landet, sker afvisningen dog ved en dom, der er genstand for kære, jfr. forslagets § 393, stk. 2.

Er betingelserne efter *nr. 2* eller *nr. 3* ikke opfyldt, afvises sagen ved en dom, der er genstand for kære, jfr. forslagets § 393, stk. 2.

Er betingelsen under *nr. 4* ikke opfyldt, afvises det krav, på hvilket vedkommende processuelle regler ikke kan anvendes. Afvisningen sker ved en kendelse, der er genstand for kære. Er retten fortsat kompetent til at behandle kravet, bør den dog i medfør af forslagets § 253 udskille kravet til særskilt forhandling og påkendelse.

Om virkningen af, at betingelsen efter *nr. 5* ikke er opfyldt, henvises til bemærkningerne nedenfor til stk. 3.

Til stk. 2.

Bestemmelsen angiver de grundlæggende betingelser for adcitation. Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 2, a og b.

Betingelserne er de samme som i stk. 1, dog at stk. 1, nr. 2 og 3 ikke er medtaget. Dette skyldes, at stk. 2 alene gælder inddragelse af krav mod trediemand i en allerede verserende retssag, der kun har kunnet anlægges, hvis retten var værneting for ét af de oprindelige krav, og retten havde saglig kompetence med hensyn til et af kravene.

Om virkningen af, at betingelserne ikke er opfyldt, henvises til bemærkningerne til stk. 1.

Til stk. 3.

Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 1, c.

Til stk. 4.

Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 1, a, cc.

Bestemmelsen i *1. pkt.* medfører, at der under en sag ved underret ikke kan inddrages krav, der hører under landsret. Bestemmelsen fraviger således bestemmelsen i stk. 1, nr. 3, der alene kræver, at retten har saglig kompetencce med hensyn til ét af de rejste krav, og stk. 2, der ikke opstiller selvstændige krav med hensyn til saglig kompetence.

Til stk. 5.

Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 2, d og e.

Til stk. 6.

Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 1, e.

Er det fremsatte krav ikke et modkrav, og er betingelserne efter nr. 2 eller 3 ikke opfyldt, afvises kravet ved en kendelse, der er genstand for kære. Man har ikke ment at kunne gøre bestemmelsen i stk. 3 anvendelig, således at der alene sker henvisning, idet kravet i den i stk. 6 nævnte situation ikke er indeholdt i en stævning.

Til §251.

Gældende bestemmelser § 251, §§ 377-381 og §384.

Bestemmelsen handler om *hovedintervention,* d.v.s. efterfølgende subjektiv kumulation iværksat af trediemand.

/. *Gældende ret.*

1. Efter den gældende bestemmelse i *§ 251, stk. 1,* kan enhver, »der tror sig i det hele eller for en del berettiget til den ting eller den rettighed, som er genstand for en retstrætte i første instans imellem andre«, indtræde som intervenient i den påbegyndte sag.

Efter bestemmelsens ordlyd er det en betingelse for intervention, at trediemands krav retter sig mod den sagsgenstand, hvorom processen føres. I praksis tillades intervention dog i et vist omfang, selv om trediemands krav ikke retter sig mod sagsgenstanden, men alene er nært forbundet med de krav, som udgør sagsgenstanden[1]). Anlægger en tilskadekommen, der har fået udbetalt erstatning fra et ulykkesforsikringsselskab, sag mod den, der er ansvarlig for skaden, antages det således, at ulykkesforsikringsselskabet kan indtræde i sagen og påstå sagsøgte dømt til at refundere den udbetalte erstatning, selv om den tilskadekomne har fratrukket den udbetalte erstatning ved opgørelsen af sit erstatningskrav mod sagsøgte[2]). Den tilskadekomnes krav og ulykkesforsikringsselskabets krav kunne fra først af have været forenet i medfør af den gældende bestemmelse i § 250 - omtalt ovenfor i bemærkningerne til forslagets § 250 under I, A -, og gennem den nævnte praksis supplerer man således denne bestemmelse.

Intervention kan ske, uanset om trediemands krav er tingligt eller obligatorisk, eller om kravet går ud på opfyldelse eller anerkendelse.

Såfremt trediemand ikke vil rette noget krav mod sagsgenstanden, men alene vil støtte den påstand, som en af parterne har nedlagt, kan han ikke indtræde i sagen som hovedintervenient, men må nøjes med at optræde som biintervenient i medfør af den gældende bestemmelse i § 252 - omtalt nedenfor i bemærkningerne til forslagets § 252 under I.

2. Ifølge den gældende bestemmelse i *§ 251, stk. 2,* kan intervention ikke finde sted, når den ret, for hvilken sagen svæver, ikke ved parternes aftale kunne gøres kompetent til at påkende interventionssøgsmålet, dersom det anlagdes særskilt.

Som følge af denne bestemmelse er *kompetencefordelingsreglerne* i et vist - ret begrænset - omfang til hinder for intervention.

a. Efter *dansk international procesret* kan parterne i almindelighed ved aftale gøre danske domstole kompetente, jfr. § 248, stk. 1, smh. med § 247[3]). Dansk international procesrets regler skulle således ikke kunne være til hinder for intervention. Det forekommer dog ikke utvivlsomt, om man ved udformningen af § 251, stk. 2, har haft denne konsekvens af reglen for øje, og det kan næppe udelukkes, at § 251, stk. 2 - ligesom den gældende bestemmelse i § 245[4]) - må fortolkes således, at den ikke tager sigte på tilfælde, hvor der ikke er værneting for vedkommende krav her i landet. Spørgsmålet har imidlertid næppe større praktisk betydning, da det krav, som den allerede anlagte sag vedrører, som altovervejende regel i alt fald vil danne grundlag for godsværneting efter § 248, stk. 2.

b. Da parterne ifølge § 247 kan fravige *værnetingsreglerne* i kap. 22 ved aftale, er de nævnte værnetingsregler ikke til hinder for intervention.

[1]) Jfr. *Tvistemål* s. 162.

[2]) Jfr. U 1961. 1055 V. Havde den tilskadekomne ikke fratrukket den udbetalte erstatning, ville ulykkesforsikringsselskabets krav have været rettet mod sagsgenstanden, nemlig mod den del af tilskadekomnes krav, der svarer til den udbetalte erstatning, jfr. U 1963. 481 H.

[3]) Jfr. *Tvisterna]* s. 62 og *Philip* s. 96 ff.

[4]) Jfr. bemærkningerne til forslagets § 250 under I, A, 2, a, aa.

c. Derimod kan reglerne om *saglig kompetence* være til hinder for intervention.

aa. Da parterne ifølge § 234 kan vedtage at lade en sag behandle ved underret, selv om sagen efter almindelige regler hører under landsret, kan der under en sag, der behandles ved *underret*, ske intervention, selv om intervenientens krav som selvstændigt søgsmål ville hore under *landsret*. Den praktiske betydning heraf er dog næppe stor, idet intervenientens krav - der som nævnt ovenfor under 1 skal rette sig mod sagens genstand - som regel vil høre under underret, når hovedsagen er anlagt ved underret.

Under en sag, der behandles ved *landsret*, kan intervention ikke ske, hvis intervenientens krav som selvstændigt søgsmål ville høre under *underret*, idet parterne ikke kan vedtage, at en sag, der efter almindelige regler hører under underret, skal behandles ved landsret.

bb. Efter § 20, stk. 1, kan *sø- og handelssager* behandles ved de almindelige domstole, når begge parter er enige herom. Under sager, der behandles ved de almindelige domstole uden medvirken af sø- og handelskyndige, kan der således ske intervention, selv om intervenientens krav som selvstændigt søgsmål skulle eller kunne behandles efter de særlige regler om sø- eller handelssager under medvirken af sagkyndige.

Derimod kan der under sager, der behandles efter de særlige regler om sø- eller handelssager under medvirken af sagkyndige, ikke ske intervention, hvis intervenientens krav som selvstændigt søgsmål ikke ville kunne behandles efter de nævnte særlige regler.

Om reglerne om so- og handelssager henvises i øvrigt til bemærkningerne ovenfor til forslagets § 249 under I, A, 2, c, *bb*.

cc. Med hensyn til *de ovrige regler i lovgivningen om saglig kompetence* henvises til bemærkningerne ovenfor til forslagets § 249 under I, A, 2, c, *cc*.

3. Selv om den gældende bestemmelse i § 251 ikke indeholder nogen udtrykkelig regel herom, må det formentlig antages, at intervention kun kan ske, hvis intervenientens krav kan behandles efter *samme processuelle regler* som kravet i den allerede anlagte sag. Da intervenientens krav - som omtalt ovenfor under 1 - skal rette sig mod sagsgenstanden i den allerede anlagte sag, har spørgsmålet dog næppe større praktisk betydning.

4. Efter den gældende bestemmelse i *§ 377* anlægges og fremmes interventionssøgsmål efter de regler, der gælder for selvstændige søgsmål, medmindre andet er bestemt.

Intervenientens indtræden i sagen sker ifølge *§ 378* ved, at han senest en uge inden et forberedende møde i hovedsagen lader en skriftlig angivelse af sin påstand og de kendsgerninger, hvorpå den støttes, forkynde for de oprindelige parter. Vil nogen af parterne modsætte sig interventionen eller bestride intervenientens påstand, skal svarskrift afgives. Om yderligere skriftveksling i anledning af interventionssøgsmålet gælder de almindelige regler om skriftveksling i §§ 344 og 345.

Påstår nogen af parterne interventionssøgsmålet afvist som ikke hjemlet ved bestemmelsen i § 251, afgøres spørgsmålet herom ifølge *§379* foreløbig af retten.

Ifølge *§ 380, stk. 1*, forhandles det oprindelige søgsmål og interventionssøgsmålet i forbindelse med hinanden som én retssag.

Med hensyn til bestemmelsen i *§ 380, stk. 2* - der giver retten adgang til at udskille interventionen til særskilt forhandling før eller efter hovedsagen, således at den enten påkendes i forbindelse med hovedsagen eller særskilt - henvises til bemærkningerne nedenfor til forslagets § 253 under I.

5. Efter *§ 381* er intervenienten berettiget til at benytte anke og kære overfor den stedfundne behandling og den afsagte dom ligesom enhver af de oprindelige parter.

Intervenienten betragtes i det hele som part i sagen[1]). Han har samme adgang til bevisførelse som de oprindelige parter, og han afhøres efter reglerne om partsforklaring. Hans procedure er afgørende for, hvilke anbringender der anses gjort gældende til støtte for hans krav. Han skal udrede og har krav på sagsomkostninger efter samme regler som de oprindelige parter.

6. Når underretten har henvist en landsretssag til landsretten til domsforhandling, kan intervention i sagen ifølge *§ 384* kun ske med landsrettens samtykke.

7. Det fremgår af ordlyden af den ovenfor under 1 omtalte bestemmelse i *§ 251*,

[1]) Jfr. *Tvistemål* s. 163 og *Komm. Rpl.* § 251 note 1.

stk. 1, at intervention kun kan ske i første instans.

Der er derimod intet til hinder for, at den subjektive kumulation, der er sket ved, at intervenienten i første instans er indkaldt som part i sagen, opretholdes i ankeinstansen[1]).

II. Norsk og svensk ret.

A. Norsk ret.

I § 74 i lov om rettergangsmaaten i tvistemaal bestemmes, at vil nogen, der står uden for en sag, gøre krav på den ting eller ret, som sagen angår, i strid med den ene eller begge parter, kan han rejse interventionssøgsmål, rettet mod begge parter, ved den domstol, for hvilken hovedsagen er indbragt i første instans, så længe sagen ikke er retskraftig afgjort.

Som det fremgår af bestemmelsen, kan intervention ske, selv om dommen i første instans er indbragt for højere ret, blot sagen ikke er retskraftig afgjort. Interventionssøgsmålet indbringes i så fald ikke for den ret, hvor hovedsagen verserer, men for den ret, der har pådømt hovedsagen i første instans.

De norske regler anses for at være meget upraktiske[2]).

B. Svensk ret.

I 14. kap. 4 § i rättegångsbalken bestemmes, at vil nogen, der ikke er part i sagen, til fælles behandling rejse krav mod parterne eller en af disse vedrørende det, som tvisten angår, og sker dette inden hovedforhandlingen, skal søgsmålene behandles under én sag.

Efter 14. kap. 7 § er det en betingelse for søgsmålenes forening, at søgsmålene er rejst ved samme domstol, at denne er kompetent, og at samme procesform kan anvendes i søgsmålene. Kravet om, at domstolen skal have stedlig kompetence, vil altid være opfyldt, idet det i 10. kap. 14 § 3. stk. bestemmes, at søgsmål efter 14. kap. 4 § behandles af den ret, der behandler hovedsagen.

III. Forslaget.

A. Almindelige bemærkninger.

1. Der synes ikke i praksis at have vist sig nogen større trang til udvidelse af adgangen til hovedintervention.

Ganske vist har man i praksis - som omtalt ovenfor under I, 1, - tilladt intervention, selv om intervenientens krav ikke rettede sig mod sagsgenstanden, men alene var nært forbundet med de krav, som udgjorde sagsgenstanden. Det er dog ikke ganske klart, hvor langt denne udvidelse af interventionsadgangen rækker. Det forekommer navnlig tvivlsomt, om man i praksis vil akceptere en intervention af den nævnte karakter, hvis en af de oprindelige parter gør indsigelse.

En udvidelse af adgangen til intervention måtte i alt fald forudsætte, at intervenienten efter sin påstand kunne antages at have en væsentlig interesse i udfaldet af den verserende sag, og at interventionen ikke som følge af udvidelsen af processtoffet ville være til væsentlig ulempe for nogen af de oprindelige parter.[3])

Da der - som nævnt - ikke i praksis har vist sig nogen større trang til en sådan udvidelse, har rådet ikke ment at burde foreslå nogen ændring af den gældende regel om, at intervention forudsætter, at intervenienten vil nedlægge en selvstændig påstand med hensyn til sagens genstand. Det bemærkes herved, at selv om denne regel opretholdes, vil der intet være til hinder for, at den ovenfor nævnte praksis fortsættes.

2. Efter gældende ret forudsætter intervention — som omtalt ovenfor under I, 2, — at visse *kompetencekrav* er opfyldt.

a. Som nævnt under I, 2, a, er det tvivlsomt, om det kræves, at der er *værneting her i landet* for intervenientens krav.

Efter rådets opfattelse bør en sådan betingelse imidlertid opstilles. Om begrundelsen herfor henvises til bemærkningerne ovenfor til forslagets § 249 under III, A, 1, a.

Den praktiske betydning af betingelsen er ikke stor, men det kan dog forekomme, at der ikke er værneting her i landet for intervenientens krav, f. eks. hvis der foreligger en værnetingsaftale, der omfatter dette krav.

b. Gældende ret stiller ikke krav om, at retten skal være *værneting* for intervenientens krav, jfr. bemærkningerne ovenfor under I, 2, b. Heller ikke forslaget opstiller noget sådant krav.

[1]) Jfr. *Tvistemål* s. 333.
[2]) Jfr. *Eckhoff* Sivilprosess (1962 s. 46).
[3]) Jfr. *Tvistemål* s. 162.

c. Med hensyn til *saglig kompetence* foreslås indført en ordning, hvorefter der alene opstilles visse regler om kompetencefordelingen mellem underret og landsret, medens det i øvrigt overlades til rettens skøn, om et krav, med hensyn til hvilket retten ikke er saglig kompetent, kan inddrages under sagen. Om begrundelsen for ordningen henvises til bemærkningerne ovenfor til forslagets § 249 under III, A, 1, c.

Som omtalt ovenfor under I, 2, c, aa, kan der ske intervention i *under retssager,* selv om intervenientens krav hører under landsret. Dette har navnlig praktisk betydning, hvor underretsbehandlingen af den verserende sag hviler på parternes vedtagelse, jfr. § 234. Der foreslås ingen ændring heri.

Derimod kan der ikke ske intervention i *landsretssager,* hvis intervenientens krav hører under underret. Denne begrænsning i interventionsadgangen synes ikke rimelig. De oprindelige parter, der skal give møde ved landsretten i den verserende sag, vil ikke blive påført væsentlige byrder gennem landsretsbehandling af intervenientens krav. Det foreslås derfor, at der kan ske intervention i landsretssager, selv om intervenientens krav hører under underret.

3. Som nævnt ovenfor under 1,3, må det formentlig kræves, at intervenientens krav kan behandles efter samme processuelle regler som de øvrige krav. Der foreslås optaget en udtrykkelig bestemmelse herom. Bestemmelsen vil bl. a. få betydning, hvor den verserende sag behandles efter reglerne i retsplejelovens kapitel 41.

4. Udover en bestemmelse om, at intervention sker ved indlevering af stævning til retten, indeholder forslaget ikke regler til afløsning af bestemmelserne i §§ 377, 378 og 380 - omtalt ovenfor under 1,4 - idet de almindelige regler om sagsbehandling uændret vil kunne anvendes på interventionssøgsmål.

Forslaget indeholder heller ikke nogen regel til afløsning af den gældende bestemmelse i § 379 - omtalt ovenfor under I, 4, -. Det overlades således til retten i medfør af forslagets § 253 at bestemme, på hvilket stadium af sagen der skal tages stilling til sporgmålet om, hvorvidt en intervention er berettiget. I de allerfleste tilfælde vil det være mest praktisk, at afgørelsen træffes på et så tidligt stadium af sagen som muligt.

5. Forslaget indeholder ikke nogen udtrykkelig bestemmelse om, at intervenienten kan anvende anke og kære, jfr. bemærkningerne ovenfor under 1,5.

Det fremgår imidlertid af forslaget, at intervenienten har stilling som part, og det følger heraf, at der tilkommer intervenienten de sædvanlige partsbeføjelser, herunder adgang til at benytte anke og kære. Det følger heraf bl. a. også, at de almindelige regler om sagsomkostninger gælder for intervenienten.

6. Det foreslås - ligesom ved adcitation, jfr. forslagets § 250, stk. 5, 1. pkt. - at give retten adgang til efter begæring af en af de oprindelige parter at afvise tredjemands krav, såfremt indtræden i sagen burde være sket tidligere.

Bestemmelsen i § 384 - omtalt ovenfor under I, 6, - foreslås afløst af en bestemmelse om, at der efter forberedelsens afslutning kun kan ske intervention med rettens samtykke. Bestemmelsen svarer fuldstændig til bestemmelsen i forslagets § 250, stk. 5, 2. pkt., hvortil der henvises.

7. Efter forslaget kan intervention – ligesom efter gældende ret, jfr. ovenfor under 1,7,- kun ske i første instans.

B. Bemærkninger til de enkelte bestemmelser.

Til stk. 1

Bestemmelsen angiver de grundlæggende betingelser for intervention.

Betingelsen om, at *tredjemand skal nedlægge selvstændig påstand med hensyn til sagens genstand,* svarer i realiteten til gældende ret. Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 1. Er den nævnte betingelse ikke opfyldt, afvises interventionssøgsmålet ved en kendelse, der er genstand for kære. Hvis retten fortsat er kompetent, må den dog i stedet i medfør af forslagets § 253 kunne udskille søgsmålet til særskilt forhandling og pådømmelse.

Intervention kan kun ske i *første instans,* jfr. bemærkningerne ovenfor under A, 7.

Intervention sker ved *indlevering af stævning til retten,* jfr. bemærkningerne ovenfor under A, 4.

Intervenienten indtræder i sagen *som part,* jfr. bemærkningerne ovenfor under A, 5.

ad nr. 1. Der henvises til bemærkninger-

ne ovenfor under A, 2, a. Er betingelsen ikke opfyldt, afvises interventionssøgsmålet ved en kendelse, der er genstand for kære.

ad nr. 2. Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 3. Er betingelsen ikke opfyldt, afvises interventionssøgsmålet ved en kendelse, der er genstand for kære. Hvis retten fortsat er kompetent, kan den dog i stedet i medfør af forslagets § 253 udskille interventionssøgsmålet til særskilt forhandling og pådømmelse.

Til stk. 2.

Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 2, c. Bestemmelsen i *2. pkt.* indebærer, at der kan ske intervention ved underretten, selv om intervenientens krav hører under landsret, og at der kan ske intervention ved landsretten, selv om intervenientens krav hører under underret.

***Til** stk. 3.*

Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 6.

Til § 252.

Gældende bestemmelser § 252, §§ 382 og 384.

Bestemmelsen handler om *biintervention*, d.v.s. trediemands indtræden i en sag til støtte for en af parterne.

/. *Gældende ret.*

1. Ifølge den gældende bestemmelse i § 252, stk. 1, kan enhver, der har en retlig interesse i, at en part vinder en for retten svævende sag, indtræde i sagen til denne parts understøttelse.

Som det fremgår af bestemmelsen er hovedbetingelsen for biintervention, at biintervenienten har en »retlig interesse«. Dette udtryk indeholder ikke i sig selv nogen bestemt angivelse af, hvornår biintervention kan ske, men åbner blot mulighed for, at trediemand kan indtræde i sagen, når dette findes rimeligt og velbegrundet.[1]) Afgørelsen af, om biintervention kan ske, er således overladt til domstolenes skøn i det konkrete tilfælde under hensyn til alle individuelle momenter i sagen[2]).

Trediemand vil i alt fald kunne indtræde i en sag som biintervenient, når betingelserne for hovedintervention - jfr. bemærkningerne ovenfor til forslagets § 251 - er opfyldt.

Trediemand vil også kunne indtræde i en sag som biintervenient, når dommen i sagen - undtagelsesvis - vil have bindende virkning for ham.[3])

Selv om dommen i sagen ikke har retskraft i forhold til trediemand, vil han dog kunne indtræde i sagen, når en urigtig dom på grund af sin bevisende virkning vil kunne medføre umiddelbare skadelige følger for ham. I praksis forekommer biintervention navnlig i tilfælde, hvor trediemand må påregne at blive udsat for vanhjemmels- eller regresansvar, dersom en part taber sagen. Under en sag til inddrivelse af en fordring, hvis ægthed bestrides af sagsøgte, kan den, der har overdraget fordringen til sagsøgeren, indtræde til støtte for sagsøgeren.[4]) Under en sag mod en entreprenør vedrørende mangler ved de anvendte materialer kan den, der har leveret entreprenøren materialerne, indtræde til støtte for entreprenøren.

Også foreningers og organisationers almindelige interesse i at fremme deres formål kan danne grundlag for, at foreningen eller organisationen indtræder i en sag til støtte for et medlem, når afgørelsen i sagen har almindelig interesse for foreningens eller organisationens medlemmer.[5]) En grundejerforening vil således kunne indtræde i en sag, som et medlem har anlagt mod vedkommende udstykningskonsortium med påstand om, at konsortiet tilpligtes at opfylde sin pligt til at anlægge veje i det udstykningsområde, som foreningen omfatter.

Med hensyn til praksis henvises i øvrigt til *Komm. Rpl.* § 252, note 2.

2. I *§ 252, stk. 2,* bestemmes, at når den afgørelse af et retsspørgsmål, som skal træffes i sagen, tillige har væsentlig betydning for forvaltningens behandling af samme eller ligeartede anliggender, kan vedkommende forvaltningsmyndighed på tilsvarende måde - d.v.s. efter reglerne i § 252, stk. 1,

[1]) Jfr. *Tvistemål* s. 164.
[2]) Jfr. Hurwitz: „Om begrebet „retlig interesse‘ i procesretten (1948)" s. 24 ff.
[3]) Jfr. *Tvistemål* s. 376 ff.
[4]) Jfr. Mot 1877 s. 43.
[5]) Jfr. *Tvistemål* s. 165 f.

jfr. ovenfor under 1, - indtræde i sagen, for så vidt dette efter rettens skøn kan ske uden væsentlig ulempe for sagens behandling.

Bestemmelsen, der blev indsat i retsplejeloven ved lov nr. 175 af 11. maj 1935, kommer til anvendelse ikke blot i sager mellem private parter, men også hvor en overordnet forvaltningsmyndighed har interesse i en sag, i hvilken en underordnet myndighed er part. Direktoratet for Ulykkesforsikringen kan således indtræde i en sag mellem en arbejder, hans arbejdsgiver og det forsikringsselskab, i hvilket der er tegnet lovpligtig ulykkesforsikring[1]), og socialministeriet kan indtræde i en sag, som en kommune har anlagt til tilbagebetaling af folkepension.[2])

Med hensyn til praksis henvises i øvrigt til *Komm. Rpl.* § 252, note 8.

3. Da biintervenienten ikke nedlægger nogen selvstændig påstand, men alene optræder til støtte for en af parterne, er *kompetencefordelingsregleme* uden betydning ved biintervention.

4. Indtræden som biintervenient sker efter *§ 382,1.-3. pkt.,* ved en skriftlig begæring til retten. Begæringen meddeles parterne. Modsætter en af parterne sig begæringen, afgøres spørgsmålet af retten.

I praksis sker indtræden ofte formløst ved en mundtlig begæring til retsbogen[3]).

5. Ifølge *§ 382, 4. pkt.,* træffer retten nærmere bestemmelser om måden, hvorpå biintervenienten skal have adgang til at ytre sig i sagen og fremføre beviser.

I *Mot 1899* sp. 102-103 fremhæves, at retten herved bl. a. bør have for øje, at det ikke er udelukket, at den part, til hvis understøttelse biintervenienten optræder, personlig kan være interesseret i at tabe sagen, f. eks. når han som cessionar derved kunne få regres over for den som biintervenient optrædende solvente cedent i stedet for sit krav på den måske insolvente debitor (sagsøgte). Det fremhæves endvidere, at biintervenienten ikke er berettiget til at anvende anke eller kære i sagen, udover at han kan påkære en kendelse, der nægter ham adgang til at ytre sig i sagen eller føre beviser.

Som det fremgår af det anførte har biintervenienten ikke stilling som part under sagen. Hans afhøring sker efter reglerne om vidneforklaring, og retten kan ikke tage hensyn til hans anbringender, hvis vedkommende part ikke ønsker disse gjort gældende. Reglerne om sagsomkostninger for parter gælder ikke for biintervenienter, men hvor særlige grunde taler derfor, kan biintervenienten få tillagt sagsomkostninger, og det kan næppe heller være udelukket efter omstændighederne at pålægge biintervenienten at betale sagsomkostninger[4]).

Den afsagte dom er ikke bindende for biintervenienten. Når underretten har henvist en landsretssag til landsretten til domsforhandling, kan indtræden i sagen efter *§ 384* kun ske med landsrettens samtykke[5]).

6. Indtræden som biintervenient kan ske såvel i *første instans som i ankeinstansen*[6]).

7. Anledningen **til,** at trediemand indtræder i en sag som biintervenient, er ofte, at en af parterne i sagen har givet ham *procesunderretning* (litis denuntiatio), hvori han opfordres til at give møde under sagen og varetage sine interesser. Vedkommende part søger herigennem at sikre sig imod, at han, hvis han taber sagen og rejser regressøgsmål mod trediemand, bliver mødt med indsigelser, som - hvis de var blevet fremført under den første sag — ville have bevirket, at han ikke havde tabt sagen.

Retsplejeloven indeholder ingen regler om procesunderretning, og den retlige betydning af at give eller undlade at give procesunderretning kan derfor alene udledes af retspraksis.

At en part har meddelt trediemand procesunderretning, bevirker ikke, at trediemand er afskåret fra under en senere sag rettet mod ham at fremkomme med indsigelser, som er eller kunne være behandlet under den sag, med hensyn til hvilken der er meddelt ham procesunderretning. Dette gælder, hvadenten trediemand er indtrådt i sagen som biintervenient eller ej. Skadevirkning for trediemand antages kun at indtræde, hvis han

0 Jfr. U 1963. 481 H.
[2]) Jfr. U 1969. 321 H.
[3]) Jfr. U 1924. 778 HK.
[4]) Jfr. *Tvistemål* s. 164.
[5]) Jfr. *Komm. Rpl.* § 382 note 2.
[6]) Jfr. U 1963. 481 H.

har undladt at give den part, der har meddelt ham procesunderretning, faktiske oplysninger af væsentlig betydning og derved har afskåret parten fra at benytte oplysningerne under sagen. Skadevirkningen kan bestå i, at trediemand afskæres fra at benytte de nævnte oplysninger i en mod ham af parten anlagt sag, eller i, at han ifalder erstatningsansvar overfor parten. Retsforholdet mellem trediemand og parten eller trediemands adfærd, efter at dommen er faldet, kan undertiden føre til, at trediemands undladelse af at indtræde i sagen eller undladelse af at medvirke til appel tillægges den virkning, at dommen bliver bindende for ham.

Undladelse af at give procesunderretning antages ikke at have særlige retsvirkninger. Undladelse af at give procesunderretning kan dog medføre, at omkostninger pålagt parten i den første sag kun kan fås erstattet med et skønsmæssigt beløb hos den regrespligtige.

Med hensyn til procesunderretning henvises i øvrigt til *Tvistemål* s. 166 ff, *Bech* s. 105 ff. og *Komm. Rpl.* § 252, note 4.

8. Anledningen til, at en forvaltningsmyndighed indtræder i en sag som biintervenient i medfør af bestemmelsen i § 252, stk. 2 - omtalt ovenfor under 2 - kan være en henvendelse fra vedkommende ret, idet det i *§ 252, stk. 3,* bestemmes, at retten - efter at parterne har haft adgang til at ytre sig - kan rette henvendelse til vedkommende forvaltningsmyndighed for at give denne lejlighed til at fremsætte begæring om indtræden.

//. *Norsk og svensk ret.*

1. *Norsk ret.*

1. I § 75 i lov om rettergangsmaaten i tvistemaal bestemmes, at den, som har en retlig interesse i, at den ene af parterne vinder, kan optræde som hjælpeintervenient til støtte for denne part på ethvert trin i sagen, sålænge denne ikke er retskraftig afgjort.

Ifølge § 78 indtræder hjælpeintervenienten i sagen, således som denne står ved indtrædelsen. Til støtte for den part, han hjælper, kan hjælpeintervenienten anvende angrebs- og forsvarsmidler, føre bevis og foretage andre proceshandlinger, men dog ikke kræve genoptagelse. Hans proceshandlinger har virkning for parten, hvis de ikke kommer i strid med dennes egne proceshandlinger. Den sidstnævnte bestemmelse indebærer bl. a., at hjælpeintervenienten kan anke dommen i sagen, medmindre parten har meddelt ankeafkald, og at parten kan frafalde den anke, som hjælpeintervenienten har iværksat.

Ifølge § 178, stk. 1, gælder de almindelige regler om sagsomkostninger også for hjælpeintervenienter.

I visse tilfælde har hjælpeintervenienten stilling som part. Dette gælder ifølge § 79 dels, hvis afgørelsen i sagen er retlig bindende for hjælpeintervenienten i forhold til modparten, og dels, når fuldbyrdelsen af dommen vil medføre et umiddelbart indgreb for hjælpeintervenienten, og han vedtager, at afgørelsen i sagen skal være bindende for ham. Hjælpeintervenientens stilling som part medfører dog ikke, at han får adgang til at nedlægge selvstændig påstand.

2. Loven om rettergangsmaaten i tvistemaal indeholder - i modsætning til retsplejeloven — visse regler om procesunderretning.

a. I § 80 bestemmes, at når en part efter loven skal give trediemand varsel om et søgsmål[1]), lader han forkynde et processkrift, der kort angiver grunden til varslingen og sagens genstand og stilling. Han kan i forbindelse hermed opfordre trediemand til at indtræde i sagen som hjælpeintervenient. En part kan gå frem på samme måde, når han mener, at han kan gøre ansvar gældende mod en trediemand eller er udsat for ansvarskrav fra en trediemand, dersom han taber sagen.

Den, der er blevet varslet om et søgsmål, kan selv på samme måde varsle andre, som står i samme stilling til ham.

Loven indeholder intet om den retlige betydning af at give procesunderretning efter § 80. Det antages, at procesunderretningen i alt fald ikke i sig selv medfører, at trediemanden bliver bundet af dommen i den første sag, men højst, at han bliver bundet i det omfang, hvor parten kan bevise, at trediemanden har gjort sig skyldig i fejl eller forsømmelser, der har haft betydning for den første sags udfald[2]).

[1]) En sådan pligt forekommer kun i ganske enkelte undtagelsestilfælde.
[2]) Jfr. *Bech* s. 100 ff.

b. I § 81 bestemmes, at vil sagsøgte ikke indlade sig på sagen, fordi det er på en andens vegne, han besidder den ting eller udøver den tinglige ret, som sagen angår, kan han opfordre denne anden til at overtage sagen og til at erklære overfor retten inden en af denne fastsat frist, om han er villig hertil. Opfordringen skal fremsættes i første instans og senest i det første retsmøde, hvortil sagsøgte er indkaldt, eller, når der er givet frist til skriftligt svar, inden fristen hertil er udløbet. Opfordringen fremsættes gennem et processkrift, som kort angiver sagens genstand og stilling.

Når den, som har fået opfordringen, undlader at afgive erklæring eller er uvillig til at indtræde i sagen, kan han ifølge § 82 ikke gøre ansvar gældende mod besidderen i anledning af sagens udfald, eller fordi besidderen har efterkommet sagsøgerens påstand, medmindre han godtgør, at retsforholdet mellem ham og besidderen eller andre særlige omstændigheder medfører noget andet.

I § 83 bestemmes, at hvis den, som har fået opfordringen, overtager sagen, udtræder besidderen. Afgørelsen med hensyn til den ting eller ret, som sagen angår, er dog bindende for besidderen og kan fuldbyrdes mod ham.

c. I § 84 bestemmes, at når flere vil gøre enten samme pengekrav eller pengekrav, som gensidigt udelukker hverandre, gældende, og en af dem anlægger sag, kan sagsøgte opfordre den eller de andre til at indtræde i sagen og til at afgive svar til retten, inden en af denne fastsat frist. Den, som ikke efterkommer opfordringen, kan ikke senere gøre sit krav gældende mod sagsøgte, dersom denne betaler til sagsøgeren, medmindre sagsøgte på grund af særlige omstændigheder burde have undladt at betale til sagsøgeren. Efterkommes opfordringen, skal sagsøgte udtræde af sagen, når han i retten deponerer det største beløb, som der er tale om. Sagen fortsættes i så fald angående spørgsmålet om, hvem beløbet tilkommer.

Bestemmelsen anvendes sjældent i praksis. I stedet anvendes deponering efter deponeringsloven[1]).

B. *Svensk ret.*

1. I Rättegångsbalkens 14 kap. 9 § bestemmes, at dersom nogen, der ikke er part i sagen, påstår, at sagen berører hans ret, og sandsynliggør denne påstand, kan han indtræde i sagen på en af siderne som intervenient.

Den, der vil indtræde i sagen som intervenient, skal ifølge 10 § indgive ansøgning herom til retten. Retten indhenter en udtalelse fra parterne om ansøgningen og kan, hvis der er grund hertil, afholde møde med parterne og ansøgeren.

Ifølge 11 § kan intervenienten foretage samme rettergangskridt som parten; han kan dog ikke ændre partens påstand eller i øvrigt foretage skridt, der strider mod de skridt, som parten har foretaget. Han kan kun appellere afgørelsen i sagen sammen med parten. Intervenienten får dog stilling som part i sagen, dersom dommen på grund af retsforholdets natur eller af andre grunde vil have bindende virkning for intervenienten.

Ifølge 18 kap. 12 § finder de almindelige regler om sagsomkostninger også anvendelse for intervenienter. Intervenienten er dog kun ansvarlig for de særlige omkostninger, der er forårsaget af interventionen. Den part, på hvis side intervenienten optræder, kan ikke tilpligtes at betale disse omkostninger.

2. Også i rättegångsbalken findes der regler om procesunderretning. I 14 kap. 12 § bestemmes, at dersom en part mener, at nogen kan indtræde i sagen som intervenient. kan han underrette ham om sagen og opfordre ham til at indtræde. Den, som har fået procesunderretning, kan på sin side give procesunderretning til andre, som han mener kan indtræde i sagen.

Rättegångsbalken indeholder ikke regler om virkningen af at give procesunderretning. Det antages, at procesunderretningen ikke bevirker, at dommen i den første sag har bindende virkning for den, der har fået procesunderretning, men højst, at dommen har en stærkere beviskraft i en senere sag mod denne, end tilfældet ellers ville være[2]).

///. *Forslaget.*

A. *Almindelige bemærkninger.*

1. Der har ikke i praksis vist sig trang til ændring af reglerne om biintervention.

[1]) Jfr. *Eckhoff* Sivilprosess (1962) s. 49.

[2]) Jfr. *Bech* s. 98 og *Ekelöf* Rättegång II (1958) s. 389.

Disse regler foreslås derfor i alt væsentligt opretholdt.

Dette gælder dog ikke den ovenfor under I, 5, nævnte bestemmelse om, at der - efter at en landsretssag af underretten er henvist til landsretten til domsforhandling - kun kan ske intervention med landsrettens samtykke. En regel til afløsning af denne bestemmelse måtte gå ud på, at der efter forberedelsens afslutning kun kunne ske biintervention med rettens samtykke, jfr. forslagets § 250, stk. 5, 2. pkt., og § 251, stk. 3, 2. pkt. Der synes imidlertid ikke at være nogen grund til at begrænse adgangen til biintervention på denne måde, idet biintervention efter afslutningen af forberedelsen ikke synes at ville belaste sagen mere, end biintervention foretaget før forberedelsens afslutning. Det bemærkes herved, at adgangen til at ændre påstande og anbringender og fremsætte nye bevisbegæringer efter forberedelsens afslutning - jfr. de foreslåede bestemmelser i §§ 360 og 365 (forslagets nr. 34) - ikke udvides, fordi der sker biintervention.

I øvrigt henvises til bemærkningerne nedenfor under B.

2. Rådet har overvejet, om der - ligesom efter norsk og svensk ret - bør tillægges en biintervenient partsbeføjelser, hvis afgørelsen i sagen er bindende for ham. Man har imidlertid ikke fundet, at dette spørgsmål er egnet til regulering gennem retsplejeloven. Spørgsmålet bør i stedet reguleres i de - få - bestemmelser i særlovgivningen, der medfører, at en dom har bindende virkning for andre end sagens parter. Særlovsbestemmelser af den nævnte art giver i øvrigt som oftest den pågældende adgang til at indtræde i sagen som part[1]).

3. Rådet har endvidere overvejet, om der - ligesom i Norge og Sverige - bør optages regler i retsplejeloven om *procesunderretning*.

Det har ikke voldt vanskeligheder i praksis, at retsplejeloven ikke indeholder regler om *formen* for procesunderretning, og nogen ændring på dette punkt er således ikke tiltrængt.

Det kunne snarere overvejes at optage regler i retsplejeloven om den *retlige betydning* af procesunderretning, jfr. bemærkningerne ovenfor under I, 7. Det er imidlertid vanskeligt at opstille tilfredsstillende generelle regler herom. Fastlæggelsen af betydningen af procesunderretning sker formentlig bedst gennem domstolenes praksis. Det her anførte bekræftes af, at man hverken i Norge eller Sverige har søgt at opstille generelle regler af den nævnte art.

Hertil kommer, at den praktiske betydning af procesunderretning vil blive væsentlig formindsket, hvis der - jfr. forslagets § 250, stk. 2 - indføres adgang for sagsøgte til at adcitere trediemand. Under de gældende regler vil en sagsøgt, der vil gøre regres mod trediemand, hvis han taber sagen, i mange tilfælde give procesunderretning til trediemanden. Får sagsøgte adgang til at adcitere trediemand, må det formodes, at han i de nævnte tilfælde vil foretrække at foretage adcitation frem for at give procesunderretning, idet han gennem adcitationen opnår, at den trufne afgørelse binder trediemanden.

B. Bemærkninger til de enkelte bestemmelser.

Til stk. 1.

Bestemmelsen svarer i realiteten til den gældende bestemmelse i §252, stk. 1, jfr. bemærkningerne ovenfor under I, 1, 3 og 6.

Til stk. 2.

Bestemmelsen svarer - med redaktionelle ændringer — til de gældende bestemmelser i § 252, stk. 2 og 3, jfr. bemærkningerne ovenfor under I, 2 og 8.

Til stk. 3.

Bestemmelsen i *1. pkt.* svarer til den gældende bestemmelse i § 382, 1. pkt., idet det dog udtrykkeligt er bestemt, at begæringen om biintervention med rettens tilladelse kan fremsættes mundtligt i et retsmøde, jfr. herved bemærkningerne ovenfor under I, 4.

Bestemmelsen i *2. pkt.* svarer til den gældende bestemmelse i § 382, 2. pkt.

Bestemmelsen i *3. pkt.* svarer til den gældende bestemmelse i § 382, 3. pkt., idet det dog er bestemt, at afgørelse af spørgsmål om indtræden i sagen kun afgøres ved *kendelse*, såfremt der er fremsat begæring herom. Bestemmelser af tilsvarende art findes f. eks. i den gældende bestemmelse i § 187 og i den

[1]) Jfr. f. eks. færdselslovens § 66 a, stk. 2.

foreslåede bestemmelse i § 349, stk. 1, 3. pkt. (forslagets nr. 34).

Til stk. 4.

Bestemmelsen i *1. pkt.* svarer til den gældende bestemmelse i § 382, 4. pkt.

Som anført ovenfor under I, 5, antages det efter gældende ret, at en biintervenient såvel kan få tillagt sagsomkostninger som blive pålagt at betale sagsomkostninger. Det må imidlertid anses for hensigtsmæssigt, at der optages en udtrykkelig bestemmelse herom i loven. Det bestemmes derfor i *2. pkt.*, at retten kan tillægge eller pålægge biintervenienten sagsomkostninger. Retten er ikke ved sin afgørelse af, om sagsomkostninger bor tillægges eller pålægges, bundet af de almindelige regler om sagsomkostninger i kapitel 30.

Til §253.

Gældende bestemmelser § 254, § 280, stk. 2, 3. pkt., § 286, stk. 2 og 3, § 290, § 294, § 295, § 345, § 365, stk. 1 og 3, § 380, stk. 2, § 396 og § 430.

Paragraffen handler om *rettens adgang til at bestemme*, at enkelte af sagens krav eller spørgsmål skal gøres til genstand for *særskilt forhandling eller pådømmelse.*

I. Gældende ret.

A. Realitetsspørgsmål.

I *§ 286, stk. 2*, bestemmes, at dersom flere krav er forenet under én retssag, kan retten bestemme, at en adskillelse skal finde sted og et eller flere af kravene forhandles og pådømmes særskilt.

I *§ 286, stk. 3*, bestemmes, at hvis sagen frembyder flere stridspunkter, kan retten bestemme, at forhandlingen foreløbig skal indskrænke sig til et eller nogle af disse. Det tilføjes, at enkelte søgsmålsgrunde eller enkelte indsigelser som følge heraf kan gøres til genstand for særskilt procedure.

§ 254 indeholder en - i og for sig overflødig — bestemmelse om, at der ved anvendelsen af reglerne om forening i kap. 23 - omtalt ovenfor i bemærkningerne til forslagets §§ 249-251 - forbeholdes retten den myndighed, som er tillagt den i § 286.

§ 380, stk. 2, indeholder en - ligeledes overflødig - bestemmelse om, at retten i overensstemmelse med § 286 kan udskille et interventionssøgsmål til særskilt forhandling før eller efter hovedsagen, således at det enten påkendes i forbindelse med hovedsagen eller særskilt.

Endelig indeholder *§ 280, stk. 2, 3. pkt.*, en - overflødig - bestemmelse om, at den retten ved § 286 tillagte myndighed også kan udøves med hensyn til modfordringer.

I *§ 290* bestemmes bl. a., at de i § 286, stk. 2 og 3, nævnte procesledende bestemmelser ikke er genstand for anke eller kære. Om bestemmelsen i § 290 henvises i øvrigt til bemærkningerne til forslagets nr. 10 og til bemærkningerne til den foreslåede bestemmelse i § 345 (forslagets nr. 34).

I *§ 294* bestemmes, at dersom flere krav er forenet under sagen (§§ 249 og 250), kan retten, så snart noget af disse er modent til påkendelse, afsige dom derom.

Ifølge *§ 295, stk. 1*, kan retten afsige dom angående enkelte af de fremsatte søgsmålsgrunde eller indsigelser, såvel som angående modfordringer, ikke blot hvor særskilt forhandling af dem er anordnet (§ 286, stk. 3), men også hvor de, uden at dette er tilfældet, er modne til påkendelse. Retten kan ligeledes, når sagsøgte for en del har erkendt rigtigheden af et indbetalt beløb, straks give sagsøgeren dom for det af sagsøgte således anerkendte beløb. Efter *§ 295, stk. 2*, anses de i stk. 1 nævnte domme kun som bestanddele af den endelige dom. De nævnte domme kan ikke fuldbyrdes særskilt, medmindre retten særlig bestemmer, at de med eller uden sikkerhedsstillelse straks skal kunne fuldbyrdes. Ifølge *§ 396* kan afgørelse i henhold til § 295 af enkelte spørgsmål eller dele af sagen først påankes, når den endelige dom er afsagt.

1. Bestemmelserne i § 286, stk. 2, og § 294 tager sigte på tilfælde, hvor *flere krav er forenet* under samme sag, enten på parternes foranledning efter reglerne om forening i kap. 23 - omtalt ovenfor i bemærkningerne til forslagets §§ 249-251 - eller på rettens foranledning i medfør af bestemmelsen i § 286, stk. 1 - omtalt nedenfor i bemærkningerne til forslagets § 254.

De nævnte bestemmelser indebærer, *at* et eller flere af kravene kan udskilles til særskilt forhandling, og *at* der - hvad enten sådan udskillelse har fundet sted eller ej -

kan afsiges særskilt dom - »delafgørelse« - vedrørende et eller flere af kravene. En sådan dom kan ankes og fuldbyrdes efter almindelige regler.

Om begrundelsen for reglerne hedder det i *Mot 1877* s. 124:

»I det . . . . omtalte tilfælde foreligger der ikke en deling af en enkelt sags realitet, men en kumulation af flere søgsmål, som kunne særskilt forfølges. Under denne forudsætning bør domsafsigelsen i en sag, når den i øvrigt er færdig og udprocederet, ikke vente efter de andre. Retten har derfor lov til at ende den færdig procederede sag og således ved en særskilt domsafsigelse udskille den af foreningen med de andre. Denne myndighed har retten ikke blot, for at den størst mulige orden og simpelhed i forhandlingerne kan opnås, og for, at dommerne ikke skal være nødsaget til at belemre deres hukommelse med stof, som straks kan udsondres, men også for at kunne tilfredsstille mulige påstande fra parternes side om den færdigprocederede sags påkendelse; thi medens det ved modfordringer må siges, at adgangen til at fremsætte disse under hovedsagen, involverer en ret for parten til *samtidig* afgørelse af modfordringen og hovedfordringen, således at han ikke ensidig kan dømmes og tvinges til betaling, gælder noget sådant ikke, hvor en blot kumulation af søgsmål finder sted. Adgangen til at kumulere hviler . . . . ikke på det hensyn, at billighed kræver sagernes samtidige afgørelse, men kun på den betragtning, at det i processuel henseende kan være det letteste og simpleste at forene søgsmålene, idet derved gentagelser af udviklinger og bevisførelse kan spares. Derfor bør kumulationen kun opretholdes *sålænge* og *såvidt*, som disse hensyn fører, men ikke heller længere«.

2. Bestemmelsen i § 286, stk. 3, giver retten adgang til at udskille enkelte søgsmålsgrunde eller indsigelser til særskilt forhandling. Efter § 295 kan retten - hvadenten sådan udskillelse har fundet sted eller ej, afsige dom - »mellemafgørelse« - vedrørende enkelte søgsmålsgrunde eller indsigelser. Sådan dom kan også afsiges med hensyn til modfordringer og anerkendte dele af sagsøgerens krav. De nævnte domme kan ikke fuldbyrdes, medmindre retten har truffet bestemmelse herom, og de kan - jfr. § 396 - kun ankes i forbindelse med den endelige dom. Afslutter dommen sagen - idet en særskilt påkendt søgsmålsgrund fører til domfældelse eller en særskilt påkendt indsigelse fører til frifindelse - kan dommen dog - uanset ordlyden af de nævnte bestemmelser — fuldbyrdes og ankes efter almindelige regler[1]).

Om begrundelsen for bestemmelserne hedder det i *Mot 1877* s. 123-124:

»I . . . . skelnes der imellem det tilfælde, at retten . . . . har bestemt særskilt forhandling af enkelte søgsmålsgrunde eller indsigelser, i klasse med hvilke modfordringer ifølge udkastets system må stilles, og det tilfælde, at en kumulation af flere søgsmål under en proces finder sted. I det første tilfælde skal retten . . . . kunne straks afsige dom . . . . over det særskilt forhandlede punkt, som således er endelig afgjort. Kun på denne måde opnås den nytte, som skulle vindes ved en deling af sagens realitet, idet det påkendte punkt definitivt er skaffet ud af det stof, hvormed de dømmende skulle arbejde . . . . I nogle tilfælde giver det af sig selv, at der ingen spørgsmål kan være om en øjeblikkelig exigibilitet af dekretet . . . . Men i andre tilfælde kunne der vel nok opstå spørgsmål herom, f. eks. når dekretet virkelig afgør en post eller en del af mellemværendet eller en modfordring . . . . Selv i sådanne tilfælde bør dog vistnok den grundsætning fastholdes som regel, at dekretet kun er et stykke af den endelige dom, som retten på forhånd gør færdig, og at der således ikke bliver spørgsmål om nogen øjeblikkelig adgang til at fuldbyrde det. Imidlertid kan det forekomme, at billighed i høj grad taler for dekretets øjeblikkelige exigibilitet, f. eks. når hovedfordringen er klar og derfor straks kan pådømmes, medens en ikke konneks modfordring fremkalder en vidtløftig procedure. For sådanne tilfældes skyld er der . . . . givet retten myndighed til særligt at tillægge det afsagte dekret den virkning, at det straks kan fuldbyrdes.«

Om begrundelsen for, at dommen kun kan ankes i forbindelse med den endelige dom, hedder det i *Mot 1899* sp. 109, at dette »er en ligefrem følge af, at der ikke samtidig skal kunne procederes i samme sag i to instanser. Derimod er der intet til hinder for,

[1]) Jfr. *Komm. Rpl.* § 295 note 8 og *Spleth* i U 1962. B. 42, note 1.

at domme . . . . som . . . . endelig påkender et enkelt af de under sagen rejste krav, straks påankes«.

3. Spørgsmålet om, hvorvidt deling af en sag skal ske efter reglerne i § 286, stk. 2, og § 294 (ovenfor under 1) eller efter reglerne i § 286, stk. 3, og § 295 (ovenfor under 2), har på et par punkter givet anledning til tvivl.

a. Det har tidligere været antaget, at deling af hovedkrav og modkrav kunne ske efter § 286, stk. 2, således at der kunne gives exigibel dom - »delafgørelse« - for det krav, der var modent til påkendelse[1]).

Det er dog nu den almindelige opfattelse, at deling af hovedkrav og modkrav kun kan ske efter reglerne i § 286, stk. 3, og § 295[2]).

Praksis synes ikke at ligge fast[3]).

b. Som anført ovenfor under 1 tager reglerne i § 286, stk. 2, og § 294 sigte på tilfælde, hvor flere krav er forenet under samme sag.

Det antages imidlertid, at de nævnte regler også kan anvendes, hvor sagsøgeren vel kun har ét krav, men hvor betingelserne for udstykning af dette er opfyldt[4]). En sådan udstykning har navnlig praktisk betydning i sager om erstatning for personskade. Der vil her ofte gå lang tid, før skadelidte kan opgøre sit endelige erstatningskrav, og skadelidte vil ofte have en betydelig interesse i at kunne få exigibel dom for den del af kravet, som han er i stand til at opgøre.

Som følge af det anførte får bestemmelsen i § 295, stk. 1, 2. pkt., om afsigelse af dom for den anerkendte del af sagsøgerens krav kun praktisk betydning, hvis betingelserne for udstykning af kravet ikke er opfyldt.

4. Det har tidligere været antaget, at § 286, stk. 2, gav retten adgang til at udskyde et modkrav i sagen, således at kravet blev henvist til nyt selvstændigt søgsmål[5]).

Det antages dog nu i almindelighed, at hverken §286, stk. 2, eller § 286, stk. 3, giver retten hjemmel til at udskyde et krav eller et modkrav, således at kravet henvises til selvstændigt søgsmål[6]).

Praksis synes ikke at ligge fast[7]).

5. Bestemmelserne i § 286, stk. 2 og 3, § 294 og § 295 kan ikke alene anvendes i første instans, men også under anke[8]).

A. Formalitetsspørgsmål.

De ovenfor under A nævnte bestemmelser gælder kun indsigelser i *realiteten*[9]). Om formalitetsindsigelser gælder reglerne i *§ 345*, *§ 365* og *§ 430*.

I *§ 345, stk. 1,* bestemmes, at har sagsøgte i sit svarskrift behandlet såvel sagens formalitet som dens realitet, kan sagsøgeren foreløbig indskrænke sig til at udtale sig om formaliteten. Når der har fundet en særskilt skriftveksling sted om formaliteten, kan hver af parterne fordre denne påkendt, inden der skrides til realitetens behandling.

I *§ 365, stk. 1,* (1. instanssager) og *§ 412, stk. 1,* (ankesager) bestemmes, at ved domsforhandlingen skal formalitetsindsigelser behandles før realiteten og påkendes særskilt. medmindre retten bestemmer, at de alle eller nogle af dem skal forhandles i forbindelse med realiteten.

I *underretssager* bestemmer dommeren efter *§ 430, stk. 1,* om formalitetsindsigelser skal forhandles og påkendes særskilt eller i forbindelse med realiteten.

Den ovenfor under A nævnte bestemmelse i § 290, stk. 3, gælder ikke rettens afgørelser af, hvorvidt formalitetsindsigelser skal forhandles eller påkendes særskilt. Sådanne afgørelser kan derfor frit indbringes for højere ret.

Det fremgår af *§345, stk. 2,* og *§365. stk. 3,* at afgørelse af formalitetsindsigelser sker ved dom, hvis hele sagen afvises, og ved kendelse, hvis kun en del af sagen afvises, eller hvis formalitetsindsigelsen forkastes. Afgørelserne kan fuldbyrdes efter almindelige regler - for så vidt fuldbyrdelse kan komme på tale -, og afgørelserne kan

1) Jfr. *Munch-Petersen:* Den Danske Retspleje II (2. udg.) s. 108.
2) Jfr. *Tvistemål* s. 303 og ***Spleth*** i U 1962 B 41 ff.
3) Jfr. *Komm. Rpl.* § 286, note 5.
4) Jfr. *Tvistemål* s. 302 og *Spleth* i U 1962 B 44 ff samt Komm. Rpl. § 286, note 1.
5) Jfr. *Munch-Petersen:* Den Danske Retspleje II, 2. udg. s. 108.
6) **Jfr.** *Tvistemål* s. 304 og *Spleth* i U 1962 B 41 ff.
7) Jfr. *Komm. Rpl.* § 286, note 5.
8) **Jfr.** *Tvistemål* s. 333 og eksempelvis U 1935. 312 H.
9)Jfr. ***Spleth*** i U 1962 B 45 f.

indbringes for højere ret efter de sædvanlige regler om anke eller kære.

//. *Norsk og svensk ret.*

A. Norsk ret.

Efter § 98 i lov om rettergangsmaaten i tvistemaal kan retten bestemme, at der skal forhandles særskilt om et eller flere af de krav, som er forenet i én sag, eller om selvstændige tvistepunkter vedrørende samme krav. Rettens beslutning herom er ikke genstand for anke eller kære.

I § 150, stk. 1, bestemmes, at når flere krav er rejst i én sag, og et af dem er modent til pådømmelse tidligere end de andre, kan det pådømmes særskilt. Pådømmelsen af samme krav kan deles, når modparten har godkendt en del af kravet. Rettens beslutninger herom kan kun ankes eller kæres, hvis det gøres gældende, at lovens regler er tilsidesat.

Ifølge § 150, stk. 2, kan krav og modkrav ikke pådømmes særskilt. Dog kan et gældsbrevskrav forlanges pådømt særskilt, når der hverken på forhånd er vedtaget modregning, eller krav og modkrav udspringer af samme retsforhold, og samlet påkendelse ville forsinke domsafsigelsen. Rettens beslutning om samlet påkendelse af krav og modkrav kan kun ankes eller kæres, hvis det gøres gældende, at lovens regler er tilsidesat.

I § 151, stk. 2, bestemmes, at i sager om erstatningskrav eller andre krav, hvis omfang er omtvistet, kan pådømmelsen efter begæring af begge parter deles, således at afgørelsen af kravets omfang udsættes. Ifølge stk. 3 kan retten i så fald beslutte, at den videre behandling udsættes, indtil afgørelsen har fået retskraft. Efter stk. 3 kan rettens beslutninger vedrørende særskilt pådømmelse kun ankes eller kæres, hvis det gøres gældende, at lovens regler er tilsidesat.

Loven giver ikke herudover adgang til særskilt påkendelse af enkelte søgsmålsgrunde eller indsigelser, heller ikke indsigelser om modregning[1]).

Domme afsagt efter § 150 eller § 151 kan ankes og fuldbyrdes efter almindelige regler[2]).

Om formalitetsindsigelser bestemmes i § 93, at spørgsmål om at afvise sagen som regel bør afgøres, før sagsbehandlingen går videre. Retten kan dog gøre undtagelser, navnlig når spørgsmålet helt eller delvis afhænger af selve det forhold, som sagen angår. Spørgsmål om at afvise sagen kan under sagsforberedelsen behandles enten i det møde, som er bestemt til personlig afhøring af parterne, eller i et særskilt retsmøde, som parterne indkaldes til. Der kan også berammes særskilt hovedforhandlingsmøde til behandling af spørgsmålet. Udeblivelse fra et retsmøde, der alene er bestemt til behandling af et spørgsmål om afvisning, giver ikke grundlag for afsigelse af udeblivelsesdom.

Afvisning sker efter § 137, stk. 2, ved en kendelse, der er genstand for kære. Beslutning om at fremme sagen kan efter § 397 kun kæres, hvis beslutningen er truffet under forberedelsen eller under et særskilt hovedforhandlingsmøde til behandling af spørgsmålet om afvisning.

B. Svensk ret.

I rättegångsbalkens 17 kap., 4 §, bestemmes, at dersom der er flere krav i en sag, og disse kan adskilles, kan der gives dom vedrørende ét af kravene, selv om behandlingen af de øvrige krav ikke afsluttes. Vedrørende hovedfordring og fordring, der gøres gældende til modregning, kan der dog kun gives dom under ét. Anerkendes en del af et krav, kan der gives særskilt dom vedrørende den anerkendte del af kravet. Den førstnævnte bestemmelse finder ikke anvendelse, hvis bedømmelsen af et krav afhænger af bedømmelsen af et af de andre krav, idet kravene da ikke kan adskilles. I så fald gælder bestemmelserne i 5 §, 1. stk.

I 5 §, 1. stk., bestemmes, at dersom der i en sag dels behandles krav, der går ud på afgørelse af, om et vist retsforhold består eller ej, dels krav, hvis bedømmelse afhænger deraf, kan der gives særskilt dom vedrørende det første krav. Bestemmelsen kommer f. eks. til anvendelse, hvor der samtidig er spørgsmål om afgørelse af, hvorvidt en lejeaftale er gyldig, og spørgsmål om pligt til at betale leje for et vist tidsrum.

I 5 §, 1. stk., bestemmes endvidere, at hvis bedømmelsen af et vist krav i øvrigt afhænger af et andet krav, der behandles under samme sag, kan der gives særskilt dom

[1]) Jfr. *Alten:* Tvistemaalsloven med kommentarer, 3.udg. (1954) s. 171-172 og *Eckhoff:* Sivilprosess (1962) s. 102.
[2]) Jfr. *Alten:* Tvistemaalsloven med kommentarer, 3. udg. (1954) s. 170 og 172.

vedrørende sidstnævnte krav. Bestemmelsen tager bl. a. sigte på tilfælde, hvor sagsøgte har adciteret en trediemand, mod hvem han vil gøre regres, såfremt han taber sagen.

I 5 §, 2. stk., bestemmes, at hvis der i samme sag er tale om flere spørgsmål, der hver for sig er af umiddelbar betydning for udfaldet af sagen, kan der efter begæring af en part gives særskilt dom, såfremt det af hensyn til behandlingen findes hensigtsmæssigt, at en sådan del af sagen afgøres for sig[1]). Gør en part indsigelse, må sådan dom dog ej gives, medmindre der er særlig grund dertil.

Når der er givet særskilt dom efter 5 §, 1. eller 2. stk., kan retten ifølge 5 §, 3. stk., udsætte sagens behandling, indtil dommen har fået retskraft.

Domme, afsagt efter 4 § eller 5 §, kan ankes og fuldbyrdes efter sædvanlige regler.

Formalitetsspørgsmål skal ifølge 34 kap., 1 §, behandles af retten, så snart der er anledning hertil. Vil en part gøre indsigelse mod rettens kompetence, skal dette ifølge 2 § ske i første retsmøde eller første skriftlige indlæg. Har en part rettidigt gjort indsigelse efter reglerne i 2 §, træffer retten ifølge 3 § særskilt afgørelse om spørgsmålet, så snart det kan ske. Om andre formalitetsindsigelser træffer retten særskilt afgørelse, hvis deres beskaffenhed kræver det. Ifølge 42 kap., 13 §, kan retten under forberedelsen afholde særskilt møde om formalitetsspørgsmål. Afvisning kan efter 16 § ske under forberedelsen.

III. Forslaget.

A. Almindelige bemærkninger.

1. Realitetsspørgsmål.

a. Særskilt forhandling.

Regner man med, at det vil være hensigtsmæssigt, at en del af sagen afgøres særskilt, vil det være praktisk at afholde retmøder, hvor alene denne del af sagen behandles. Dette gælder f. eks., hvor man regner med, at det vil være hensigtsmæssigt at opdele en erstatningssag, således at der træffes særskilt afgørelse om spørgsmålet om erstatningspligt, medens spørgsmålet om erstatningens størrelse udskydes til senere afgørelse. Det er derfor klart, at adgangen til at træffe bestemmelse om særskilt forhandling bør være mindst lige så vid som adgangen til at træffe bestemmelse om særskilt påkendelse.

Også i andre tilfælde end de ovenfor nævnte vil særskilt forhandling kunne være hensigtsmæssigt. Selv om det ikke måtte være hensigtsmæssigt at opdele pådømmelsen af en erstatningssag som ovenfor anført, vil det ofte kunne være praktisk at opdele domsforhandlingen, således at man i retsmødet først gør behandlingen af spørgsmålet om erstatningspligt færdig og derefter går over til at behandle spørgsmålet om erstatningens størrelse.

Det praktiske behov for opdeling vil efter rådets opfattelse være tilgodeset, hvis man giver adgang til særskilt forhandling om dele af et krav, jfr. nedenfor under b, *aa*, om enkelte krav, jfr. nedenfor under b, *bb*, og om enkelte spørgsmål, jfr. nedenfor under b, *cc*. En yderligere opdeling - f. eks. således at man tillader særskilt forhandling vedrørende et enkelt bevistema - synes ikke hensigtsmæssig.

b. Særskilt påkendelse.

Ligesom efter gældende ret - jfr. ovenfor under I, 1-3 - opstår der her 3 spørgsmål.

1°. I hvilket omfang bør man tillade særskilt afgørelse vedrørende enkelte dele af en sag?

2°. I hvilket omfang bør sådanne afgørelser kunne fuldbyrdes?

3°. I hvilket omfang bør sådanne afgørelser særskilt kunne ankes?

Spørgsmålene under 2° og 3° har nær sammenhæng. Pålægger afgørelsen en part at betale et beløb, taler afgørende hensyn til denne part for, at afgørelsen ikke bør kunne fuldbyrdes, uden at han har haft adgang til at få afgørelsens rigtighed prøvet ved højere ret.

Besvarelsen af spørgsmålene under 2° og 3° har også betydning for besvarelsen af spørgsmål under 1°. Kan en særskilt afgørelse hverken fuldbyrdes eller ankes, formindskes den praktiske betydning af en bestemmelse om særskilt påkendelse væsentligt.

[1]) Bestemmelsen har fået sin nugældende ordlyd ved lov af 27. maj 1971, jfr. SOU 1969: 41 og proposition 1971 45. Forud for ændringen gjaldt bestemmelsen kun i tilfælde, hvor der i en sag dels var spørgsmål om pligt til at betale, dels spørgsmål om betalingens størrelse.

Mod at tillade særskilt anke af en afgørelse vedrørende en del af en sag, taler i mange tilfælde, at ankebehandlingen vil kunne medføre en forhaling af pådømmelsen af den øvrige del af sagen, idet sagen ofte vil blive udsat, indtil resultatet af anken foreligger.

aa. Dele af et krav.

Som nævnt ovenfor under I, 2, kan der efter gældende ret træffes særskilt afgørelse vedrørende en del af et krav, når modparten har anerkendt den pågældende del af kravet. Afgørelsen kan imidlertid ikke fuldbyrdes, medmindre retten har truffet bestemmelse herom, og afgørelsen kan ikke ankes særskilt.

Som omtalt ovenfor under I, 3, b, antages det dog, at der endvidere kan træffes særskilt afgørelse vedrørende en del af et krav, når betingelserne for udstykning af kravet er opfyldt. Sådanne afgørelser kan fuldbyrdes og ankes efter sædvanlige regler.

Efter rådets opfattelse bør retten frit kunne bestemme, at der skal træffes særskilt afgørelse vedrørende en del af et krav. Sådan bestemmelse bør dog i almindelighed kun træffes, hvis betingelserne for udstykning af kravet er opfyldt, eller modparten har anerkendt den pågældende del af kravet. Rådet har overvejet, om adgangen til at træffe bestemmelse om særskilt påkendelse udtrykkeligt burde begrænses til de to nævnte tilfælde, men har ikke fundet dette hensigtsmæssigt, da det ikke er muligt at opstille skarpe kriterier for, hvornår udstykning kan ske. Udstykning antages i almindelighed at kunne ske, hvor det er rimeligt begrundet i anerkendelsesværdige interesser hos fordringshaveren og ikke medfører for store byrder for skyldneren[1]).

Der synes ikke at kunne anføres væsentlige grunde imod at tillade særskilt anke af afgørelser vedrørende en del af et krav. Navnlig synes hensynet til ikke at forhale pådømmelsen af den resterende del af sagen ikke at komme i betragtning. Er der tvist om kravet, vil opdeling af kravet i almindelighed kun komme på tale, når der - af andre grunde end ankebehandling - vil gå lang tid, inden der kan tages stilling til den sidste del af kravet, f. eks. hvor der er tale om et krav på erstatning for personskade. Skyldes opdeling, at modparten har anerkendt den pågældende del af kravet, er spørgsmålet om ankebehandling uden praktisk betydning. Det foreslås derfor, at de nævnte afgørelser skal kunne ankes efter sædvanlige regler.

Der synes herefter heller ikke at kunne være betænkelighed ved at tillade, at afgørelserne fuldbyrdes efter almindelige regler. I øvrigt ville formålet med adgangen til at træffe bestemmelse om særskilt afgørelse vedrørende en del af et krav ikke blive nået, hvis en afgørelse, der pålagde modparten at betale den nævnte del af kravet, ikke kunne gennemtvinges gennem tvangsfuldbyrdelse.

bb. Enkelte krav.

1°. Er flere krav - bortset fra hovedkrav og modkrav, jfr. nedenfor under 2° — forenet under én sag, kan retten efter de gældende regler udskille et eller flere af kravene til særskilt pådømmelse, jfr. bemærkningerne ovenfor under I, 1. Særskilte afgørelser vedrørende enkelte krav kan fuldbyrdes og ankes efter almindelige regler.

Der foreslås ikke ændringer heri.

Særlig med hensyn til adgangen til særskilt anke bemærkes:

Er de forenede krav uafhængige af hinanden, således at der kan tages stilling til hvert af kravene for sig, uden at der tages stilling til de øvrige krav, indebærer adgangen til særskilt anke af en afgørelse vedrørende et af kravene ikke risiko for forhaling af pådømmelsen af de øvrige krav, idet udfaldet af anke ikke er af betydning for pådømmelsen af de øvrige krav. Anlægger en entreprenør sag mod en bygherre til betaling dels af restbeløbet ifølge entreprisekontrakten, dels af et beløb til dækning af ekstraarbejder udført efter regning, vil det kunne være hensigtsmæssigt at udskille det førstnævnte krav til særskilt pådømmelse, hvis bevisførelsen vedrørende dette krav er af ringe omfang, medens stillingtagen til det andet krav forudsætter en omfattende bevisførelse. Selv om afgørelsen vedrørende det førstnævnte krav ankes, vil der ikke være grund til at udsætte resten af sagen, idet udfaldet af anken er uden betydning for afgørelsen af kravet vedrørende ekstraarbejder.

Har de forenede krav derimod en sådan sammenhæng, at stillingtagen til et af kravene forudsætter stillingtagen til et af de an-

[1]) Jfr. *Ussing* Obligationsretten. Almindelig Del, 4. udg. (1961) s. 26.

dre krav, vil adgangen til særskilt anke af en afgørelse vedrørende et af kravene betyde en risiko for forhaling af pådømmelsen af de øvrige krav. Anlægger en kreditor sag dels mod debitor, dels mod en kautionist for fordringen, vil det kunne være hensigtsmæssigt at udskille kravet mod debitor til særskilt påkendelse, hvis bevisførelsen vedrørende dette krav er af ringe omfang, medens der skal ske en omfattende bevisførelse vedrørende kravet mod kautionisten, f. eks. fordi denne bestrider, at kautionen omfatter den pågældende fordring. Ankes afgørelsen vedrørende kravet mod debitor, vil behandlingen af kravet mod kautionisten ofte blive udsat, idet det vil være tidsspilde at tage stilling til kautionistens indsigelser, så længe man ikke ved, om der består et krav mod debitor. Denne risiko for forhaling bør dog ikke medføre, at fuldbyrdelse og anke af afgørelser vedrørende enkelte krav afskæres, idet formålet med at udskille kravene til særskilt pådømmelse i så fald ikke vil blive nået. Derimod bør risikoen for forhaling indgå i rettens overvejelser af, om der bør ske særskilt afgørelse vedrørende enkelte krav. I det ovenfor nævnte eksempel må risikoen for forhaling således afvejes i forhold til kreditors betydelige interesse i hurtigt at få en eksegibel afgørelse vedrørende kravet mod debitor.

2°. Det ovenfor under 1° anførte tager ikke sigte på den forening af krav, der sker ved fremsættelse af modkrav.

Som omtalt ovenfor under I, 3, a, er det nu den almindelige opfattelse, at særskilte afgørelser vedrørende modkrav ikke kan fuldbyrdes, medmindre retten har truffet bestemmelse herom, og at sådanne afgørelser ikke særskilt kan ankes.

Årsagen til, at reglerne under 1° ikke kan anvendes på hovedkrav og modkrav, er den særlige sammenhæng, der består mellem sådanne krav. Det vil i almindelighed ikke være rimeligt at udskille et hovedkrav til særskilt pådømmelse, således at der gives eksegibel dom for kravet, idet kreditor ifølge modkravet herigennem *dels* bliver tvunget til at skaffe midler til betaling af hovedkravet, selv om han - som følge af modkravet - ikke skylder kreditor ifølge hovedkravet noget beløb eller kun et mindre beløb, og *dels* bliver udsat for risiko for ikke at kunne opnå betaling, når han til sin tid får dom for modkravet. Tilsvarende vil det i almindelighed ikke være rimeligt, at et modkrav, der er fremsat med påstand om selvstændig dom, udskilles til særskilt pådømmelse, således at der gives eksegibel dom for kravet.

Rådet har overvejet, om det her anførte bør føre til, at man - som i Norge og Sverige - begrænser adgangen til at udskille hovedkrav og modkrav til særskilt pådømmelse, eller til, at man - ligesom efter gældende ret - fastsætter begrænsninger i adgangen til at fuldbyrde særskilte afgørelser vedrørende hovedkrav eller modkrav. Da der kan forekomme tilfælde, hvor det er hensigtsmæssigt at udskille hovedkrav eller modkrav til særskilt pådømmelse, selv om der ikke kan tillægges den særskilte afgørelse eksegibilitet, har man foretrukket den sidstnævnte løsning. Det foreslås derfor, at særskilte afgørelser vedrørende hovedkrav eller modkrav kun skal kunne fuldbyrdes, hvis retten har truffet bestemmelse herom. Retten bør kunne bestemme, at kun en del af modkravet eller hovedkravet skal kunne fuldbyrdes. Er der overfor et hovedkrav på 10.000 kr. fremsat et modkrav på 6.000 kr., og findes hovedkravet ved særskilt pådømmelse at være berettiget, vil det være ubetænkeligt at give eksegibel dom for 4.000 kr. af hovedkravet. Er der overfor et hovedkrav på 8.000 kr. fremsat et modkrav på 13.000 kr. med påstand om selvstændig dom, og findes modkravet ved særskilt pådømmelse at være berettiget, vil det på tilsvarende måde være ubetænkeligt at give eksegibel dom for 5.000 kr. af modkravet. Retten bør endvidere - i overensstemmelse med gældende ret - kunne bestemme, at fuldbyrdelse af modkravet eller hovedkravet kan ske mod sikkerhedsstillelse. En bestemmelse herom vil f. eks. kunne være praktisk, hvor hovedkravet klart er berettiget, medens modkravet er tvivlsomt og kræver omfattende bevisførelse, og debitor ifølge modkravet økonomisk står på svage fødder. Rådet skal i øvrigt pege på, at retten bør være særlig varsom med at træffe en bestemmelse om fuldbyrdelse af særskilt pådømte hovedkrav og modkrav, hvor den materielle rets betingelser for modregning er opfyldt.

Adgang til særskilt anke af afgørelser vedrørende hovedkrav eller modkrav medfører i almindelighed ikke nogen risiko for forhaling af pådømmelsen af det resterende krav.

Det har normalt intet formål at udsætte behandlingen af et modkrav for at afvente udfaldet af en anke af en særskilt afgørelse vedrørende hovedkravet. Anke bør derfor i alt fald kunne ske, hvis retten har bestemt, at den særskilte afgørelse skal kunne fuldbyrdes. Om der i øvrigt bør kunne ske særskilt anke af afgørelser vedrørende hovedkrav eller modkrav synes tvivlsomt. Når afgørelsen ikke kan fuldbyrdes, er der næppe i almindelighed nogen større trang til særskilt anke. I så fald bør samlet anke foretrækkes, idet samlet anke som oftest vil være mindre bekostelig end særskilt anke af to afgørelser. Imidlertid kan det ikke udelukkes, at der kan forekomme tilfælde, hvor der er praktisk trang til særskilt anke af afgørelser vedrørende hovedkrav eller modkrav, selv om afgørelserne ikke kan fuldbyrdes. Det foreslås derfor overladt til den overordnede ret at afgøre, om anke kan ske.

3°. Forslaget giver ikke retten adgang til at udskille et krav af sagen, således at kravet må gøres gældende ved nyt selvstændigt søgsmål, jfr. bemærkningerne ovenfor under 1,4.

cc. Enkelte spørgsmål.

Som omtalt ovenfor under I, 2.a, kan enkelte søgsmålsgrunde eller indsigelser efter gældende ret udskilles til særskilt pådømmelse. De trufne afgørelser kan ikke fuldbyrdes, medmindre retten har truffet bestemmelse herom, og afgørelserne kan ikke særskilt ankes. En afgørelse, der slutter sagens behandling i den pågældende instans, antages dog at kunne fuldbyrdes og ankes efter almindelige regler.

Efter rådets opfattelse må en adgang til særskilt pådømmelse af enkelte af sagens spørgsmål anses for hensigtsmæssig.

Særskilt pådømmelse af enkelte af sagens spørgsmål er navnlig praktisk, hvor der er mulighed for, at den afgørelse, der træffes, afslutter sagens behandling i den pågældende instans. Dette belyses bedst gennem et par eksempler:

Eksempel 1:

A anlægger sag mod B med påstand om en erstatning på 50.000 kr., idet han principalt gør gældende, at B er erstatningspligtig efter en regel om objektivt ansvar, subsidiært at B er erstatningspligtig efter culpareglen. B påstår frifindelse, idet han gør gældende, at der ikke foreligger grundlag for erstatningspligt, men gør ikke indsigelse mod erstatningskravets størrelse. Stillingtagen til anbringendet om objektivt ansvar kræver ikke bevisførelse, medens stillingtagen til anbringendet om ansvar efter culpareglen kræver afhøring af en lang række vidner. Det kan her være praktisk at udskille spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger erstatningspligt efter en regel om objektivt ansvar, til særskilt pådømmelse. Kommer afgørelsen til at gå ud på, at der foreligger erstatningspligt, er sagen dermed afgjort i den pågældende instans.

Eksempel 2.

A anlægger sag mod B med påstand om betaling af 20.000 kr. for en leveret maskine. B gør ikke indsigelse mod beløbets størrelse, men påstår frifindelse, idet han principalt gør gældende, at han ikke har købt maskinen, men alene fået denne på prøve, og subsidiært, at maskinen er behæftet med sådanne mangler, at han er berettiget til at hæve købet. Stillingtagen til anbringendet om, at der ikke er indgået nogen aftale om køb, kræver afhøring af parterne og et enkelt vidne, medens stillingtagen til anbringendet om, at B er berettiget til at hæve købet, kræver optagelse af et - bekosteligt - syn og skøn. Det vil her være praktisk at udskille spørgsmålet om, hvorvidt der er indgået en aftale om køb, til særskilt pådømmelse. Kommer afgørelsen til at gå ud, at en sådan aftale ikke er indgået, er sagen hermed afgjort i den pågældende instans, og man har sparet udgifterne til syn og skøn.

Særskilt pådømmelse af enkelte af sagens spørgsmål kan imidlertid være hensigtsmæssig, selv om der ikke er mulighed for, at den afgørelse, der træffes, afslutter sagens behandling i den pågældende instans. Et eksempel belyser dette:

Eksempel 3.

A, der er kommet alvorligt til skade ved et færdselsuheld, anlægger sag mod B med påstand om erstatning. B erkender at være erstatningspligtig, men påstår erstatningen nedsat, idet han gør gældende, at der foreligger egen skyld fra A's side. Stillingtagen til stør-

reisen af A's erstatningskrav kan først ske, når det efter nogen tid - f. eks. et år - kan konstateres, om der bliver tale om invaliditet. Det vil i så fald være hensigtsmæssigt at træffe særskilt afgørelse af spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger egen skyld, medens parterne og vidnerne endnu kan erindre ulykkens enkeltheder.

Ved vurderingen af adgangen til at træffe særskilt afgørelse om enkelte af sagens spørgsmål må det tages i betragtning, at en bestemmelse om særskilt pådømmelse kan påvirke sagens udfald. Et eksempel belyser dette:

Eksempel 4.

Den i eksempel 2 nævnte sag behandles ved landsret. En af landsrettens tre dommere mener, at der er indgået aftale om køb, men at B er berettiget til at hæve. En af dommerne mener ligeledes, at der er indgået aftale om køb, men finder, at B ikke er berettiget til at hæve. Den tredie dommer mener ikke, at der er indgået aftale om køb, men finder, at B - hvis aftale om køb er indgået - ikke er berettiget til at hæve. Pådømmes B's to anbringender under ét, vil han blive frifundet, idet der efter »resultatmetoden«[1]) er flertal herfor. Sker der særskilt pådømmelse af anbringendet om, at aftale om køb ikke er indgået, vil der være flertal for at forkaste dette anbringende. Ved pådømmelsen af den resterende del af sagen vil der være flertal for også at forkaste B's anbringende om, at han er berettiget til at hæve. B vil derfor blive dømt til at betale.

Tilfælde af denne karakter er imidlertid så sjældent forekommende, at muligheden for påvirkning af sagens udfald ikke bør stille sig hindrende i vejen for en i øvrigt hensigtsmæssig bestemmelse om særskilt pådømmelse.

En afgørelse vedrørende et enkelt spørgsmål, der slutter sagens behandling i den pågældende instans, bør - ligesom efter gældende ret - kunne fuldbyrdes og ankes efter almindelige regler.

Om afgørelser vedrørende enkelte spørgsmål i øvrigt bør kunne fuldbyrdes eller ankes efter almindelige regler synes tvivlsomt.

Normalt vil der ikke kunne blive tale om fuldbyrdelse af sådanne afgørelser, idet de intet indeholder, der kan være genstand for fuldbyrdelse. De nævnte afgørelser kan dog indeholde bestemmelser om sagsomkostninger, jfr. den gældende bestemmelse i § 320, stk. 1. Med henblik herpå foreslås det, at retten - ligesom efter gældende ret - skal kunne bestemme, at sådanne afgørelser kan fuldbyrdes.

Adgang til særskilt anke af afgørelser vedrørende enkelte spørgsmål kan medføre risiko for forhaling af pådømmelsen af de øvrige spørgsmål i sagen. Tænker man sig, at der i den i eksempel 2 nævnte sag sker særskilt anke af afgørelsen om, hvorvidt aftale om køb er indgået, vil det være spild af tid og penge at tage spørgsmålet om, hvorvidt B er berettiget til at hæve, under påkendelse, inden man kender udfaldet af ankesagen. Har retten bestemt, at afgørelsen skal kunne fuldbyrdes, bør anke dog kunne ske. Også i andre tilfælde synes særskilt anke at burde komme på tale. I praksis har der navnlig vist sig trang til særskilt anke af afgørelser af, hvorvidt der foreligger erstatningspligt[2]) I sådanne tilfælde vil hensynet til ikke at forhale pådømmelsen af den resterende del af sagen i almindelighed ikke gøre sig gældende, idet der normalt vil gå nogen tid, inden der kan tages stilling til spørgsmålet om erstatningens størrelse. Idet det ikke synes muligt i lovteksten at angive, i hvilke tilfælde anke bør ske, foreslås det overladt til den overordnede ret at afgøre, om anke kan ske.

dd. Dom eller kendelse.

Efter gældende ret træffes særskilt afgørelser vedrørende dele af et krav, enkelte krav og enkelte spørgsmål ved dom. Dom anvendes således ved afgørelse af enkelte spørgsmål, selv om der ikke sker nogen endelig afgørelse af sagen eller noget af de fremsatte krav. Dette er en fravigelse af de almindelige principper for valget mellem dom og kendelse.[3])

Det synes tvivlsomt, om denne fravigelse er hensigtsmæssig.[4]) Forslaget indeholder

[1]) Jfr. *Tvistemål* s. 314 ff.
[2]) Jfr. *Gomard* Adhæsionsproces (1969) s. 212 og *Krag Jespersen Proceskumulation* (1970) s. 461 ff.
[3]) Jfr. *Tvistemål* s. 301 ff.
[4]) Jfr. *Spleth* i U 1962 B s. 45 f.

derfor ikke regler om, hvorvidt de ovenfor omtalte afgørelser skal træffes ved dom eller kendelse, men overlader dette spørgsmål til retspraksis.

c. Særregler.

Forslaget indeholder ikke regler til afløsning af de gældende bestemmelser i § 254, § 280, stk. 2, 3. pkt., og § 380, stk. 2, omtalt ovenfor under I. Sådanne bestemmelser må anses for overflødige.

2. Formalitetsspørgsmål.

Med hensyn til gældende ret henvises til bemærkningerne ovenfor under I, B.

Efter rådets opfattelse er det ikke hensigtsmæssigt at opstille ufravigelige regler om, på hvilket stadium af sagen formalitetsspørgsmål skal forhandles og påkendes. I stedet bor det overlades til retten at skønne over, på hvilket stadium behandling af sådanne spørgsmål mest hensigtsmæssigt kan ske. Man opnår herved samtidig, at der på dette punkt kan opstilles fællesregler om realitetsspørgsmål og formalitetsspørgsmål, således at det ved reglernes anvendelse er unødvendigt at tage stilling til, om det foreliggende spørgsmål hører under sagens realitet eller formalitet.[1])

Efter gældende ret træffes afgørelse af formalitetsspørgsmål ved dom, såfremt sagen i sin helhed afvises fra retten, og i øvrigt ved kendelse eller beslutning. Rådet har ikke fundet anledning til at optage udtrykkelige regler herom i forslaget.

Formalitetsafgørelser kan efter gældende ret fuldbyrdes efter almindelige regler. Fuldbyrdelse kommer kun på tale, hvis afgørelsen indeholder bestemmelser om sagsomkostninger, og dette vil normalt kun være tilfældet, hvis afgørelsen afslutter rettens behandling af sagen eller et af kravene i sagen, jfr. den gældende bestemmelse i § 320, stk. 1. Det foreslås derfor at opstille samme regel som om særskilte afgørelser vedrørende enkelte realitetsspørgsmål, nemlig at fuldbyrdelse uden videre kan ske, hvis afgørelsen afslutter rettens behandling af sagen eller et af kravene i sagen, medens der i andre tilfælde kun kan ske fuldbyrdelse, såfremt retten har truffet bestemmelse herom i afgørelsen.

Der er ikke efter gældende ret begrænsninger i adgangen til at indbringe formalitetsafgørelser for højere ret. Heller ikke forslaget indeholder sådanne begrænsninger.

3. *Fælles spørgsmål.*

1°. Som omtalt ovenfor under I A, og B, kan rettens afgørelse om, hvorvidt der efter reglerne i § 286, stk. 2 og 3, skal ske særskilt forhandling eller pådommelse, ikke indbringes for højere ret, medens sådan indbringelse frit kan ske af afgørelser om, hvorvidt formalitetsspørgsmål skal forhandles eller pådommes særskilt.

Som det fremgår af det ovenfor under 1 anførte er det af stor betydning for parterne, om der inden for sagens realitet sker særskilt forhandling eller pådømmelse af enkelte krav, dele af krav eller enkelte spørgsmål. Rådet finder det derfor ikke rimeligt, at parterne afskæres fra at kære afgørelser om, hvorvidt der skal ske særskilt forhandling eller pådømmelse. Forslaget indeholder i overensstemmelse hermed ingen begrænsning i kæreadgangen.

2°. Forslagets regler gælder - ligesom de gældende regler - såvel i første instans som under anke eller kære.

B. *Bemærkninger til de enkelte bestemmelser.*

Til stk. 1.

Bestemmelsen indeholder regler om rettens adgang til at træffe bestemmelse om særskilt forhandling. Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 1, a, og 2.

Bestemmelsen gælder såvel for realitets- som for formalitetsspørgsmål.

Til stk. 2.

Bestemmelsen indeholder regler om rettens adgang til at træffe særskilt afgørelse vedrørende en del af sagen. Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 1, b, og 2.

Også denne bestemmelse omfatter såvel realitets- som formalitetsspørgsmål.

Særskilt pådømmelse kan ske, selv om der ikke i medfør af stk. 1 er foregået særskilt forhandling.

Til stk. 3.

Bestemmelsen fastsætter begrænsninger i adgangen til at fuldbyrde særskilte afgørel-

[1]) Jfr. *Spleth* i U 1962 B s. 46.

ser. Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 1, b, og 2.

Følgende afgørelser kan fuldbyrdes efter almindelige regler:

1) Afgørelser om en del af et krav.

2) Afgørelser af enkelte krav, bortset fra hovedkrav og modkrav.

3) Afgorelser af enkelte spørgsmål, hvad enten der er tale om realitets- eller formalitetsspørgsmål, for så vidt afgørelsen afslutter rettens behandling af sagen eller et af kravene i sagen.

Følgende afgørelser kan kun fuldbyrdes, hvis retten har truffet bestemmelse herom:

4) Afgørelser vedrørende hovedkrav eller modkrav.

5) Afgorelser vedrørende enkelte spørgsmål, hvad enten der er tale om realitets- eller formalitetsspørgsmål, bortset fra de under 3) nævnte afgørelser.

***Til** stk. 4.*

Bestemmelsen fastsætter begrænsninger i adgangen til særskilt at indbringe særskilte afgørelser for højere ret. Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 1, b, og 2.

Henvisningen til *stk. 3* indebærer, at de i bemærkningerne til stk. 3 under l)-3) nævnte afgørelser frit kan indbringes for højere ret.

Afgorelser vedrørende formalitetsspørgsmål kan frit indbringes for højere ret, også hvis afgørelsen ikke afslutter rettens behandling af sagen eller et af kravene i sagen.

De under 5) og 6) nævnte afgørelser kan frit indbringes for højere ret, såfremt retten har bestemt, at afgørelserne skal kunne fuldbyrdes.

I andre tilfælde kan der kun ske særskilt indbringelse for højere ret, hvis den overordnede ret har givet tilladelse hertil. Reglerne i *2. og 3. pkt.* er udformet på samme måde som de foreslåede regler i § 374, stk. 2, § 375, stk. 2, § 394, stk. 2, og § 396, stk. 2, (forslagets nr. 34). Reglerne giver dog ikke den overordnede ret adgang til at tillade, at afgørelsen indbringes særskilt, hvis ansøgningen herom er indgivet efter udløbet af den almindelige frist for indbringelse af afgørelsen. Dette er begrundet i, at overskridelsen af fristen ikke medfører, at afgørelsen ikke kan indbringes for højere ret, men alene, at afgørelsen først kan indbringes for højere ret i forbindelse med den endelige afgørelse i sagen.

Bestemmelsen i stk. 4 hindrer ikke, at afgørelser, der træffer *under* den særskilte behandling, indbringes for højere ret. En afgørelse, hvorved retten nægter optagelse af nyt syn og skøn, kan således påkæres efter almindelige regler.

Til § 254.

Gældende bestemmelser §286, stk. 1, og §290.

Bestemmelsen handler om *rettens adgang til at forene sager.*

I. Gældende ret.

Ifølge *§ 286, stk. 1,* kan retten bestemme, at flere for den svævende retssager mellem de samme parter skal forhandles i forbindelse med hverandre. Samme myndighed har retten også med hensyn til retssager mellem forskellige parter, når søgsmålenes forening fra først af ikke ville stride mod § 250.

I *§ 290* bestemmes bl. a., at de i § 286, stk. 1, nævnte procesledende bestemmelser ikke er genstand for anke eller kære. Om bestemmelsen i § 291 henvises i øvrigt til bemærkningerne til forslagets nr. 10 og til bemærkningerne til den foreslåede bestemmelse i § 345 (forslagets nr. 34).

1. Selv om det ikke klart fremgår af formuleringen af § 286, stk. 1, er det en betingelse for rettens forening af flere sager mellem de samme parter, at de almindelige betingelser for forening efter §249 er opfyldt.[1]) Med hensyn til disse betingelser henvises til bemærkningerne ovenfor til forslagets § 249 under I A. Det er således en betingelse for forening, at retten har saglig kompetence med hensyn til samtlige krav, og at samme procesart er anvendelig på kravene.

2. Som det fremgår af §286, stk. 1, er det en betingelse for rettens forening af sager mellem forskellige parter, at betingelserne for forening efter § 250 er opfyldt. Med hensyn til disse betingelser henvises til bemærkningerne ovenfor til forslagets § 250 under I A. Det kræves således ikke alene, at retten har saglig kompetence med hensyn til samtlige krav, og at samme procesart er an-

[1]) Jfr. Mot. 1899 p. 34.

vendelig på kravene, men også, at kravene har fælles oprindelse, eller at en særlig lovforskrift hjemler deres forening, eller at ingen af parterne gør indsigelse mod foreningen.

3. Bestemmelse om, at flere sager skal forenes, kan ikke alene træffes i første instans, men også under anke og kære.[1])

4. Selv om betingelserne efter § 286, stk. 1, ikke er opfyldt, kan en del af de fordele, der er forbundet med forening, opnås ved at beramme sagerne til behandling umiddelbart efter hinanden.[2]) Der kan dog ikke afsiges fælles dom.

//. *Norsk og svensk ret.*

A. Norsk ret.

Efter § 98 i lov om rettergangsmaaten i tvistemaal kan retten forene flere sager til fælles forhandling og eventuelt til fælles afgørelse, når behandlingen derved kan lettes eller påskyndes, og mindst én part er den samme i samtlige sager. Rettens beslutning herom er ikke genstand for anke eller kære.

B. Svensk ret.

Efter rättegångsbalkens 14 kap., 6 §, kan sager mellem samme parter eller forskellige parter forenes, hvis det er til fordel for sagernes behandling. Efter 1 § er det dog en betingelse for forening, *at* sagerne er anlagt ved samme domstol, *at* denne er kompetent, og at samme procesart er anvendelig.

///. *Forslaget.*

De gældende begrænsninger i rettens adgang til at forene sager er efter rådets opfattelse uheldige.

Flere sager, der er anlagt ved samme ret, bør kunne forhandles i forbindelse med hinanden, hvor retten finder fælles behandling hensigtsmæssigt. Sagerne behandles fortsat som 2 sager, og bestemmelsen gør derfor ingen indgreb i de normale kompetenceregler. Forening efter denne bestemmelse er ikke afhængig af, at samme processuelle regler er anvendelige. Er sagerne med rette anlagt ved samme domstol, kan der træffes bestemmelse om fælles forhandling, uanset om sagernes forskellige beskaffenhed medfører, at der ved behandlingen skal anvendes 2 processuelle regelsæt.

Reglerne om fælles forhandling medfører ingen ændring med hensyn til sagernes afgørelse.

Ved forening af sager mellem forskellige parter bør der ikke opstilles krav om *konneksitet* i snæver forstand. Afgørende bør - ligesom efter forslagets § 250 - alene være, om en forening af sagerne er hensigtsmæssig. Rådet har overvejet, om man - ligesom i Norge - burde stille krav om, at mindst en af parterne var fælles i samtlige sager, men har ikke fundet tilstrækkelig anledning hertil. Det er imidlertid klart, at forening i almindelighed kun bør komme på tale, hvor mindst en af parterne er fælles.

Det foreslås derfor i *1. pkt.,* at retten skal kunne bestemme, at flere sager, der er anlagt ved retten mellem samme eller forskellige parter, skal kunne forhandles i forbindelse med hinanden.

Såfremt der opstår spørgsmål om at forhandle almindelige sager i forbindelse med sø- og handelssager eller boligretssager, træffes afgørelse af dommeren sammen med de sagkyndige.

Sagerne skal fortsat behandles som 2 sager. Det kan således blive nødvendigt at anvende to processuelle regelsæt, og der sker ingen ændring med hensyn til sagens *afgorelse.*

Bestemmelsen i 2. *pkt.* afløser den gældende bestemmelse i § 290, stk. 3.

Til nr. 20.

Ifølge *§ 257, stk. 1,1. pkt.*. optræder værgen i retssager på den umyndiges vegne. Efter myndighedsloven er forældrene i forening født værge for mindreårigt ægtebarn. Med henblik herpå bestemmes det i *§ 257, stk. 1, 2. pkt.,* at udøves værgemål af forældre i forening, og udebliver den ene af forældrene i et retsmøde, medens den anden møder, optræder den mødte på den umyndiges vegne under retsmødet.

Som det nærmere er omtalt i betænkningens afsnit I, C, (s. 9—14), foreslår retspleje-

[1]) Jfr. *Tvistemål* s. 333 og eksempelvis U 1942. 359 H.
[2]) Jfr. *Tvistemål* s. 149, note 7.

rådet indført en ordning, hvorefter stævning forkyndes for sagsøgte tilligemed en opfordring til denne om inden en vis frist skriftligt at fremkomme med eventuelle indsigelser over for retten, således at retten - hvis der ikke rettidigt fremkommer indsigelser - afsiger dom på det foreliggende grundlag i overensstemmelse med sagsøgerens påstand i stævningen. Ligesom det er tilstrækkeligt til at hindre afsigelse af udeblivelsesdom, at den ene af forældrene giver møde i retten og rejser indsigelse mod sagsøgerens påstand, bør det også være tilstrækkeligt til at hindre afsigelse af dom efter den foreslåede ordning, at den ene af forældrene skriftligt fremsætter indsigelse over for retten. En bestemmelse, der tager sigte herpå, foreslås optaget i § 257, stk. 1, som 3. pkt.

Til nr. 21.

I folge § 262 gælder reglerne i § 259 også med hensyn til rettergangsfuldmægtige, der ikke er advokater. Da det efter affattelsen af reglerne i § 259 er klart, at reglerne gælder i alle tilfælde, hvor parten ikke er repræsenteret ved advokat, er bestemmelsen i § 262 overflødig, og den foreslås derfor ophævet.

Til nr. 22.

Ændringen, der er af redaktionel karakter, står i forbindelse med, at forberedelse af landsretssager ved underret foreslås afskaffet, jfr. betænkningens afsnit II, C, 2, (s. 22 f.).

Til nr. 25.

Retsplejelovens kapitel 27, der nu har overskriften »Procesmåden i almindelighed«, gælder ifølge sin placering i tredie bogs første afsnit inden for hele tredie bogs område, f. eks. også inden for tredie afsnit, der indeholder regler om eksekution og tvangsauktion, og sjette afsnit, der indeholder regler om skifte. En gennemgang af reglerne i kapitel 27 viser imidlertid, at reglerne er udformet med henblik på behandlingen af egentlige retssager, og at de fleste regler direkte kun kan anvendes inden for tredie bogs andet afsnit, der indeholder reglerne om behandlingen af egentlige retssager. På baggrund heraf foreslås reglerne i kapitel 27 placeret i det første kapitel i andet afsnit - kapitel 32 -, jfr. forslagets nr. 34 og bemærkningerne hertil. Enkelte regler foreslås dog ophævet som overflødige eller af systematiske grunde flyttet til andre kapitler. Der henvises herom til bemærkningerne til kapitel 32.

Der er ikke ved denne omplacering af reglerne tilsigtet nogen ændring af deres anvendelsesområde. Reglerne vil fortsat i et vist omfang ud fra henvisningsbestemmelser som § 524, stk. 4, og analogislutninger kunne anvendes i fogedsager. Det er således klart, at princippet om den frie bevisbedømmelse - jfr. den foreslåede bestemmelse i § 344, stk. 1 - fortsat vil gælde inden for fogedretten.[1]) Bestemmelser, der direkte eller indirekte gør reglerne anvendelige, jfr. f. eks. § 660, stk. 1, 1. pkt., og § 672, forbliver naturligvis i kraft.

Rådet er opmærksom på, at de grunde, der ovenfor er anført for at placere reglerne i kapitel 27 i tredie bogs andet afsnit, også kan anføres med hensyn til andre kapitler i tredie bogs første afsnit, således f. eks. kapitel 26 om forligsmægling. Rådet er imidlertid veget tilbage for den meget omfattende forskydning af paragraf følgen i retsplejeloven, der ville blive følgen af en konsekvent omplacering af bestemmelserne i tredie bogs første afsnit.

Til nr. 24.

Bestemmelsen i § 297, der alene indeholder henvisninger til andre bestemmelser, foreslås ophævet som overflødig.

Til nr. 25.

Ændringen, der er af redaktionel karakter, skyldes, at den nugældende bestemmelse i § 304 foreslås ophævet og erstattet af forslagets §344, stk. 2 (forslagets nr. 27 og 34).

[1]) Om anden mulig anvendelse af regler i kapitel 27 inden for fogedretten henvises til *Gomard* Fogedret, 2. udg. (1966) s. 200.

Til nr. 26.

Ændringen, der er af redaktionel karakter, skyldes, at den nugældende bestemmelse i § 282, sidste stk., erstattes af den foreslåede bestemmelse i § 344, stk. 2 (forslagets nr. 34).

Til nr. 27.

Ifolge den gældende bestemmelse i *§ 302, stk. 1, 2. pkt.,* kan retten i underretssager indkalde en part til møde på sagens første tægtedag uden påstand herom fra modpartens side, når retten skønner, at partens forklaring vil være af særlig betydning i den pågældende sag.

Bestemmelsen anvendes næppe i noget videre omfang, idet der som oftest ikke sker nogen egentlig behandling af sagen på første tægtedag, jfr. herved betænkningen afsnit I, C (s. 9ff.).

Efter retsplejerådets opfattelse er der ikke tilstrækkelig grund til at opretholde bestemmelsen. I det omfang, der er behov herfor, vil retten i medfør af den foreslåede bestemmelse i § 339, stk. 3 (forslagets nr. 34) kunne opfordre en part til at afgive partsforklaring.

Den gældende bestemmelse i *§303,2. pkt.,* hvorefter det i almindelighed tilstedes en part at afgive forklaring, medmindre retten anser det for at være uden nytte i henseende til sagens oplysning, må anses for overflødig ved siden af den foreslåede bestemmelse i § 341 (forslagets nr. 34).

Den gældende bestemmelse i *§ 304* erstattes af den foreslåede bestemmelse i § 344, stk. 2 (forslagets nr. 34).

Til nr. 28.

Ændringen skyldes, at den gældende bestemmelse i § 284, stk. 2, foreslås ophævet. Der henvises til bemærkningerne til den foreslåede bestemmelse i § 346 (forslagets nr. 34).

Til nr. 29.

Forslaget går ud på at indarbejde reglerne om sagsomkostninger i tilfælde af genoptagelse i reglerne i §§317 og 318 om sagsomkostninger i tilfælde af anke og kære. Der henvises herom til bemærkningerne til den foreslåede bestemmelse i § 370 (forslagets nr. 34).

Samtidig foreslås bestemmelserne i §§317 og 318 forenklet i formuleringsmæssig henseende og placeret i én paragraf. Der er ikke herved tilsigtet nogen realitetsændring.

Til nr. 30.

Efter den gældende bestemmelse i § 320, stk. 2, godtgøres udgiften ved fremstilling af ekstrakter i højesteretssager statskassen af den rekvirerende part efter regning fra højesterets justitssekretær, medmindre sagen for partens vedkommende er afgiftsfri. Udgiften tages i betragtning ved dommens fastsættelse af sagsomkostninger.

Efter den foreslåede bestemmelse i § 387, stk. 2 (forslagets nr. 34) påhviler det i ankesager, der behandles af højesteret, appellanten at udarbejde og indsende en ekstrakt af den indankede sags dokumenter til brug for dokumentationen af denne under hovedforhandlingen. Bestemmelsen i § 320, stk. 2, bliver herefter overflødig og foreslås derfor ophævet. Har en part fri proces, kan udgifter til ekstrakter afholdes af statskassen med hjemmel i bestemmelsen i §332, stk. 1, nr.3.

Til nr. 31.

Efter den gældende bestemmelse i § 328 idømmes rettergangsbøder uden påstand, når retten af det i sagen foregåede kan skønne, at betingelserne for anvendelse af rettergangsbøder er til stede. Indbringes sagen for overordnet ret, ophæves idømte rettergangsbøder, når betingelserne for anvendelse af rettergangsbøder ikke findes at være til stede.

Ifolge den nuværende bestemmelse i *§293, stk. 1, 2. pkt.,* træffer retten de bestemmelser om sagsomkostninger og rettergangsbøder, hvortil der efter sagens beskaffenhed findes anledning, selv om ingen udtrykkelig påstand herpå er nedlagt. Efter *§§ 321* og *322* kan det dog kun efter påstand pålægges advokater og dommere at betale de omkostninger, som de ved pligtstridig opførsel har forårsaget.

Bestemmelserne i *§328* og *§293, stk. 1, 2. pkt.,* der delvis omhandler samme forhold, foreslås samlet i en enkelt bestemmelse i § 328. Samtidig foreslås reglernes formulering forenklet, uden at der herved er tilsigtet nogen realitetsændring. Den foreslåede bestemmelse gælder også for de overordnede

retters behandling af ankesager; den overordnede ret skal således fortsat uden påstand tage stilling til, om en i 1. instans idømt rettergangsbøde bør ophæves.

***Til** nr. 32 og 33.*

Ændringerne skyldes, at forberedelse af landsretssager ved underret foreslås afskaffet, jfr. betænkningens afsnit II, C, 2.

Til nr. 34.

Bestemmelserne i forslagets *kapitler 32-38* erstatter de gældende regler i kapitlerne *27* og *32-40*.

Reglerne i forslagets *kapitel 32* omfatter de fleste af de nugældende bestemmelser i kapitel 27. Der henvises til forslagets nr. 23 og bemærkningerne hertil.

Reglerne i forslagets *kapitel 33* (Sagsforberedelse i 1. instans), *kapitel 34* (Hovedforhandling i 1. instans) og *kapitel 35* (Genoptagelse) er opstillet som fællesregler for underret, landsret og sø- og handelsretten i København. På samme måde er reglerne i *kapitel 36* (Anke) og *kapitel 37* (Kære) opstillet som fællesregler for appel (anke og kære) til landsretterne og til højesteret. Den gældende lovs *kapitel 39*, der indeholder særlige regler om »Behandling af sager, der i medfør af kapitel 21 henhører under underret, og retsmidler med underrettens afgørelser« og *kapitel 40* om »Behandlingen af sager, der påkendes ved sø- og handelsretten«, er derfor udgået i udkastet.

Forslagets *kapitel 38* om ekstraordinær genoptagelse og anke svarer i det væsentlige til gældende ret.

Bestemmelserne i *kapitel 34* om »Intervention og tilstævning af trediemand i landsretssager i 1. instans« er indarbejdet i forslagets kapitel 23, jfr. forslagets nr. 19. Forslaget indeholder derfor ikke et særligt kapitel svarende til kapitel 34.

Forslaget medtager ikke de gældende regler i *kapitel 35* om »Skriftlig behandling af sager ved landsretterne i 1. instans«. Ifølge § 385 kan retten anordne skriftlig domsforhandling i vidtløftige regnskabssager og andre indviklede retssager. Bestemmelsen gælder også for underretssager, jfr. § 434. Adgangen til at bestemme skriftlig domsforhandling anvendes så godt som aldrig, idet det har vist sig, at også indviklede sager i almindelighed oplyses bedst ved en mundtlig domsforhandling, jfr. landsretspræsidenternes cirkulære nr. 268 af 10. november 1921. Retsplejerådet foreslår derfor adgangen til at bestemme skriftlig domsforhandling afskaffet. - Om adgangen til i *ankesager* at bestemme, at hovedforhandlingen skal foregå skriftligt, henvises til den foreslåede bestemmelse i § 389.

Til kapitel 32.

(Almindelige bestemmelser)

Som omtalt ovenfor i bemærkningerne til forslagets nr. 23 foreslås de nugældende bestemmelser i kapitel 27 placeret i det første kapitel i tredie bogs andet afsnit.

(1) Enkelte af reglerne i kapitel 27 foreslås dog af systematiske grunde *flyttet* til andre kapitler.

Dette gælder:

a) §277, stk. 1, 3. pkt.

Bestemmelsen erstattes af den foreslåede bestemmelse i § 22, stk. 2, jfr. forslagets nr. 5.

b) §279, stk. 1.

Bestemmelsen erstattes af den foreslåede bestemmelse i § 348, stk. 1, i kapitel 33.

c) §279, stk. 3.

Bestemmelsen foreslås placeret i kapitel 34 som § 369.

d) §§ 280, 286, 294 og 295, jfr. § 290, stk. 3.

Bestemmelserne foreslås placeret i kapitel 23, jfr. forslagets nr. 19.

e) §284.

Bestemmelsen erstattes af den foreslåede bestemmelse i § 346 i kapitel 32. Der henvises endvidere til bemærkningerne nedenfor til § 339.

f) §290, stk. 1.

Der henvises til bemærkningerne til forslagets nr. 10.

(2) En del af de nuværende regler i kapitel 27 foreslås *ophævet* som overflødige. Nogle af disse regler omtales nedenfor i bemærkningerne til de enkelte bestemmelser.

I øvrigt er der tale om:

a) §§277 og 278.

Disse paragraffer indeholder en række detaljerede regler om retternes administration, bl. a. om førelse af sagliste, udarbejdelse af retsliste m. m. I den foreslåede bestemmelse i *§ 22* (forslagets nr. 5) er i *stk. 2* optaget en regel om opslag af retsliste. I øvrigt kan og bør det efter rådets opfattelse overlades til retterne selv at træffe de nødvendige bestemmelser af den nævnte art uden vejledning i loven. Med hensyn til bestemmelsen i § 277, stk. 3, henvises til bemærkningerne nedenfor til den foreslåede bestemmelse i § 345.

b) §279, stk. 2.

Der henvises til bemærkningerne til den foreslåede bestemmelse i § 348, stk. 1.

c) §289.

Bestemmelsen pålægger retten ved udøvelsen af visse processuelle beføjelser at virke hen til, at orden, klarhed og simpelhed i forhandlingerne opnås. En pligt for retten af den nævnte art må antages at gælde overalt inden for retsplejen, og en særlig bestemmelse herom for et enkelt snævert område må derfor anses for upåkrævet.

d) §290, stk. 2.

Der henvises til bemærkningerne nedenfor til § 345.

e) §290, stk. 3.

Der henvises til den foreslåede bestemmelse i § 253, stk. 4, og bemærkningerne nedenfor til § 337, § 339, stk. 3, og § 345.

f) §291.

Bestemmelsen, der pålægger retten at afgøre sagen uden henvisning til påfølgende processkridt og at undlade at henskyde bevis ved syn og skøn til optagelse efter dommens afsigelse, retter sig mod retstilstanden før retsplejeloven, jfr. *mot. 1877,* s. 121 og *mot. 1899,* s. 39. At retten skal træffe en endelig afgørelse i sagen er i dag en selvfølge, og bestemmelsen er derfor overflødig.

Til § 337.

Gældende bestemmelse § 285.

Den foreslåede bestemmelse svarer med redaktionelle ændringer til den nugældende bestemmelse i *§ 285, stk. 1.*

Bestemmelsen i *§ 285, stk. 2,* hvorefter forhandlingen fortsættes, når afvisningsdom ikke afsiges, forekommer selvfølgelig og foreslås derfor ophævet som overflødig.

Til § 338.

Gældende bestemmelser § 293 og § 342.

Den foreslåede bestemmelse, der fastslår det såkaldte *forhandlingsprincip,* jfr. Tvistemål s. 189 ff, svarer med redaktionelle ændringer til den nugældende bestemmelse i § 293. Med hensyn til undtagelsesbestemmelsen i § 293, stk. 1, 2. pkt., hvorefter retten træffer afgørelse om sagsomkostninger og rettergangsbøder, selv om der ikke udtrykkeligt er nedlagt påstand herpå, henvises til forslagets nr. 31 og bemærkningerne hertil.

I den nugældende § 342 bestemmes, at såfremt sagsøgte møder uden at rejse indsigelse, gives der efter sagsøgerens begæring dom i overensstemmelse med påstanden. Dette må anses for at være en følge af bestemmelsen i § 338, og § 342 foreslås derfor ophævet som overflødig.

Til § 339.

Gældende bestemmelser §§ 282-284 og § 429, stk. 2.

Bestemmelsen handler om den såkaldte materielle procesledelse, jfr. *Tvistemål* s. 192 f f og *Ábitz* i »Retsplejeloven gennem 50 år« (1969) s. 164 ff. De nugældende bestemmelser herom findes i §§ 282-284 og § 429, stk. 2.

Efter *§ 282, stk. 1,* bør retten ved hensigtsmæssige spørgsmål til parterne søge at fjerne uklarhed, tvetydighed eller ufuldstændighed i fremstillingen og i andre afgivne erklæringer. Retten kan om fornødent indkalde parterne til besvarelse af sådanne spørgsmål. Ifølge *§ 282, stk. 2,* kan såvel rettens formand som hver enkelt af dens andre medlemmer stille spørgsmål. Når der ikke svares på de stillede spørgsmål, eller svaret ikke har tilstrækkelig bestemthed, eller en til møde i en sådan anledning tilsagt part udebliver uden oplyst lovligt forfald, kan retten efter *§ 282, stk. 3,* fortolke tavsheden, ubestemtheden eller udeblivelsen på den for modparten gunstigste måde og navnlig lægge dennes fremstilling til grund for påkendelsen.

Ifølge *§ 283, stk. 1,* kan retten opfordre en part til at fremlægge situationskort, stam-

tavler, grundrids, tegninger og andre lignende anskueligheden befordrende midler eller tilvejebringe syn eller skøn, når sagen ikke uden dette kan bedømmes med tilstrækkelig sikkerhed. Efterkommer parten ikke opfordringen, kan retten efter *§ 283, stk.* 2, efter omstændighederne bringe den foran omtalte regel i § 282, stk. 3, til anvendelse, d.v.s. fortolke undladelsen af at efterkomme opfordringen på den for modparten gunstigste måde.

I *§ 284* bestemmes bl. a., at dersom retten, efter at optagelse til dom er sket, finder grund til at stille spørgsmål af den i § 292 omhandlede beskaffenhed til parterne eller til, at der indhentes syn eller skøn, kan den indkalde parterne til et mode, i hvilket spørgsmålene begæres besvaret, eller parterne opfordres til at foretage det fornødne til at fremskaffe synet eller skønnet.

De nævnte regler suppleres for underretssagernes vedkommende af bestemmelsen i *§ 429, stk. 2.* Det bestemmes her, at dommeren under sagens forhandling ikke blot bør søge at fremkalde tydelige og sandfærdige forklaringer fra parternes side om sagens sammenhæng, men at han også har, for så vidt parterne ikke møder ved advokater, at vejlede dem med hensyn til, hvad de bør foretage til oplysning af sagen og i øvrigt til varetagelse af deres tarv under denne.

Disse bestemmelser har flere formål. Rettens medvirken til, at der tilvejebringes klarhed over påstande og anbringender samt bevisførelsens omfang og formål, kan være en nødvendig forudsætning for en rationel tilrettelæggelse af sagens behandling. Der henvises herom til betænkningens afsnit II A og C, 6 og D, 5 samt til den foreslåede bestemmelse i § 357 og bemærkningerne hertil. Rettens medvirken kan også være nødvendig for at hindre reelt utilfredsstillende resultater. En klargøring af påstanden kan være nødvendig for, at retten kan træffe afgørelse om sagens realitet. Det kan være nødvendigt at søge klarlagt, om et bestemt anbringende, der måske vil have afgørende indflydelse på sagens udfald, fremsættes eller ej. En sådan indgriben kan overflødiggøre en anke af dommen, der alene skyldes, at den ankende først senere er blevet opmærksom på relevansen af det pågældende anbringende, jfr. *Abitz* anf. st. s. 167. Der hersker nok noget delte meninger om, hvilket omfang rettens adgang til at gribe ind for at hindre reelt utilfredsstillende resultater bør have, men der kan såvel i retspraksis som i lovgivning spores en tendens til at udvide rettens beføjelser i så henseende, jfr. den nedenfor omtalte afgørelse i U. 1963 s. 308 og lov nr. 253 af 4. juni 1969, der indsatte bestemmelsen i § 259, stk. 3, 2. pkt., i retsplejeloven. Om denne bestemmelse henvises i øvrigt til »Betænkning om ændring af reglerne om fri proces og den vederlagsfri retshjælp« (nr. 404/1966) s. 47 og FT 1968/69 tillæg A sp. 2897f. Det er næppe muligt at give almindelige regler om, i hvilket omfang retten i den enkelte sag bør benytte sin adgang til at gribe ind. Der må i hvert enkelt tilfælde blive tale om et skøn, hvor en flerhed af momenter indgår, f. eks. om parten giver møde ved advokat, hvilken erfaring advokaten har, og på hvilket stadium sagen befinder sig (jfr. herved betænkningen afsnit II, C, 6 (s. 25 f.). Af afgørende betydning er, at rettens indgriben sker på en sådan måde, at indtrykket af dens upartiskhed ikke lider skade.

Efter retsplejerådets opfattelse er de gældende regler i §§ 282-284 ikke tilstrækkelige til at opfylde de foran nævnte formål. De gældende regler bygger i vidt omfang på teoretiske overvejelser vedrørende udstrækningen af forhandlingsprincippet. Man har anset det for en nødvendig følge af dette princip, at parterne selv uden nogen større indgriben fra rettens side måtte sørge for fremskaffelsen af procesmaterialet eller tage skade for hjemgæld, jfr. *mot. 1877* s. 120-121 og *mot.* 1899 sp. 33-34. Efter rådets opfattelse bør spørgsmålet om, i hvilket omfang retten bør kunne gribe ind, ikke søges løst ud fra teoretiske overvejelser om udstrækningen af et abstrakt princip, men ud fra mere praktisk betonede overvejelser.

Bestemmelsen i § 282 giver kun adgang til at stille spørgsmål vedrørende allerede fremsatte påstande, anbringender eller udtalelser. Derimod giver den ikke retten adgang til at rejse spørgsmål om fremsættelse af nye påstande eller anbringender. Det antages imidlertid i praksis, at retten har en vis adgang til at rejse spørgsmål af den nævnte art, jfr. *Tvistemål* s. 197 samt U. 1957 s. 487 (citeret hos *Abitz* anf. st. s. 167-168) og U. 1963. 308. Efter retsplejerådets opfattelse er denne adgang for retten til at gribe ind

i sagens behandling yderst hensigtsmæssig, og den foreslås derfor lovfæstet, jfr. den foreslåede bestemmelse i stk. 2.

Retten kan efter §§ 283 og 284 opfordre en part til at fremlægge visse arter af dokumenter og til at tilvejebringe syn eller skøn. Derimod kan retten ikke opfordre en part til at fore vidner eller til at fremlægge andre dokumenter end de nævnte. Retten kan heller ikke opfordre en part til at afgive partsforklaring eller til at kræve modparten afhørt som part. Begrundelsen for denne forskel mellem syn og skøn og andre bevismidler er, at medens man for så vidt angår de andre bevismidler har anset det for en følge af forhandlingsprincippet, at retten ikke kunne gribe ind, har man opfattet syn og skøn ikke blot som et bevismiddel i sædvanlig forstand, men som en hjælp for retten ved sagens bedømmelse, jfr. *mot. 1877* s. 120-121, *mot. 1899* sp. 34 og *Abitz* anf. st. s. 166. Rådet finder imidlertid, at også dette er en ren teoretisk sondring, og at stærke grunde taler for, at adgangen til at opfordre erfpart til at føre bevis bør omfatte enhver form for bevis. Det er utilfredsstillende, at retten skal være tvunget til at afgøre sager af vidtrækkende betydning for parterne ud fra bevisbyrderegler og derved måske nå frem til materielt urigtige resultater uden at have haft adgang til forinden at opfordre parterne til at bringe den bevismæssige uklarhed ud af verden. Den foreslåede bestemmelse i *stk. 3* omfatter enhver form for bevis. - Med hensyn til § 284 henvises i øvrigt til den foreslåede bestemmelse i § 346 og bemærkningerne hertil.

De nævnte bestemmelser i §§ 282-284 suppleres som ovenfor nævnt for underretssagernes vedkommende af bestemmelsen i § 429, stk. 2. Denne bestemmelse pålægger på den anden side dommerne i underretssager væsentlig videregående pligter, end man i dag må finde rimeligt. At dommeren skal »søge at fremkalde tydelige og sandfærdige forklaringer fra parternes side« stemmer i formel henseende ikke overens med reglerne i § 305, jfr. §§ 183 og 184, om dommerens rolle under partsforklaring, og det er næppe rigtigt at pålægge pligter, der går videre end efter disse bestemmelser, og hvis opfyldelse måske hos parterne kan fremkalde tvivl om dommerens objektivitet i sagen. Og at dommeren, for så vidt parterne ikke møder ved advokater, skal vejlede dem med hensyn til, hvad de bør foretage til oplysning af sagen og i øvrigt til varetagelse af deres tarv under denne, kan ofte betyde, at dommeren skal foretage en vurdering af partens interesser, som ikke alene kan skabe mistillid til hans objektivitet, men, hvis den blev udført efter ordene, ville kunne føre til, at han påtog sig et vist ansvar for sagens videre forløb, herunder risikoen for at påfore parten udgifter, som denne ikke selv ville anse for at stå i et rimeligt forhold til det resultat, som de kunne føre til. Enjnere aktiv rolle for dommeren og en vejledningspligt af den nævnte art ville måske være på sin plads, hvis underretterne - som forudsat ved retsplejelovens tilblivelse - alene beskæftigede sig med bagatelsager. Denne forudsætning holder imidlertid ikke længere stik. Underretsgrænsen er gennem årene forhøjet adskillige gange, også udover hvad pris- og lønstigninger kunne tilsige, og de seiger, som underretterne behandler, er i mange tilfælde lige så betydningsfulde og komplicerede som en række af de sager, landsretterne behandler. Efter rådets opfattelse bør reglerne om retsledelse derfor være fælles for landsretter og underretter, og - som tilsigtet ved det foreliggende forslag - være så smidige, at de kan anvendes i alle typer af sager. Ved de i § 339 foreslåede regler om dommerens retsledelse gøres det klart, at han dels har til opgave at bringe parternes standpunkter på det rene, såvel med hensyn til påstande, anbringender som beviser, dels kan opfordre parterne til enhver form for bevisførelse. Gennem denne virksomhed vil dommeren i et vist omfang kunne yde en part, der ikke giver møde ved advokat, vejledning om hans processuelle og materielle retsstilling. Ved at søge klarlagt, om en forældelsesindsigelse gøres gældende, vil dommeren således henlede partens opmærksomhed på muligheden af at fremsætte en sådan indsigelse Finder dommeren, at parten har behov for vejledning, som ikke kan ydes på den anførte måde, må han opfordre parten til at søge advokatbistand. - Som følge af det anførte er en bestemmelse svarende til § 429, stk. 2, ikke medtaget i det foreliggende forslag.

Om de enkelte regler i den foreslåede bestemmelse i § 339 bemærkes i øvrigt:

Til stk. 1.

Bestemmelsen svarer til *§ 282, stk. 1,* idet man dog har forenklet formuleringen og tydeliggjort, at bestemmelsen omfatter såvel påstande og anbringender som partens udtalelser om sagen i øvrigt. I overensstemmelse med det ovenfor i de indledende bemærkninger anførte pålægger bestemmelsen ikke retten nogen pligt, men overlader det til retten i hvert enkelt tilfælde at skønne over, om spørgsmål bør stilles.

Den udspørgning, som retten har hjemmel til i dette stk., vedrører partens stilling til sagens førelse. Hvis han møder med advokat, vil det være naturligt, om denne på partens vegne afgiver de af retten ønskede udtalelser. Også hvis de afgives af parten selv, er det proceserklæringer om sagens førelse; de afgives ikke under strafansvar, og såfremt parten ønsker, at de skal indgå under bevisførelsen, må han afgive dem under en formel partsforklaring under ansvar efter straffelovens § 158. Ønsker parten at afgive udtalelser af denne art, henvises han allerede i dag i praksis til at afgive en egentlig partsforklaring, selv om retten ikke efter gældende ret har adgang til ligefrem at opfordre ham til at afgive partsforklaring. En adgang hertil foreslås imidlertid som ovenfor nævnt indført ved bestemmelsen i stk. 3.

Man har ikke fundet anledning til at medtage bestemmelsen i *§ 282, stk. 2.* Det er uden videre klart - ligesom efter bestemmelsen om spørgsmålsstillelse i § 183, stk. 2, 1. pkt., - at ikke alene rettens formand, men også rettens øvrige medlemmer kan stille spørgsmål.

Man har heller ikke medtaget bestemmelsen i *§ 282, stk. 3,* om virkningen af, at spørgsmål ikke besvares, eller at svaret savner bestemthed. For så vidt angår påstande og anbringender synes bestemmelsen ikke at indeholde nogen anvendelig regel. Er en sagsøgers påstand så uklar, at den ikke er egnet til påkendelse, og er svaret på rettens spørgsmål også uklart, savner det mening at udtale, at uklarheden skal fortolkes på den for modparten gunstigste måde. Hvilken virkning uklarheden skal have, må afgøres efter almindelige processuelle grundsætninger, d. v. s. at sagen efter omstændighederne må afvises, eventuelt efter at retten ifølge § 259, stk. 2, har pålagt parten at lade sagen udføre af en advokat. For så vidt angår erklæringer vedrørende sagens faktiske omstændigheder erstattes den gældende bestemmelse i § 282, stk. 3, af forslagets § 344, stk. 2, der vil medføre samme resultater som i § 282, stk. 3.

Til stk. 2.

Om denne bestemmelse, der bl. a. giver retten adgang til at rejse spørgsmål om fremsættelse af nye påstande og anbringender, henvises til de indledende bemærkninger. Såfremt rettens indgriben giver en part anledning til at fremkomme med nye påstande eller anbringender eller til at føre nye beviser, må de almindelige regler herom følges, navnlig den foreslåede bestemmelse i §365.

Til stk. 3.

Bestemmelsen svarer til *§ 283,* men er i forhold til denne udvidet således, at den omfatter enhver form for bevis. Om begrundelsen herfor henvises til de indledende bemærkninger ovenfor.

Man har ikke fundet anledning til at medtage en bestemmelse svarende til *§ 290, stk. 3,* der afskærer anke eller kære med hensyn til procesledende bestemmelser efter § 283. En tilsvarende bestemmelse om afskærelse af appel med hensyn til bestemmelse efter den nugældende regel i § 282 findes ikke. En særskilt indbringelse for højere ret af bestemmelser af den nævnte art synes i øvrigt ikke praktisk.

Selv om retten opfordrer en part til at føre bevis, må de almindelige regler om førelse af nye beviser gælde. Hvis modparten protesterer imod bevisførelsen, er der således intet til hinder for, at retten efter den foreslåede bestemmelse i § 365, stk. 2, afskærer parten fra at føre det pågældende bevis.

Undlader parten at efterkomme opfordringen til at føre bevis, kan retten ifølge den foreslåede bestemmelse § 344, stk. 3, - ligesom efter den gældende bestemmelse i §283, stk. 2, - ved bevisbedømmelsen tillægge dette virkning til fordel for modparten. Dette vil naturligvis ikke ske, hvis parten af faktiske eller retlige grunde - jfr. den ovenfor omtalte bestemmelse i § 365, stk. 2, - er afskåret fra at efterkomme opfordringen.

Til §340.

Gældende bestemmelser §§ 352-358, § 370, stk. 1, § 409 og § 433, stk. 2.

Bestemmelsen indeholder regler om, på hvilket stade af sagen bevisførelsen skal finde sted, samt enkelte andre regler om bevisførelsen.

Hovedindholdet af de gældende regler om bevisførelsen i 1. instanssager og retsplejerådets vurdering af disse er omtalt i betænkningen afsnit II, A og C.

I ankesager kan retten ifølge § 409, jfr. § 440, stk. 2, bestemme, at bevisførelsen skal foretages under domsforhandlingen, såfremt det findes at være af særlig betydning for sagens oplysning. I andre tilfælde foretages den ved underretten som subsidiær bevisførelse. I praksis finder bevisførelsen ved anke til landsret normalt sted under domster retsplejerådets opfattelse bør bevisførelse stadig er det almindelige i højesteret. Efter retsplejerådets opfattelse bør bevisførelsen som altovervejende hovedregel ske under hovedforhandlingen i underret og landsret. I højesteret vil det ikke være muligt eller rigtigt at gennemføre bevisførelse under hovedforhandlingen som en almindelig regel, jfr. *Victor Hansen,* Retsplejen ved Højesteret side 82 ff.

I overensstemmelse med det anførte bestemmes i § 340, stk. 1, 1. pkt., at bevisførelse ved underret og landsret skal finde sted under hovedforhandlingen. Med hensyn til bevisførelsen ved højesteret henvises til bemærkningerne til stk. 3.

Det er klart, at bestemmelsen om, at bevisførelsen skal finde sted under hovedforhandlingen, ikke kan gælde undtagelsesfrit. Afhøring forud for hovedforhandlingen af et vidne kan f. eks. være nødvendig, når vidnet står overfor en længere rejse og derfor ikke kan stå til rådighed for hovedforhandlingen. Der foreslås derfor i 2. pkt. indsat en regel om, at retten undtagelsesvis kan bestemme, at bevisførelsen eller en del af denne skal ske inden hovedforhandlingen. Bestemmelsen afgør ikke, ved hvilken ret bevisførelse inden hovedforhandlingen skal finde sted. Herom bestemmes i § 174, jfr. §§ 209 og 305, at bevisførelsen som hovedregel skal ske ved den ret, ved hvilken sagen behandles, men at denne ret dog kan bestemme, at bevisførelsen i stedet skal ske ved den underret, hvor det findes mest hensigtsmæssigt[1]). Af hensyn til sagens koncentration er i 3. pkt. foreslået indsat en bestemmelse om, at retten kan fastsætte en frist, inden hvilken bevisførelsen skal være afsluttet. Fristen vil om fornødent kunne forlænges. Det kan forekomme, at man ikke kan nå at indhente bestemmelse om bevisførelsen fra den ret, ved hvilken sagen behandles, f. eks. hvor et vidne står i umiddelbart begreb med at forlade landet for længere tid. Med henblik herpå bestemmes det i stk. 1, 4. pkt., at i påtrængende tilfælde kan bestemmelse om bevisførelse inden hovedforhandlingen træffes af den ret, ved hvilken beviset agtes ført.

Bestemmelsen i *stk. 2* om tilvarsling af modparten til bevisførelse uden for hovedforhandlingen svarer i alt væsentligt til den gældende bestemmelse i § 356. Bestemmelsen i § 356, sidste pkt., hvorefter den ret, ved hvilken sagen behandles, senere skal afgøre, om der har været føje til at foranstalte bevisførelse uden at indstævne modparten, og i benægtende fald, om det under bevisførelsen fremkomne kan anvendes som bevis i sagen er dog ikke medtaget. Denne bestemmelse må anses for overflødig ved siden af den foreslåede bestemmelse i § 344, stk. 1.

Efter *stk. 3* træffer retten ved anke til højesteret bestemmelse om, hvor og hvornår bevisførelsen skal ske. Der vil som hidtil kunne træffes bestemmelse om, at bevisførelsen samles ved en underret, uanset hvor vidnerne bor, jfr. U 1964 - 853 H.

En række af de gældende bestemmelser om bevisførelse er efter retsplejerådets opfattelse overflødige og foreslås derfor udeladt.

Dette gælder således bestemmelsen i *§ 357.* Bestemmelserne i stk. 1-3 er overflødige ved siden af bestemmelsen i § 183, og bestemmelsen i stk. 4 er overflødig ved siden af bestemmelsen i § 176, 1. pkt. Bestemmelsen i § 176, 1. pkt., overflodiggør også bestemmelsen i *§ 370, stk. 1, 3. pkt.*

Bestemmelsen i *§ 433, stk. 2, 2. pkt.,* hvorefter afhøring i underretssager sker ved dommeren, såfremt vedkommende part begærer det, må ligeledes anses som overflødig, idet § 183, stk. 2, 2. pkt., giver retten adgang til

[1]) Om *ankesager* se U 1965. 853 og *Tamm* i U 1966 B. 36.

at overtage afhøringen, såfremt omstændighederne gør det påkrævet.

Forslaget medtager heller ikke bestemmelsen i § 352, stk. 2, der forekommer selvfølgelig under nutidens procesordning.

Efter § 410, stk. 2, 2. pkt., sker udmeldelse af nye syns- og skønsmænd ved rettens præsident, når syns- og skønsmændene skal møde for højesteret. Reglen, der fraviger den almindelige regel i § 196, hvorefter retten udmelder syns- eller skønsmænd, kan formentlig udgå som overflødig.

Det samme gælder reglen i § 410, stk. 4, hvorefter beviser, med hensyn til hvilke bestemmelserne i § 410, stk. 1-3, ikke er iagttagne, skal lades ude af betragtning, medmindre retten tillader deres benyttelse.

Til §341.

Gældende bestemmelse § 352, stk. 1, sidste pkt.

Bestemmelsen, der i alt væsentligt svarer til den gældende bestemmelse i § 352, stk. 1, sidste pkt., giver retten adgang til at afskære bevisførelse, der skønnes at være uden betydning for sagen.

I modsætning til den gældende bestemmelse nævner bestemmelsen ikke udtrykkeligt, at bevisførelse ikke tilstedes om omstændigheder, som modparten har erkendt eller erklæret ikke at ville bestride. Sådan bevisførelse må siges at være uden betydning for sagen og er derfor uden videre omfattet af den foreslåede bestemmelse.

Til § 342.

Gældende bestemmelse § 296, stk. 1 og 2.

Paragraffen angår bevisoptagelse i udlandet. Regler herom findes i dag i § 296 og forskellige civilproceskonventioner, herunder især Haagercivilproceskonventionen af 1954 og Haagerkonventionen af 1970 om bevisoptagelse. Med hensyn til sidstnævnte konvention henvises til en vejledning, der vil blive udsendt af justitsministeriet inden udgangen af 1973.

Efter § 296 skal begæring om bevisoptagelse i udlandet fremsættes over for den ret, for hvilken sagen verserer. Begæringen skal indeholde de oplysninger, der kræves til retsanmodningens udfærdigelse, og i øvrigt fremsættes efter de regler, der gælder for bevisoptagelse ved danske retter. Retten afgør ved kendelse, om og i hvilken udstrækning begæringen skal efterkommes. Går kendelsen ud på, at begæringen skal efterkommes, skal bl.a. fastsættes den sikkerhed, parten skal stille for de omkostninger, som må antages at medgå til bevisoptagelsen. Når sikkerheden er stillet, udfærdiger rettens formand anmodningen. I anmodningen skal bl. a. anføres, om nogen af parterne skal varsles til forretningen. I øvrigt forholdes efter de traktatmæssig fastsatte bestemmelser om fremsættelse af retsanmodninger fra Danmark til udlandet.

Det er næppe nødvendigt at optage så detaljerede regler i lovteksten. Det følger af andre regler, at bevisoptagelse inden hovedforhandlingen kræver rettens tilladelse. Det synes heller ikke påkrævet, at retten skal træffe sin afgørelse i form af en kendelse. Forslaget indeholder derfor alene en regel om, at retsanmodninger udfærdiges af retten på grundlag af parternes oplysninger, og at retten kan kræve sikkerhed for udgifter i forbindelse med bevisførelsen.

Retsanmodningen skal udfærdiges i overensstemmelse med de gældende konventioner. Kun Haagerkonventionen af 18. marts 1970 om retsanmodninger indeholder mere detaljerede regler om retsanmodningers udformning. De fleste af disse regler kan imidlertid med fordel anvendes også i andre tilfælde, herunder også tilfælde, hvor der ikke er indgået konvention med vedkommende fremmede land.

Det kan ikke udelukkes, at der kan blive behov for fastsættelse af supplerende regler, og rådet har derfor i stk. 2 foreslået indsat en bemyndigelse for justitsministeren til at fastsætte yderligere regler om retsanmodninger.

Til §343.

Bestemmelsen angår bevisoptagelse her eller i udlandet, uden at der er anlagt retssag.

Efter forslagets §340, stk. 1, kan retten undtagelsesvis bestemme, at bevisførelsen eller en del af denne skal ske inden hovedforhandlingen; i påtrængende tilfælde kan sådan bestemmelse endvidere træffes af den ret, ved hvilken beviset agtes ført. Disse bestemmelser tager imidlertid — ligesom bestemmelsen i forslagets § 342 om bevisoptagelse i udlandet - alene sigte på tilfælde, hvor bevisførelsen finder sted til oplysning af en her i landet verserende retssag.

Bortset fra de gældende bestemmelser i § 296, stk. 1 og 2, hvorefter retten, selv om søgsmål endnu ikke er tingfæstet, kan tillade, at bevis optages for en udenlandsk domstol, indeholder retsplejeloven ingen bestemmelser om adgang til bevisførelse, uden at der er anlagt retssag. Civilprocesudkastet fra 1877 indeholdt derimod i §§373-380 forskellige bestemmelser om bevisers førelse førend hovedforhandlingen, som både omfattede bevisførelse, før sag var anlagt, og bevisførelse efter sagens anlæg, men før hovedforhandlingen. Selv om disse bestemmelser ikke er gentaget i retsplejeloven, er det dog fast antaget i teori og praksis, at der ikke ved retsplejeloven er sket nogen forandring i den tidligere bestående adgang til optagelse af bevis, uden at der er anlagt retssag, når en berettiget interesse gør sig gældende[1]), og det er da også forudsat flere steder i lovgivningen, at denne bevisoptagelsesadgang er opretholdt, jfr. f. eks. retsafgiftslovens §14, stk. 1, voldgiftslovens § 5 og retsplejelovens § 354, stk. 1, 2. pkt.

Efter § 373 i civilprocesudkastet fra 1877 kunne vidneførsel og optagelse af syn og skøn undtagelsesvis ske, før sag var anlagt, »når pågældende part står i fare for ellers at tabe sit bevis, enten på grund af vidners sygdom eller bortrejse, eller fordi forretningens genstand er udsat for forandring eller af lignende grunde«. Retspraksis er formentlig i overensstemmelse hermed.[2]). Isoleret bevisoptagelse forudsætter således, at parterne eller en af dem har en særlig interesse i, at bevisoptagelsen finder sted, inden retssag anlægges, og dette må sandsynliggøres over for retten, inden denne kan give tilladelse til bevisoptagelse. At parterne er enige om at ønske beviset optaget er ikke i sig selv nok til, at retten bør give tilladelse til bevisoptagelsen, men kravet til den særlige interesse lempes.[3]) En bevisoptagelse, som alene skal tjene til vejledning for, om sag overhovedet skal anlægges, kan heller ikke tillades[4]), men derimod efter omstændighederne nok, hvis bevisoptagelsen er nødvendig for, at »parten« kan finde ud af, hvem han skal sagsøge.[5])

Efter den foreliggende praksis at domme er der utvivlsomt et ikke helt ringe behov for bevisoptagelse, navnlig optagelse af syn og skøn, i tilfælde hvor retssag endnu ikke er anlagt.[6]) Retsplejerådet finder det derfor rigtigst, at der optages en bestemmelse herom i retsplejeloven. Der bør næppe i loven opstilles betingelser for bevisoptagelsen. Bevisoptagelse bør kunne finde sted, når retten finder det hensigtsmæssigt.

Udkastets *stk. 1* er i overensstemmelse hermed. Bestemmelsen omfatter foruden de ovenfor omtalte tilfælde, hvor retssag endnu ikke er anlagt, også tilfælde, hvor bevisoptagelsen angår forhold, som ikke vil kunne gøres til genstand for retssag, f. eks. spørgsmål angående person- og familieretlig status, jfr. Komm.Rpl. s. 359 f og Tvistemål s. 143 f. Specielt med hensyn til optagelse af bevis i udlandet bemærkes, at dette naturligvis kun kan ske i det omfang, sådan bevisoptagelse ikke er udelukket efter gældende konventioner om bevisoptagelse. Værnetingsbestemmelserne i 2. og 3. pkt. svarer til de gældende bestemmelser i § 296, stk. 1, § 353, stk. 2, 2. pkt., og § 354, stk. 1.

Stk. 2 er i overensstemmelse med gældende ret.

Efter gældende ret er det tvivlsomt, om retten kan pålægge den part, der har ønsket beviset optaget, at betale sagsomkostninger til modparten, jfr. Tvistemål, s. 141 og U 1942.997 og U 1954.193. Efter retsplejerådets opfattelse bor der være klar hjemmel til at tillægge modparten sagsomkostninger

[1]) Jfr. Munch-Petersen I s. 264 og IT s. 80 f og 303 ff, Tvistemål s. 140 f, Komm. Rpl. s. 359 ff (med udførlig gengivelse af retspraksis), RU nr. 5 i U 1920 B. 90 og RU nr. 24 i U 1920 B. 200.

[2]) Jfr. Tvistemål s. 141 ff og Komm. Rpl. s. 359 ff.

[3]) Jfr. noten til U 1959. 927.

[4]) Jfr. RU nr. 5 i U 1920 B. 90 og U 1949. 1117.

[5]) Jfr. Tvistemål s. 141.

[6]) Det oplyses i betænkning nr. 377/1965 om retsafgiftslovgivningen s. 33, at der ved Københavns byret i årene 1958-1962 behandledes henholdsvis 59, 55, 53, 51 og 52 sager vedrørende anticiperet bevisførelse, hvoraf de fleste dre'ede sig om syns- og skønsforretninger. Det forslag til „Almindelige betingelser for arbejder og leverancer", som findes i betænkning nr. 620/1971, indeholder i § 30 en bestemmelse, som skal muliggøre hurtig optagelse af syn og skøn ved et særligt voldgiftsnævn i tilfælde af „uoverensstemmelse, eller hvor det er nødvendigt for at sikre bevisets stilling", jfr. betænkningen s. 37 f.

i sådanne tilfælde, og en sådan hjemmel foreslås derfor indsat i *stk. 3.*

For så vidt angår bestemmelsen i *stk. 4* henvises til bemærkningerne til udkastets § 340, stk. 2.

Til §344.

Gældende bestemmelser § 281, § 283, stk. 2, §292.

Til stk. 1.

Bestemmelsen, der fastslår princippet om den frie bevisbedømmelse[1]), svarer med redaktionelle ændringer til den gældende bestemmelse i § 292, stk. 1, 2. pkt.

Man har ikke fundet anledning til at medtage den nuværende bestemmelse i *§ 292, stk. 1, 1. pkt.*, hvorefter afgørelsen træffes på grundlag af den mundtlige forhandling og bevisførelsen. Bestemmelsen, der indebærer, at de udvekslede processkrifter kun har betydning som grundlag for den mundtlige forhandling, retter sig mod den skriftlige procesmåde, der anvendtes forud for retsplejeloven, jfr. *mot. 1877* s. 5 ff og s. 123 samt *mot. 1899* sp. 40, og forekommer ud fra en nutidig opfattelse selvfølgelig.

Man har heller ikke medtaget den gældende bestemmelse i *§ 292, stk. 2.* Ifølge denne bestemmelse skal retten, når der mellem parterne er strid, om en skade er forårsaget, eller hvilken erstatning der skal gives, og den ifølge de oplysninger, som foreligger eller indhentes, anser sig for at være i stand hertil, afgøre disse spørgsmål efter et skøn over alle i betragtning kommende omstændigheder. Denne bestemmelse, der også retter sig mod retstilstanden før retsplejeloven, jfr. *mot. 1877* s. 15-16 og *mot. 1899* sp. 38, indebærer ikke andet og mere, end hvad der allerede folger af den foreslåede bestemmelse i stk. 1.

Til stk. 2.

Bestemmelsen i *1. pkt.* træder i stedet for de nugældende bestemmelser i § 281 og § 282, stk. 3, og svarer i realiteten i alt væsentligt til disse. Med hensyn til *§ 282, stk. 3,* henvises i øvrigt til bemærkningerne ovenfor til § 339, stk. 1. Bestemmelsen i 2. *pkt.* træder i stedet for den nuværende bestemmelse i § 304 og svarer fuldt ud til denne.

Til stk. 3.

Der henvises til bemærkningerne ovenfor til § 339, stk. 3.

Til §345.

Gældende bestemmelser § 277, stk. 3, § 287, § 288, § 290, stk. 2, § 343, stk. 3, § 344, stk. 1 og 2, § 346, stk. 1, § 348, stk. 1, sidste pkt., § 351, 2. pkt., § 360, stk. 1, §362, stk. 1, §364, §366, §369, §370, stk. 2, § 383, 1. pkt., § 386, stk. 1, 3. pkt., § 387, stk. 1, § 401, stk. 2, § 405, stk. 1, 3 og 4, § 408, stk. 1, § 411, stk. 2, § 431, stk. 2, § 432, stk. 1 og 3 og § 433, stk. 2.

Retsplejeloven indeholder en lang række detaljerede regler om, i hvilke tilfælde retten kan udsætte behandlingen af en borgerlig sag, jfr. de ovenfor citerede bestemmelser.

Efter retsplejerådets opfattelse er det ikke ønskeligt at fylde retsplejeloven med detaljerede bestemmelser om, i hvilke tilfælde udsættelse kan eller skal ske. Sådanne bestemmelser ville i øvrigt næppe heller kunne gøres udtømmende. I stedet bør der gives retten en almindelig bemyndigelse til at træffe bestemmelse om udsættelse, når dette findes hensigtsmæssigt. En sådan bemyndigelse indeholdes i *§ 345, 1. pkt.* Ved udformningen af bestemmelsen har man anset det for hensigtsmæssigt at tydeliggøre, at udsættelse fortsat kan ske for at afvente en administrativ eller retlig afgørelse, der vil kunne få indflydelse på sagens udfald, jfr. de nugældende bestemmelser i §§ 287 og 288. De førnævnte detaljerede bestemmelser om udsættelse vil herefter kunne ophæves. Man har anset det for hensigtsmæssigt i *2. pkt.* at optage en - i og for sig ret selvfølgelig - bestemmelse om, at retten snarest skal underrette alle vedkommende om udsættelsen.

En særlig bestemmelse om udsættelse i tilfælde af en parts udeblivelse er opdaget i den foreslåede bestemmelse i § 363, stk. 6.

Bestemmelser om udsættelse af en sags behandling kan kæres til højere ret. Bestemmelser om udsættelser i henhold til de gældende bestemmelser i §§ 287 og 288 - d.v.s. udsættelse for at afvente en administrativ eller retlig afgørelse - kan dog ifølge den nuværende regel i § 290, stk. 3, ikke indbringes for højere ret. Rådet har ikke ment

[1]) Jfr. *Tvistemål* s. 226-227.

at burde opretholde denne undtagelse fra de almindelige regler. Undtagelsen er i forarbejderne til retsplejeloven begrundet med, at procesledende bestemmelser som de nævnte ikke har nogen indflydelse på parternes materielle retsstilling, jfr. *mot. 1877* s. 60. Adgangen til kære af beslutninger, hvorved sagen udsættes, indebærer imidlertid efter rådets opfattelse en væsentlig garanti for, at retssagernes behandling ikke forhales ved unødvendig udsættelse. Der kan også i visse tilfælde være trang til at kunne kære beslutninger, hvorved begæring om udsættelse afslås. Kære af beslutninger af den nævnte art har ikke opsættende virkning, medmindre dette bestemmes af den ret, hvis afgørelse kæres, eller den ret, hvortil afgørelsen kæres, jfr. den foreslåede bestemmelse i § 397.

Til § 346.

Gældende bestemmelse § 284.

Efter den gældende bestemmelse i *§ 284, stk. 1,* kan retten genoptage behandlingen af en sag, der er optaget til dom, dersom den finder grund til at stille spørgsmål af den i § 292 omhandlede beskaffenhed til parterne - d. v. s. spørgsmål, der tjener til at fjerne uklarhed, tvetydighed eller ufuldstændighed i fremstillingen af sagen og i andre afgivne erklæringer - eller til, at der rettes yderligere spørgsmål til afhørte parter, vidner eller syns- og skønsmænd, eller til, at der indhentes syn eller skøn. Parterne indkaldes i så fald til et møde, i hvilket spørgsmålene begæres besvaret, eller parterne opfordres til snarest muligt at foretage det fornødne til at fremskaffe besvarelsen, synet eller skønnet. Efter *stk. 2* afholdes udgifterne ved de nævnte foranstaltninger forskudsvis af det offentlige, indtil det ved den endelige dom kan afgøres, hvilken af parterne der skal bære dem.

Som anført i de almindelige bemærkninger s. 29 antages det, at adgangen til genoptagelse ikke er begrænset til de i § 284 nævnte tilfælde, men også består i andre tilfælde, hvor yderligere forhandling i sagen af retten skønnes påkrævet af hensyn til sagens rette pådømmelse. I overensstemmelse hermed foreslås det i *§ 346,* at retten kan genoptage behandlingen af en sag, der er optaget til afgørelse, dersom det findes betænkeligt at træffe afgørelsen på det foreliggende grundlag.

Reglerne i § 284, stk. 1, om, hvilke beføjelser retten har under genoptagelsen, afløses af den foreslåede bestemmelse i § 339. Der henvises herom til bemærkningerne til denne bestemmelse.

Forslaget medtager ikke den gældende bestemmelse i § 284, stk. 2, idet rådet ikke finder, at den omstændighed, at sagen genoptages, og at retten under genoptagelse i medfør af den foreslåede bestemmelse i § 339, stk. 3, opfordrer en part til at tilvejebringe syn eller skøn eller i øvrigt føre bevis, kan begrunde en fravigelse af de almindelige regler i § 311, hvorefter en part skal betale de omkostninger, som foranlediges ved processuelle skridt, der begæres af ham, dog med forbehold af ret til at få dem erstattet af modparten ved dommen i sagen.

Til §347.

Gældende bestemmelse § 296, stk. 3.

Paragraffen angår bevisoptagelse m.v. her i landet efter anmodning fra fremmede retter.

Efter § 296, stk. 3, skal anmodninger fra fremmede retter om bevisoptagelse og andre retslige handlinger efterkommes i overensstemmelse med de derom gældende lovbestemmelser og traktatmæssige bestemmelser.

De gældende lovbestemmelser er følgende:

1. Lov nr. 161 af 18. december 1897 om retternes medvirken til optagelse af bevis i udlandet m. m.

Selvstændig betydning har nu kun reglen i § 7, stk. 2, hvorefter der ikke skal gives varsel til parterne, medmindre dette udtrykkeligt er forlangt.

2. § 1, stk. 2, i lov nr. 37 af 28. februar 1908 om tillæg til den under nr. 1 nævnte lov. Efter denne bestemmelse skal retshandlinger efter begæring af fremmede retter i det omfang, som overenskomst med fremmede stater hjemler, finde sted efter reglerne for sager, i hvilket fri proces her i landet er meddelt. Med hensyn til denne bestemmelse kan henvises til betænkningen om ændring af reglerne om fri proces m. v. Justitsministeriet vil inden udgangen af 1973 udsende cirkulæreskrivelse, hvorefter beskikkelse af advokat for parter, der bor i udlandet, kun skal ske, hvis retten skønner, at der er behov derfor.

3. Retsplejelovens § 190, jfr. § 209. Efter disse bestemmelser finder reglerne i retsplejeloven anvendelse på vidneafhøring og optagelse af syn og skøn efter begæring af udenlandske myndigheder. En anmodning om iagttagelse af en særlig form eller fremgangsmåde skal så vidt muligt imødekommes, medmindre dette vil være åbenbart uforeneligt med landets retsorden.

Reglerne i § 296, stk. 3, og de citerede bestemmelser i 1897- og 1908-loven foreslås samlet i forslagets § 347. Samtidig foreslås indsat en bemyndigelse for justitsministeren til at fastsætte yderligere regler om bevisoptagelse m. v. efter anmodning fra udenlandske retter.

Til kapitel 33.

(Sagsforberedelse i 1. instans).

Reglerne i kapitel 33 træder i stedet for bestemmelserne i den gældende lovs kapitel 32 om »Forberedelse af domsforhandling i sager, der i første instans henhører under landsretterne« og en del af de særlige bestemmelser i kapitlerne 39 og 40 om underretterne og sø- og handelsretten i København.

(1) Enkelte af bestemmelserne i de nævnte kapitler foreslås dog af systematiske grunde flyttet til andre kapitler. Dette gælder:

a) *§ 338, stk. 3.* Bestemmelsen foreslås placeret i *§ 6, stk. 1,* jfr. forslagets nr. 4.

b) *§345, stk. 3, §§352-358* og *§433, stk. 2.*

Der henvises til de foreslåede bestemmelser i *§ 340* om bevisførelse under hovedforhandlingen og forud for hovedforhandlingen og til bemærkningerne dertil.

(2) En række af bestemmelserne i kapitlerne 32 og 39 foreslås udeladt.

Som omtalt i betænkningens afsnit II, C, 2 (s. 22) foreslås forberedelse ved underret af landsretssager afskaffet. Dette medfører, at en række bestemmelser om denne forberedelsesmåde udgår. Dette gælder således *§ 338, stk. 1 og 2, §345, stk. 2, § 346, § 351* og *§§360-361.*

En del af de bestemmelser, der er udeladt, er omtalt nedenfor i bemærkningerne til de enkelte bestemmelser i forslagets kapitel 33.

I øvrigt bemærkes:

a) *§ 342.* Bestemmelsen må anses for overflødig ved siden af den foreslåede bestemmelse i *§ 338.* Der henvises til bemærkningerne til denne bestemmelse.

b) *§ 362, stk. 1.* Bestemmelsen er overflødig ved siden af den foreslåede almindelige bestemmelse i *§ 345.*

Om hovedindholdet af retsplejerådets reformforslag med hensyn til sagsforberedelse i 1. instans og om de overvejelser, der ligger bag forslaget, henvises til de almindelige bemærkninger afsnit I og II.

Til §348.

Gældende bestemmelser § 279, stk. 1, § 337, § 338, stk. 1 og 2, § 349, § 350, § 425, § 426 og § 432.

Paragraffen indeholder bestemmelser om sagens anlæg og om stævningens indhold m. m.

Til stk. 1.

Ifølge de gældende bestemmelser i *§ 337, stk. 1, 1. pkt.,* (landsretssager), og *§425, stk. 1,* (underretssager), indledes sagen med stævning. Efter *§ 337, stk. 2,* (landsretssager) og *§ 425, stk. 3,* (underretssager) kan parterne dog, når de efter overenskomst begge møder for retten og sagen er anmeldt for denne senest dagen før retsmødet, uden stævning begære sagen foretaget. I landsretssager skal sagsøgeren i så fald fremlægge en skriftlig angivelse af sin påstand og af de kendsgerninger, hvorpå den støttes. Disse bestemmelser indebærer ikke nogen nævneværdig lettelse for parterne og anvendes næsten aldrig i praksis, og adgangen til at anlægge sag uden benyttelse af stævning foreslås derfor afskaffet. En part, der er ubemidlet, kan efter § 135 få stævning udfærdiget af en advokat som retshjælp eller efter § 330 få fri proces.

§ 338, stk. 1 og 2, bestemmer for landsretssagernes vedkommende, at stævning skal indleveres til den ret, hvor sagens forberedelse skal ske, og indeholder i øvrigt nærmere regler om, ved hvilken ret forberedelsen skal foregå. For underretssagernes vedkommende bestemmes i *§426, 1. pkt.,* at stævningen skal indleveres til retten. Da retsplejerådet foreslår forberedelse af landsretssager ved underret afskaffet, jfr. betænkningen afsnit II, C, 2 (s. 22), skal stævning i landsretssager efter forslaget indleveres til vedkommende landsret.

Ifølge *§ 279, stk. 1,* anses en sag for *anlagt,* når stævning er indleveret til berammelse, eller sagen er anmeldt for retten efter § 337, stk. 2, eller § 425, stk. 3. Lovgivningen knytter visse retsvirkninger til sagens anlæg. Hvor lovgivningen har fastsat en frist for retsforfølgning, må sag således som regel være anlagt inden fristens udløb.[1])

Endvidere begynder procesrenter at påløbe fra sagens anlæg, jfr. gældsbrevslovens § 62, stk. 2.

De foran nævnte bestemmelser foreslås erstattet af bestemmelsen i *stk. 1,* hvori det alene udtales, at sag anlægges ved indlevering af stævning til retten. Efter den foreslåede bestemmelse i stk. 2, nr. 2, skal stævningen angive, ved hvilken ret sagen anlægges, og i mangel af anden regel følger heraf, at stævningen skal indleveres til den ret, hvor sagen skal behandles.

Efter den gældende bestemmelse i *§ 279, stk. 2,* anses sagen for *tingfæstet* ved forkyndelsen af stævningen. Anlægges sagen uden brug af stævning, anses sagen for tingfæstet ved fremlæggelsen af den i § 337, stk. 2, omhandlede angivelse eller - i det i § 425, stk. 3, nævnte tilfælde - ved sagens foretagelse i retten. En modfordring anses for tingfæstet ved fremlæggelsen eller meddelelsen af det svarskrift, hvori den fremsættes, eller - i underretssager - ved modfordringens fremsættelse i retten, jfr. § 431, stk. 3.

Retsplejeloven tillægger i visse relationer sagens tingfæstning retlig betydning. Efter § 279, stk. 3, og § 340, stk. 3, kan sagsøgte kræve en selvstændig dom for tingfæstede modfordringer, selv om sagsøgeren hæver sagen eller udebliver. Disse bestemmelser foreslås imidlertid aflost af bestemmelser, hvori udtrykket tingfæstning ikke forekommer, jfr. forslagets § 362, 2. pkt., og § 363, stk.l, 2. pkt. Efter § 1033 er tingfæstningen endvidere afgørende for, om retsplejeloven eller ældre proceslove skal anvendes, men denne overgangsbestemmelse har forlængst udtømt sin betydning.

I øvrigt anvender lovgivningen ikke udtrykket tingfæstning. Ganske vist tillægger en række bestemmelser stævningens forkyndelse retlig betydning, men disse bestemmelser anvender ikke udtrykket tingfæstning. Dette gælder således retsplejelovens §§ 243 og 248, DL 5-14-4, skiftelovens § 34, vekselsovens § 71 og checklovens § 53. De to sidstnævnte bestemmelser nævner foruden stævningens forkyndelse også »de i retsplejelovens § 279, stk. 2, nævnte handlinger«, d.v. s. de handlinger, hvormed sagen tingfæstes, når sag anlægges uden brug af stævning. Når adgangen til at anlægge sag uden brug af stævning som ovenfor foreslået afskaffes, bliver denne henvisning til § 279, stk. 2, uden betydning og bor ved lejlighed ophæves.

Retsplejerådet har derfor ikke fundet anledning til at medtage nogen bestemmelse om, hvornår en borgerlig sag[2]) anses for tingfæstet. Det bemærkes herved, at det også uden en udtrykkelig lovbestemmelse herom må antages, at hvor lovgivningen tillægger forkyndelse af stævning betydning, må fremsættelse af modkrav i et retsmode, hvor sagsøgeren er repræsenteret, eller i et processkrift, der er forkyndt for sagsogeren, tillægges samme betydning.

Rådet har heller ikke medtaget nogen bestemmelse om, hvornår en sag anses for anhængiggjort, jfr. konkurslovens § 23.[3]) Konkurslovsudvalget har ikke gjort brug af dette udtryk i det lovudkast, som udvalget har udarbejdet.[4])

Til stk. 2.

Bestemmelsen, der angiver, hvad stævningen skal indeholde, svarer stort set til de gældende bestemmelser i § 337, stk. 1, (landsretssager) og § 425, stk. 2, (underretssager). I det følgende er kun afvigelserne fra de gældende regler omtalt.

Ad nr. 1.

Bestemmelsen om, at stævningen skal indeholde angivelse af en postadresse i Danmark, hvortil meddelelser til sagsogeren vedrørende sagen kan sendes, og hvor forkyndelse kan ske, er ny. Bestemmelsen, der også omfatter sagsøgere, der ikke har bopæl i Danmark, skal gøre det lettere for retten at sende meddelelser til sagsøgeren og foretage forkyndelse for ham. For sagsøgtes vedkom-

[1]) Jfr. nærmere *Tvistemål* s. 269.
[2]) Om tingfæstning af *straffesager* se retsplejelovens § 816, stk. 2, og § 832, stk. 1, jfr. § 927.
[3]) Smh. *Komm. Rpl.* § 340, note 2.
[4]) Jfr. *betænkning 606/1971* „Konkurs og tvangsakkord" s. 156 f.

mende findes tilsvarende bestemmelser i forslaget i § 351, stk. 1, og § 356, stk. 2, nr. 5. Er parten repræsenteret af advokat, må det antages, at parten i praksis vil angive, at meddelelser kan sendes til denne. Bestemmelsen i *§ 350,* der må anses som forældet, er herefter udeladt som overflødig.

Ad nr. 2.

Bestemmelsen er ny, men i praksis angiver stævningen altid, ved hvilken ret sagen anlægges.

Ad nr. 5.

Efter de gældende bestemmelser i §§ 337 og 425 skal sagsøgeren i stævningen angive de dokumenter, han agter at påberåbe sig. Det foreslås at udvide denne regel til også at gælde andre beviser, som sagsøgeren agter at påberåbe sig. Det er af væsentlig betydning for en hensigtsmæssig tilrettelæggelse af sagens behandling, at en part så tidlig som mulig får klarhed over, hvilke beviser der vil blive fremført fra modpartens side. Det er på den anden side også klart, at det ville volde store praktiske vanskeligheder på et tidligt stadium af sagen udtømmende at angive, hvilke beviser der vil blive påberåbt. Undladelse af at fremkomme med de nævnte angivelser i stævningen medfører derfor ikke, at sagen afvises, jfr. forslagets § 349, stk. 1. Sagsogeren er heller ikke afskåret fra at påberåbe sig beviser, som ikke er angivet i stævningen, smh. hermed forslagets § 357, stk. 4, jfr. §358, stk. 3, §360, stk. 1, og §365, stk. 2 og 3.

I den gældende bestemmelse i *§ 349* bestemmes det for landsretssagernes vedkommende, at dersom en part i skriftvekslingen påberåber sig dokumenter, der er i hans besiddelse, bor disse i original eller genpart følge med vedkommende processkrift til udlån til modparten. En tilsvarende regel antages i praksis at gælde i underretssager, jfr. *Tvistemål* s. 271 og *RU 25* i *U. 1920 B 200.*

Hvor sagsfremstillingen indeholder sådanne henvisninger til de dokumenter, der angives i stævningen, at sagsfremstillingen er utilstrækkelig uden dokumenterne[1]), vil der ikke kunne afsiges dom i overensstemmelse med sagsogerens påstand efter de foreslåede regler i § 353 og § 363, stk. 2, medmindre dokumenterne følger med stævningen og ved forkyndelsen udleveres til sagsøgte sammen med stævningen.

Der er næppe grund til herudover at fastholde et ubetinget krav om, at de dokumenter, som angives i stævningen, skal følge med denne, omend det i de fleste tilfælde vil være ønskeligt, at dokumenterne ledsager stævningen. Et sådant krav er derfor ikke opstillet i det foreliggende forslag, der i § 357, stk. 3, jfr. § 358, stk. 3, indeholder regler om, hvornår dokumenter skal tilstilles retten og modparten, sammenhold herved i § 365, stk. 2 og 3.

Ad nr. 6.

Som nærmere omtalt i betænkningens afsnit I, C, (s. 9 ff.) foreslås indført en ordning, hvorefter sager, hvori påstanden lyder på betaling af et pengebeløb, kan afgøres uden afholdelse af retsmøde, hvis sagsøgte ikke fremsætter indsigelser eller modkrav inden en vis frist efter, at stævningen er forkyndt for ham. Efter forslaget skal denne ordning anvendes, medmindre sagsøgeren i stævningen har fremsat begæring om, at sagen behandles på sædvanlig måde, jfr. forslagets § 351, stk. 1.

Til stk. 3 og 4.

Efter *stk. 3* skal sagsøgeren sammen med stævningen indlevere et af justitsministeren fastsat antal genparter af stævningen og de dokumenter, der ledsager denne. Med hensyn til, hvilke dokumenter der skal ledsage stævningen, henvises til bemærkningerne ovenfor til stk. 2, nr. 5. Et sæt genparter skal ved forkyndelsen udleveres til sagsøgte, jfr. kapitel 17.

En kontorteknisk rationalisering vil eventuelt gøre det hensigtsmæssigt at anvende yderligere genparter af stævningen. Gøres der brug af den foreslåede bestemmelse i § 353, stk. 1, 2. pkt., således at dommen udfærdiges ved en påtegning på stævningen, bliver der brug for en genpart af stævningen til henlæggelse i rettens arkiv. Bl. a. med henblik på en sådan kontorteknisk rationalisering foreslås i *stk. 4,* at justitsministeren kan bestemme, at stævninger skal udfærdiges på særlige blanketter. Der henvises herom i øvrigt til bemærkningerne til forslagets §353, stk. 1, 2. pkt.

[1]) Jfr. som eksempler *RU 28 i U 1920 B 233, RU 201 i U 1923 B 232 og U 1968 651 V.*

Om indlevering af genparter til brug for landsrettens medlemmer henvises til den foreslåede bestemmelse i § 367, stk. 3.

Til §349.

Efter de gældende regler i § 338, stk. 1 (landsretssager) og § 426 (underretssager) forsyner retten den indleverede stævning med berammelsespåtegning og tilbageleverer stævningen til sagsøgeren, for at denne kan sørge for forkyndelsen for sagsøgte. Der sker således ikke på dette stadium af sagen nogen prøvelse af, om stævningen opfylder de krav, som er opstillet[1]). En sådan prøvelse sker først under sagens mundtlige behandling i retten, jfr. herved § 341, stk. 1, 2. pkt., om tilfælde, hvor sagsøgte udebliver.

Efter retsplejerådets opfattelse er denne ordning ikke hensigtsmæssig. Det er ikke rimeligt, at sagsøgte skal tvinges til at tage stilling til en stævning og måske til at søge advokatbistand, hvis det på forhånd er klart, at stævningen er så mangelfuld, at den ikke kan danne grundlag for sagens behandling. Der bør ske en vis prøvelse af stævningen straks ved dens indlevering til retten.

Rådet har nærmere overvejet, hvilket omfang en sådan prøvelse bør have. I ukomplicerede sager bør prøvelsen som hovedregel være så omfattende, at påstanden uden yderligere undersøgelser af stævningen kan tages til følge, såfremt sagsøgte ikke fremkommer med indsigelser eller modkrav eller udebliver, jfr. de foreslåede bestemmelser i § 353 og § 363, stk. 2. En prøvelse af dette omfang vil ikke mindst være praktisk, hvor sagen fremtræder som en inkassosag, således at der er en vis formodning for, at sagsøgte ikke vil fremsætte indsigelser. Dette vil typisk være tilfældet med sager, der behandles efter de foreslåede regler i §351. I mere komplicerede og kontroversielle sager vil der efter rådets opfattelse næppe være noget rimeligt forhold mellem de fordele, man opnår ved at foretage en gennemgribende prøvelse af stævningen på dette tidlige stadium af sagen, og de byrder, man herved pålægger retten. Det må herved tages i betragtning, at det meget vel kan forekomme, at en stævning, der er for mangelfuld til at danne grundlag for dom efter § 353 eller § 363, stk. 2, kan anvendes som grundlag for sagens behandling, hvis sagsøgte giver møde.

Det foreslås derfor i *stk. 1,1. pkt.,* at såfremt stævningen ikke opfylder kravene efter § 348, stk. 2, nr. 1-4, og herefter er uegnet til at danne grundlag for sagens behandling, skal retten afvise sagen ved en beslutning, der meddeles sagsøgeren. Bestemmelsen gælder ikke med hensyn til kravene efter § 348, stk. 2, nr. 5 og 6. Om begrundelsen herfor henvises til bemærkningerne til disse bestemmelser. Rådet har ikke ment at burde søge at udforme faste regler om, i hvilke tilfælde sagen bør afvises i henhold til den nævnte bestemmelse. Den nærmere afgrænsning af disse tilfælde sker efter rådets opfattelse bedst gennem den praksis, som domstolene udvikler på grundlag af indvundne erfaringer. Denne praksis må antages forholdsvis hurtigt at blive så fast, at prøvelsen af stævningerne kan overlades til retternes kontorpersonale.

Bestemmelsen indeholder ikke nogen udtømmende angivelse af, i hvilke tilfælde sagen skal afvises. Således skal sagen også afvises, hvis retten savner saglig kompetence, jfr. kapitel 21, eller der i øvrigt foreligger afvisningsgrunde, som retten skal påse ex officio. Også på dette punkt må det overlades til praksis at fastlægge, hvor grundig en undersøgelse der bør foretages på dette tidlige stadium af sagen. Derimod skal der ikke på dette stadium af sagen tages stilling til, om der er værneting for sagen ved retten, idet reglerne i kapitel 22 er deklaratoriske, jfr. § 247. Se herom i øvrigt bemærkningerne til den foreslåede bestemmelse i § 353, stk. 2.

Efter *stk. 1, 2. pkt.,* gælder reglen i stk. 1, 1. pkt., også, hvis der ikke indleveres det fastsatte antal genparter, jfr. § 348, stk. 3, eller hvis stævningen ikke opfylder de krav, der måtte blive fastsat efter § 348, stk. 4.

Efter *stk. 2* kan retten indrømme sagsøgeren en frist til at afhjælpe de foreliggende mangler. Ifølge *stk. 1, 3. pkt.,* skal afgørelsen om afvisning på sagsøgerens begæring træffes ved kendelse. Afgørelsen kan kæres.

Når ordningen er indarbejdet, bliver den rent praktiske fremgangsmåde antagelig, at rettens kontorpersonale telefonisk eller skriftligt underretter sagsøgeren - i praksis hans advokat, medmindre han fører sagen uden

0 Jfr. dog *U 1957, 932 0* med note 1.

advokatbistand - om de foreliggende mangler og samtidig opfordrer ham til enten at afhjælpe manglerne inden en vis frist eller at tilbagekalde stævningen. Kun hvis sagsøgeren herefter ønsker en egentlig afgørelse af, om der foreligger mangler, der berettiger til at afvise sagen, går sagen videre til vedkommende dommer til eventuel afsigelse af kendelse.

Til §350.

Gældende bestemmelser § 338, stk. 1, og § 426.

Med hensyn til bestemmelsen i *l.pkt.* henvises i det hele til betænkningens afsnit I, C.

Bestemmelsen i *2. pkt.*, hvorefter der samtidig med forkyndelsen skal udleveres sagsøgte en trykt vejledning, er ny. Som omtalt i betænkningens afsnit I, C, anvendes sådanne vej ledningsblanketter allerede i vidt omfang, og det er efter rådets opfattelse meget ønskeligt, at sagsøgte på denne måde gøres bekendt med sin retsstilling. Behovet for vejledning øges, hvis der som foreslået indføres en ordning, hvorefter pengekrav bliver gjort eksegible på grundlag af stævningen, hvis sagsogte ikke skriftligt fremsætter indsigelser og modkrav over for retten, jfr. den foreslåede bestemmelse i § 351.

Rådet går ud fra, at der ved justitsministeriets foranstaltning udarbejdes trykte vejledninger, som retterne kan rekvirere fra Statens Trykningskontor.

Til §§351-353.

Som nærmere omtalt i betænkningens afsnit I, C, foreslår retsplejerådet, at der indføres en ordning, hvorefter krav, hvori påstanden lyder på betaling af pengebeløb, bliver gjort eksegible uden afholdelse af retsmøde, hvis sagsøgte ikke fremsætter indsigelser eller modkrav inden en vis frist efter, at stævningen er forkyndt for ham. Rettens virksomhed har her i hovedsagen alene karakter af en konstatering af, at sagsøgte ikke fremsætter indsigelser eller modkrav, og dommen består alene af en formel godkendelse eller autorisation af sagsøgerens påstand, således at der kan ske tvangsfuldbyrdelse i overensstemmelse med denne. De nærmere regler om denne autorisationsordning er optaget i forslagets §§ 351-353.

Til §351.

Gældende bestemmelser § 338, stk. 1, § 339, § 426 og § 427.

Til stk. 1.

Det er en betingelse for anvendelsen af den nævnte autorisationsordning, at påstanden i stævningen lyder på et pengebeløb, jfr. om begrundelsen herfor de almindelige bemærkninger s. 12. Autorisationsordningen kan anvendes, selv om der påstås renter af pengebeløbet, men derimod ikke, hvis påstanden tillige omfatter andet, som f. eks. hvor påstanden om betaling er betinget af, at sagsøgeren udleverer et pantebrev eller andet skylddokument i kvitteret stand. Ordningen kan anvendes uanset beskaffenheden af skyldgrunden. Ordningen kan anvendes, hvad enten pengebeløbet angives at skyldes i kraft af et gensidigt bebyrdende retsforhold, pådragelse af erstatningsansvar uden for kontrakt eller andet, og uanset om det indtalte pengekrav er sikret ved pant eller på anden måde.

Anvendelsen af den nævnte ordning er endvidere betinget af, at sagsøgeren ikke i stævningen har fremsat begæring om, at sagen behandles på sædvanlig måde, jfr. forslagets § 348, stk. 2, nr. 6, og § 354. Om begrundelsen herfor henvises til de almindelige bemærkninger s. 12–13.

Anvendes autorisationsordningen, skal sagsøgte som tidligere omtalt fremsætte sine indsigelser eller modkrav inden en vis frist efter stævningens forkyndelse. Efter de gældende regler i § 339 (landsretssager) og § 427 (underretssager) skal stævningen forkyndes for sagsøgte med et nærmere angivet varsel (stævnevarslet), hvis længde afhænger af, hvor langt sagsøgte bor fra retten. Rådet har ikke ment det påkrævet at opstille detaillerede regler om, hvilken frist sagsøgte under autorisationsordningen bør have, men har ment at kunne overlade fastsættelsen af fristen til retten. Ved fastsættelsen af fristen bør der navnlig tages hensyn til, hvor lang tid sagsøgte behøver til at sætte sig ind i sagen og afgive svar. Fristen bør - bortset fra særligt påtrængende tilfælde - mindst være på 14 dage. Det foreslås derfor, at såfremt autorisationsordningen anvendes, skal retten opfordre sagsøgte til skriftligt at fremsætte mulige indsigelser og modkrav over for retten inden en frist, der i almindelighed

mindst skal være på 14 dage. Samtidig skal sagsøgte opfordres til at opgive en postadresse i Danmark, hvortil meddelelser til sagsøgte vedrørende sagen kan sendes, og hvor forkyndelse kan ske. Om begrundelsen herfor henvises til bemærkningerne til forslagets § 348, stk. 2, nr. 1. Opfordringen forkyndes for sagsøgte sammen med stævningen, og den ovenfor nævnte frist regnes fra forkyndelsen.

Som omtalt i de almindelige bemærkninger s. 13 er det tilstrækkeligt, at sagsøgte skriftligt bestrider sagsøgerens påstand, medens bestemmelsen ikke kræver, at han i svaret nærmere redegør for sine indsigelser eller modkrav. Det er således tilstrækkeligt, at sagsøgte i et brev til retten anfører, at han ikke »skylder pengene«.

Om virkningen af, at sagsøgte undlader rettidigt at fremsætte indsigelser eller modkrav, henvises til forslagets § 353. Det fremgår af formuleringen af denne bestemmelses stk. 1 sammenholdt med § 352, at undladelse af at opgive en postadresse i Danmark ikke medfører retsvirkninger.

Til §352.

Fremsætter sagsøgte rettidigt indsigelser eller modkrav, overgår sagen til behandling på sædvanlig måde som en egentlig retssag, jfr. de almindelige bemærkninger s. 13, således at retten i henhold til § 355 skal træffe bestemmelse om, hvorvidt der skal ske forberedelse af sagen, og i bekræftende fald hvordan forberedelsen skal ske.

Til § 353, § 356, stk. 6, § 363 og § 364.

Gældende bestemmelser § 340, § 341, § 343, stk. 1, 4. pkt., § 346, stk. 1, § 347, stk. *2,* § 348, stk. 2, § 363 og § 372.

Bestemmelsen i *§ 353* indeholder regler om virkningen af sagsøgtes undladelse af rettidigt at fremsætte indsigelser eller modkrav, når den i §§351 og 352 omtalte autorisationsordning anvendes.

Bestemmelsen i *§ 356, stk. 6,* indeholder regler om virkningen af sagsøgtes undladelse af rettidigt at afgive svarskrift.

Bestemmelserne i *§ 363* og *§ 364* indeholder regler om virkningen af parternes udeblivelse fra retsmøder under henholdsvis forberedelsen og hovedforhandlingen.

/. Gældende ret.

Selvstændige regler om virkningen af parternes udeblivelse findes kun for så vidt angår landsretssager. For underretssagernes vedkommende følger det af § 434, at reglerne om landsretssager »bliver . . . . . at følge med de lempelser, som flyder af forholdets natur.«

1. Sagsøgerens udeblivelse.

Udebliver *sagsøgeren* i en *landsretssag* på *sagens første tægtedag,* afvises sagen, og der tilkendes den sagsøgte, der har givet forgæves møde, sagsomkostninger, for så vidt han ikke frafalder påstand derom, jfr. den gældende bestemmelse i §340, stk. 1, 2. pkt. Samme virkning har ifølge § 340, stk. 1,3. pkt., sagsøgerens udeblivelse fra *senere retsmøder indtil skriftvekslingens slutning.* Retsplejeloven indeholder ikke nogen almindelig regel om virkningen af sagsøgerens udeblivelse fra *retsmøder i tidsrummet mellem skriftvekslingens afslutning og domsforhandlingen,* men det har hidtil i almindelighed været antaget, at udeblivelse fra et retsmøde ved landsretten medfører afvisning, medmindre domsforhandling allerede er berammet, medens udeblivelse i andre tilfælde — f. eks. fra et subsidiært retsmøde ved anden ret i anledning af bevisoptagelse - kun har den virkning, at den udeblevne faktisk afskæres fra at varetage sit tarv i det pågældende retsmøde eller - hvis den udeblevne selv har begæret bevisførelsen - at retsmødet bortfalder[1]). Efter afgørelsen i U 1970.384 V - der ganske vist direkte kun angår underretssager - må det dog formentlig antages, at sagsøgerens udeblivelse fra retsmøder ved landsretten i det nævnte tidsrum ikke medfører afvisning, når retsmødet alene er af formel karakter. Udebliver sagsøgeren ved *domsforhandlingen,* afvises sagen, jfr. § 363, stk. 1. Denne regel antages dog kun at gælde, indtil sagsøgeren mundtligt har nedlagt sin påstand. Udeblivelse efter dette tidspunkt medfører alene, at sagsøgeren faktisk afskæres fra at fremføre yderligere i sagen[2]).

Udebliver *sagsøgeren* i en *underretssag* på *første tægtedag,* afvises sagen. Man har hid-

[1]) Jfr. *Tvistemål* s. 289-291.
[2]) Jfr. *Tvistemål s.* 291.

til i almindelighed antaget, at samme virkning indtrådte, når sagsøgeren i tidsrummet ***indtil*** *domsforhandlingen* udeblev fra *retsmøder ved den ret, der skulle afsige dom* ***i*** *sagen*[1]*).* Også her må det imidlertid efter afgørelsen i U 1970.384 V formentlig antages, at sagsøgerens udeblivelse fra retsmøder af formel karakter i det nævnte tidsrum ikke medfører afvisning. Om udeblivelse ved *domsforhandlingen* gælder samme regler som i landsretssager.

Ifølge §340, stk. 2, jfr. §434, hindrer sagsøgerens udeblivelse ikke, at der gives sagsøgte dom for modkrav, der er tingfæstet inden udeblivelsen. Om begrebet »tingfæstning« henvises til den gældende bestemmelse i § 279, stk. 2, og til bemærkningerne til forslagets §348, stk. 1.

Afvisning af sagen på grund af sagsøgerens udeblivelse sker som oftest ved dom, men det forekommer dog jævnligt - især ved underretterne - at afvisningen sker ved en beslutning til retsbogen[2]).

Det forekommer også, at retten med sagsøgtes indforståelse helt undlader at gøre nogen bemærkning til retsbogen og blot hæver sagen ved en formløs beslutning[3]).

Sagsøgeren kan anke afvisningsdommen, men han kan ikke herved opnå nogen afgørelse, der går ud over en prøvelse af afvisningsspørgsmålet[4]). Sagsøgeren kan således ikke opnå at få sagen realitetsbehandlet i ankeinstansen, men alene at få sagen hjemvist til 1. instans til fornyet behandling.

Er afvisningen sket ved beslutning til retsbogen, kan sagsøgeren kære beslutningen[5]). Den i beslutningen indeholdte afgørelse af sagsomkostningsspørgsmålet kan - uanset bestemmelsen i § 417, stk. 1, 2. pkt., jfr. § 441, stk. 2[6]), kæres særskilt uden justitsministerens tilladelse[7]).

2. Sagsøgtes udeblivelse og undladelse af at afgive svarskrift.

Udebliver *sagsøgte* i en *landsretssag* på *sagens første tægtedag,* afsiges der ifølge § 341, stk. 1, på sagsøgerens begæring dom i henhold til sagsøgerens mundtlige fremstilling af sagen, der dog kan indskrænke sig til en henvisning til stævningen og de vedlagte dokumenter. Det hedder i bestemmelsen, at det herved bliver at iagttage, at ingen påstande eller søgsmålsgrunde, der ligger uden for stævningens indhold, kan tages i betragtning, og at sagen, når det fremkomne viser, at stævningens angivelse af de faktiske omstændigheder i væsentlige henseender er urigtig eller ufuldstændig, afvises. Efter *§ 341, stk. 2,* kan sagsøgeren i stedet for sådan udeblivelsesdom begære sagen udsat. Sagsøgeren skal da lade udskrift af det i retsmødet forefaldne forkynde for modparten med et af retten fastsat varsel. Udeblivelsesdom afsiges efter § 341, stk. 3, 1. pkt., også når sagsøgte udebliver fra et *senere retsmøde uden at have svaret i sagen.* At sagsøgte, *efter at have svaret i sagen, udebliver inden domsforhandlingen,* medfører derimod efter § 341, stk. 3, 2. pkt., alene, at han faktisk afskæres fra at varetage sit tarv i det pågældende retsmøde. Udebliver sagsøgte ved *domsforhandlingen,* finder reglerne i § 341 om sagsøgtes udeblivelse fra retsmøder under forberedelsen tilsvarende anvendelse, jfr. § 363, stk. 2. I tilknytning hertil bestemmes det i *§ 372,* at udebliver sagsøgte ved domsforhandlingen, og vil sagsøgeren fremføre noget, som ikke indeholdes i det sagsøgte meddelte, må han begære forhandlingen helt eller delvis udsat og meddele sagsøgte udsættelsen og det nye anbringende med et af retten bestemt varsel. Den nævnte regel om virkningen af sagsøgtes udeblivelse fra domsforhandlingen antages kun at gælde, indtil han mundtligt har nedlagt sin påstand. Udeblivelse efter dette tidspunkt medfører alene, at sagsøgte faktisk afskæres fra at fremføre yderligere i sagen[8]).

Undlader *sagsøgte* på første tægtedag at fremlægge *svarskrift,* anses han ifølge § 343, stk. 1, 4. pkt., som udebleven. Når omstændighederne taler derfor, kan retten dog i henhold til § 346, stk. 1, »tilstå den part udsæt-

[1]) Jfr. *Tvistemål* s. 295.
[2]) Jfr. *Tvistemål* s. 301-302 m. note 2 samt U 1968. 383 H.
[3]) Jfr. *Tvistemål* s. 289.
[4]) Jfr. *Tvistemål* s. 297 samt U 1961. 451 0 og 1971. 275 H.
[5]) Jfr. *Tvistemål* s. 325 og U 1968. 383 H.
[6]) Se om denne bestemmelse bemærkningerne til forslagets § 393.
[7]) Jfr. U 1968. 383 H.
[8]) Jfr. *Tvistemål* s. 294.

telse, der ikke i rette tid har fremlagt sine skriftlige bemærkninger, eller tillade ham at lade det fornødne tilføre retsbogen«.

Udebliver *sagsøgte* i en *underretssag* på *sagens første tægtedag,* afsiges der på sagsøgerens begæring udeblivelsesdom. Sagsøgtes udeblivelse fra senere retsmøder inden domsforhandlingen antages derimod kun at medføre faktisk præklusion[1]). Om sagsøgtes udeblivelse fra *domsforhandlingen* gælder samme regler som i landsretssager.

Bestemmelsen i § 341, stk. 1, om afsigelse af udeblivelsesdom indebærer, at sagsøgerens fremstilling af sagens faktum uden videre bevis lægges til grund som det retsfaktum, dommen skal bygge på. Retten må således foretage en tilbundsgående vurdering af, om sagsøgerens fremstilling indeholder tilstrækkelig begrundelse for den nedlagte påstand. Kun i så fald afsiges der *dom i overensstemmelse med påstanden.* Er sagsøgerens påstand derimod efter hans egen fremstilling uberettiget, må dommen gå ud på *frifindelse* af sagsøgte. Dette vil således normalt være tilfældet, hvor det af sagsøgerens fremstilling fremgår, at hans krav er forældet. Det antages i praksis, at der også kan ske *delvis frifindelse* af sagsøgte. Påstår sagsøgeren således uden nogen nærmere begrundelse rente af det påstævnede beløb fra et tidspunkt, der ligger forud for sagens anlæg, vil sagsøgeren kun få tilkendt rente fra sagens anlæg, jfr. gældsbrevslovens § 62, stk. 2. Som anført i § 341, stk. 1, skal sagen *afvises,* når det fremkomne viser, at stævningens angivelse af de faktiske omstændigheder i væsentlig henseende er urigtig eller ufuldstændig. Afvisning skal også ske, hvis sagen ikke er indbragt for rette værneting. Afvisning kan ligeledes komme på tale, hvor sagsøgerens fremstilling vel ikke viser, at betingelserne for at godkende hans krav er opfyldt, men hvor kravets berettigelse dog eventuelt vil kunne godtages ved yderligere oplysninger[2]). Lider stævningen af mangler, der vil medføre hel eller delvis frifindelse eller afvisning, og kan disse mangler afhjælpes, kan dette formentlig ske ved hjælp af bestemmelsen i § 341, stk. 2, idet sagsøgeren kan foretage det fornødne til afhjælpning af manglerne - f. eks. supplere sagsfremstillingen - i retsmødet og lade det passerede forkynde for sagsøgte, smh. *Komm. Rpl.* § 341 note 10. Udebliver sagsøgte herefter også på det næste retsmøde, vil udeblivelsesdom kunne afsiges.

Sagsøgte kan anke udeblivelsesdommen. Han kan endvidere begære sagen genoptaget. Der henvises herom til bemærkningerne til forslagets kap. 35 under A.

3. Begge parters udeblivelse.

Retsplejeloven indeholder ikke regler om virkningen af, at *begge parter* udebliver, men det antages, at dette medfører, at retten hæver sagen, idet dog parternes udeblivelse fra en subsidiær vidneførsel eller lignende akcessorisk akt ved en anden ret end den, der skal afsige dom i sagen, alene antages at medføre, at det pågældende retsmøde falder bort.[3])

4. Udeblivelse i særlige tilfælde.

a) § 347, stk. 2.

Som omtalt i bemærkningerne til forslagets § 357 er der efter den gældende bestemmelse i § 347 en vis mulighed for på begæring af en part at afholde et retsmøde til afhjælpning af uklarheder eller andre mangler ved modpartens udtalelser om sagens sammenhæng. Om virkningen af udeblivelse fra et sådant møde bestemmes i § 347, stk. 2, at såfremt den part, der har begæret mødet afholdt, udebliver, bortfalder mødet. Udebliver den anden part, eller nægter han at svare, »anses skriftvekslingen på de omspurgte punkter at skulle forstås således, som det af modparten angives, for så vidt dette ikke strider mod det øvrige indhold af skriftvekslingen.«

b) § 348, stk. 2.

Om denne bestemmelse henvises til bemærkningerne til forslagets § 360, stk. 1.

5. *Tilfælde, hvor udeblivelsesvirkning ikke indtræder.*

Når sagsøgte udebliver, kan sagsøgeren efter *§341, stk. 2,* i stedet for at kræve udeblivelsesdom begære sagen udsat. Der henvises herom til bemærkningerne ovenfor under 2.

Såfremt det må antages, at en udebleven

[1]) Jfr. *Tvistemål* s. 295.
[2]) Jfr. *Tvistemål* s. 292-293.
[3]) Jfr. *Tvistemål* s. 288-289.

part har lovligt forfald, kan retten i medfør af *§ 277, stk. 3,* ex officio udsætte sagen. Bestemmelsen anvendes navnlig, hvor parten forud for retsmødet over for retten har dokumenteret, at han har lovligt forfald, men den kan også tænkes anvendt, hvor sådan dokumentation ikke er forelagt retten, f. eks. hvor det er retten bekendt, at der pludselig er indtruffet trafikhindringer.

Retten har derimod ikke en almindelig adgang til ex officio at udsætte sagen i tilfælde af en parts udeblivelse[1]).

Retten kan ifølge *§ 346, stk. 1,* give sagsøgte udsættelse med afgivelse af svarskrift. Der henvises til bemærkningerne ovenfor under 2.

//. *Forslaget.*

A. Almindelige bemærkninger.

1. Som omtalt ovenfor under I, 1, medfører *sagsogerens* udeblivelse fra et retsmøde efter gældende ret enten, at sagen *afvises,* eller at sagsøgeren *afskæres fra at varetage sine interesser i retsmødet.* Der foreslås ingen ændring heri.

Som nævnt ovenfor under I, 1, forekommer det ofte, at afvisning ikke sker ved dom, men at retten enten afviser sagen ved en *beslutning* til retsbogen eller *hæver* sagen.

Efter rådets opfattelse vil det være *praktisk og hensigtsmæssigt at erstatte afvisningsdommen med en beslutning.* For retterne vil dette betyde forenkling, og nogen betænkelighed synes der ikke at være knyttet til en sådan ordning. Erstattes afvisningsdommen med en beslutning, bliver retsmidlet mod afgørelsen kære i stedet for anke, og kære må i det foreliggende tilfælde anses som det mest hensigtsmæssige retsmiddel, da sagsøgeren ikke - selv om retsmidlet er anke - vil kunne opnå en afgørelse, der går ud over en prøvelse af afvisningsspørgsmålet, jfr. bemærkningerne ovenfor under I, 1[2]), og da prøvelse af spørgsmålet om afvisning bedst sker ved skriftlig behandling. Efter gældende ret er der endvidere den forskel mellem anvendelse af dom og beslutning, at der — når beslutningsformen anvendes — kan ske særskilt kære af afgørelsen om sagsomkostningerne uden justitsministerens tilladelse, jfr. bemærkningerne ovenfor under I, 1. Efter forslaget vil denne forskel imidlertid bortfalde, idet det i § 393, stk. 1, foreslås, at der skal være fri adgang til særskilt at kære bestemmelser i domme om sagsomkostninger.

Rådet har overvejet, om der bør indføres en ordning, hvorefter sagen *ikke afvises, men hæves.* Rådet har imidlertid ikke anset indførelse af en sådan ordning for hensigtsmæssig, bl. a. fordi dette vil nødvendiggøre en omarbejdelse af retsplejelovens regler om sagsomkostninger, idet den gældende bestemmelse i § 312, stk. 4, om sagsomkostninger i tilfælde, hvor sagen hæves, ikke tager sigte på tilfælde af den foreliggende karakter.

2. Som omtalt ovenfor under 1,2, medfører *sagsøgtes udeblivelse* fra et retsmøde efter gældende ret som hovedregel enten, at der afsiges *udeblivelsesdom,* eller at sagsøgte *afskæres fra at varetage sine interesser* i retsmødet. Sagsøgtes undladelse af rettidigt at afgive svarskrift medfører som hovedregel afsigelse af udeblivelsesdom.

Disse regler foreslås videreført og udvidet til også at gælde, hvor sagsøgte - når den i §§ 351 og 352 nævnte autorisationsordning anvendes - undlader rettidigt at fremsætte indsigelser eller modkrav.

Reglerne foreslås dog ændret på en række punkter:

a) Som nævnt ovenfor under 1,2, afsiges udeblivelsesdommen efter gældende ret på grundlag af sagsøgerens fremstilling af sagens faktum. Viser sagsfremstillingen, at sagsøgerens krav helt eller delvis er uberettiget, sker der hel eller delvis frifindelse af sagsøgte.

Efter rådets opfattelse er det utilfredsstillende, at en mindre omhyggelig udformning af sagsfremstillingen kan føre til, at sagsøgte frifindes, således at sagsøgeren muligvis mister et måske betydeligt krav. Der bør i sådanne tilfælde ikke afsiges realitetsdom. Det foreslås derfor, at en realitetsdom kun skal kunne gå ud på fuldt ud at tage sagsøgerens påstand til følge.

Det bemærkes herved, at det efter forslaget ofte ikke vil være muligt for sagsøgeren at afhjælpe mangler ved sagsfremstillingen i et retsmøde, idet der i mange tilfælde ikke afholdes noget retsmøde, inden dom afsiges.

[1]) Jfr. *Tvistemål* s. 294 med note 25 samt U 1947. 407 V.
[2]) Smh. herved forslagets § 393, stk. 2, med bemærkninger.

Dette gælder således, hvor sagsøgte — når den i §§ 351 og 352 nævnte autorisationsordning anvendes - undlader rettidigt at fremsætte indsigelser og modkrav, og hvor sagsøgte undlader rettidigt at afgive svarskrift, jfr. forslagets § 356.

b) Som nævnt ovenfor under 1,2, kan der efter gældende ret ikke afsiges udeblivelsesdom, når det fremkomne viser, at stævningens angivelse af de faktiske omstændigheder i væsentlige henseender er urigtig eller ufuldstændig. I så fald afvises sagen. Som sammesteds omtalt giver de gældende regler dog sagsøgeren en vis adgang til at afhjælpe mangler ved sagsfremstillingen i stævningen.

Forslaget indeholder - ligesom de gældende bestemmelser - en række begrænsninger i adgangen til at afsige udeblivelsesdom. Der henvises til bemærkningerne nedenfor under c.

Er betingelserne for afsigelse af udeblivelsesdom ikke opfyldt, kan retten efter forslaget afvise sagen.

Forslaget giver dog — ligesom de gældende regler - mulighed for, at sagsøgeren kan afhjælpe de mangler ved stævningen, der hindrer afsigelse af udeblivelsesdom.

Er der tale om udeblivelse fra et retsmøde, kan visse mangler berigtiges i selve retsmødet, f. eks. ved at sagsøgeren begrænser sin påstand, smh. nedenfor under d. Foreligger der mangler, der ikke kan berigtiges på denne måde, kan retten efter forslaget udsætte sagen for at give sagsøgeren lejlighed til at forkynde et processkrift for sagsøgte, hvorved sagsøgerens påstande, anbringender eller sagsfremstilling ændres.

Den her nævnte fremgangsmåde til afhjælpning af mangler ved stævningen er kun praktisk, hvor der afholdes et retsmøde, i hvilket manglerne kan drøftes med sagsøgeren. Efter forslaget afholdes der ikke retsmøde, når den i §§ 351 og 352 nævnte autorisationsordning anvendes. Der afholdes heller ikke retsmøde til aflevering af svarskrift, jfr. forslagets § 356. T disse tilfælde giver forslaget retten adgang til i stedet for at afvise sagen at træffe bestemmelse om mundtlig forberedelse af sagen. Udebliver sagsøgte fra det retsmøde, der herefter indkaldes til, kan den ovenfor omtalte fremgangsmåde til afhjælpning af mangler ved stævningen anvendes.

Man har ikke ment at burde udfærdige regler om, i hvilke tilfælde sagen bør afvises, og i hvilke tilfælde sagsøgeren bør have lejlighed til at afhjælpe mangler ved stævningen. Afgørelsen herom må bero på karakteren af den foreliggende mangel.

Det bør i øvrigt fremhæves, at det efter forslagets gennemforelse må antages at blive sjældent forekommende, at der på dette stadium af sagen foreligger mangler ved stævningen, der hindrer afsigelse af udeblivelsesdom. Sådanne mangler vil som oftest blive berigtiget i forbindelse med den gennemgang af stævningen, der sker straks efter stævningens indlevering til retten, jfr. forslagets § 349 og bemærkningerne til denne bestemmelse.

c) Med hensyn til forslagets begrænsninger i adgangen til at afsige udeblivelsesdom bemærkes:

aa. Efter forslaget kan udeblivelsesdom ikke afsiges, hvis sagsogerens påstand er *uklar*. Er påstanden uklar, vil en dom i overensstemmelse med påstanden også være uklar, og dette vil være yderst uheldigt, ikke mindst hvis der bliver spørgsmål om fuldbyrdelse af dommen.

Den her nævnte mangel ved stævningen vil i mange tilfælde kunne afhjælpes gennem den ovenfor under b) nævnte fremgangsmåde.

bb. Udeblivelsesdom kan heller ikke afsiges, hvis *sagsfremstillingen i stævningen må antages i væsentlige henseender at være urigtig.*

Bestemmelsen afviger på to punkter fra gældende ret. For det første omfatter bestemmelsen ikke tilfælde, hvor sagsfremstillingen må antages at være ufuldstændig. Er sagsfremstillingen ufuldstændig, kan den ikke begrunde påstanden, og den nedenfor under cc. omtalte bestemmelse herom finder i så fald anvendelse. For det andet kræves det ikke, at sagsfremstillingen *er* urigtig, men alene, at dette *må antages.* Dette står i sammenhæng med, at det - når der ikke afholdes retsmøder, hvorunder retten kan stille spørgsmål til sagsøgeren - vil være vanskeligt for retten at tage stilling **til,** om sagsfremstillingen er urigtig. Som eksempel på anvendelse af bestemmelsen kan nævnes, at sagsfremstillingen strider mod almindelige erfaringssætninger, smh. *Tvistemål* s. 225,

f. eks. hvor påstanden går ud på erstatning, fordi sagsøgerens vogn i juli måned er blevet beskadiget ved sneskred fra taget på sagsøgtes ejendom her i landet.

Også denne mangel ved stævningen vil i mange tilfælde kunne afhjælpes gennem den ovenfor under b) nævnte fremgangsmåde.

cc. Endelig kan udeblivelsesdom ikke afsiges, hvis *sagsfremstillingen i stævningen åbenbart ikke kan begrunde sagsøgerens påstand.*

Som omtalt ovenfor under a) sker der efter gældende ret frifindelse, hvis sagsfremstillingen ikke kan begrunde sagsøgerens påstand.

Som del fremgår af anvendelsen af ordet »åbenbart«, er det rådets opfattelse, at den prøvelse, der skal foretages, skal være mindre minutiøs end efter gældende ret. De fordele, der er forbundet med en meget indgående prøvelse, står næppe i noget rimeligt forhold til omfanget af det arbejde, der er forbundet med prøvelsen. Den sagsøgte, der har en væsentlig, reel indsigelse mod sagsøgerens påstand, må formodes at fremkomme med denne. Hertil kommer, at sagsøgte efter forslagets kap. 35 får en udvidet adgang til at kræve sagen genoptaget. Rådet mener ikke, at der kan gives præcise generelle regler med hensyn **til,** hvilket omfang den nævnte prøvelse bør have. Den nærmere afgrænsning af prøvelsens omfang sker formentlig bedst gennem den praksis, som domstolene udvikler på grundlag af indvundne erfaringer. Man skal dog eksempelvis pege på, at det ofte vil være rimeligt at undlade nærmere undersøgelse af, om nedlagte rentepåstande er fuldt tilstrækkelig begrundet i sagsfremstillingen.

Om en sådan mangel ved stævningen vil kunne afhjælpes gennem den ovenfor under b) nævnte fremgangsmåde, vil afhænge af sagens konkrete omstændigheder.

dd. De ovenfor under aa-cc nævnte regler indeholder ikke nogen udtømmende angivelse af, i hvilke tilfælde udeblivelsesdom ikke kan afsiges. Således må sagen afvises, hvis der ikke er værneting for sagen ved retten, jfr. kap. 22. Sagen må endvidere afvises, såfremt der foreligger afvisningsgrunde, som retten skal påse ex officio, men som ikke er påset ved den prøvelse af stævningen, der finder sted ved dens indlevering, jfr. bemærkningerne til forslagets § 349.

d) Som omtalt ovenfor under 1,2, kan der efter gældende ret ikke ved afsigelse af udeblivelsesdom tages hensyn til påstande eller søgsmålsgrunde, der ligger uden **for** stævningens indhold.

Forslaget stemmer i alt væsentligt overens hermed, idet det bestemmes, at såfremt sagsøgeren under sagen har ændret sin påstand til ugunst for sagsøgte eller fremsat anbringender, der ikke er angivet i stævningen, tages der kun hensyn hertil, såfremt ændringen er foretaget i et retsmøde, hvor sagsøgte var repræsenteret, eller i et processkrift, der er forkyndt for sagsøgte.

Som det fremgår af det anførte vil der kunne tages hensyn til begrænsninger af sagsøgerens påstand, selv om sagsøgte ikke er underrettet om begrænsningen. Lyder påstanden på 20.000 kr., medens sagsfremstillingen viser, at sagsøgeren kun har 12.000 kr. til gode, vil udeblivelsesdom således kunne afsiges, hvis sagsøgeren nedsætter sin påstand til 12.000 kr.

3. Ovenfor under I, 5, er omtalt to tilfælde, hvor der efter gældende ret ikke indtræder sædvanlig udeblivelsesvirkning, men hvor sagen i stedet udsættes. Den der omtalte bestemmelse i § 341, stk. 2, og § 346, stk. 1, afløses delvis af de ovenfor under 2, b, omtalte bestemmelser om adgang til at afhjælpe mangler ved stævningen.

Efter rådets opfattelse kan der forekomme andre tilfælde end de nævnte, hvor det er hensigtsmæssigt ikke at tillægge en parts udeblivelse eller undladen af at svare sædvanlig virkning. F. eks. kan sagsøgte i tilfælde af sagsøgerens udeblivelse være interesseret i at få sagen udsat for at få en realitetsafgørelse af den foreliggende tvist. Det vil også kunne være hensigtsmæssigt at undlade at tillægge en sagsøgts udeblivelse sædvanlig virkning, hvor søgsmålet er rettet mod flere personer, og hvor nogle, men ikke alle, giver møde, jfr. U. 1926.1310. Andre eksempler er nævnt nedenfor under 4, a. Det foreslås derfor, at retten skal kunne undlade at tillægge en parts udeblivelse eller undladen af at svare sædvanlig virkning, navnlig hvor udeblivelsen eller undladelsen af at svare må anses for undskyldelig, eller hvor modparten i retsmødet begærer sagen udsat. Ad-

gangen til herefter at udsætte sagen følger af den foreslåede bestemmelse i § 345.

4. Om der i tilfælde af en parts udeblivelse fra et retsmøde indtræder særlige udeblivelsesvirkninger - afvisning eller afsigelse af udeblivelsesdom - eller alene den virkning, at den udeblevne part afskæres fra at varetage sine interesser i retsmødet, afhænger efter gældende ret af, på hvilket stadium sagen befinder sig, jfr. bemærkningerne ovenfor under I, 1 og 2.

Efter forslaget indtræder de nævnte særlige udeblivelsesvirkninger i videre omfang end efter gældende ret.

a) Efter forslaget indtræder der særlige udeblivelsesvirkninger ved *udeblivelse fra retsmøder under forberedelsen ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt.* Dette må ses i sammenhæng med bestemmelserne i forslagets §§ 357 og 358.

Når sagen forberedes skriftligt, skal der efter forslagets § 357, stk. 1, når skriftvekslingen er sluttet, holdes et møde med parterne til mundtlig forberedelse af sagen, medmindre yderligere forberedelse ikke skønnes fornøden. I det forberedende møde skal efter forslagets § 357, stk. 4, parternes stilling til sagens faktiske og retlige omstændigheder så vidt muligt bringes på det rene, og det skal herunder søges klargjort, hvilke omstændigheder der ikke bestrides, og hvilke der skal være genstand for bevisførelse. Parterne skal tillige oplyse, på hvilken måde bevis agtes ført. Ifølge forslagets § 358, stk. 3, finder § 357, stk. 4, tilsvarende anvendelse i mundtligt forberedte sager. Når sagens tvistepunkter er klargjort gennem bestemmelsen i § 357, stk. 4, jfr. § 358, stk. 3, vil forberedelsen normalt blive sluttet. Der henvises i øvrigt til de almindelige bemærkninger s. 25 ff. samt til bemærkningerne til forslagets §§ 357 og 358.

Skal det forberedende møde opfylde sit formål, må der være knyttet særlige retsvirkninger til udeblivelse fra mødet. Som omtalt i bemærkningerne til forslagets § 357 er der allerede efter den gældende bestemmelse i § 347, stk. 1, en vis mulighed for på begæring af en part at afholde et retsmøde til afhjælpning af uklarheder eller andre mangler ved modpartens udtalelse, og der er efter § 347, stk. 2, knyttet særlige virkninger til udeblivelse fra dette mode, jfr. bemærkningerne ovenfor under I, 4 a. Bestemmelsen i § 347, stk. 2, er imidlertid næppe anvendelig i praksis, og en udeblivelsesvirkning af den karakter, som bestemmelsen indeholder, er utilstrækkelig til at sikre, at det forberedende møde opfylder sit formål. Efter rådets opfattelse vil det være nødvendigt, at udeblivelse fra det forberedende møde medfører udeblivelsesvirkning svarende til gældende rets afvisning og afsigelse af udeblivelsesdom.

Forslagets udvidelse af området for den nævnte udeblivelsesvirkning modificeres af, at retten efter forslaget kan undlade at tillægge en parts udeblivelse sædvanlig virkning. Der henvises herom til bemærkningerne ovenfor under 3.

Efter forslaget indtræder den nævnte udeblivelsesvirkning kun ved *udeblivelse fra retsmøder ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt.* Ligesom efter gældende ret medfører udeblivelse fra subsidiær bevisførelse ved anden ret således kun, at den udeblevne afskæres fra at varetage sit tarv i retsmødet, eller - hvis han selv har begæret retsmødet afholdt - at mødet bortfalder.

Det kan synes mindre konsekvent, at den nævnte udeblivelsesvirkning indtræder ved udeblivelse fra retsmøde til bevisførelse forud for hovedforhandlingen, når bevisførelsen finder sted ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt, medens sådan udeblivelsesvirkning ikke indtræder, når bevisførelsen finder sted ved anden ret. Rådet har imidlertid ikke fundet tilstrækkelig anledning til at foreslå, at der gøres undtagelse for bevisførelsen ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt. Sådan bevisførelse må antages at blive ret sjælden, jfr. herved den foreslåede bestemmelse i § 340, stk. 1, med bemærkninger, og det må endvidere formodes, at man - når sådan bevisførelse finder sted - vil benytte lejligheden til at foretage andet end bevisførelse i retsmødet. Hertil kommer, at retten i givet fald i medfør af den ovenfor under 3 nævnte bestemmelse vil kunne undlade at tillægge udeblivelsen sædvanlig virkning.

b) Om der bør indtræde særlige udeblivelsesvirkninger ved parternes udeblivelse fra retsmøder i *tidsrummet mellem forberedelsens afslutning og hovedforhandlingens begyndelse* må efter rådets opfattelse af-

hænge af formålet med mødet. Det foreslås derfor overladt til retten at bestemme, om udeblivelsesvirkning skal indtræde, således at der i givet fald optages en bemærkning herom i indkaldelsen. Herved bortfalder trangen til at beramme sagen »tillige til eventuel domsforhandling«[1]). Det er at foretrække, at indkaldelsen klart angiver virkningen af udeblivelse, fremfor at denne virkning fremgår af en formulering som den ovenfor nævnte, der er uforståelig for lægmænd.

Med hensyn til udeblivelse fra retsmøder under en genoptagelse af forberedelsen, der sker for at træffe afgørelse efter forslagets §360, stk. 1, 2. pkt., henvises til bemærkningerne til denne bestemmelse.

c) Med hensyn til udeblivelse fra *hovedforhandlingen* foreslås de gældende regler opretholdt, således at særlige udeblivelsesvirkninger indtræder, såfremt en part udebliver, inden han har nedlagt sin påstand.

d) Efter gældende ret indtræder der normalt ikke særlige udeblivelsesvirkninger ved udeblivelse fra *retsmøder af formel karakter*.

Forslaget gor ikke undtagelse for udeblivelse fra sådanne retsmøder. Forslaget tilsigter at medføre, at retsmøder af denne karakter bortfalder, således at der normalt kun afholdes ét retsmøde under forberedelsen, jfr. de almindelige bemærkninger s. 27 f og bemærkningerne til forslagets § 358, stk. 1.

B. Bemærkninger til de enkelte bestemmelser.

1. §353.

Bestemmelsen indeholder regler om virkningen af sagsøgtes undladelse af rettidigt at fremsætte indsigelser eller modkrav, når den i §§ 351 og 352 nævnte autorisationsordning anvendes.

Til stk. 1.

Bestemmelsen fastslår i *1. pkt.* hovedreglen, at retten afsiger dom i overensstemmelse med sagsogerens påstand. Der henvises herom til bemærkningerne ovenfor under A, 2, a. Som omtalt i bemærkningerne til forslagets § 351 gælder bestemmelsen ikke, hvor sagsøgte har fremsat indsigelser eller modkrav, men har undladt at opgive en postadresse i Danmark, hvortil meddelelser til ham vedrørende sagen kan sendes, og hvor forkyndelse kan ske. Selv om sådan angivelse mangler, træffer retten i henhold til forslagets § 355 bestemmelse om forberedelse af sagen.

Som en kontorteknisk lettelse bestemmes det i *2. pkt.*, at dommen kan udfærdiges ved en påtegning på stævningen, jfr. herved bemærkningerne nedenfor.

Ifølge den gældende bestemmelse i § 29, stk. 6, skal domme afsiges i et offentligt retsmøde. Efter § 219, stk. 2, sker domsafsigelsen ved, at domsslutningen oplæses i et retsmøde. Disse regler vil betydeligt forringe den nedenfor omtalte kontortekniske rationalisering og den tidsbesparelse, der kan opnås ved, at dom i disse sager altid kan afsiges samme dag, som fristen for fremsættelse af indsigelser udløber, idet de nødvendiggør, at afsigelse af dom - »autorisation« - udskydes, indtil der af andre grunde skal afholdes retsmøde. Nogen betænkelighed ved at fravige reglerne, når autorisationsordningen anvendes, synes der ikke at være, idet retten her ikke træffer afgørelse i en tvist, men alene konstaterer, at sagsøgte ikke har fremsat indsigelser eller modkrav inden den fastsatte frist. Det foreslås derfor i *3. pkt.*, at reglerne i § 29, stk. 6, og § 219, stk. 2, ikke skal gælde ved afsigelse af dom efter 1. pkt.

Efter den gældende bestemmelse i § 219, stk. 3, l.pkt., skal parterne tilsiges til at høre dommen afsagt, dersom det ikke ved optagelsen af sagen til dom er tilkendegivet, hvornår dommen vil blive afsagt. I 2. pkt. bestemmes, at hvis en part ikke således er sat i kendskab om afsigelsestiden, regnes for hans vedkommende de ellers fra afsigelsen løbende processuelle frister først fra dommens forkyndelse for ham. De nævnte bestemmelser må sammenholdes med bestemmelsen i § 162, hvori det bestemmes, *at* når retten i et retsmøde træffer beslutning om tidspunktet for et nyt møde, anses beslutningen for at være forkyndt for de personer, der er til stede i retsmødet, og *at* det samme gælder med hensyn til personer, som har været lovligt tilsagt til retsmødet, men er udeblevet. Det antages, at den lovligt stævnede sagsøgte, der udebliver fra det første

[1]) Jfr. *Tvistemål* s. 295-296.

retsmøde, som følge heraf ikke har krav på at modtage tilsigelse til at høre dommen afsagt, hvis det ved sagens optagelse til dom i det første retsmøde er tilkendegivet, hvornår dommen vil blive afsagt[1]).

Bestemmelsen i § 219, stk. 3, er udformet med henblik på tilfælde, hvor sagen optages til dom i et retsmøde, hvortil parterne er tilsagt. Når autorisationsordningen anvendes, følger det af denne, at der normalt afsiges en dom umiddelbart efter udløbet af den fastsatte frist, og at denne vil gå ud på at give sagsøgeren medhold. Det er derfor overflødigt på ny at meddele parterne, at dette vil ske, og der er af samme årsag heller ingen grund til først at regne de frister, der ellers regnes fra domsafsigelsen, fra dommens forkyndelse. I den vejledning, som efter forslagets § 350, 2. pkt., skal udleveres sagsøgte, bør der på tydelig måde gives oplysning herom.

Som følge af det anførte foreslås det i *3. pkt.* endvidere, at heller ikke bestemmelserne i § 219, stk. 3, skal gælde ved afsigelse af dom efter 1. pkt.

Til stk. 2.

Bestemmelsen i *1. pkt.* angiver de tilfælde, i hvilke der ikke kan afsiges udeblivelsesdom efter stk. 1. Der henvises herom til bemærkningerne ovenfor under A, 2, c. Under autorisationsordningen efter §§ 351 og 352 vil det kun rent undtagelsesvis kunne forekomme, at sagsøgerens påstand er *uklar,* da det er en betingelse for anvendelse af autorisationsordningen, at påstanden lyder på betaling af et pengebeløb, jfr. forslagets § 351, stk. 1, 1. pkt., og da en sådan påstand kun i ganske særlige tilfælde vil kunne være uklar. Når bestemmelsen alligevel medtager det forhold, at påstanden er uklar, skyldes det, at forslagets § 356, stk. 6, gør bestemmelsen i § 353 anvendelig også ved sagsøgtes undladelse af at afgive svarskrift, også i sager, hvor påstanden ikke går ud på betaling af penge. Sådanne andre påstande, f. eks. en påstand om, at sagsøgte bør anerkende, at sagsøgeren har en vis vejret over sagsøgtes ejendom, er ikke helt sjældent ikke tilstrækkeligt klare til uden tydeliggørelse at kunne danne grundlag for en dom.

Når udeblivelsesdom ikke kan afsiges, har retten efter *2. pkt.* valget mellem at afvise sagen eller at træffe bestemmelse om mundtlig forberedelse af sagen. Der henvises herom til bemærkningerne ovenfor under A, 2, b.

Afgørelse om afvisning sker efter 2. pkt. ved en beslutning. Efter *3. pkt.* skal afgørelsen dog træffes ved kendelse, såfremt sagsøgeren fremsætter begæring herom, smh. herved forslagets § 349, stk. 1.

Til stk. 3.

Bestemmelsen indeholder den ovenfor under A, 3, nævnte beføjelse for retten til at undlade at tillægge sagsøgtes manglende rettidige fremsættelse af indsigelse eller modkrav sædvanlig udeblivelsesvirkning.

Når retten gør brug af bestemmelsen, skal retten i henhold til forslagets § 355 træffe bestemmelse om sagens forberedelse.

Til stk. 1-3.

Når ordningen er indarbejdet, bliver den praktiske fremgangsmåde antagelig, at rettens kontorpersonale gennemgår stævningen, når fristen for fremsættelse af indsigelser eller modkrav er udløbet. Findes der intet til hinder for afsigelse af dom, udfærdiges en dom, der forelægges vedkommende dommer til underskrift. Findes sagen at burde afvises, underretter kontorpersonalet telefonisk eller skriftlig sagsøgeren - i praksis hans advokat, medmindre han fører sagen uden advokatbistand - herom og opfordrer ham til at tilbagekalde stævningen. Kun hvis sagsogeren herefter ønsker en egentlig afgørelse af, om der foreligger mangler, der berettiger til afvisning, går sagen videre til dommeren til eventuel afsigelse af kendelse. Finder kontorpersonalet, at sagen bør overgå til mundtlig forberedelse, eller at bestemmelsen i stk. 3 bør bringes i anvendelse, forelægges sagen for dommeren.

Det bør i denne forbindelse fremhæves, at den førnævnte bestemmelse i forslagets § 353, stk. 1,2. pkt., sammen med bestemmelserne i forslagets § 348, stk. 3 og 4, åbner mulighed for en meget væsentlig rationalisering af retternes arbejde. Kræver man i medfør af § 348, stk. 3 og 4, stævningen indleveret i 3 eksemplarer og udfærdiget på særlige hertil egnede blanketter, kan det ene eksemplar udleveres sagsøgte ved forkyndel-

[1]) Jfr. *RU* nr. 6 i U 1920 B s. 90 og Komm. Rpl. § 219 note

sen, det andet indsættes i dombogen eller henlægges i rettens arkiv efter at være forsynet med den i § 353, stk. 1, 2. pkt., nævnte påtegning, og det tredie kan - ligeledes efter at være forsynet med den nævnte påtegning - udleveres sagsøgeren til brug ved eventuel tvangsfuldbyrdelse. Stævningsblanketterne kan udformes således, at det eksemplar, der udleveres sagsøgte, er påtrykt opfordring til sagsøgte om skriftligt at fremsætte mulige indsigelser og modkrav over for retten og samtidig angive postadresse, jfr. forslagets § 351, stk. 1, således at alene fristen for fremsættelse af indsigelser eller modkrav påføres manuelt, medens de to øvrige eksemplarer på forhånd er påtrykt den i § 353, stk. 1, 2. pkt., nævnte påtegning, således at denne blot skal underskrives. Det er rådet bekendt, at det svenske retsvæsen har gode erfaringer med anvendelsen af sådanne blanketsystemer.

2. *§356, stk. 6.*

Bestemmelsen, der angiver virkningen af, at sagsøgte undlader rettidigt at afgive behørigt svarskrift til retten, gør reglen i forslagets § 353 anvendelig. Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 2, og til bemærkningerne ovenfor under 1 til § 353.

Bestemmelsen i *1. pkt.* henviser kun til § 356, stk. 2, nr. 1-3. Bestemmelsen gælder således ikke, hvis manglerne ved svarskriftet alene består i, at svarskriften ikke opfylder kravene efter § 356, stk. 2, nr. 4 eller 5. Der henvises herom til bemærkningerne nedenfor til disse bestemmelser. Bestemmelsen i 1. pkt. gælder heller ikke, hvor manglerne ved svarskriftet er af så underordnet betydning, at svarskriftet til trods for manglerne er egnet til at danne grundlag for sagens behandling. Bestemmelsen er således på linie med reglerne om virkningen af, at stævningen ikke opfylder de stillede krav, jfr. forslagets § 349, stk. 1,1. pkt., med bemærkninger.

Efter *2. pkt.* gælder bestemmelsen i l.pkt. - og dermed forslagets § 353 - også, hvis svarskriftet ikke er ledsaget af de i § 356, stk. 5, nævnte genparter. Også denne bestemmelse er på linie med reglerne om stævninger, jfr. forslagets § 349, stk. 1, 2. pkt., med bemærkninger.

Efter 3. *pkt.* kan retten indrømme sagsøgte en frist til at afhjælpe mangler ved svarskriftet eller indsende manglende genparter. Bestemmelsen afløser til dels den gældende bestemmelse i § 346, stk. 1 - omtalt ovenfor under I, 5 - og svarer i øvrigt til bestemmelsen i forslagets § 349, stk. 2, om frist til afhjælpning af mangler ved stævningen.

3. §363.

Bestemmelsen indeholder regler om virkningen af parternes udeblivelse fra retsmøder forud for hovedforhandlingen.

Til stk. 1.

Bestemmelsen i *1. pkt.* indeholder den ovenfor under A, 1 og 4, a, nævnte regel om, at dersom sagsøgeren under sagens forberedelse udebliver fra noget retsmøde ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt, afviser retten sagen.

Den gældende bestemmelse i *§ 340, stk. 1, 2. pkt.,* hvorefter der skal tilkendes den sagsøgte, der har givet forgæves møde, sagsomkostninger, for så vidt han ikke frafalder påstand derom, er ikke medtaget i forslaget, idet den almindelige regel om sagsomkostninger i § 328 (forslagets nr. 31) vil føre til samme resultat.

Bestemmelsen i 2. *pkt.* svarer i realiteten fuldt ud til den gældende bestemmelse i *§ 340, stk. 2,* jfr. bemærkningerne ovenfor under I, 1.

Til stk. 2.

Bestemmelsen indeholder de ovenfor under A, 2 og 4, a, nævnte regler om virkningen af sagsøgtes udeblivelse fra retsmøder under forberedelsen.

Bestemmelsen i *1. pkt.* indeholder hovedreglen - at der ved udeblivelse fra retsmøder ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt, afsiges dom i overensstemmelse med sagsøgerens påstand. Der henvises herom til bemærkningerne ovenfor under A, 2, a.

Bestemmelsen i 2. *pkt.* angiver de tilfælde, i hvilke udeblivelsesdom ikke kan afsiges, jfr. bemærkningerne ovenfor under A, 2, c.

Når udeblivelsesdom ikke kan afsiges, har retten valget mellem at afvise sagen eller at udsætte sagen for at give sagsøgeren lejlighed til at forkynde et processkrift for sagsøgte, hvorved sagsøgerens påstande, anbringender eller sagsfremstilling ændres. Der

henvises herom til bemærkningerne ovenfor under A, 2, b.

Med hensyn til bestemmelsen i *3. pkt.* henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 2, d.

Afgørelse om afvisning efter 2. pkt. træffes ved beslutning. Efter 5. *pkt.* skal afgørelsen dog træffes ved kendelse, såfremt sagsøgeren fremsætter begæring herom.

***Til** stk. 3.*

Bestemmelsen svarer til gældende ret, jfr. bemærkningerne ovenfor under I, 3.

***Til** stk. 4 og 5.*

Bestemmelsen vedrører parternes udeblivelse fra retsmøder i tidsrummet mellem forberedelsens afslutning og hovedforhandlingens begyndelse.

Med hensyn til *stk. 4* henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 4, b.

Med hensyn til bestemmelsen i stk. 5 henvises til bemærkningerne til forslagets *§ 360, stk. 1, 2. pkt.*

Til stk. 6.

Der henvises til bemærkningerne ovenfor under A, 3.

Når retten gør brug af bestemmelsen, udsætter retten sagen i medfør af forslagets §345.

4. §364.

Bestemmelsen angiver retsvirkningen af en parts udeblivelse under hovedforhandlingen.

Bestemmelsen i *1. pkt.* svarer i princippet til gældende ret, idet den indebærer, at en parts udeblivelse, inden han har nedlagt sin påstand, medfører udeblivelsesvirkning, medens hans udeblivelse, efter at han har nedlagt sin påstand, alene medfører, at han afskæres fra at varetage sine interesser i det pågældende retsmøde. Der henvises til bemærkningerne ovenfor under I, 1-2, og II, A, 4, c. Den særlige bestemmelse i § 372 - omtalt ovenfor under I, 2, - afløses af forslagets § 363, stk. 2, 3. pkt., der er omfattet af § 364's henvisning til § 363.

Den foreslåede bestemmelse i § 253, stk. 1, (forslagets nr. 19) giver retten adgang til at opdele hovedforhandlingen i flere afsnit, således at dele af krav eller enkelte krav eller spørgsmål udskilles til særskilt forhandling. Når en sådan opdeling er sket, bør der indtræde udeblivelsesvirkning efter 1. pkt. for hver enkelt afsnit af hovedforhandlingen. Bestemmelsen i *2. pkt.* tager sigte herpå.

Bestemmelsen i § 253, stk. 1, giver også adgang til at opdele forberedelsen i flere afsnit. Der er imidlertid ikke for forberedelsens vedkommende behov for nogen særregel svarende til bestemmelsen i 2. pkt., idet bestemmelsen i § 356, stk. 6, gælder for ethvert svarskrift og bestemmelsen i § 363 for ethvert retsmøde ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt.

Til §354.

Som omtalt i bemærkningerne til § 351, stk. 1, er det en betingelse for anvendelse af autorisationsordningen, *at* påstanden lyder på betaling af et pengebeløb, og *at* sagsøgeren ikke i stævningen har fremsat begæring om, at sagen behandles på sædvanlig måde. Er autorisationsordningen herefter uanvendelig, behandles sagen på sædvanlig måde, således at retten i henhold til § 355 træffer bestemmelse om sagsforberedelse.

Til §§355-358.

Bestemmelserne i §§ 355-358 handler om sagens forberedelse. Der henvises herom i det hele til de almindelige bemærkninger afsnit II, C, (s. 21 ff.).

Forberedelsen skal efter forslaget altid foregå ved den ret, hvor sagen i øvrigt skal behandles. Forberedelse af landsretssager ved underret foreslås således afskaffet, jfr. de almindelige bemærkninger s. 22.

I systematisk henseende er bestemmelserne opstillet således, at §§ 356 og 357 vedrører forberedelse, der indledes med skriftveksling, og § 358 mundtlig forberedelse. Der ligger ikke i den omstændighed, at forslaget behandler reglerne om skriftlig forberedelse før reglerne om mundtlig forberedelse nogen forudsætning om, at skriftlig forberedelse i almindelighed bør foretrækkes, jfr. de almindelige bemærkninger s. 24.

Reglerne er - ligesom de øvrige regler i kapitlet - fælles for underretter og landsretter. Selv om det må formodes, at mundtlig forberedelse typisk vil blive anvendt i underretssager og skriftlig forberedelse i landsretssager, er der således mulighed for, at un-

deretterne i mere komplicerede sager kan anvende skriftlig forberedelse, og at landsretterne i mere enkle sager kan anvende mundtlig forberedelse. Reglernes fleksibilitet medfører således, at retterne i hvert enkelt tilfælde kan anvende den forberedelsesmåde, der er mest hensigtsmæssig. Som omtalt nedenfor i bemærkningerne til § 355 kan retterne endvidere på ethvert stadium af sagen ændre forberedelsesmåden.

***Til** §355.*

Til stk. 1.

Efter gældende ret forberedes landsretssager skriftligt, medens underretssager forberedes mundtligt, jfr. de almindelige bemærkninger afsnit II, A, 1, (s. 15) og 2 (s. 16). Bestemmelsen i *stk. 1* overlader til retten at afgore, hvorledes forberedelsen skal ske, og giver retten adgang til på ethvert stadium af forberedelsen at ændre forberedelsesmåden. Der henvises herom til de almindelige bemærkninger afsnit II, C, 4 (s. 24).

Forberedes sagen mundtligt, jfr. forslagets § 358, og opnås der ikke på det første retsmøde klarhed over bevisførelsens omfang, vil det ofte være hensigtsmæssigt, at stillingtagen til bevisførelsens omfang sker på skriftlig grundlag, jfr. bemærkningerne nedenfor til § 358, stk. 3. Den fleksible regel om, at retten på ethvert stadium af forberedelsen kan ændre forberedelsesmåden, åbner mulighed herfor.

***Til** stk. 2.*

Bestemmelsen giver retten adgang til at undlade forberedelse, hvis sagen er egnet til straks at hovedforhandles. Om dette er tilfældet, vil navnlig afhænge af, hvor enkel sagen er, og hvor klart stridspunkterne foreligger oplyst. Når sagen har været behandlet efter reglerne i forslagets § 351, og sagsøgte er fremkommet med en nærmere begrundet indsigelse, vil sagens stridspunkter i mere enkle sager ofte være således indkredset, at forberedelse kan undlades.

Forslagets § 368 indeholder regler om indkaldelse af parterne, når sagen skal hovedforhandles uden forudgående forberedelse.

Til §556.

Gældende bestemmelser § 337, stk. 1, §339, §341, stk. 1 og 2, §§ 343-345 og §346, stk. 1.

Bestemmelsen indeholder regler om svarskrift m.m.

Til stk. 1.

Efter den gældende bestemmelse i § 337, stk. 1, skal stævningen i en landsretssag indeholde en opfordring til sagsøgte om at møde og fremkomme med sit svar på det første retsmøde i sagen. Stævningen skal efter § 339 forkyndes for sagsøgte med et nærmere angivet varsel (stævnevarslet), hvis længde afhænger af, hvor langt sagsøgte bor fra retten. Under særlige omstændigheder kan retten på sagsøgerens begæring forkorte det lovbestemte varsel. Ifølge § 343, stk. 1, skal sagsøgte, såfremt han vil bestride sagsøgerens påstand, fremlægge svarskrift i det første retsmøde.

Den foreslåede bestemmelse i *stk. 1* træder i stedet for disse bestemmelser. Rådet har ikke anset det for påkrævet at opstille detaillerede regler om, hvilken frist sagsøgte bør have til at afgive svarskrift, men har overladt fastsættelsen af denne frist til retten. Fristen skal dog - bortset fra særlig påtrængende tilfælde - mindst andrage 2 uger. Svarskriftet skal ikke fremlægges i et retsmøde, men blot sendes til retten, jfr. herved bestemmelsen i stk. 5 med bemærkninger.

Om virkningen af, at der ikke rettidigt indgives svarskrift, henvises til *stk. 6, 1. pkt.*

Til stk. 2.

Bestemmelsen, der angiver, hvad svarskriftet skal indeholde, svarer stort set til den gældende bestemmelse i § 343, stk. 1, og stemmer i princippet overens med forslagets § 348, stk. *2,* om kravene til stævningens indhold. Under hensyn hertil vil kun enkelte af punkterne i bestemmelsen blive nærmere omtalt. Om virkningen af, at svarskriftet ikke opfylder de stillede krav, henvises **til** *stk. 6, 1. pkt.* Efter *stk. 6, 3. pkt.,* kan retten indrømme sagsøgte en frist til at afhjælpe mangler ved svarskriftet.

Ad nr. 4.

Bestemmelsen svarer til forslagets § 348, stk. 2, nr. 5.

Kravet om, at også andre beviser end dokumenter skal angives, er ny. Om begrundelsen for kravet henvises til bemærkningerne til § 348, stk. 2, nr. 5. Undladelse af at angive beviser medfører hverken, at der af-

siges dom i overensstemmelse med sagsøgerens påstand, jfr. *stk. 6, 1. pkt.,* eller at sagsøgte afskæres fra at benytte beviserne, jfr. herved forslagets § 357, stk. 4, § 360, stk. 1, og § 365, stk. 2 og 3.

Der stilles ikke krav om, at de dokumenter, der angives i svarskriftet, skal vedlægges dette. Herom henvises i det hele til bemærkningen til § 348, stk. 2, nr. 5.

Ad nr. 5.

Angivelse af postadresse kan tidligere være sket i forbindelse med fremsættelse af indsigelse efter forslagets § 351.

Undladelse af at angive postadresse medfører ikke retsvirkninger, jfr. forslagets *stk. 6, 1. pkt.*

Til stk. 3.

Efter den gældende bestemmelse i *§ 343, stk. 2,* kan sagsøgte foreløbig indskrænke sig til i svarskriftet at fremsætte sine formalitetsindsigelser med udtrykkelig forbehold af realitetsindsigelser, hvis også sådanne haves. Har sagsøgte i sit svarskrift behandlet såvel sagens formalitet som dens realitet, kan sagsøgeren efter *§ 345, stk. 1,1. pkt.,* foreløbig indskrænke sig til at udtale sig om formaliteten. Når der har fundet en særskilt skriftveksling sted om formaliteten, kan enhver af parterne ifølge *§345, stk. 1, 2. pkt.,* fordre denne påkendt, inden der skrides til realitetens behandling. For *underretssager* gælder dog ifølge *§ 430, stk. 1,* at dommeren bestemmer, om formalitetsindsigelser skal forhandles og påkendes særskilt eller i forbindelse med realiteten.

Efter retsplejerådets opfattelse bør det overlades til retten at afgøre, om der bør ske særskilt påkendelse af sagens formalitet, jfr. den foreslåede almindelige bestemmelse i § 253 (forslagets nr. 19).

Den foreslåede bestemmelse i *stk. 3* åbner mulighed for, at sagsøgte - såfremt han ønsker rettens tilladelse til særskilt påkendelse af sagens formalitet efter § 253 - kan indskrænke sig til i svarskriftet at fremsætte sine formalitetsindsigelser. Såfremt sagsøgte har fremsat formalitetsindsigelser i svarskriftet, og sagsøgeren herefter ønsker rettens tilladelse til særskilt påkendelse af formaliteten, kan sagsøgeren under en eventuel yderligere skriftveksling indskrænke sig til at udtale sig om formaliteten. Retten må i så fald tage stilling **til,** om formalitetsspørgsmålet bør udskilles til særskilt påkendelse, således at der træffes afgørelse om spørgsmålet på det foreliggende skriftlige grundlag eller — om fornødent - efter en mundtlig forhandling med parterne, eller om formalitetsspørgsmålet bør udskydes til senere påkendelse. I sidstnævnte tilfælde foranlediger retten skriftveksling om sagens realitet, således at det pålægges sagsøgte at afgive svarskrift vedrørende realiteten, hvis han i sit første svarskrift har indskrænket sig til at behandle formaliteten.

Den gældende bestemmelse i *§ 343, stk. 2,* indeholder tillige en regel om, at sagsogte skal fremsætte *alle* sine formalitetsindsigelser i svarskriftet. Denne regel afløses af den foreslåede bestemmelse i § 360, stk. 2, 1. pkt.

Ifølge den gældende bestemmelse i *§ 343, stk. 3,* kan den indsigelse, at stævningen er urigtig forkyndt, eller at varslet har været for kort, ikke bevirke sagens afvisning, men kun berettige til udsættelse.

En tilsvarende bestemmelse er ikke medtaget i forslaget. Når retten foranlediger stævningen forkyndt, jfr. forslagets § 350, således at stævningen efter forkyndelsen sendes til retten uden at passere sagsogeren, er det klart, at mangler ved forkyndelsen ikke kan medfore afvisning. Det er endvidere klart, at når retten fastsætter fristen for afgivelse af svarskrift, og denne frist regnes fra det tidspunkt, da pålægget om afgivelse af svarskrift forkyndes for sagsøgte, jfr. forslagets § 356, stk. 1, kan det ikke komme på tale, at varslet er for kort. Derimod kan det ved mundtlig forberedelse tænkes, at sagsøgte indkaldes med for kort varsel til det første retsmøde, jfr. forslagets §358, stk. 1. Da indkaldelsen foretages af retten uden sagsøgerens medvirken, er det imidlertid også her klart, at et for kort varsel ikke kan medføre afvisning. Hjemmel til i givet fald at udsætte sagen findes i den foreslåede bestemmelse i §345.

Til stk. 4.

Efter at sagsøgte har afgivet svarskrift, foregår der efter gældende ret som regel en yderligere skriftveksling, hvorunder sagsøgeren afgiver replik og sagsøgte duplik, jfr. den gældende bestemmelse i *§ 344, stk. 1.* Ifølge den gældende bestemmelse i *§ 344, stk. 2,* tilstedes en fortsat skriftveksling kun undta-

gelsesvis, hvor sagens beskaffenhed skønnes at gøre den nødvendig.

Efter den foreslåede bestemmelse i *stk. 4, 1. pkt.,* afgøres det af retten, om der skal udveksles processkrifter udover svarskriftet. Erfaringen viser, at replik og duplik ofte ikke indeholder nye synspunkter, men alene gentager, hvad der allerede tidligere er anført. Dette gælder særlig hyppigt duplikken. Efter rådets opfattelse er der som oftest kun behov for en yderligere skriftveksling, når der i svarskriftet rejses spørgsmål, der ikke er berørt i stævningen. Der henvises i øvrigt til de almindelige bemærkninger i afsnit II, C, 5 (s. 24).

Undladelse af at afgive yderligere processkrifter medfører ifølge *stk. 4, 2. pkt.,* alene, at retten slutter den skriftlige forberedelse. Efter § 357, stk. 1, skal retten herefter enten indkalde parterne til et møde til mundtlig forberedelse af sagen eller - hvis yderligere forberedelse ikke skønnes fornøden - beramme sagen til hovedforhandling, jfr. herved de almindelige bemærkninger s. 25.

Til stk. 5.

Som ovenfor omtalt skal sagsøgte efter gældende ret aflevere sit svarskrift i et retsmøde, jfr. § 343, stk. 1. Udveksles der yderligere processkrifter, skal også disse fremlægges i et retsmøde, jfr. § 344, stk. 1. Efter de foreslåede bestemmelser i *1.–4. pkt.* indleveres svarskrift og eventuelle andre processkrifter til retten tillige med et af justitsministeren fastsat antal genparter af skriftet og de dokumenter, der ledsager det.[1]) Retten videresender herefter et eksemplar af skriftet og de medfølgende dokumenter til modparten. Man undgår herved at skulle afholde retsmoder, hvis eneste formål er udveksling af processkrifter, jfr. herved de almindelige bemærkninger s. 24.

Undlader sagsøgte sammen med svarskriftet at indlevere det foreskrevne antal genparter, finder bestemmelsen i *stk. 6, 1. pkt.,* anvendelse. Retten kan dog efter stk. 6, 3. pkt., indrømme sagsøgte en frist til at indlevere manglende genparter. Med den lette adgang, der er til at tage fotokopier af dokumenter, er det nærliggende at antage, at det ofte vil være nemmere for retten selv at udfærdige manglende genparter end at anmode en part om at tilvejebringe disse. Hvis det drejer sig om et større antal dokumenter, er den sidste fremgangsmåde dog nødvendig. Retten må selvfølgelig selv vælge, hvorledes den vil gå frem, og man har derfor ikke givet nærmere forskrifter på dette punkt, men skal alene henlede opmærksomheden på, at den nævnte fremgangsmåde står åben.

Undladelse af at indlevere genparter af *yderligere* processkrifter - d. v. s. andre processkrifter end svarskrifter - kan kun medføre, at retten slutter den skriftlige forberedelse, jfr. stk. 4, 2. pkt.

Rettens videresendelse af skriftet og de medfølgende dokumenter til modparten sker formløst ved et almindeligt brev. Efter *4. pkt.* foranlediger retten dog vedkommende skrift forkyndt for modparten, hvis parten ved skriftets indlevering har fremsat begæring herom. Rettens pligt til at sørge for forkyndelse rækker ikke videre end efter den foreslåede bestemmelse i § 350, 1. pkt., jfr. herved de almindelige bemærkninger afsnit I, C (s. 14). Sagsøgte kan være interesseret i forkyndelse af sine processkrifter (svarskrift og duplik), såfremt han heri fremsætter modkrav, idet han gennem forkyndelsen sikrer sig, at modkravet kan tages under pådømmelse, selv om sagsøgeren udebliver eller hæver sagen, jfr. § 362, 2. pkt., § 363, stk. 1, 2. pkt., og § 369, 2. pkt. På samme måde kan sagsøgeren være interesseret i forkyndelse af et senere processkrift (replik), hvori han ændrer sin påstand til ugunst for sagsøgte eller fremsætter nye anbringender, idet han gennem forkyndelse sikrer sig, at der kan tages hensyn til de nævnte ændringer, selv om sagsøgte udebliver, jfr. § 363, stk. 2, 3. pkt. Rådet har overvejet, om man ikke i alle tilfælde burde lade processkrifterne forkynde for vedkommende part, men har ikke ment, at fordelene herved vil kunne opveje det arbejde, som forkyndelsen vil medføre. Fordelene ved forkyndelse er - bortset fra de ovenfor omtalte særlige tilfælde - ikke store. I sager, hvor der anvendes skriftveksling, vil parterne som oftest være repræsenteret af advokat, og selv om dette ikke er tilfældet, vil parterne i sådanne sager normalt ikke have interesse i at nægte, at de har modtaget processkriftet. I øvrigt vil konsekvensen af, at et processkrift, som retten

[1]) Smh. herved forslagets § 348, stk. 3, med bemærkninger.

har videresendt til en part, ikke er kommet frem - eller hævdes ikke at være kommet frem - alene være, at sagen må udsættes, for at parten kan få lejlighed til at gøre sig bekendt med skriftet. Det bemærkes herved, at den omstændighed, at et processkrift - f. eks. en replik - ikke kommer frem til en part, og at denne som følge heraf ikke afgiver noget yderligere processkrift - f. eks. duplik - ikke medfører udeblivelsesvirkning for vedkommende part, men alene, at den skriftlige forberedelse sluttes, jfr. bemærkningerne ovenfor til stk. 4, 2. pkt. På den anden side vil forkyndelse af alle processkrifter medføre et stort arbejde. Selv om der efter reglerne i kap. 17 anvendes brevforkyndelse, vil der blive påført retterne et betydeligt arbejde med at kontrollere, at parten anerkender modtagelsen af skriftet.

Bestemmelsen i 5. *pkt.*, hvorefter retten på begæring kan forlænge fristen for indsendelse af processkrifter, svarer til gældende ret, jfr. den gældende lovs § 346. stk. 1.

Til stk. 6.

Bestemmelsen angiver virkningen af, at sagsøgte undlader rettidigt at afgive behørigt svarskrift til retten. Der henvises til de samlede bemærkninger ovenfor til § 353, § 356. stk. 6, § 363 og § 364, II, B. 2.

Til §357.

Gældende bestemmelser § 347, § 349 og § 359.

Som anført i de almindelige bemærkninger s. 25, forekommer det ikke sjældent, at det endnu ved skriftvekslingens afslutning er uklart, på hvilke punkter der er enighed mellem parterne, og hvilke der er omstridt.

Den gældende bestemmelse i *§ 347* giver vel en vis mulighed for på begæring af en part at afholde et retsmøde til afhjælpning af uklarheder eller andre mangler ved modpartens udtalelser om sagens sammenhæng, men bestemmelsen er efter retsplejerådets opfattelse ganske utilstrækkelig til at sikre, at sagens tvistepunkter er indkredset i fornødent omfang forud for hovedforhandlingen, idet man på dette område ikke kan forlade sig på partsinitiativet.

Som påpeget af *Rønnov* i *Juristen 1962. 229* vil det være muligt med hjemmel i de gældende bestemmelser i §§ 351 og 352 at udvikle en ordning, hvorefter retten i et forberedende møde med parterne søger sagens tvistepunkter fikseret. Det er imidlertid klart, at selv om der efter gældende ret er mulighed for at udvikle en sådan ordning, vil det ved en revision af retsplejeloven ikke være tilfredsstillende blot at bevare de gældende regler, der ikke sætter faste rammer for ordningen.

Det foreslås derfor, at det efter skriftvekslingens afslutning skal tages under overvejelse at afholde et møde med parterne med det formål at søge tilvejebragt klarhed vedrørende påstande og anbringender samt formålet med og omfanget af den bevisførelse, der ønskes iværksat under sagen - i almindelighed under hovedforhandlingen -, således at et sådant møde afholdes, medmindre yderligere forberedelse ikke skønnes fornøden. Der henvises herom i det hele til de almindelige bemærkninger s. 25 ff.

Til stk. 1.

Bestemmelsen fastsætter, at retten — når den skriftlige forberedelse er sluttet - skal indkalde parterne til et møde til mundtlig forberedelse af sagen, medmindre yderligere forberedelse ikke skønnes fornøden.

Er sagens tvistepunkter tilstrækkelig indkredset gennem skriftvekslingen, og er omfanget af bevisførelsen fastlagt under skriftvekslingen eller i tilslutning til denne, er afholdelse af et forberedende møde ufornøden. Det bemærkes herved, at hvis der er enighed mellem parterne om bevisførelsens omfang, er afholdelse af et møde til fastlæggelse af bevisførelsens omfang unødvendig, hvadenten bevisførelsen skal ske under hovedforhandlingen eller forud for denne. Udmeldelse af syns- og skønsmænd kan således ske på grundlag af parternes skriftlige begæring herom. Selv om der er tvist mellem parterne om bevisførelsen, vil denne tvist ofte kunne afgøres på skriftligt grundlag uden afholdelse af møde. Eksempelvis vil retten ofte på skriftligt grundlag kunne afgøre tvister om, hvilke spørgsmål der skal stilles til syns- og skønsmænd.

Hvis der ikke skal ske bevisførelse forud for hovedforhandlingen - f. eks. syn og skøn —, kan sagen herefter straks berammes til hovedforhandling, idet der eventuelt samtidig træffes bestemmelse om den bevisførelse, der skal ske her.

Selv om der efter skriftvekslingens afslut-

ning står nogle uklarheder tilbage, kan der dog være et misforhold mellem de fordele, der kan forventes opnået gennem et særligt forberedende møde, og ulempen for parterne og deres advokater, der i landsretssager måske skal rejse over lange afstande for at komme til mødet. Dette vil navnlig være tilfældet i sager af mere enkel beskaffenhed, hvor der er lidet behov for den præklusion, der er knyttet til afholdelsen af det forberedende møde, jfr. herved forslagets § 365 med bemærkninger. I sådanne tilfælde kan retten efter omstændighederne i henhold til den foreslåede bestemmelse i § 359, stk. 3, afholde det forberedende møde og hovedforhandlingerne i umiddelbar fortsættelse af hinanden.

Til stk. 2.

Der henvises til de almindelige bemærkninger s. 26.

Til stk. 3.

Bestemmelsen sætter en frist for, hvornår dokumenter, som agtes påberåbt, skal tilstilles retten og modparten. Bestemmelsen er nærmere omtalt i bemærkningerne til forslagets § 365.

Til stk. 4.

Om denne bestemmelse, der angiver formålet med det forberedende møde, henvises til de almindelige bemærkninger s. 25 ff.

Ved forberedelsens afslutning indtræder der en begrænsning i parternes adgang til at ændre deres påstande og fremkomme med nye anbringender, ligesom parternes adgang til at fore beviser, der ikke tidligere er angivet, begrænses, jfr. forslagets § 365. Der henvises herved også til forslagets § 360. Såfremt parterne på det forberedende møde ændrer de påstande, der fremgår af de udvekslede skrifter, eller fremsætter anbringender, der ikke er anført i disse skrifter, må der derfor ske protokollation herom, medmindre parten afgiver et nyt skrift, hvori den ændrede påstand eller det nye anbringende er anført. På tilsvarende måde må parternes bevisbegæringer protokolleres, medmindre de afleveres skriftligt. Rådet har ikke medtaget nogen bestemmelse herom, idet det allerede af den gældende bestemmelse i § 35, stk. 2, fremgår, at der skal ske protokollation i de nævnte tilfælde.

Til §358.

Gældende bestemmelser § 426, § 427, §429, stk. 1, §430 og §432.

Bestemmelsen indeholder regler om mundtlig forberedelse.

Som omtalt i bemærkningerne til §§355-358 må det formodes, at mundtlig forberedelse typisk vil blive anvendt i underretssager.

Kritikken mod de gældende regler om mundtlig forberedelse af underretssager retter sig i første række imod, at forberedelsen i mange tilfælde foregår stykkevis, fordelt over en lang række retsmøder, og at bevisførelsen i mange tilfælde foregår stykkevis i de forberedende møder. Der henvises til de almindelige bemærkninger afsnit II. A, s. 15f.

Forslaget tilsigter en væsentlig koncentration af forberedelsen, jfr. de almindelige bemærkninger afsnit II, C, 8 (s. 27).

Til stk. 1.

Efter den gældende bestemmelse i § 427, stk. 1, skal indkaldelsen af sagsøgte til det første retsmøde i sagen ske med et nærmere angivet varsel (stævnevarslet). Under særlige omstændigheder kan retten ifølge § 427, stk. 2, jfr. § 339, stk. 3, på sagsøgerens begæring forkorte det lovbestemte varsel. Stævnevarslet gælder ikke ved indkaldelsen af sagsøgeren.

Rådet har ikke anset det for påkrævet at opstille detaillerede regler om, med hvilket varsel indkaldelsen bør ske, men har ment at kunne overlade fastsættelsen af varslet til retten. Varslet bør dog - bortset fra særlig påtrængende tilfælde — mindst være på 2 uger. Varslet bør også gælde ved indkaldelsen af sagsøgeren, der ligesom sagsøgte bør have tilstrækkelig tid til at forberede sagen inden retsmødet. Det foreslås derfor i *stk. 1*, at retten skal indkalde parterne til et møde med et varsel, der i almindelighed mindst skal være på 2 uger.

Til stk. 2.

I retsmødet skal sagsøgte ifølge *1. pkt.* afgive en udtalelse af det i § 356, stk. 2, angivne indhold, d. v. s. at sagsøgte skal fremkomme med sine påstande og anbringender og angive sine beviser. Undlader han at fremkomme med sine påstande og anbringender,

må han efter omstændighederne kunne anses som udebleven, smh. herved forslagets § 356, stk. 6.

Bestemmelsen i 2. *pkt.* gør bestemmelsen i § 356, stk. 3, anvendelig. Dette indebærer, at dersom sagsøgte søger rettens tilladelse til, at sagens formalitet påkendes særskilt, jfr. § 253, kan han foreløbig indskrænke sig til at fremsætte sine formalitetsindsigelser. Sagsøgte må imidlertid være forberedt på at skulle tage stilling til sagens realitet, hvis retten nægter at udskille formalitetsspørgsmålet til særskilt påkendelse.

Til stk. 3.

Henvisningen til § 357, stk. 2-4, indebærer, at der i retsmødet skal ske en forberedelse af sagen, der ganske svarer til den forberedelse, som sker efter forslagets § 357.

Efter at sagsøgte er fremkommet med sine påstande og anbringender, og efter at sagsøgeren har haft lejlighed til at fremkomme med sine bemærkninger hertil, vil sagens tvistepunkter som oftest være indkredset. Er der fortsat uklarhed til stede, søger retten denne uklarhed bragt ud af verden, jfr. i det hele forslagets § 357, stk. 4, 1. pkt.

I retsmødet skal der endvidere ske tilrettelæggelse af bevisførelsen, jfr. forslagets § 357, stk. 4, 2. pkt. Bevisførelsen skal som altovervejende regel ske under hovedforhandlingen, jfr. den foreslåede bestemmelse i §340.

Hvis de beviser, der skal føres, er til stede, vil det ofte være hensigtsmæssigt at afholde hovedforhandlingen i tilslutning til det forberedende møde, jfr. forslagets § 359, stk. 3.

Det vil i mange tilfælde være hensigtsmæssigt, at retten allerede i det forberedende møde undersøger, om der er mulighed for at tilvejebringe et forlig mellem parterne. Grundlaget for et forlig vil ofte være til stede, når der er tilvejebragt klarhed om sagens tvistepunkter.

Der er intet til hinder for at afholde mere end ét retsmøde under forberedelsen, men hvor det er muligt, bør der kun afholdes et enkelt møde, jfr. de almindelige bemærkninger s. 27 f. Det bør herved fremhæves, at stillingtagen til bevisførelsens omfang i de fleste tilfælde vil kunne ske på skriftligt grundlag, jfr. bemærkningerne ovenfor til § 357, stk 1. Selv om der ikke ved det første forberedende mode opnås klarhed om bevisførelsens omfang, vil det således ofte være unødvendigt at afholde et nyt møde inden hovedforhandlingen. Smh. herved bemærkningerne til forslagets § 355, stk. 1.

Til §359.

Gældende bestemmelser § 360, stk. 5, og §433, stk. 1.

Til stk. 1.

Retsplejerådet har anset det for hensigtsmæssigt, at det udtrykkelig bestemmes, at retten afgør, hvornår forberedelsen sluttes. Forberedelsen bør afsluttes, når den har opfyldt sit formål, d.v. s. når der er opnået klarhed over sagens tvistepunkter og omfanget af bevisførelsen, jfr. § 357, stk. 4. Forberedelsen behøver ikke nødvendigvis at afsluttes med afholdelse af et retsmøde. I skriftligt forberedte sager kan det som omtalt i bemærkningerne til § 357, stk. 1, være ufornødent at afholde forberedende retsmøde. I mundtligt forberedte sager kan det som omtalt i bemærkningerne til § 358, stk. 3, være hensigtsmæssigt at afgøre tilbageværende spørgsmål vedrorende bevisførelsens omfang på skriftligt grundlag. Afslutningen af forberedelsen har bl. a. den virkning, at der indtræder begrænsninger i parternes adgang til at ændre deres påstande og at fremkomme med nye anbringender og beviser, jfr. forslagets § 365. Der henvises herved også til forslagets § 360.

Til stk. 2.

Efter *1. pkt.* fastsætter retten tidspunktet for hovedforhandlingen ved forberedelsens afslutning eller snarest muligt herefter.

Afsluttes forberedelsen i et retsmøde, jfr. §§ 357 og 358, vil det ofte være hensigtsmæssigt, at hovedforhandlingen samtidig berammes.

Afsluttes forberedelsen ikke i et retsmøde, eller kan hovedforhandlingen ikke berammes i retsmødet - f. eks. fordi der skal optages syn og skøn inden hovedforhandlingen — vil det efter rådets opfattelse være mest praktisk, at retten telefonisk aftaler tidspunktet for hovedforhandlingen med parterne og herefter skriftligt bekræfter den trufne aftale. Skulle dette imidlertid volde vanskeligheder, er der efter den foreslåede bestemmelse i *2. pkt.* hjemmel til at indkalde parterne til drøftelse af berammelsen. Om virk-

ningen af udeblivelse fra det nævnte møde henvises til forslagets § 363, stk. 4.

Til stk. 3.

Som nævnt i bemærkningerne til forslagets § 357, stk. 1, og § 358, stk. 3, kan det være praktisk at afholde hovedforhandlingen i fortsættelse af det forberedende møde.

Det foreslås derfor i *stk. 3,* at retten under visse nærmere angivne betingelser skal kunne bestemme, at hovedforhandlingen skal foregå i tilslutning til det forberedende møde.

Der er ikke for dette tilfælde gjort undtagelse fra bestemmelsen i *§ 6, stk. 1,1. pkt.,* (forslagets nr. 4) om landsrettens sammensætning. Selv om landsretten under det forberedende møde har været beklædt af én enkelt dommer, skal der således ved hovedforhandlingen medvirke mindst 3 dommere.

Til § 360.

Gældende bestemmelser i § 343, stk. 2, og § 348.

Til stk. 1.

Såvel efter gældende ret som efter forslagets § 365 gælder der visse begrænsninger i parternes adgang til, efter at forberedelsen er afsluttet, at ændre de påstande, der er nedlagt under forberedelsen, og at fremsætte anbringender, der ikke er fremført under forberedelsen. Adgangen til at føre beviser, der ikke er angivet under forberedelsen, er ligeledes begrænset. Der henvises herom til bemærkningerne til § 365.

Det er uden videre klart, at såfremt en part efter forberedelsens afslutning ønsker at ændre sin påstand eller at fremkomme med nye anbringender eller beviser, er det af væsentlig betydning både, *at* ønsket fremsættes så tidligt som muligt, og *at* der så tidligt som muligt tages stilling til, om ønsket kan imødekommes, således at modparten kan indrette sig på den ændrede processuelle stilling. Med henblik herpå bestemmes det i den gældende regel i *§ 348, stk. 1,* at når en part, efter at skriftvekslingen er sluttet, uden modpartens samtykke ønsker at forandre eller udvide sine påstande eller at fremføre nye anbringender, kan han begære afholdt et retsmøde, såfremt dette kan finde sted inden domsforhandlingen. Mindst 3 dage inden mødet skal han skriftligt meddele modparten, hvad han agter at fremkomme med, og hvorfor det først nu fremkommer, samt underrette ham om retsmødet. Retten afgør herefter, om det efter omstændighederne, og navnlig fordi det findes undskyldeligt, at parten ikke tidligere har fremsat sine nye påstande eller anbringender, kan tilstedes ham at fremføre dem som tillæg til skriftvekslingen. I *§ 348, stk. 2,* bestemmes, at udebliver den part, der har begæret mødet, bortfalder andragendet; udebliver modparten, anses de for andragendet påberåbte grunde for bevist.

Bestemmelsen i § 348 gælder ikke med hensyn til nye beviser. Dette må ses i sammenhæng med, at § 361, jfr. § 362, fastsætter særlige regler om tilvejebringelse af nye beviser i tidsrummet mellem sagens henvisning til landsretten og domsforhandlingen, og med, at adgangen til at fremføre nye beviser under domsforhandlingen ikke prækluderes, såfremt modparten har fået så betimelig meddelelse om de nye beviser, at han har kunnet forberede sig tilstrækkeligt, jfr. § 366, stk. 2. Smh. herved også § 359 om dokumenter. Der henvises herom i det hele til bemærkningerne til forslagets § 365 under A.

Den foreslåede bestemmelse i § 360, *stk. 1,* viderefører i princippet bestemmelsen i § 348. Bestemmelsen gælder også nye beviser, idet rådet - også henset til, at bevisførelsen efter forslaget som altovervejende regel skal ske under hovedforhandlingen - ikke har fundet anledning til at opstille afvigende regler for så vidt angår beviser. I *1. pkt.* bestemmes, at ønsker en part at udvide de påstande, han har fremsat under sagens forberedelse, eller ønsker han at fremsætte anbringender, der ikke er anført under forberedelsen, eller at føre beviser, som ikke er angivet under forberedelsen, skal han give retten og modparten meddelelse herom. Vil modparten ikke give samtykke til udvidelsen af påstandene eller fremsættelsen af de nye anbringender, eller vil han modsætte sig den ønskede bevisførelse, må han ifølge *2. pkt.* inden en uge efter at have modtaget meddelelsen give retten og den anden part underretning herom.

Fremkommer modparten ikke med indvendinger, er partens ønske om ændring imødekommet. Modparten kan således ikke under hovedforhandlingen protestere mod ændringen.

Fremkommer modparten med indvendinger, træffer retten efter 2. *pkt.* afgørelse af, om partens ønske kan imødekommes. Rådet har ikke fundet anledning til at opstille selvstændige regler for denne afgørelse, men har foretrukket at henvise til forslagets § 365. Det er imidlertid klart, at det bør være lettere for en part at opnå rettens tilladelse efter § 365, når begæring herom fremsættes i god tid før hovedforhandlingen, end når den først fremsættes under hovedforhandlingen, idet betingelsen for meddelelse af tilladelse efter § 365, stk. 1, 2. pkt., nr. 2, normalt vil være opfyldt, jfr. herved også princippet i § 365, stk. 4. Der henvises herom til bemærkningerne til § 365.

Såfremt retten anser det for hensigtsmæssigt at afholde et møde med parterne, inden den nævnte afgørelse træffes, kan den i henhold til § 361 genoptage forberedelsen. Såfremt den part, der ønsker at udvide sine påstande eller at fremsætte anbringender eller at føre bevis, udebliver fra et retsmøde under en sådan genoptagelse af forberedelsen, anses hans ønske for bortfaldet; giver han møde, og udebliver modparten, anses hans ønske for imødekommet, jfr. den foreslåede bestemmelse i § 363, stk. 5.

Forslagets regler motiverer - i modsætning til den gældende bestemmelse i § 348, stk. 1, - en part til at give meddelelse til retten om ændringer i påstande, anbringender og bevisførelse, selv om modparten har erklæret sig indforstået med ændringen, idet han ellers risikerer, at retten i medfør af forslagets § 365, stk. 3, modsætter sig ændringen. Dette indebærer den fordel, at retten ifølge § 361 kan træffe bestemmelse om genoptagelse af forberedelsen, såfremt ændringen gør yderligere forberedelse fornøden.

Gennem de foreslåede regler undgår man i øvrigt den paradoksale retstilstand, der følger af de gældende regler i § 348 og § 366: en part, der efter skriftvekslingens slutning i henhold til § 348 har søgt rettens tilladelse til at fremsætte et nyt anbringende, men fået afslag, fordi det ikke var undskyldeligt, at anbringendet ikke var fremsat tidligere, kan efter § 366 frit fremsætte anbringendet, blot fremsættelsen ikke vil medføre forhandlingernes udsættelse.

Til stk. 2.

For landsretssagernes vedkommende bestemmes i den gældende lovs *§ 343, stk. 2,* at sagsøgte skal fremsætte alle sine formalitetsindsigelser i svarskriftet. Bestemmelsen gælder dog ikke undtagelsesfrit. Ændrer sagsøgeren sin påstand eller sagsfremstilling, antages det, at en formalitetsindsigelse, der er begrundet i ændringen, kan fremsættes i et senere processkrift[1]). Det må i det hele antages, at den i bemærkningerne til stk. 1 nævnte bestemmelse i § 348 og den i bemærkningerne til forslagets § 365 under A nævnte bestemmelse i § 366 finder tilsvarende anvendelse med hensyn til fremsættelse af formalitetsindsigelser, der ikke er anført i svarskriftet[2]). Bestemmelsen i § 343, stk. 2, antages i kraft af henvisningen i § 434 at finde tilsvarende anvendelse i underretssager[3]).

Den foreslåede bestemmelse i *stk. 2* svarer i alt væsentligt til gældende ret. Efter *1. pkt.* skal formalitetsindsigelser, der kan frafaldes, fremsættes i svarskriftet, eller, hvis sagen ikke forberedes skriftligt, i det første retsmøde under forberedelsen. Efter 2. *pkt.* finder stk. 1 - og dermed bestemmelsen i forslagets § 365 — tilsvarende anvendelse med hensyn til senere fremsættelse af formalitetsindsigelser. Bestemmelsen i 2. pkt. gælder i tidsrummet fra svarskriftets afgivelse eller det første retsmødes afholdelse indtil hovedforhandlingens begyndelse. Under hovedforhandlingen gælder bestemmelsen i forslagets § 366, stk. 1, der gør § 365 anvendelig.

Til §361.

Reglen i *1. pkt.* giver retten adgang til at bestemme, at forberedelsen skal genoptages. I bemærkningerne til forslagets *§ 360, stk. 1,* er nævnt to eksempler på, at genoptagelse af forberedelsen kan være hensigtsmæssig, men også herudover kan der i særlige tilfælde blive tale om genoptagelse, f. eks. hvis retten bliver opmærksom på, at der fortsat er væsentlige uklarheder i parternes påstande eller anbringender. Bestemmelse om gen-

[1]) Jfr. *Tvistemål* s. 286 samt U 1958. 921 H og 1960. 692 0.
[2]) Jfr. *Tvistemål* s. 286, *Gomard* i „Festskrift til Ekelöf" (1972) s. 273 m. note 3, samt U 1937. 1095 SH og 1960. 353 H.
[3]) Jfr. U 1943. 1186 V.

optagelse af forberedelsen kan også træffes under hovedforhandlingen, jfr. forslagets § 366, stk. 2.

At forberedelsen genoptages, medfører ikke, at parterne - ligesom før forberedelsens afslutning - frit kan ændre deres påstande og fremkomme med nye anbringender og beviser. Ifølge *2. pkt.* gælder reglerne i § 365 også under genoptagelsen.

Om virkningen af udeblivelse fra retsmøder under genoptagelse af forberedelsen henvises til forslagets *§ 363, stk. 4 og 5.*

Til §362.

Gældende bestemmelse § 279, stk. 3.

Efter den gældende bestemmelse i *§ 279, stk. 3,* kan sagsøgeren frit hæve sagen, indtil han mundtligt har nedlagt sin påstand under domsforhandlingen. Han kan dog ikke herved hindre, at der gives sagsøgte dom for allerede tingfæstede modfordringer. Efter det nævnte tidspunkt kan sagsøgeren derimod ikke ensidigt hæve sagen. Om begrebet »tingfæstning« henvises til den gældende bestemmelse i § 279, stk. 2, og til bemærkningerne til forslagets § 348, stk. 1.

Den foreslåede bestemmelse - der efter sin placering i kap. 33 gælder for tidsrummet indtil hovedforhandlingens begyndelse - svarer i realiteten fuldstændig til gældende ret.

Under hovedforhandlingen gælder bestemmelsen i forslagets § 369.

Til §363.

Gældende bestemmelser § 340, § 341, § 347, stk. 2, og § 348, stk. 2.

Bestemmelsen indeholder regler om virkningen af parternes udeblivelse fra retsmøder i tidsrummet indtil hovedforhandlingens begyndelse. Der henvises til de samlede bemærkninger ovenfor til § 352, § 356, stk. 6, § 363 og § 364.

***Til** kapitel 34.*

(Hovedforhandling i 1. instans).

Reglerne i kapitel 34 træder i stedet for bestemmelserne i den gældende lovs kapitel 33 om »Domsforhandling for landsret i første instans« og en del af de særlige bestemmelser i kapitlerne 39 og 40 om underretterne og so- og handelsretten i København. Reglerne i kapitel 33 om genoptagelse (§§ 373-376) er dog - da de hverken kan siges at angå forberedelsen eller hovedforhandlingen — af systematiske grunde samlet i én bestemmelse (§ 370) og placeret i et særligt kapitel (kap. 35) i forslaget.

En del af reglerne i kapitlerne 33 og 39 foreslås udeladt som overflødige. Inden bemærkningerne til forslagets bestemmelser skal her knyttes nogle kommentarer til bestemmelser i den gældende lov, som ikke er gentaget i forslaget.

a) *§ 364.* Bestemmelsen må anses **for** overflødig. Retterne må antages også uden en særlig bestemmelse herom kun at ville udsætte en påbegyndt hovedforhandling, når dette er tvingende nødvendigt, og har ikke behov for en særlig lovregel herom. Der henvises i øvrigt til den foreslåede bestemmelse i § 345.

b) *§ 365.* Efter rådets opfattelse bør det overlades til retten at bestemme, om formalitetsindsigelser skal behandles før realiteten og påkendes særskilt, jfr. den foreslåede bestemmelse i § 253 (forslagets nr. 19). Om der, efter at formalitetsspørgsmålet er optaget til afgørelse, skal kunne fremsættes yderligere formalitetsindsigelser, bør afgøres af retten efter den foreslåede bestemmelse i § 366. Bestemmelsen i § 365, stk. 3, 2. pkt., er overflødiggjort af den almindelige bestemmelse i forslagets § 364, 2. pkt.

c) § 370, stk. 1. Der henvises til de foreslåede bestemmelser i § 340 og til bemærkningerne hertil.

d) § 370, stk. 2. Der henvises til den foreslåede bestemmelse i § 345 og bemærkningerne hertil.

e) § 371, stk. 2, 1. og 2. pkt. Bestemmelsen - der for landsretternes vedkommende foreskriver, at domsforhandling i en ny sag som regel først må påbegyndes, når rådslagning i den sidst optagne sag har været afholdt, og at rådslagning skal ske snarest muligt og senest næste søgnedag efter sagens optagelse - har alene instruktorisk karakter, og det må også uden en særlig bestemmelse herom anses for en selvfølge, at rådslagning i en kollegial ret sker umiddelbart efter sagens optagelse til dom eller dog snarest muligt herefter.

f) § 371, stk. 2, 3. pkt., og § 433, stk. 3. Disse bestemmelser - hvorefter dom afsiges snarest muligt efter domsforhandlingens slut-

ning - er en overflødig gentagelse af den gældende bestemmelse i § 219, stk. 1,1. pkt.

g) § 429, stk. 2. Der henvises til bemærkningerne til den foreslåede almindelige bestemmelse i § 339.

h) § 429, stk. 4. Ifølge denne bestemmelse skal parternes erklæringer over sagens sammenhæng i underretssager tilføres retsbogen i det omfang, som af dommeren skønnes hensigtsmæssigt. Ved siden af denne særlige bestemmelse gælder den almindelige regel i § 35, stk. 3, hvorefter retsformanden kan beslutte, at enkelte af parternes udtalelser til begrundelse af påstande, begæringer eller indsigelser skal protokolleres. Bestemmelsen i § 429, stk. 4, må ses i sammenhæng med, at der ikke efter gældende ret er mulighed for i underretssager at fiksere parternes påstande og anbringender gennem skriftveksling. Efter forslaget bliver der også adgang til at benytte skriftveksling i underretssager, og der er derfor ikke behov for et krav om, at parternes erklæringer over sagens sammenhæng skal protokolleres i underretssager. Skulle der undtagelsesvis være behov for at protokollere enkelte udtalelser, er der hjemmel hertil i den gældende bestemmelse i § 35, stk. 3. Bestemmelsen i § 429, stk. 4, gælder ikke for landsretterne, og manglen af en sådan bestemmelse har ikke i landsretterne - hvor der efter gældende ret sker skriftveksling - været følt som et savn.

I de almindelige bemærkninger er reglerne om hovedforhandlingen behandlet i afsnit III (s. 29.).

Til §364.

Gældende bestemmelser §§ 363 og 372.

Bestemmelsen angiver retsvirkningen af en parts udeblivelse under hovedforhandlingen. Der henvises til de samlede bemærkninger ovenfor til § 352, § 356, stk. 6, § 363 og § 364..

Til §365.

Gældende bestemmelser § 366, § 431, stk. 1 og 2, og § 432.

Bestemmelsen fastsætter begrænsninger for parternes adgang til under sagen at ændre påstande, fremsætte nye anbringender og fremkomme med nye beviser. Om begrundeisen for begrænsninger af denne art henvises til *Tvistemål* s. 283 ff. og *Gomard* i »Festskrift til Ekelöf« (1972) s. 270ff.

A. Gældende ret.

1. Lands retssager.

a. Påstande og anbringender.

Indtil skriftvekslingens afslutning har parterne fri adgang til at ændre deres påstande og fremsætte nye anbringender.

1 tidsrummet mellem skriftvekslingens afslutning og domsforhandlingens begyndelse gælder efter § 348, at når en part uden modpartens samtykke ønsker at forandre eller udvide sine påstande eller at fremføre nye anbringender, kan han begære et retsmode berammet, såfremt mødet kan finde sted inden domsforhandlingen. I retsmødet afgør retten, om det efter omstændighederne, og navnlig fordi det findes undskyldeligt, at parten ikke tidligere har fremsat sine nye påstande eller anbringender, kan tilstedes ham at fremføre den som tillæg til skriftvekslingen. Om bestemmelsen i § 348 henvises i øvrigt til bemærkningen til den foreslåede bestemmelse i § 360, stk. 1.

Under domsforhandlingen gælder efter *§ 366, stk. 1, 3. pkt.*, at vil en part fremsætte påstande eller anbringender, på hvilke modparten ikke er blevet forberedt gennem det skriftlige grundlag, bliver det efter begæring ved rettens kendelse at nægte, såfremt deres fremsættelse ville medføre forhandlingens udsættelse, medmindre det skønnes at være undskyldeligt, at de ikke tidligere er meddelt. Det antages, at selv om modparten samtykker i fremsættelse af nye påstande og anbringender, må retten efter omstændighederne kunne nægte udsættelse[1]). Er modpartens samtykke til fremsættelse af nye påstande eller anbringender betinget af, at sagen udsættes, kan retten således modsætte sig fremsættelsen af de nye påstande eller anbringender.

De ovenfor nævnte begrænsninger i en parts adgang til at ændre sine påstande gælder kun udvidelser af påstanden, jfr. § 366, stk. 1, 2. pkt.

Begrænsningerne i adgangen til at ændre påstande og fremsætte nye anbringender ad-

[1]) Jfr. Komm. Rpl. § 366, note 4.

ministreres i praksis ret lempeligt, navnlig hvor afskærelse af det nye processtof ville kunne medføre et alvorligt tab for parten.[1])

b. Beviser.

1°. Andet end dokumenter.

Efter den gældende lov er det hovedreglen, at bevisførelsen foregår ved den underret, hvor sagen forberedes, og at den finder sted inden sagens henvisning til landsretten, jfr. nærmere de almindelige bemærkninger s. 16 ff. Yderligere bevisførelse ved underretten i tidsrummet mellem sagens henvisning til landsretten og domsforhandlingen kan efter § 361 i almindelighed kun ske med landsrettens tilladelse. Efter § 362 kan der kun »aldeles undtagelsesvis« gives tilladelse til udsættelse af domsforhandlingen af hensyn til fremskaffelse af nye beviser.

Som nævnt i de almindelige bemærkninger s. 17 f. er der imidlertid i praksis en tydelig tendens til i stadig stigende omfang at lade bevisførelsen foregå direkte for landsretten under domsforhandlingen. Skal bevisførelsen ske under domsforhandlingen, fremsættes parternes bevisbegæringer i sager, der forberedes ved underret, som regel i det retsmøde, hvor sagen henvises til landsretten[2]), og i sager, der forberedes ved landsretten selv, i det sidste retsmøde under forberedelsen, eventuelt i det retsmøde, hvor domsforhandlingen berammes[3]). Der er imidlertid intet til hinder for, at parterne senere begærer yderligere bevisførelse under domsforhandlingen. Det bestemmes således i § 369, at hvis sådan bestemmelse ikke allerede tidligere er truffet, kan retten under domsforhandlingen efter begæring bestemme, at vidner, syns- eller skønsmænd og parter skal fremstilles til afhøring. Den eneste begrænsning i adgangen til at føre nye beviser under domsforhandlingen findes i *§ 366, stk. 2,* der bestemmer, at »tilsvarende regler« - d. v. s. de ovenfor under a) nævnte regler i § 366, stk. 1 - gælder om fremførelse af beviser, om hvis fremkomst modparten ikke har erholdt så betimelig meddelelse, at han har kunnet forberede sig tilstrækkeligt.

2°. *Dokumenter.*

I *§ 349* bestemmes, at påberåber en part sig i skriftvekslingen dokumenter, der er i hans besiddelse, bør disse i original eller genpart følge med vedkommende processkrift til udlån til modparten.

Efter *§ 359* skal den, der under domsforhandlingen vil påberåbe sig dokumenter, der ikke allerede er modparten bekendt, mindst en uge forud afgive dokumenterne til modparten i original eller genpart.

I øvrigt gælder den ovenfor under 1° nævnte bestemmelse i *§ 366, stk. 2,* også for dokumenter.

2. *Underretssager.*

Efter *§ 434* gælder reglerne for landsretssager også for underretssager »med de lempelser, som flyder af forholdets natur«[4]).

Påstande kan dog efter *§431, stk. 1,* frit ændres, indtil de ved domsforhandlingens begyndelse er tilført eller fremlagt til retsbogen. Efter dette tidspunkt kræver en ændring rettens tilladelse.

Dokumenter skal efter *§ 432* som regel fremlægges i første retsmøde. Retten kan dog fravige denne regel »for så vidt det findes, at der ikke har været tilstrækkelig tid eller anledning for sagsøgte til at fremskaffe et dokument, eller at det fra modpartens side fremkomne giver vedkommende part anledning til at fremkomme med yderligere dokumenter, eller at det dog er undskyldeligt, at vedkommende part ikke har medbragt dokumentet«.

B. Forslaget.

Som omtalt i de almindelige bemærkninger s. 25 ff. foreslås, at forberedelsen om fornødent skal afsluttes med afholdelse af et møde med parterne med det formål at søge tilvejebragt klarhed vedrørende parternes påstande og anbringender samt bevisførelsens formål og omfang. De fornødne bestemmelser herom er optaget i forslagets § 357. jfr. § 358, stk. 3, hvortil henvises.

For at det forberedende møde skal kunne opfylde sit formål, må de dokumenter, som agtes påberåbt, være parterne bekendt forud

[1]) Jfr. *Tvistemål* s. 284-285 og *Gomard* i „Festskrift til Ekelöf" (1972) s. 276 ff.
[2]) Jfr. *Komm. Rpl.* § 351, note 5.
[3]) Jfr. *Komm. Rpl.* § 360, note 5, og § 361, note 3.
[4]) Jfr. herom *Tvistemål* s. 287 og *Gomard* i „Festskrift til Ekelöf" (1972) s. 274 f. Se endvidere *Advokatbladet* 1969 s. 281.

for mødet. Det bestemmes derfor i forslagets § 357, stk. 3, jfr. § 358, stk. 3, at dokumenter, som agtes påberåbt, så vidt muligt en uge før mødet skal tilstilles retten og modparten i original eller genpart.[1]) Bestemmelsen afløser for så vidt den gældende bestemmelse i § 359. Forslaget indeholder derimod ikke nogen til den gældende bestemmelse i § 349 svarende regel om, at dokumenter, der påberåbes i skriftvekslingen, bør følge med vedkommende processkrift. Der henvises herom til bemærkningerne til forslagets § 348, stk. 2, nr. 5, og § 356, stk. 2, nr. 4 (henholdsvis side 132 og side 146).

Formålet med mødet er at bringe parternes stilling til sagens faktiske og retlige omstændigheder på det rene og at få klarlagt, hvilken bevisførelse der skal finde sted, og parterne bør derfor indtil mødets slutning frit kunne ændre deres påstande og fremsætte nye anbringender, ligesom de frit må tage stilling til, hvilke beviser de ønsker ført under hovedforhandlingen. Når mødet - og dermed forberedelsen - er sluttet, bør der derimod - i princippet i overensstemmelse med gældende ret - indtræde en vis begrænsning i adgangen til at foretage ændringer.

Reglerne om de nævnte begrænsninger er optaget i forslagets *§ 365.* Denne bestemmelse er placeret i forslagets kap. 34 og gælder derfor under hovedforhandlingen, men ved bestemmelsen i forslagets § 360, stk. 1, er reglen udvidet til også at gælde i tidsrummet mellem forberedelsens slutning og hovedforhandlingen.

Bestemmelsen vedrører efter sit indhold udvidelse af de påstande, der er fremsat »inden hovedforhandlingen«, fremsættelse af anbringender, der ikke er anført »inden hovedforhandlingen« og førelse af beviser, som ikke er angivet »inden hovedforhandlingen«. Af sammenhængen med den netop omtalte bestemmelse i forslagets § 360, stk. 1, følger imidlertid, at bestemmelsen også gælder, hvis udvidelsen af påstandene, fremsættelsen af de nye anbringender og angivelsen af de nye beviser er sket i tidsrummet mellem forberedelsens afslutning og hovedforhandlingens begyndelse, uden at fremgangsmåden efter § 360, stk. 1, er fulgt.

Med hensyn til det nærmere indhold af forslagets § 365 bemærkes:

Til stk. 1.

Bestemmelsen handler om udvidelse af *påstande* til ugunst for modparten og om fremsættelse af nye *anbringender.*

Ligesom efter gældende ret kan ændringer af den nævnte art frit ske, når modparten ikke protesterer, jfr. dog bestemmelsen i stk. 3. Protesterer modparten, kan ændring kun ske med rettens tilladelse.

Sådan tilladelse kan meddeles, når en af de i nr. 1-3 nævnte betingelser er opfyldt. Af disse svarer *nr. 1 og 2 i* princippet til gældende ret. Derimod er det noget nyt, at tilladelse ifølge *nr. 3* kan meddeles, når nægtelse af tilladelse vil kunne medføre et uforholdsmæssigt tab for parten. De gældende regler administreres som nævnt ovenfor under A, l,a ret lempeligt, hvor nægtelse af tilladelse vil kunne medføre et alvorligt tab for parten, og den nye regel betyder derfor i hvert fald ikke nogen væsentlig realitetsændring. Reglen medfører en ønskelig afklaring af retstilstanden.

Betinger modparten sit samtykke til ændringen af, at hovedforhandlingen udsættes, vil retten som hidtil kunne nægte at gå med hertil, medmindre betingelserne for tilladelse efter nr. 1 eller 3 er opfyldt.

Til stk. 2.

Bestemmelsen giver retten adgang til efter begæring at afskære en part fra at føre *beviser,* som ikke er angivet under forberedelsen, eller at påberåbe sig *dokumenter,* som ikke er fremkommet rettidigt, jfr. herved de foreslåede bestemmelser i § 358, stk. 3, og § 368, 2. pkt.

Afskæring af nye beviser sker i almindelighed kun efter begæring herom fra modparten, jfr. dog stk. 3.

Til stk. 3.

Efter reglerne i stk. 1 og 2 kan retten ikke modsætte sig udvidelse af påstande, fremsættelse af nye anbringender og førelse af nye beviser, hvis der ikke fremsættes protest (stk. 1) eller begæring (stk. 2).

[1]) Overgår sagen til hovedforhandling uden forudgående forberedelse, skal dokumenterne så vidt muligt en uge før hovedforhandlingen tilstilles retten og modparten, jfr. den foreslåede bestemmelse i § 368, 2. pkt.

Efter rådets opfattelse bør retten have beføjelse til at modsætte sig sådanne ændringer, selv om parterne er enige om ændringerne. Bestemmelsen i *stk. 3,* der er ny, tager sigte herpå.

Bestemmelsen tænkes f. eks. anvendt, hvor modparten bl. a. af kollegiale grunde finder sig nodsaget til ikke at protestere mod de nye påstande, anbringender eller beviser, selv om der ikke foreligger nogen begrundelse for, at fremsættelsen først sker på et sent tidspunkt af sagen. Det vil formentlig i praksis kun sjældent være nødvendigt at bringe bestemmelsen i anvendelse, men hensynet til rationel tilrettelæggelse af rettens arbejde og til parterne i andre berammede sager kan tilsige, at en hovedforhandling ikke bør strække sig væsentligt ud over den tid, som der efter aftale med parterne er afsat hertil. Som et ekstremt tilfælde kan det nævnes, at en sag mellem en bygherre og en entreprenør vedrørende et enkelt parcelhus ikke under hovedforhandlingen bør kunne udvides til at omfatte parternes samlede mellemværende vedrorende måske 100 parcelhuse, selv om parterne er enige herom og har tilrettelagt bevisførelsen således, at den kan ske uden udsættelse af hovedforhandlingen, der herved ganske vist kommer til at udstrække sig til 14 dage i stedet for 1 dag, se herved forslagets § 249, stk. 4.

Bestemmelsen er i øvrigt egnet til at motivere parterne til at gøre brug af bestemmelsen i § 360, stk. 1, jfr. bemærkningerne til denne bestemmelse.

Til stk. 4.

Som ovenfor nævnt gælder reglerne i stk. 1-3 ikke alene under hovedforhandlingen, men i kraft af forslagets § 360, stk. 1, også i tidsrummet mellem forberedelsens afslutning og hovedforhandlingens begyndelse.

Det er uden videre klart, at retten ved afgørelsen af, om der bør gives tilladelse til ændring af påstande eller fremsættelse af nye anbringender eller af, om nye beviser bør afskæres, må tage hensyn til, hvor tidligt parten har fremsat begæring om ændringen. En begæring, der fremkommer så lang tid forud for hovedforhandlingen, at modparten har god tid til at indrette sig på den ændrede processuelle stilling, bør snarere imødekommes end en begæring, der først fremkommer under hovedforhandlingen, og som måske nødvendiggør, at hovedforhandlingen udsættes.

Bestemmelsen i *stk. 4* tager sigte herpå. Forslagets § 360, stk. 1 - hvortil der henvises i stk. 4 - indeholder regler om den fremgangsmåde, der skal anvendes, når en part ønsker at foretage ændringer af den ovenfor nævnte art.

Til §366.

Gældende bestemmelser § 343, stk. 2, og § 365, stk. 2.

Til stk. 1.

Ifølge forslagets *§ 360, stk. 2, 1. pkt.,* skal formalitetsindsigelser, der kan f raf aides, fremsættes i svarskriftet, eller, hvis sagen ikke forberedes skriftligt, i det første retsmøde under forberedelsen. Efter *§ 360, stk. 2, 2. pkt.,* finder bestemmelsen i § 360, stk. 1 - og dermed også bestemmelsen i forslagets § 365 - tilsvarende anvendelse, såfremt sagsøgte senere ønsker at fremsætte sådanne indsigelser. Bestemmelsen i § 360, stk. 2, 2. pkt., gælder i tidsrummet fra svarskriftets afgivelse eller det første retsmødes afholdelse indtil hovedforhandlingens begyndelse. Den foreslåede bestemmelse i *stk. 1* gør bestemmelsen i § 365 anvendelig ved fremsættelse af formalitetsindsigelser under hovedforhandlingen. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne til § 360, stk. 2.

I den gældende lovs *§ 365, stk. 2,* bestemmes, at såfremt formaliteten påkendes særskilt, prækluderes alle formalitetsindsigelser, der ikke er fremsat, før formalitetsspørgsmålet er optaget til dom. Bestemmelsen gælder dog ikke undtagelsesfrit. Den hindrer således ikke, at sagen afvises på grund af formalitetsmangler, som retten påser ex officio[1]). En tilsvarende bestemmelse er ikke medtaget i forslaget. Spørgsmålet om, hvorvidt der skal kunne fremsættes yderligere formalitetsindsigelser, efter at formalitetsspørgsmålet er optaget til dom, afgøres efter reglen i stk. 1, d. v. s. efter forslagets § 365. Det er imidlertid klart, at retten på dette sene stadium af sagen kun rent undtagelsesvis bør give tilladelse til fremsættelse af nye formalitetsindsigelser.

[1]) Jfr. *Tvistemål* s. 286.

Til stk. 2.

Henvisningen til *§ 361* indebærer, at retten også under hovedforhandlingen kan bestemme, at forberedelsen skal genoptages. Der henvises herom til de almindelige bemærkninger s. 30.

Til §367.

Gældende bestemmelser § 362, stk. 2, § 367, § 368, § 371, § 429, stk. 3, og § 433, stk. 3.

Til stk. 1.

I *landsretssager* skal parterne ifølge den gældende bestemmelse i *§ 367, stk. 2,* ved realitetsforhandlingens begyndelse oplæse og fremlægge deres skriftligt af fattede påstande.

Om *underretssager* bestemmes i *§ 429, stk. 3,* at de nedlagte påstande skal indføres fuldstændigt i retsbogen, medmindre de i særskilt affattelse fremlægges til denne. Dommeren kan om fornødent foranledige sådan skriftlig affattelse af påstanden og tilstå udsættelse dertil.

For at undgå enhver tvivl om, hvad parternes påstande går ud på, bør påstandene foreligge skriftlig fikseret fra parternes side. Det foreslås derfor, at hovedforhandlingen indledes med, at parterne nedlægger deres påstande, og at påstandene skal være skriftlig affattet, medmindre de fremgår af tidligere afgivne processkrifter. Sagsøgeren behøver således ikke at fremlægge skriftlig påstand, hvis hans påstand er identisk med påstanden i stævningen.

Der er ingen særlige retsvirkninger knyttet til undladelse af at fremlægge skriftlig påstand. Fremlægges sådan påstand ikke, skal den mundtligt nedlagte påstand ifølge bestemmelsen i *§ 35, stk. 2,* optages i retsbogen.

Til stk. 2.

Bestemmelsen, der i hovedtræk angiver den rækkefølge, hvori de enkelte skridt under hovedforhandlingen i almindelighed bør foregå, stemmer i alt væsentligt overens med den praksis, der har udviklet sig på grundlag af de gældende bestemmelser i *§ 367, stk.l, §368, stk.l,* og *§371, stk.l.* Der henvises om denne praksis til de almindelige bemærkninger s. 29.

Til stk. 3.

I landsretssager skal hver af parterne ifølge den gældende bestemmelse i *§ 362, stk. 2,* senest 3 dage før domsforhandlingen på landsrettens kontor aflevere mindst ét eksemplar af de af ham fremlagte processkrifter til afbenyttelse for retten. Efter *§ 368, stk. 2,* skal der under domsforhandlingen efter omstændighederne omdeles trykte eller skrevne genparter af de påberåbte dokumenter.

Hvor ekstrakt anvendes, indleverer advokaterne i almindelighed 3 eller 4 eksemplarer af en ekstrakt, der indeholder genparter såvel af processkrifterne som bilagene, jfr. kommenteret retsplejelov, side 367, note 5 til § 362. Disse udfærdiges i overensstemmelse med en af landsretspræsidenterne efter forhandling med advokatrådet udsendt vejledning af 1. marts 1956. Ved vestre landsret anvendes ekstrakt i praktisk talt alle sager såvel i første instans som i ankesager, medens der ved østre landsret kun anvendes ekstrakter i mindre omfang i borgerlige sager.

Der knytter sig efter retsplejerådets opfattelse betydelige fordele til anvendelse af ekstrakter i borgerlige sager. Der opnås herved en lettelse af domsforhandlingen, først og fremmest derved, at alt overflødigt materiale udskilles, også selv om det tidligere måtte være fremlagt. Opmærksomheden kan herved koncentreres om det, der er væsentligt, og arbejdet med forberedelse af domsforhandlingen og tilrettelæggelse af bevisførelsen under denne lettes for alle parter. Muligheden for at skønne over sagens varighed bliver herved også betydelig større. Endelig viser erfaringen, at det overblik over sagen, som opnås ved, at ekstrakten foreligger en passende tid før domsforhandlingen, fremmer mulighederne for, at det allerede på dette tidspunkt bliver klart, om sagen kan forliges eller bortfalde af anden grund. Jo tidligere dette sker, des større er domstolenes mulighed for at sætte en anden sag på retslisten i stedet for den bortfaldne, hvad der har stor betydning for nedbringelsen af restancerne og dermed sagernes behandlingstid ved landsretterne. Anvendelse af ekstrakter vil støtte de i retsplejerådets forslag indeholdte bestræbelser på at koncentrere sagsbehandlingen ved at tilstræbe

en så omhyggelig forberedelse af sagsbehandlingen som muligt.

Mod anvendelsen af ekstrakter har det været anført, at dette ville vanskeliggøre anvendelsen af fotokopier. Der er imidlertid intet til hinder for at lade fotokopier, som viser udseendet af originale dokumenter eller dele af disse, indgå i ekstrakten, hvis det har betydning. I øvrigt kan netop den lette og billige adgang til at udfærdige fotokopier friste parterne til at fremlægge genparter også af dokumenter uden særlig betydning for sagen, eller dokumenter, hvoraf kun en mindre del har betydning, uden at det samtidig fremhæves, hvad den fremlæggende part ønsker at lægge vægt på.

Når der ved østre landsret kun anvendes ekstrakter i en mindre del af sagerne, skyldes det ofte, at advokaterne ikke har mulighed for at gennemgå sagerne med henblik på udfærdigelse af ekstrakt i en passende tid forinden domsforhandlingen. Fra advokatside er fremhævet, at dette ville bebyrde dem med et ekstraarbejde, som de ikke mener at kunne påtage sig.

Da der på den anden side såvel blandt advokaterne i vestre landsretskreds som blandt landsrettens dommere er tilfredshed med den anvendelse af ekstrakter, som for tiden finder sted, har retsplejerådet ment det rettest at fastsætte reglerne således, at der kan fastsættes forskellige regler på dette område for de to landsretter. Der knytter sig efter rådets opfattelse ingen særlige betænkeligheder til, at man på det rent tekniske område følger forskellige fremgangsmåder, som det har været tilfældet hidtil.

Som efter gældende ret er det ikke meningen, at der ved landsretterne skal knyttes særlige retsvirkninger til manglende indsendelse af genparter eller ekstrakter. Ved anke til højesteret foreslås de nugældende regler derimod opretholdt, se nedenfor s. 175.

Den foreslåede bestemmelse i *§ 368, 1. pkt.*, sikrer, at indkaldelsen til hovedforhandlingen i så fald sker med et varsel, der i almindelighed mindst skal være på 2 uger. Bestemmelsen afløser - sammen med de foreslåede bestemmelser i § 351, stk. 1, og § 358, stk. 1, om indkaldelse til mundtlig forberedelse - de gældende regler om stævnevarsel i § 427, jfr. § 339. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne til forslagets §351, stk. 1, og §358, stk. 1.

Når der ikke gennem en forudgående forberedelse er sket en fastlæggelse af parternes påstande og anbringender og af bevisførelsens omfang, kan der i almindelighed ikke gælde begrænsninger i parternes adgang til under hovedforhandlingen at fremsætte påstande og anbringender og føre bevis. Bestemmelsen i forslagets § 365 er da også formuleret således, at den kun tager sigte på sager, hvori der har været afholdt forberedelse. For så vidt angår dokumenter, gælder der dog efter forslaget en vis modifikation i det her anførte. I sager, der er egnet til straks at hovedforhandles - typisk mindre underretssager - vil problemstillingen oftest være så enkel, at parterne på forhånd kan tage stilling til, hvilke dokumenter de ønsker at påberåbe sig. Det foreslås derfor i § 368, 2. pkt., at dokumenter, som agtes påberåbt, så vidt muligt en uge før hovedforhandlingen skal tilstilles retten og modparten. Bestemmelsen svarer til den foreslåede bestemmelse i § 357, stk. 3, og afløser sammen med denne de gældende regler i § 349, § 359 og § 432. Undladelse af at efterkomme forskriften i § 368, 2. pkt., vil efter omstændighederne kunne medføre retsvirkning efter bestemmelsen i forslagets § 365, stk. 2, hvorefter retten på begæring kan afskære en part fra at påberåbe sig dokumenter, som »ikke er fremkommet rettidigt«.

Til §568.

Gældende bestemmelser § 349, § 359, § 427, og § 432.

Efter forslagets § 355, stk. 2, kan retten, når sagen er egnet til straks at hovedforhandles, bestemme, at forberedelse skal undlades.

Til § 369.

Gældende bestemmelse § 279, stk. 3.

Bestemmelsen, der handler om sagsøgerens adgang til ensidigt at hæve sagen, svarer i realiteten fuldt ud til den gældende bestemmelse i § 279, stk. 3. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne til forslagets § 362.

Til kapitel 35.

(Genoptagelse).

Kapitel 35 træder i stedet for de gældende regler om genoptagelse i §§ 373—376. Disse bestemmelser gælder efter deres placering kun i landsretssager, men er ved § 434 og § 442 gjort anvendelige også i underretssager og i sager, der behandles ved sø- og handelsretten i København.

I de almindelige bemærkninger er reglerne om genoptagelse omtalt i afsnit I, A (s. 6) og I, C (s. 13f.).

A. Gældende ret.

1. Efter *§§373* og *374* kan enhver, der er dømt som udebleven, begære sagen genoptaget og fortsat fra det punkt, hvor forhandlingen på grund af udeblivelsen standsede for hans vedkommende, når han godtgør, at udeblivelsen var ham utilregnelig[1]). Genoptagelse kan alene begæres af sagsøgte. Sagsøgeren kan således ikke begære genoptagelse af en sag, der er afvist på grund af hans udeblivelse, men må i stedet anlægge sagen på ny. Sagsøgeren kan dog begære genoptagelse, når sagsøgte under hans udeblivelse har fået dom for modkrav. At der er adgang til genoptagelse hindrer ikke, at dommen ankes; sagsøgte kan således frit vælge, om han vil anke udeblivelsesdommen eller begære sagen genoptaget. Er dommen anket, er adgangen til genoptagelse udelukket, indtil anken f raf aides eller afvises. Adgang til genoptagelse haves kun én gang i samme sag.

Begæring om genoptagelse indgives skriftligt til den ret, der har afsagt udeblivelsesdommen. Begæringen skal fremsættes, så snart det er muligt[2]), og kan ikke fremføres efter ét års forløb fra dommens afsigelse, jfr. § 219, stk. 3, 2. pkt. Afviser retten ikke straks begæringen, berammes et retsmøde, hvortil modparten indkaldes. Udebliver modparten, anses de for begæringen påberåbte grunde for bevist. Når indkaldelse til det nævnte møde er sket, er begge parter udelukket fra at anke udeblivelsesdommen, indtil genoptagelsen bortfalder eller afvises.

Retten afgør ved kendelse, om sagen skal genoptages, og berammer i bekræftende fald et retsmøde til fastsættelse af de fornødne bestemmelser om sagens fortsættelse. Når der er truffet bestemmelse om genoptagelse, kan retten efter begæring bestemme, at den afsagte udeblivelsesdoms virkninger skal udsættes. Udsættelse af dommens virkninger indebærer navnlig, at dommen ikke kan tjene som grundlag for eksekution.

Fører genoptagelsen til samme resultat som den afsagte dom, stadfæstes denne. Dette gælder også dommens bestemmelser om sagsomkostninger. I stadfæstelsesdommen træffes der samtidig bestemmelse om sagsomkostningerne vedrørende genoptagelsessagen[3]).

Fører genoptagelsen til et andet resultat end den afsagte dom, ophæves denne, og der afsiges en ny dom. Også dommens bestemmelser om sagsomkostninger ophæves, og der træffes i den nye dom bestemmelse om sagsomkostninger vedrørende den første behandling og genoptagelsen[4]).

2. Ifølge *§375* kan den, der uden at have afgivet noget svar i sagen[5]) er dømt som udebleven, begære sagen genoptaget, når han inden en uge efter dommens afsigelse, jfr. § 219, stk. 3, 2. pkt., skriftligt begærer et retsmøde afholdt, samt enten fremlægger bevis for at have betalt de idømte sagsomkostninger eller i retten deponerer beløbet. Også her gælder, *at* genoptagelse alene kan begæres af sagsøgte, dog at sagsøgeren kan begære genoptagelse, når sagsøgte under hans udeblivelse har fået dom for modkrav, *at* sagsøgte frit kan vælge, om han vil anke udeblivelsesdommen eller begære sagen genoptaget, *at* adgangen til genoptagelse er udelukket, når dommen er anket, medmindre anken f raf aides eller afvises, og *at* adgang til genoptagelse kun haves én gang i samme sag. Det er derimod ikke som i §§373 og 374 en betingelse, at udeblivelsen var utilregnelig.

Indkaldelse af modparten til det ovenfor nævnte retsmøde har samme opsættende virkning som forkyndelse af ankestævning. Dette betyder efter § 487, at dommen kan fuldbyrdes, medmindre indkaldelsen til mø-

[1]) Om praksis henvises til *Komm. Rpl.* § 379, note 3, og *Tvistemål* s. 350-351.
[2]) Om praksis henvises til *Komm. Rpl.* § 374, note 1, samt *U 1969. 702 H, 704 H, 709 H* og *1970. 710 0.*
[3]) Jfr. *Komm. Rpl.* § 373, note 7.
[4]) Jfr. *Komm. Rpl.* § 373, note 3.
[5]) Om forståelsen af dette udtryk henvises til *mot. 1892* sp. 91-92, *Munch-Petersen* II s. 323 med note 52 og *Tvistemål* s. 351 med note 36.

det er sket inden fuldbyrdelsesfristens udløb. Når indkaldelse til mødet er sket, er begge parter udelukket fra at anke udeblivelsesdommen, indtil genoptagelsen bortfalder eller afvises.

Om indholdet af dommen i genoptagelsessagen gælder samme regler, som er anført ovenfor under 1. Udeblivelsesdommens pålæg af sagsomkostninger kan dog ikke ophæves.

Bestemmelsen i § 375 har kun ringe praktisk betydning. Sagsøgte har kun en frist på en uge fra dommens afsigelse at regne til at fremsætte begæring om genoptagelse, og denne frist vil som oftest være udløbet, førend sagsøgte får kundskab om dommens afsigelse. Ganske vist bestemmes det i § 219, stk. 3, 2. pkt., at dersom en part ikke er sat i kundskab om, hvornår dommen vil blive afsagt, *enten* derved, at afsigelsestidspunktet er tilkendegivet ved sagens optagelse til dom, *eller* ved, at han er tilsagt til afsigelsen, regnes for hans vedkommende de processuelle frister, der ellers løber fra afsigelsen, først fra dommens forkyndelse for ham. I praksis tilkendegives tidspunktet for dommens afsigelse imidlertid så godt som altid i det retsmøde, fra hvilket sagsøgte er udeblevet, samtidig med, at sagen optages til dom, og dette antages at medføre, at de processuelle frister regnes fra domsafsigelsen og ikke først fra dommens eventuelle forkyndelse for den udeblevne, jfr. § 162[1]).

3. Ifølge *§ 376* kan retten i to grupper af tilfælde træffe bestemmelse om genoptagelse.

Når en part under sagens behandling i 1. instans søger om tilladelse til at fremføre nye påstande eller anbringender på grund af utilregnelig udeblivelse under sagens forberedelse, kan retten i stedet for at give denne tilladelse bestemme, at forberedelsen skal genoptages.

På tilsvarende måde kan den ret, hvortil en dom er anket, bestemme, at sagen skal genoptages i 1. instans, når en part søger om tilladelse til at fremføre nye påstande og anbringender på grund af utilregnelig udeblivelse under sagens behandling i 1. instans.

Bestemmelsen gælder i modsætning til §§ 373-375 begge parter.

B. Forslaget.

1. Efter rådets opfattelse er de gældende regler om forholdet mellem anke og genoptagelse ikke tilfredsstillende. Som omtalt ovenfor under A, 1 og 2, kan en sagsøgt, der er dømt som udebleven, frit vælge, om han vil anke udeblivelsesdommen eller begære sagen genoptaget. Denne frie adgang til anke medfører en række uheldige konsekvenser. Anker sagsøgte udeblivelsesdommen, vil den første realitetsbehandling af sagens tvistepunkter komme til at foregå under anken efter regler, der er udformet med henblik på tilfælde, hvor der allerede har været foretaget én realitetsbehandling af sagen. I sager, der i 1. instans er behandlet ved landsret, tvinges modparten til at tåle, at sagen kun realitetsbehandles i én instans. I sager, der i 1. instans er pådømt ved underret, kan modparten vel, hvis han kan få tilladelse til at indbringe sagen for højesteret, opnå at få sagen realitetsbehandlet i to instanser, men en anke til højesteret vil påføre ham større ulempe og større udgifter end en anke til landsret. Den ovenfor under A, 3, nævnte bestemmelse i § 376, der giver ankeinstansen adgang til i visse tilfælde at træffe bestemmelse om genoptagelse, er ikke tilstrækkelig til at afhjælpe de uheldige følger af sagsøgtes frie adgang til at anke udeblivelsesdommen.[2])

Højesterets præsident har i skrivelse af 10. november 1959 henledt justitsministeriets opmærksomhed på spørgsmålet. I skrivelsen hedder det bl. a.:

Når . . . . . adgang til anke af en udeblivelsesdom i en landsretssag benyttes, vil Højesteret i realiteten komme til at afgøre sagen a prima instantia, og dette vil være uheldigt i sådanne tilfælde, hvor sagen efter sin karakter - f. eks. entreprisesager med detaillerede regnskabsposter, jfr. U 1959.42 H - bedst egner sig til en første behandling under de former, der sædvanligt anvendes ved landsretterne (eller Sø- og handelsretten), medens Højesterets organisation og virkemåde har til normal forudsætning, at sagerne har været realitetsprøvede i en foregående instans, jfr. højesteretsdommer Victor Hansens . . . . . bog[3]) s. 73.

[1]) Jfr. *RU nr. 6 i 1920 B 90* og *Tvistemål* s. 351-352.
[2]) Smh. *Tvistemål* s. 352 med note 37
[3]) *Victor Hansen,* Retsplejen ved Højesteret (1959).

Der er derfor inden for retten enighed om, at en ændring af den gældende ordning bør gennemføres og om, at hensynet til såvel rettens arbejde som parternes interesser fører til en ordning, hvorved der gives Højesteret adgang til ved anke af udeblivelsesdomme . . . . . at hjemvise sagen til landsretten, henholdsvis Sø- og handelsretten.

Ordningen bør formentlig i princippet gå ud på, at sager, i hvilke der er afsagt udeblivelsesdom . . . . . skal kunne hjemvises til landsretten, henholdsvis Sø- og handelsretten til fornyet behandling og pådømmelse i tilfælde, hvor dette efter sagens beskaffenhed findes rimeligt og hensigtsmæssigt. Såfremt en tilsvarende ordning skal gælde med hensyn til udeblivelsesdomme afsagt af underretten og påanket til landsretten, vil en bestemmelse som den foreslåede kunne indsættes i stedet for § 376, 1. pkt.

Under rettens overvejelser har man drøftet muligheden af helt at afskære anke af sager, i hvilke der er afsagt udeblivelsesdom . . . . . Retsmidlet i sådanne sager ville herefter alene blive begæring om genoptagelse, og adgangen hertil burde i så fald udvides. Man har dog ikke ment at burde foreslå en så vidtgående ændring i den gældende retsplejeordning.«

Efter retsplejerådets opfattelse vil den mest hensigtsmæssige ordning være, at sagsøgte afskæres fra at anke udeblivelsesdomme og i stedet henvises til at fremsætte begæring om sagens genoptagelse. Man opnår herved, at sagen straks indbringes for den instans, hvor den naturligt hører hjemme. Ordningen kan imidlertid ikke gælde undtagelsesfrit. Er sagsøgte utilfreds med den behandling, som sagen har fået i 1. instans, savner det mening at henvise ham til at begære sagen genoptaget i samme instans; sagsøgte må i så fald have adgang til at anke dommen. Det foreslås derfor i *§ 372, stk. 4,* at den, der er dømt som udebleven eller uden at have svaret, kun kan anke dommen under påberåbelse af fejl ved sagsbehandlingen. Bestemmelsen er placeret i forslagets kapitel 36, hvor den naturligt hører hjemme.

Gennemførelsen af den nævnte ordning forudsætter - som omtalt i skrivelsen fra højesterets præsident - at adgangen til genoptagelse udvides, idet der i modsat fald vil ske en væsentlig forringelse af sagsøgtes retsstilling, navnlig i tilfælde, hvor sagsøgtes udeblivelse kan tilregnes ham. Sagsøgtes adgang til at iværksætte anke må afløses af en adgang for sagsøgte til inden for en rimelig frist at kræve sagen genoptaget, selv om hans udeblivelse ikke var utilregnelig.

2. Også andre grunde taler for, at adgangen til genoptagelse udvides. Som omtalt i de almindelige bemærkninger I, C (s. 13f.), er udvidelse af adgangen til genoptagelse et naturligt korrelat til indførelsen af den sammesteds foreslåede ordning, hvorefter der i sager, hvor påstanden lyder på betaling af et pengebeløb, kan afsiges dom i overensstemmelse med sagsøgerens påstand uden afholdelse af retsmøde, når sagsøgte ikke fremsætter indsigelser eller modkrav inden en vis frist fra stævningens forkyndelse. I *Sverige* har skyldneren såvel ved lagsökning som ved betalningsföreläggande krav på at få sagen genoptaget, såfremt han fremsætter begæring herom inden én måned fra forkyndelsen af dommen eller beslutningen, jfr. de almindelige bemærkninger I, B, 2 (s. 9).

3. Retsplejerådet foreslår derfor i *§ 370,* at den, der er dømt som udebleven eller uden at have svaret, kan kræve sagen genoptaget, når han skriftligt indgiver begæring herom til retten inden 4 uger fra dommens afsigelse, og at retten undtagelsesvis kan genoptage sagen, når begæring herom indgives senere, men inden ét år efter afsigelsen.

Bestemmelsen betyder en væsentlig udvidelse af adgangen til genoptagelse i tilfælde, hvor udeblivelsen eller undladelsen af at svare kan tilregnes den pågældende. Efter gældende ret skal begæring om genoptagelse i sådanne tilfælde fremsættes inden en uge fra dommens afsigelse, jfr. bemærkningerne ovenfor under A, 2.

Bestemmelsen kunne synes at medføre en begrænsning i genoptagelsesadgangen i tilfælde, hvor udeblivelsen eller undladelsen af at svare ikke kan tilregnes den pågældende. Som omtalt ovenfor under A, 1, kan begæring om genoptagelse i disse tilfælde efter gældende ret fremsættes indtil et år fra dommens afsigelse. Der er imidlertid ikke fri adgang til at kræve genoptagelse indtil et år fra dommens afsigelse, idet begæringen om genoptagelse skal fremsættes så snart, det er muligt. I realiteten bliver der således ikke tale om nogen væsentlig ændring, idet der som ovenfor nævnt også efter forslaget er en begrænset adgang til at genoptage sagen,

blot begæringen er fremsat inden ét år fra dommens afsigelse.

Derimod medfører bestemmelsen en vis begrænsning i adgangen til at få sager, hvori landsretterne har afsagt udeblivelsesdom, realitetsbehandlet, idet fristen for anke fra landsret til højesteret er 8 uger, medens fristen for fremsættelse af begæring om genoptagelse ifølge den foreslåede bestemmelse er 4 uger. Det må imidlertid herved tages i betragtning, at ankefristen er fastsat under hensyn til, at parterne skal have tilstrækkelig tid til at vurdere holdbarheden af præmisserne i den afsagte dom. Sådanne overvejelser kommer ikke på tale ved udeblivelsesdomme; her er spørgsmålet alene, om man ønsker en realitetsafgørelse i sagen, og en stillingtagen hertil kræver ikke langvarige overvejelser.

Om enkelthederne i den foreslåede ordning henvises i øvrigt til bemærkningerne nedenfor til § 370.

4. Den foreslåede bestemmelse i § 370 indeholder ikke regler om sagsomkostninger i tilfælde af genoptagelse. Reglerne herom hører naturligt hjemme i retsplejelovens kapitel 30, der indeholder lovens øvrige regler om sagsomkostninger i borgerlige sager.

Efter rådets opfattelse vil det være ubetænkeligt at udvide de gældende regler om sagsomkostninger i tilfælde af anke og kære i §§317 og 318 til også at gælde i tilfælde af genoptagelse. De nævnte regler vil i alt væsentligt føre til samme resultater som de gældende regler om sagsomkostninger i tilfælde af genoptagelse. Ved forslagets nr. 29 foreslås bestemmelserne i §§ 317 og 318 derfor udvidet til også at gælde genoptagelse. Samtidig foreslås de nævnte bestemmelser forenklet i formuleringsmæssig henseende og placeret i én paragraf.

Efter den foreslåede bestemmelse *i § 317* betragtes sagen med hensyn til sagsomkostninger som vundet af den, der har anket, kæret eller begæret genoptagelse, såfremt han opnår en forandring af afgørelsen, og som tabt, såfremt afgørelsen ikke ændres.

Bestemmelsen må sammenholdes med de øvrige bestemmelser i kapitel 30. For så vidt angår genoptagelse bliver navnlig bestemmelsen i §319 af betydning. Ifølge §319 har den part, som ved tilregnelig fejl eller forsømmelse har foranlediget spildte møder, pligt til at erstatte modparten udgifterne herved, selv om han i øvrigt vinder sagen. En sagsøgt, der er dømt som udebleven, men som under en genoptagelse af sagen frifindes, vil således blive dømt til at erstatte sagsøgeren omkostningerne ved sagens første behandling, såfremt udeblivelsen kunne tilregnes ham.

5. Forslaget medtager ikke de gældende regler om, at anke af en udeblivelsesdom udelukker genoptagelse, og at indkaldelse til retsmøde om genoptagelse udelukker anke. Efter forslaget vil anke af en udeblivelsesdom kun sjældent komme på tale. Da en udeblivelsesdom altid vil lyde på, at sagsøgerens påstand tages til følge, jfr. de foreslåede bestemmelser i § 353, stk. 1, § 356, stk. 6, § 363, stk. 2, og § 364, kan anke fra sagsøgerens side formentlig kun tænkes at forekomme, hvor dommen ved en fejl ikke stemmer overens med påstanden, og hvor denne fejl ikke kan berigtiges efter den gældende bestemmelse i § 221. Anke fra sagsøgtes side kan - som omtalt ovenfor under 1 - kun ske under påberåbelse af fejl ved sagsbehandlingen. Sagsøgte kan være interesseret i sideløbende med anken at fremsætte begæring om genoptagelse, da afgørelsen i ankesagen som oftest først vil foreligge, når fristen for fremsættelse af begæring om genoptagelse er udløbet. Retsplejerådet anser det ikke for nødvendigt, at der fastsættes særlige regler for de forholdsvis få tilfælde, hvor der samtidig foreligger anke og begæring om genoptagelse, idet retten i medfør af den foreslåede bestemmelse i § 345 kan udsætte behandlingen af genoptagelsessagen, indtil afgørelsen i ankesagen foreligger.

6. Som omtalt ovenfor under 1 erstatter reglerne om genoptagelse i alt væsentligt reglerne om anke af udeblivelsesdomme. Sker der efter gældende ret anke af en udeblivelsesdom inden fuldbyrdelsesfristens udløb, kan dommen ikke fuldbyrdes, jfr. § 487. At anke erstattes af genoptagelse bør ikke medføre nogen ændring heri. Det foreslås derfor, at begæring om genoptagelse skal have samme opsættende virkning som anke.

7. Også den ovenfor under A, 3, nævnte bestemmelse i § 376 er udeladt.

Reglen giver retten adgang til i visse tilfælde at bestemme, at forberedelsen af en sag skal genoptages. Denne del af bestemmelsen er overflødig ved siden af de foreslåede bestemmelser i § 361 og § 366, der

giver retten en almindelig adgang til at træffe bestemmelse om genoptagelse af forberedelsen.

Bestemmelsen i § 376 giver endvidere i visse tilfælde den ret, hvortil en dom er anket, adgang til at bestemme, at sagen skal genoptages i 1. instans. Når sagsøgtes adgang til at anke udeblivelsesdomme begrænses således, at anke kun kan ske under påberåbelse af fejl ved sagsbehandlingen, vil der ikke længere være noget praktisk behov for en bestemmelse, der giver ankeinstansen mulighed for at træffe bestemmelse om genoptagelse.

Til §370.

Gældende bestemmelser §§ 373-375.

Til stk. 1.

Bestemmelsen i *1. pkt.* indeholder den i bemærkningerne til kapitel 35 under B, 3, nævnte regel om, at den, der er dømt som udebleven eller uden at have svaret, kan kræve sagen genoptaget, når han skriftligt indgiver begæring herom til retten inden 4 uger fra dommens afsigelse, jfr. herved § 219, stk. 3. Bestemmelsen omfatter domme afsagt i henhold til forslagets § 353, stk. 1 (her gælder reglen i § 219, stk. 3, dog ikke), § 356, stk. 6, § 363, stk. 2, og § 364, jfr. § 363, stk. 2. Ligesom efter gældende ret kan genoptagelse kun kræves af sagsøgte, medens en sagsøger, hvis sag afvises i henhold til forslagets § 363, stk. 1, eller § 364, jfr. § 363, stk. 1, er henvist til at anlægge sagen på ny. Sagsøgeren kan dog kræve genoptagelse i tilfælde, hvor sagsøgte under hans udebliven har fået dom for modkrav, jfr. herved den foreslåede bestemmelse i § 363, stk. 1, 2. pkt.

Ifølge *2. pkt.* kan retten undtagelsesvis genoptage sagen, når begæring herom indgives efter 4 ugers fristens udløb, men inden 1 år efter dommens afsigelse.

I tilfælde, hvor udeblivelsen eller undladelsen af at svare ikke kan tilregnes den pågældende, kan begæring om genoptagelse efter gældende ret fremsættes indtil et år fra dommens afsigelse. Begæringen skal dog fremsættes, så snart det er muligt. Der henvises herom til bemærkningerne til kapitel 35 under A, 1, og B, 3.

Såvel efter gældende ret som efter forslaget er der mulighed for indtil et år efter dommens afsigelse at se bort fra overskridelse af ankefristen, jfr. den foreslåede bestemmelse i § 375, stk. 2.

Efter rådets opfattelse bør der om adgangen til at se bort fra overskridelse af fristen for fremsættelse af begæring om genoptagelse gælde samme regler som om anke. Bestemmelsen i 2. pkt. er formuleringsmæssigt i overensstemmelse med forslagets § 375, stk. 2, 3. pkt. Ved administrationen af bestemmelsen i 2. pkt. bør der - ligesom efter gældende ret - lægges vægt på, om begæring om genoptagelse er fremsat snarest muligt efter, at den pågældende blev bekendt med dommen.

Efter *3. pkt.* kan retten betinge genoptagelse af, at sagsøgte betaler de sagsomkostninger, der er pålagt ham, eller stiller sikkerhed for betalingen. Bestemmelsen vil navnlig få betydning, hvor sagsøgtes udeblivelse kunne tilregnes ham, da sagsøgte i så fald vil blive dømt til at erstatte modparten omkostningerne ved sagens første behandling, uanset hvilket udfald genoptagelsessagen får, jfr. §319 og bemærkningerne til kapitel 35 under B, 4.

Bestemmelsen i *4. pkt.* indeholder den ovenfor i bemærkningerne til kapitel 35 under B, 6, nævnte regel om, at begæring om genoptagelse har samme opsættende virkning som anke.

Til stk. 2.

Efter 7. *pkt.* træffer retten bestemmelse om sagens behandling, når der er truffet bestemmelse om genoptagelse.

Bestemmelsen i *2. pkt.* — hvorefter genoptagelse afvises, såfremt den, der har begæret sagen genoptaget, udebliver under genoptagelsen eller undlader at afgive svarskrift - træder i stedet for den gældende regel om, at adgang til genoptagelse kun haves én gang i samme sag.

Afvisning af genoptagelsen indebærer, at den af sagte dom står ved magt. Når genoptagelsen afvises, vil fristen for fremsættelse af begæring om genoptagelse af den afsagte dom i praksis være udløbet, og det må forventes, at retten i et sådant tilfælde kun under ganske ekstraordinære omstændigheder vil se bort fra overskridelse af fristen i medfør af den foreslåede bestemmelse i stk. 1, 2. pkt.

Til kapitel 36 og 37.

(Anke og kære).

Reglerne om anke og kære af borgerlige sager findes i dag i retsplejelovens kap. 36

(anke til højesteret), kap. 37 (kære til højesteret) og §§ 435–441 i kap. 39 (anke og kære til landsret). Afgørelser truffet af sø- og handelsretten i København kan indbringes for højesteret efter reglerne i kap. 36 og 37, jfr. § 442, stk. 3.

De gældende regler for behandling af appelsager i landsret og højesteret er på væsentlige punkter identiske, og reglerne om appel til landsret henviser i vidt omfang til reglerne om anke og kære til højesteret. Rådet foreslår derfor reglerne om anke og kære samlet i henholdsvis kap. 36 og 37, der således kommer til at indeholde fællesregler for appel til både landsret og højesteret. Også efter rådets forslag er der dog visse forskelle på behandlingen i landsretterne og højesteret. Forslagets kap. 36 og 37 indeholder enkelte særregler for anke og kære til henholdsvis højesteret og landsret. I øvrigt er reglerne udformet så rummelige, at der ved anvendelse af reglerne er plads for hensyntagen til de forskellige situationer i landsretter og højesteret.

Den væsentligste ændring i forhold til gældende ret angår reglerne om meddelelse af procesbevillinger. Rådet foreslår, at kompetencen til at meddele disse bevillinger henlægges til domstolene. Der henvises om disse spørgsmål til afsnit VI.

Rådet foreslår endvidere reglerne om højesterets anke- og kæremålsudvalg, der i dag findes spredt rundt om i retsplejeloven, samlet i én bestemmelse (§ 2 a). I forbindelse hermed behandles spørgsmålet om adgangen for retspræsidenterne eller en enkelt højesteretsdommer til på egen hånd at træffe processuelle afgørelser. Der henvises herom til fremstillingen i afsnit VII.

Adgangen til skriftlig behandling af ankesager, der efter de gældende regler finder sted, hvis sagen efter sin beskaffenhed er egnet dertil, eller hvor indstævnte udebliver, foreslås stærkt indskrænket, jfr. bemærkningerne til § 389.

Anke- og kæreregleme er - i nær tilknytning til reglerne om behandling af borgerlige sager i 1. instans - søgt udformet således, at de fremmer en koncentration af processen. Reglerne skal tilskynde parterne til at fremkomme med alle relevante oplysninger så tidligt som muligt under sagen. Retsmoder af formel ekspeditionsmæssig karakter afskaffes. Endelig er der foretaget en del systematiske ændringer, ligesom sprogbruget er afpasset efter moderne lovsprog. I øvrigt henvises til bemærkningerne til de enkelte bestemmelser.

Adskillige bestemmelser om appel i den gældende lov er ikke medtaget i lovforslaget. Nogle af disse vil blive omtalt i bemærkningerne til de enkelte bestemmelser. I øvrigt drejer det sig om følgende regler:

1. § 396, hvorefter afgørelser i henhold til § 295 af enkelte spørgsmål eller dele af sagen først kan ankes, når den endelige dom er afsagt, erstattes af forslagets § 253, stk. 3.

2. Rådet foreslår § 350 ophævet, jfr. bemærkningerne til § 348, side 132. Som følge heraf udgår også § 411, stk. 1.

3. § 411, stk. 2, overflødiggøres af den almindelige regel om udsættelse i forslagets § 345.

4. § 411, stk. 3, afløses af bestemmelsen i forslagets § 2 a, jfr. bemærkningerne til denne bestemmelse.

5. Efter § 413, stk. 2, kan højesteret lade klager over behandlingen ved landsretten, som efter sagens stilling ved højesteret er uden nogen reel betydning for vedkommende part, ude af betragtning. Dette synes at være en selvfølge, som må gælde også uden nogen udtrykkelig regel herom. Det beror i det hele på appelretten, om den finder hjemvisning af sagen påkrævet. Appelretten bør ofte realitetsbehandle en sag, selv om behandlingen i den foregående instans har været behæftet med mangler, der ikke kan siges at være uden reel betydning. Det afgørende må være, hvad der i det enkelte tilfælde er mest hensigtsmæssigt.

6. Efter § 438, stk. 2, kan landsretten ikke hjemvise en ankesag, fordi underretsdommeren ikke behørigt har vejledet parten. Reglen om underretsdommernes vejledningspligt i § 429, stk. 2, er ikke medtaget i sin nuværende skikkelse i rådets forslag, jfr. bemærkningerne til § 339, side 123. Bestemmelsen i § 438, stk. 2, må anses for overflødig, jfr. det under 5 anførte.

7. Kapitel 36 indeholder enkelte regler om behandlingen af ankesager. Efter § 402 optages sagen, hvis indstævnte møder uden at rejse indsigelse, efter begæring til domsafsigelse. § 412, stk. 2, indeholder visse regler om domsforhandlingen, der til dels blot

består i henvisning til »den hidtil brugte ordning« og reglerne om domsforhandling i landsretten, og efter § 414 afsiges dom snarest muligt, når sagens forhandling er afsluttet. Alle disse bestemmelser udtaler selvfølgeligheder og er efter rådets opfattelse overflødige.

Til §371.

Gældende bestemmelser § 394, stk. 1, § 395, stk. 1, § 435, stk. 1, og § 442, stk. 3.

I overensstemmelse med gældende ret fastsættes, at domme, der er afsagt af en underret, kan ankes til vedkommende landsret, og at domme afsagt af en landsret som 1. instans og af sø- og handelsretten i København kan ankes til højesteret.

Ifølge gældende rets § 395, stk. 1, jfr. § 435, stk. 1, kan anke iværksættes fra begge sider, men de to anker bliver da at forene til samtidig behandling. Bestemmelsen er ikke medtaget i rådets udkast. Reglen i udkastets § 381 vil overflødiggøre en kontraanke fra indstævnte. Der henvises til bemærkningerne til denne bestemmelse. Hvis den situation undtagelsesvis skulle opstå, at begge parter anker dommen, må retten afgøre, hvorledes sagen skal behandles.

Efter *stk. 2* kan anken, medmindre andet er bestemt, omfatte alle afgørelser, der er truffet under sagen. Reglen svarer bortset fra sproglige ændringer til bestemmelserne i den gældende lovs § 394, stk. 1, sidste pkt., og § 435, stk. 1, 2. pkt.

Til § 372.

Gældende bestemmelse § 394, stk. 2.

Bestemmelsen i *stk. 1* svarer til gældende lovs § 394, stk. 2, 1. pkt., jfr. § 435, stk. 1.

I *stk. 2* anføres i overensstemmelse med reglen i gældende lovs § 394, stk. 2, 2. pkt., jfr. § 435, stk. 1, at bestemmelser i domme om sagsomkostninger og processuelle straffe ikke kan ankes særskilt. Disse bestemmelser kan derimod særskilt indbringes for højere ret ved kære, jfr. forslagets § 393, stk. 1.

Efter gældende lovs § 229 er rettens afgørelse i henhold til §§ 227 og 228 (afgørelse om sagens værdi i tilfælde, hvor sagen angår rettigheden til periodiske ydelser eller indtægter, eller hvor påstanden ikke lyder på en bestemt pengesum), for så vidt retten erklærer sig kompetent, hvilket sker ved kendelse, ikke genstand for (anke eller) kære til højere ret. Nægter retten at antage sagen, hvilket sker ved dom, kan afgørelsen kæres. Rådet foreslår § 229 ophævet, jfr. bemærkningerne til nr. 14. Kendelser, hvorved retten erklærer sig kompetent, vil herefter frit kunne kæres. Retsmidlet mod afvisningsdommen vil også efter forslaget være kære, jfr. *stk.* 3 og § 393, stk. 2. Afvises en sag på anden måde end ved dom, er retsmidlet også kære. De nævnte regler i forslaget angår imidlertid ikke alene de afgørelser, der er omfattet af den gældende bestemmelse i § 229. Efter rådets opfattelse bør denne regel udvides, således at den omfatter alle tilfælde, hvor retten afviser sagen, fordi den ikke er indbragt for rette domstol eller ikke er rettidig indbragt for retten. Disse afgørelser egner sig bedst til skriftlig behandling. Afvisning af den førstnævnte grund kan f. eks. skyldes, at sagen ikke er anlagt ved rette værneting. Afvises sagen, fordi afgørelsen henhører under administrationen eller efter parternes aftale skal afgøres ved voldgift, er bestemmelsen derimod uanvendelig. Her gælder de almindelige regler, d. v. s. at en af visningsdom vil kunne ankes. Afvisning af sagen, fordi den ikke rettidigt er indbragt for retten, kan forekomme, hvis en dom afsagt i 1. instans ikke ankes inden den i § 375, stk. 2, nævnte frist, eller hvis en administrativ afgørelse ikke rettidig indbringes for domstolene. Som eksempel på det sidste kan nævnes landsskatteretslovens § 13 a, hvorefter retssag skal anlægges inden 6 måneder efter afsigelsen af landsskatterettens kendelse (U 1972.89 H).

Efter gældende ret er der ingen begrænsninger i adgangen til at anke udeblivelsesdomme. Da genoptagelse i disse tilfælde i almindelighed må anses for et mere egnet retsmiddel end anke, foreslår rådet indført en fri adgang for den udeblevne til at kræve sagen genoptaget, jfr. udkastets § 370 og bemærkningerne til denne bestemmelse. Som en konsekvens heraf foreslås i *stk. 4* indsat en regel om, at den, der er dømt som udebleven eller uden at have svaret, kun kan anke dommen under påberåbelse af fejl ved sagsbehandlingen. Det kan undertiden være vanskeligt at afgøre, om en fejl fra rettens side kan anses som en fejl ved »sagsbehandlingen«. Det beror på ankeinstansen, om den selv vil realitetsbehandle sagen, eller der skal ske hjemvisning.

Til §373.

Gældende bestemmelse § 395, stk. 2.

Efter retsplejelovens § 395, stk. 2, jfr. § 435, stk. 1, er afkald på anke kun gyldig, hvis det gives efter dommen.

I motiverne, jfr. bemærkningerne til § 305 i civilprocesudkastet af 1877 og § 244, stk. 2, i civilprocesudkastet af 1899, der ganske svarer til gældende ret, begrundes reglen med frygt for »det misbrug . . . . at den i retsforholdet svagere part skulle blive nødt til allerede på forhånd ved dets indgåelse at fraskrive sig appel, noget der, hvis det antog en større udstrækning og blev til sædvanlig vedtagelse i større klasser af retshandler, ville afstedkomme en virkelig indskrænkning i den adgang til domstolene, som regelmæssigt bør stå åbent for alle«. I nutiden kunne vel snarere anføres den begrundelse, at det først efter dommen vil være muligt at vurdere virkningerne af afkaldet.

Behandlingen af en retssag gennem flere instanser kan være både langvarig og kostbar. Bestemmelsen kan derfor få den utilsigtede og uønskede virkning, at parterne vælger at lade deres tvist afgøre ved voldgift. For at tilgodese det behov, der ofte — især inden for erhvervslivet - vil være for at opnå en hurtig og billig afgørelse inden for domstolsorganisationens rammer, bør parterne have mulighed for bindende at bestemme, at dommen ikke kan indbringes for højere ret, jfr. herved også bemærkningerne til forslagets § 29, hvorefter parterne kan vedtage retsmøder for lukkede døre.

Bestemmelsen om afkald på anke foreslås derfor ændret således, at et afkald også kan afgives med henblik på fremtidige tvister, f. eks. i forbindelse med indgåelse af en kontrakt. For at undgå misbrug af bestemmelsen foreskrives det, at afkald, der gives, inden dom er afsagt, kun er bindende, hvis begge (alle) parter har frafaldet anke.

Til §374.

Gældende bestemmelse § 435, stk. 2.

Bestemmelsen svarer i det væsentlige til gældende ret. Kompetencen til at meddele 3. instansbevilling er dog henlagt til højesteret. Der henvises til afsnit VI.

Det kunne overvejes at fastsætte et særligt gebyr for højesterets behandling af ansøgninger om 3. instansbevillinger på f. eks. 50 kr. Under hensyn til, at der ikke efter de gældende regler betales gebyr for justitsministeriets behandling af disse sager, har rådet dog ikke stillet forslag herom.

Tilladelsen kan meddeles af et udvalg bestående af mindst 3 dommere, jfr. forslagets § 2 a. Deltagelse af flere end 3 dommere vil normalt være ufornødent.

Til §375.

Gældende bestemmelser § 397, § 398, stk. 1,1. pkt., § 399, § 436 og § 437, stk. 1 og 4.

Reglen i *stk. 1* om ankefrister svarer til gældende ret. Fristen regnes fra dommens afsigelse. Har den pågældende ikke fået oplysning om afsigelsestiden, regnes fristen dog ifølge § 219, stk. 3, fra dommens forkyndelse for ham.

Stk. 2, 1. pkt., svarer til gældende ret. Er der meddelt 3. instansbevilling, regnes fristen fra det tidspunkt, da tilladelsen er meddelt ansøgeren, d. v. s. »kommet frem« til ham, jfr. aftalelovens § 2 og Poul Andersen, Dansk Forvaltningsret, s. 525 f. Stk. 2, 2. og 3. pkt. omhandler anke efter ankefristens udløb. Efter forslaget afgøres spørgsmålet om, hvorvidt en sådan anke skal admitteres, af den ret, hvortil anke sker. Der henvises herom til afsnit VI, side 46.

De gældende regler, jfr. retsafgiftslovens § 62, stk. 1, vil føre til, at der ved for sen anke normalt skal betales retsafgift samtidig med, at anken iværksættes, og der er ikke hjemmel til at tilbagebetale afgiften, hvis anken afvises. Dette er, i hvert fald hvis afgiften udgør et betydeligt beløb, ikke rimeligt. Retten kan næppe med hjemmel i retsafgiftsloven undlade at kræve afgiften betalt straks og i stedet fastsætte en frist for betalingen - eventuelt en vis tid efter at anken er admitteret - således at afgiften bortfalder, hvis anken afvises. Rådet kan imidlertid anbefale, at der ved en ændring af retsafgiftsloven indføres en sådan hjemmel.

Efter gældende rets § 399, jfr. § 437, stk. 4, har en part, såfremt en sag, der er anket i rette tid, hæves eller afvises, ret til, selv om ankefristen er udløbet, på ny at anke sagen, såfremt stævning indgives inden 14 dage efter det retsmøde, hvor sagen blev hævet eller afvist. Denne ret kan dog kun benyttes én gang. Efter rådets opfattelse bør denne ret for en part afløses af en adgang for retten til at tillade fornyet anke i de om-

handlede tilfælde. Samtidig vil reglen om, at den nævnte ret for en part kun kan benyttes én gang, kunne udgå. Rådet går dog ud fra, at reglen, medmindre der foreligger særlige omstændigheder, vil blive administreret i overensstemmelse med gældende ret.

Såvel efter gældende ret som efter forslaget skal der ved fornyet anke svares retsafgift.

Til §376.

Gældende bestemmelser § 398, stk. 2, og § 437, stk. 2.

Bestemmelsen indeholder en opregning af, hvad ankestævningen skal indeholde, hvilke bilag der skal ledsage ankestævninger, samt retsvirkningerne af, at disse regler ikke overholdes.

I gældende ret, jfr. § 398, stk. 2, og § 437, stk. 2, findes en almindelig bestemmelse om, at stævningen skal indeholde en angivelse af ankens genstand og hensigt. Disse regler suppleres af bestemmelserne i § 405, jfr. § 439, og § 440, stk. 3, hvorefter den, der ønsker tilladelse til fremsættelse af nye påstande eller anbringender, normalt skal anføre det i stævningen, og § 406 og § 440, stk. 1, hvorefter nye beviser, der ønskes ført, som hovedregel skal anføres i stævningen.

I forslagets *stk. 1* anføres, hvilke oplysninger stævningen skal indeholde. Reglen svarer i det væsentlige til gældende ret. Efter nr. 2 skal indstævntes adresse anføres. Dette har sammenhæng med, at det efter forslagets § 377, stk. 1, pålægges retten at lade ankestævningen forkynde for indstævnte. Ifølge nr. 4 skal angives de anbringender, dokumenter og lignende (d. v. s. andre synbare bevismidler end dokumenter), som appellanten vil påberåbe sig, og som ikke var påberåbt i foregående instans. Derimod har rådet ikke ment, at man på dette tidspunkt af en sag kan kræve oplysning om, hvilke andre beviser parten ønsker at føre. Dette vil til en vis grad bero på modpartens svarskrift. Rådet har i stedet foreslået særlige bestemmelser om dette spørgsmål (§§ 382 og 383). Ifølge nr. 5 skal appellanten angive en postadresse i Danmark, hvortil meddelelse vedrørende sagen kan sendes, og hvor forkyndelse kan ske. Om begrundelsen for denne bestemmelse henvises til bemærkningerne til §348, stk. 2, nr. 1.

Ifølge *stk. 2* skal appellanten, hvis han indleverer ankestævningen efter ankefristens udløb, anføre årsagen hertil i stævningen. Reglen, der er ny, har sammenhæng med bestemmelsen i § 375, stk. 2, hvorefter *retten* afgør, om en for sent indgiven anke skal tages under behandling. Overholdes reglen ikke, vil appellanten kunne risikere, at sagen straks afvises, jfr. forslagets § 377, stk. 2. Sager om, hvorvidt anken kan admitteres, kan eventuelt afgøres ved skriftlig behandling, jfr. § 389 og bemærkningerne til denne bestemmelse.

Efter *stk. 3,* 1. pkt., bør med ankestævningen indleveres en udskrift af den dom, der ankes, samt genpart af ankestævningen og de dokumenter, der ledsager stævningen. Hvis retsbogsudskriften indeholder noget af interesse for sagen, bør også denne vedlægges. Der stilles ikke krav om, at alle dokumenter, der er nævnt i ankestævningen, skal medfølge ved stævningens indlevering. Eventuelle manglende dokumenter skal sendes senest 14 dage før hovedforhandlingen, jfr. § 382, stk. 1.12. pkt. er indsat en bestemmelse om, at rettens præsident kan fastsætte regler om antallet af genparter.

I *stk. 4* anføres retsvirkningerne af, at reglerne i stk. 1 og 3 ikke følges. Sagen vil således efter omstændighederne kunne afvises, hvis ankestævningen ikke indeholder angivelse af den dom, der ankes, appellantens påstand eller angivelse af en postadresse i Danmark. Der henvises til bemærkningerne til den tilsvarende bestemmelse i § 349 om stævninger.

Manglende angivelse af indstævntes bopæl vil også kunne medføre afvisning, idet retten i så fald ikke efter § 377 kan få ankestævningen forkyndt.

Sagen vil endvidere kunne afvises, hvis appellanten ikke inden en af retten fastsat frist fremsender udskrift af dommen og genpart af ankestævningen og de dokumenter, der ledsager denne. Bestemmelsen udelukker ikke, at retten lader de nævnte dokumenter fotokopiere i stedet for at afkræve appellanten genparter.

Undladelse af at angive de i stk. 1, nr. 4, nævnte anbringender og dokumenter m. v. medfører ikke egentlige retsvirkninger. Fremsættelsen af anbringenderne kræver rettens tilladelse eller modpartens samtykke, jfr. §§ 385 og 386, og sådan tilladelse eller sam-

tykke vil lettere kunne opnås, hvis der allerede i ankestævningen gives meddelelse herom.

Til §377.

Gældende bestemmelser §398, stk. 1, 2. pkt., og stk. 3, og § 437, stk. 1, 2. pkt., og stk. 3.

Bestemmelsen indeholder regler om forkyndelse af ankestævningen og om frist for indlevering af svarskrift.

Efter de gældende regler foretages forkyndelse af ankestævningen ved appellantens foranstaltning med et varsel, der fastsættes af retten efter appellantens begæring. Varslet er ved anke til højesteret mindst 4 uger, ved anke til landsret normalt 2 eller 3 uger afhængig af indstævntes bopæl eller opholdssted.

Efter *stk. 1* skal forkyndelse af ankestævninger ske ved rettens foranstaltning. Der henvises til afsnit I, C (side 14). Retten pålægger indstævnte at indlevere svarskrift til retten, medmindre han alene påstår stadfæstelse og ikke under anken ønsker at påberåbe sig andre anbringender, dokumenter og lign. end dem, der var påberåbt i foregående instans, jfr. §379, stk. 1. Indstævnte skal samtidig gøres bekendt med reglen i § 379, stk. 2, hvorefter han anses for at have påstået stadfæstelse, såfremt han ikke rettidigt indleverer svarskrift. Fristen for indlevering af svarskrift, der regnes fra forkyndelsen af ankestævningen, må i almindelighed ikke være kortere end 2 uger. Bestemmelsen er fælles for anke til landsret og højesteret, men udelukker selvfølgelig ikke, at der af højesteret i almindelighed fastsættes noget længere frister end af landsretterne. Der er derfor intet til hinder for at opretholde de hidtidige frister. Der afholdes intet retsmøde, hvori svarskriftet afleveres. Sagens videre behandling bestemmes af retten, jfr. § 380 og bemærkningerne til denne bestemmelse.

De gældende bestemmelser i § 398, stk. 1, 2. pkt., § 437, stk. 1, 2. pkt., om, at justitssekretæren, hvis sagen begæres berammet til et overdrevent fjernt tidspunkt, skal forelægge rettens præsident spørgsmålet til afgørelse, er udeladt. Efter forslaget træffes afgørelsen af retten.

Stk. 2 indeholder nogle regler, der finder anvendelse, hvis ankestævning indleveres for sent. Sagen skal da, jfr. § 375, stk. 2, afvises, medmindre retten undtagelsesvis tillader, at anken tages under behandling. Efter § 376, stk. 2, skal ankestævningen indeholde oplysning om årsagen til fristoverskridelsen. Afvisning af anken vil i klare tilfælde kunne træffes straks efter modtagelsen af ankestævningen uden høring af modparten. Derimod vil det i almindelighed ikke være rimeligt at tillade ankens fremme uden høring af modparten. Det fastsættes i stk. 2, 1. pkt., at retten, såfremt den ikke straks afviser sagen, i forbindelse med forkyndelse af ankestævningen skal gøre indstævnte bekendt med, at ankestævningen er indleveret for sent, idet dette ikke altid vil kunne ses af den genpart af stævningen, indstævnte får udleveret ved forkyndelsen. Indstævnte vil herefter i svarskriftet kunne indskrænke sig til at fremsætte sine indsigelser mod anken, jfr. § 378, stk. 2. I stk. 2, 2. pkt., foreskrives, at retten skal underrette indstævnte, såfremt anken afvises straks.

Til §378.

Gældende bestemmelser § 403, stk. 1, og §412, stk. 1.

Bestemmelsen indeholder regler om indstævntes svarskrift.

Stk. 1 giver regler om, hvad svarskriftet skal indeholde. Reglen svarer til bestemmelsen i § 376, stk. 1, nr. 3-5, om ankestævningen.

I *stk. 2, 1. og 2. pkt.,* fastslås, at indsigelser mod anken, der kan frafaldes, samt indsigelser mod, at retten tager anken under behandling, selv om ankestævningen er indleveret for sent, skal fremsættes i svarskriftet. Manglende indsigelse afskærer ikke retten fra at afvise sagen. Indsigelserne kan dog undtagelsesvis fremsættes senere med rettens tilladelse, jfr. forslagets § 384, stk. 2. Tilladelse bør gives, hvis retten ikke i overensstemmelse med forslagets § 377, stk. 2, har gjort indstævnte bekendt med, at ankestævningen er indleveret for sent. Ifølge stk. 2, 3. pkt., kan indstævnte, hvis han påstår anken afvist og ønsker særskilt påkendelse af dette spørgsmål, indskrænke sig til i svarskriftet at fremsætte sine indsigelser mod anken. Herved afskæres han selvfølgelig ikke fra senere at fremsætte realitetsindsigelger, jfr. nedenfor. Reglen er i overensstem-

meise med praksis og med de for 1. instans gældende regler.

Efter den gældende bestemmelse i § 412, jfr. § 438, stk. 2, skal formalitetsindsigelser mod ankesager behandles før selve denne og påkendes særskilt, medmindre retten bestemmer, at de skal behandles i forbindelse med realiteten. Efter rådets forslag afgøres spørgsmålet om særskilt påkendelse af sagens formalitet af retten efter bestemmelsen i forslagets §253, der omfatter både 1. instans og ankeinstansen. Giver retten ikke en sådan tilladelse, må sagen, såfremt svarskriftet kun indeholder indsigelser imod anken, udsættes, for at indstævnte kan fremkomme med et supplerende svarskrift angående sagens realitet.

Efter *stk. 3* skal svarskriftet indleveres til retten tilligemed en genpart af skriftet og de dokumenter, der ledsager det. Retten videresender en genpart af skriftet og dokumenterne til appellanten. Forkyndelse finder kun sted, hvis indstævnte begærer det. Forkyndelse vil især få betydning, hvis appellanten udebliver, og indstævnte har nedlagt anden påstand end stadfæstelse.

Der er ikke i udkastet fastsat regler om retsvirkningerne af, at svarskriftets indhold ikke er i overensstemmelse med reglen i stk. 1, eller at de nødvendige genparter ikke er vedlagt. Mindre mangler forudsættes afhjulpet ved rettens foranstaltning. Ved større mangler vil indstævnte være stillet, som om svarskrift ikke var afgivet, jfr. herved reglen i udkastets § 379, stk. 2.

Til §379.

Gældende bestemmelse § 403, stk. 1.

Ifølge §403, stk. 1, 2. pkt., er fremlæggelse af svarskrift ufornødent, såfremt indstævnte blot ønsker dommen stadfæstet. Påstanden kan i så fald fremsættes mundtligt i det retsmøde, der var berammet til fremlæggelse af svarskrift. Det følger dog af § 405, stk. 1, at svarskrift normalt må fremlægges, hvis indstævnte vil fremsætte anbringender, der ligger uden for den ved landsretten stedfundne procedure.

I overensstemmelse med gældende ret fastsættes i *stk. 1,* at afgivelse af svarskrift er ufornøden, såfremt indstævnte påstår dommen stadfæstet og ikke under anken ønsker at påberåbe sig nye anbringender, dokumenter og lignende. Reglen suppleres af bestemmelsen i stk. 2, hvorefter indstævnte anses for at have påstået stadfæstelse, såfremt han ikke indleverer svarskriftet rettidigt. Sidstnævnte regel er ny og er en følge af, at der ikke afholdes retsmøde til fremlæggelse af svarskrift. Indstævnte skal i forbindelse med ankestævningens forkyndelse gøres bekendt med retsvirkningerne af, at svarskrift ikke indleveres, jfr. § 377, stk. 1.

Reglen i stk. 2 finder anvendelse, selv om indstævnte indleverer et svarskrift efter fristens udløb. Anden påstand end stadfæstelse kan herefter kun fremsættes efter reglerne i §§ 384-386.

Til §380.

Gældende bestemmelser § 403, stk. 2, og §408.

Reglen er ny og har sammenhæng med, at der ikke efter forslaget afholdes retsmoder til fremlæggelse af processkrifter.

Når svarskriftet er indleveret, må retten eventuelt efter at have drøftet sagen uformelt med parterne eller en af disse tage stilling til, hvad der videre skal ske i sagen. Retten kan bestemme, at der skal udveksles yderligere processkrifter, og den kan indkalde parterne til et retsmøde for at drøfte sagens tilrettelæggelse, herunder især hvilke beviser, der skal føres. På dette møde vil også kunne tages stilling til anmodninger om fremsættelse af nova. Der henvises til bestemmelsen i § 357, stk. 4, og bemærkningerne hertil. Retten kan endvidere slutte forberedelsen og beramme hovedforhandling. Det er fundet upåkrævet at medtage bestemmelsen i §403, stk. 1, hvorefter domsforhandling ikke må finde sted før 4 uger efter det forberedende møde, medmindre begge parter samtykker. Det er en selvfølge, at retten normalt først berammer hovedforhandlingen efter forhandling med parterne, og at den kan indkalde parterne til et mode om dette spørgsmål. Rettens bestemmelser om sagens forberedelse kan ændres, hvis anden behandlingsmåde skulle vise sig mere hensigtsmæssig.

Reglen i *stk. 2* om hovedforhandling af sagen i tilslutning til det forberedende mode svarer til bestemmelsen i § 359, stk. 3, om sagsbehandlingen i 1. instans.

Reglen i gældende lovs § 408, stk. 2, om, at parterne ikke kan fordre nogen forudgå-

ende bestemmelse af retten om bevisbyrdens fordeling, er ikke medtaget i forslaget.

Til §381.

Gældende bestemmelse § 413, stk. 1, jfr. § 438, stk. 2.

Efter de gældende regler kan indstævnte, såfremt han har nedlagt påstand om den indankede doms forandring eller ophævelse eller om sagens hjemvisning, kræve sagen fremmet til dom, selv om appellanten udebliver eller hæver sagen. Reglen finder ikke anvendelse, hvis appellanten udebliver på 1. tægtedag, eller hvis han i dette retsmøde hæver sagen. For at være sikker på at få sagen behandlet i ankeinstansen, er indstævnte således nødsaget til at kontraanke dommen.

Efter rådets opfattelse bør reglerne om indstævntes adgang til at få sagen fremmet til dom udformes således, at der ikke bliver behov for kontraanke. Det bestemmes derfor i 1. pkt., at appellanten ikke kan hæve sagen, såfremt ankestævningen er forkyndt for indstævnte. Før dette tidspunkt har han ikke kunnet indrette sig på, at sagen vil blive behandlet i ankeinstansen.

Efter 2. pkt. finder den nævnte regel også anvendelse, hvis indstævnte inden 2 uger efter, at han har fået meddelelse om, at appellanten ønsker at hæve sagen, ændrer sin oprindelige påstand om stadfæstelse. En sådan regel kan være af betydning for indstævnte, hvis der under sagen fremkommer oplysninger, der stiller sagen mere gunstig for indstævnte. Ændring af påstanden vil som oftest kræve rettens tilladelse, jfr. §§ 384-386.

Til §§ 382 og 383.

Gældende bestemmelser § 406 og § 440, stk. 1.

Forslagets §§ 382 og 383 indeholder visse formelle regler om bevisførelsen.

Ifølge gældende lovs § 440, stk. 1, er parterne ved anke til landsret berettiget til at fremføre nye beviser, når det i stævningen eller andet processkrift eller i et forudgående retsmøde er meddelt modparten, af hvilken art det nye bevis er, og hvad der derved forventes bevist.

Ifølge § 406 kan ved anke til højesteret nye beviser fremføres med modpartens samtykke, eller når der samtidig med forkyndelse af ankestævningen eller fremlæggelse af svarskrift er givet modparten skriftlig meddelelse om, af hvilken art de nye beviser er, og hvad der derved forventes bevist. Foreligger der tilstrækkelig undskyldning for, at den nævnte meddelelse ikke er givet som anført, kan retten tillade, at den fremkommer på et senere tidspunkt af sagen. Modparten kan frafalde den nævnte meddelelse.

Reglen i forslagets *§ 382* omhandler både nye beviser og beviser, der har været ført i foregående instans. Formålet med bestemmelsen er dels at give retten og modparten tilstrækkelig tid til at sætte sig ind i bevismaterialet og eventuelt foreslå supplerende bevisførelse, dels at fremme en koncentration af processen.

Efter *stk. 1* skal parten til retten og modparten snarest muligt og ikke senere end 2 uger før hovedforhandlingen sende henholdsvis dokumenter og genpart af dokumenter, som er nævnt i parternes processkrifter, og som ikke tidligere er fremsendt. Inden samme frist skal retten og modparten have meddelelse om beviser, som en part ønsker at føre *under hovedforhandlingen.* Bestemmelsen sikrer parterne mindst 2 uger til at forberede hovedforhandlingen. Koncentrationen af processen kan opnås i forbindelse med rettens fastsættelse af tidspunktet for hovedforhandlingen. Af hensyn til 2 ugers fristen vil hovedforhandling, medmindre parterne samtykker heri, i almindelighed ikke kunne berammes med mindre end 4 ugers varsel.

Begæring om bevisførelse *uden for hovedforhandlingen* skal fremsættes snarest muligt og senest 2 uger efter, at retten har modtaget svarskrift eller et senere processkrift. Retten kan fastsætte en frist, inden hvilken sådan bevisførelse skal være afsluttet. Af hensyn til sagens koncentration vil det være ønskeligt, at bevisbegæringer fremsættes hurtigst muligt. Frist for bevisførelsen vil kunne fastsættes efter forslagets § 340, stk. 1.

Efter *§383* kan retten nægte en part at føre bevis som ikke er angivet i overensstemmelse med reglen i § 382, såfremt overskridelse af fristen ikke kan anses for undskyldelig. Anmodning om bevisførelse vil kunne fremsættes skriftligt til retten eller mundtligt i et retsmøde. Der henvises til bemærkningerne til § 385 angående anmodning om fremsættelse af nye påstande og anbringender. Reglen vil især kunne finde anvendelse ved groft sløseri, eller hvis en part søger at forhale sagen ved på et fremrykket tidspunkt

at fremsætte begæringer, der lige så godt kunne være fremsat ved sagens begyndelse. Reglen må sammenholdes med bestemmelsen i § 345 om udsættelse af behandlingen af sagen, idet rettens nægtelse af at give udsættelse ofte vil medføre, at beviset ikke kan føres.

De nærmere regler for selve bevisførelsen er samlet i § 340, der finder anvendelse både i 1. instans og ankeinstansen.

Til §§384-386.

Gældende bestemmelser § § 404-405, § 407, § 439 og § 440, stk. 3.

Bestemmelserne indeholder regler om fremsættelse af nye påstande og anbringender. De finder også anvendelse, hvis en part under sagens gang vil ændre sin påstand.

Sagsgenstanden i ankeinstansen vil normalt være den samme som i den foregående instans. Parterne kan dog begrænse anken til kun at angå en del af den oprindelige sagsgenstand, ligesom de i et vist omfang kan inddrage nye krav i sagen.

Efter gældende lovs § 407, jfr. § 438, stk. 2, kan ankeinstansen, når omstændighederne taler derfor, tillade, at enkelte punkter eller dele af sagen, som ikke har foreligget for eller ikke er påkendt af landsretten (underretten), indbringes for den overordnede ret. En udvidelse af sagen med krav, der slet ikke vedrører den pådømte sag, kan ikke tillades, selv om modparten samtykker. Tilladelse kan kun gives, dersom der er nær forbindelse mellem de nye og de pådømte krav, f. eks. konnekse modkrav.

Med hensyn til fremsættelse af nye påstande og anbringender vedrørende samme krav sondrer de gældende regler mellem anke til landsret og anke til højesteret.

Ved *anke til landsret* kan ifølge § 439 nye påstande ikke nedlægges uden modpartens samtykke, medmindre retten tillader det, fordi det findes undskyldeligt, at de ikke tidligere er fremsat. Nye anbringender kan ifølge § 440, stk. 3, frit fremføres indtil skriftvekslingens afslutning. Derefter kræves modpartens samtykke eller rettens tilladelse.

Ved *anke til højesteret* kan ifølge § 404 nye påstande og anbringender normalt ikke fremsættes uden modpartens samtykke. Retten kan dog tillade fremsættelsen, når det findes undskyldeligt, at de ikke tidligere er fremkommet, og deres af skærelse ville medføre et uforholdsmæssigt tab for parten. § 404 fortolkes liberalt med hensyn til anbringender, jfr. Victor Hansen, Retsplejen ved Højesteret, s. 67 f.

Som det fremgår af det anførte, er adgangen til at fremkomme med nova mere begrænset ved anke til højesteret end ved anke til landsret.

Kræves rettens tilladelse til en udvidelse af anken, til fremsættelse af nye påstande eller til fremsættelse af nye anbringender i en ankesag, der behandles af højesteret, må parten følge den fremgangsmåde, der er angivet i § 405. For tilladelse til fremsættelse af nye anbringender, der ikke er anført i partens processkrifter, i en ankesag, der behandles ved landsretten, gælder reglerne i §§ 348 og 366. Det fremgår heraf, at andragende om tilladelse, der fremsættes uden for hovedforhandlingen, skal være skriftligt og begrundet, og at spørgsmålet om, hvorvidt tilladelse skal meddeles, afgøres i et retsmøde. Tillades fremsættelsen under domsforhandlingen, optages de nye anbringender i retsbogen.

Forslagets §§ 384-386 indeholder, bortset fra særreglen i § 385, stk. 2, sidste pkt., om anke til landsret, fælles regler for fremsættelse af nye påstande og anbringender i landsretten og højesteret. Det betyder ikke nødvendigvis, at tilladelse skal gives i samme omfang i de to retter. De foreslåede regler er så elastiske, at retten selv kan fastlægge den praksis, der er hensigtsmæssig for behandlingen af ankesagen ved vedkommende instans.

Forslaget medfører ikke afgørende ændringer i forhold til gældende ret.

***Til** §384.*

Reglen i *stk. 1* angår tilfælde, hvor en part ønsker at ændre den påstand, han har nedlagt i ankestævningen eller svarskriftet til en påstand, som har været gjort gældende i foregående instans. Sådan ændring af påstanden kan frit ske under forberedelsen. Sker ændringen senere, kan retten nægte fremsættelsen, såfremt den finder, at begæring herom burde være fremsat tidligere.

Ifølge *stk. 2* kan formalitetsindsigelser, der ikke er angivet i svarskriftet, kun tages under påkendelse, såfremt de i § 385, stk. 2, angivne betingelser er opfyldt. Rådet finder det af væsentlig betydning, at disse indsigel-

ser fremkommer så hurtigt som muligt, således at der bliver mulighed for en særskilt afgørelse af spørgsmålet om ankens admittering.

Til §385.

Efter *stk. 1* kan påstande og anbringender, der ikke har været gjort gældende i foregående instans, kun tages i betragtning med rettens tilladelse, såfremt modparten protesterer. Ved anke til højesteret som 3. instans forstås ved foregående instans alene landsretten. Retten kan ifølge *stk. 2* meddele tilladelse, *hvis* det anses for undskyldeligt, at de ikke tidligere er fremsat, *hvis* der er grund til at antage, at nægtelse af tilladelse vil medføre et uforholdsmæssigt tab for parten, eller - ved anke til landsret - *hvis* modparten har tilstrækkelig mulighed for at varetage sine interesser. Sidstnævnte regel vil betyde, at der ved anke til landsret som regel vil kunne gives tilladelse efter denne regel, hvis fremsættelsen sker på et tidligt tidspunkt af sagens behandling. Af hensyn til sagens koncentration bør retten dog være tilbageholdende med at meddele tilladelser, såfremt dette medfører en udsættelse af sagen. Reglerne svarer i det væsentlige til gældende ret. Der kræves dog i alle tilfælde modpartens samtykke eller rettens tilladelse til fremsættelse af nye påstande og anbringender.

Reglen i *stk. 5* er ny. Den giver retten mulighed for, uanset modpartens samtykke, at nægte en part at fremsætte nye påstande og anbringender, såfremt den finder, at fremsættelsen burde være sket tidligere under anken. Reglen vil især kunne anvendes over for forsøg fra en parts side på at forhale behandlingen af en sag. En udsættelse på et sent tidspunkt i forhold til en berammet hovedforhandling vil ofte kunne bevirke, at der ikke kan sættes en anden sag på retslisten, og således gå ud over retsarbejdets effektivitet til skade for parterne i andre sager. Hvor berammelsesfristerne på grund af sagernes mængde er lange, vil en sådan udsættelse desuden ofte være ensbetydende med en yderligere væsentlig forsinkelse af sagen, og retten må her også regne med den mulighed, at modparten bl. a. af kollegiale grunde finder sig nødsaget til at meddele samtykke, uanset at der ikke foreligger nogen begrundelse for, at fremsættelsen først sker på et sent tidspunkt af sagen.

Forslaget indeholder ikke regler om, hvorledes anmodninger om fremsættelse af nye påstande og anbringender skal ske. Anmodning vil herefter kunne fremsættes i ankestævning eller svarskrift, i en skrivelse til retten eller mundtligt i et retsmøde.

Anmodninger, der fremsættes skriftligt, bør så vidt muligt ledsages af oplysning om, hvorledes modparten stiller sig til fremsættelsen. Det vil normalt ikke være nødvendigt, at der afholdes retsmøde til behandling af anmodningen. Eventuelle manglende oplysninger må kunne indhentes telefonisk eller skriftligt.

Til § 386.

Fremsættelsen af nye påstande og anbringender, der medfører, at sagen udvides med krav, der ikke har været behandlet i foregående instans, bør i reglen undgås, da ankeinstansen ellers, for så vidt angår disse krav, kommer til at afsige dom som første og i almindelighed også som sidste instans. Undtagelse kan dog tænkes, idet det efter omstændighederne kan være rimeligt at medtage nye krav med nær forbindelse med de pådømte krav. Endvidere vil afgrænsningen mellem nye krav og nye påstande vedrørende et tidligere fremsat krav ofte være flydende. Forslaget indeholder derfor intet forbud mod nye krav, men alene en bestemmelse om, at retten kan afskære påstande eller anbringender, der ville gøre det nødvendigt for retten at tage stilling til forhold, som ikke har været forelagt i den foregående instans. Parterne kan således ikke ved aftale udvide sagsgenstanden i anken. Reglen gælder, uanset hvornår de nye påstande og anbringender fremsættes.

Til §387.

Paragraffen indeholder regler om indsendelse af genparter af sagens dokumenter og om udarbejdelse af ekstrakter.

I ankesager, der behandles ved landsretten, gælder ifølge *stk. 1* samme regler som i sager, der behandles ved landsretten i 1. instans. Der henvises herom til forslagets § 367, stk. 3, og bemærkningerne til denne bestemmelse.

Efter den gældende bestemmelse i retsplejelovens § 320, stk. 2, skal der som hidtil anvendes ekstrakter ved dokumentation af de for højesteret indankede sager. Nærmere regler om ekstrakter er fastsat af høje-

steret i 1953 og 1958, jfr. *Victor Hansen,* Retsplejen ved Højesteret side 215 f. Bestemmelsen i *stk. 2* svarer til de gældende regler.

Der er ikke knyttet særlige retsvirkninger til manglende indsendelse af genparter eller ekstrakter til landsretten. Derimod er det meningen, at der ved behandlingen af sager for højesteret som hidtil skal kunne ske afvisning, hvis appellanten ikke sørger for indsendelse af behørig ekstrakt inden domsforhandlingen, jfr. forslagets § 388, stk. 1, 2. pkt.

Til §388.

Gældende bestemmelser §§ 400 og 401, § 413, stk. 1, 2. pkt., og § 438, stk. 1.

Paragraffen indeholder regler om retsvirkninger af appellantens eller appelindstævntes udeblivelse.

Efter de gældende regler, jfr. § 400, afviser højesteret en ankesag, hvis *appellanten* ikke møder på 1. tægtedag og fremlægger ankestævning, eller hvis han udebliver eller undlader at foretage de til sagens fortsættelse hørende skridt ved senere retsmøder ved den dømmende ret, såfremt domsforhandling ikke er berammet, eller ved selve domsforhandlingen, (inden han har nedlagt påstand). Retten tilkender den indstævnte, der har givet forgæves møde, sagsomkostninger. Hvis indstævnte har nedlagt påstand om den indankede doms forandring eller ophævelse eller om sagens hjemvisning, kan indstævnte dog i henhold til § 413, stk. 1, 2. pkt., kræve sagen fremmet til dom; sagen udgår da til skriftlig behandling. Bestemmelsen i § 413, stk. 1, kan ikke anvendes, dersom sagen afvises, fordi appellanten udebliver på første tægtedag, eller hvis appellanten denne dag hæver sagen. De nævnte regler gælder også ved anke til landsret, jfr. § 440, stk. 4, og § 438, stk. 2. Udeblivelse fra andre retsmøder end de nævnte medfører kun en faktisk præklusion.

Udebliver *indstævnte* i 1. retsmøde i senere retsmøder ved samme ret uden at have afgivet svar i sagen eller ved domsforhandlingens begyndelse, udgår sagen, såfremt appellanten begærer den fremmet, til skriftlig behandling, jfr. § 401 og § 438, stk. 1. Udebliver indstævnte ved domsforhandlingens begyndelse, lades det, som han allerede har fremført, ude af betragtning. Ifølge stk. 2 kan appellanten dog i stedet begære sagen udsat. Han skal da lade en udskrift af det i retsmødet forefaldne forkynde for modparten med et varsel, der fastsættes af retten. Indstævntes udeblivelse i andre retsmøder end de nævnte medfører kun en faktisk præklusion.

Udebliver både appellanten og indstævnte fra retsmøder ved den dømmende ret, hæver retten sagen.

Rådet foreslår, at skriftlig behandling af ankesager kun undtagelsesvis skal kunne finde sted, jfr. bemærkningerne til stk. 1 og til § 389. Det er endvidere fundet upåkrævet at medtage bestemmelsen i § 400 om tilkendelse af sagsomkostninger. Regler herom må anses for overflødige ved siden af den foreslåede bestemmelse i § 328 (forslagets nr. 31). I øvrigt foreslås kun få ændringer i udeblivelsesreglerne.

Ifølge *stk. 1* afviser retten sagen, hvis *appellanten* udebliver. I modsætning til gældende ret omfatter reglen alle retsmøder ved den ret, til hvilken sagen er anket. Udeblivelse ved subsidiære afhøringer ved anden ret medfører derimod alene en faktisk præklusion. Har indstævnte nedlagt anden påstand end stadfæstelse, fremmes sagen dog efter indstævntes begæring. Da indstævntes svarskrift ifølge forslaget skal afgives før 1. retsmøde, vil reglen også kunne anvendes, hvis appellanten udebliver fra dette retsmøde.

Efter gældende ret udgår sagen i disse tilfælde til skriftlig behandling. Som anført i bemærkningerne til § 389 finder rådet denne behandlingsform uhensigtsmæssig. I stedet foreslås, at sagen skal afgøres på grundlag af det foreliggende skriftlige materiale samt indstævntes bevisførelse og mundtlige indlæg. Herved opnås efter rådets mening den bedste oplysning af sagen. I hvilket omfang bevisførelse skal gennemføres, må afgøres i det enkelte tilfælde. Undertiden må i tilfælde af appellantens udeblivelse indstævntes forklaring lægges til grund uden yderligere bevisførelse. Afholdes flere retsmøder, indkaldes også appellanten hertil. Møder appellanten her, begrænses virkningen af hans udeblivelse til, at han har været afskåret fra at varetage sin tarv i det retsmøde, hvori han udeblev.

Har indstævnte udvidet sin påstand eller fremsat anbringender, der ikke var påberåbt i 1. instans, kan der kun tages hensyn hertil, såfremt ændringen eller fremsættelsen er

sket i et retsmøde, hvor appellanten var repræsenteret, eller i et processkrift, der er forkyndt for appellanten. Er ændringen eller fremsættelsen sket i et skrift, der ikke er forkyndt for appellanten, må der gives udsættelse til foretagelse af forkyndelse.

Udebliver *indstævnte* fra noget retsmøde ved den ret, til hvilken sagen er anket, fremmes sagen efter *stk. 2* på grundlag af det foreliggende skriftlige materiale samt appellantens bevisførelse og mundtlige indlæg. Som nævnt ovenfor findes denne form i almindelighed at være bedre egnet til sagens oplysning end skriftlig behandling af sagen. Ligesom tilfældet er ved appellantens udeblivelse, tillægges udeblivelsen ved alle retsmøder ved den ret, til hvilken sagen er anket, udeblivelsesvirkning. Det ovenfor anførte om tilfælde, hvor der afholdes flere retsmøder, og med hensyn til fremsættelse af nye påstande og anbringender finder tilsvarende anvendelse ved indstævntes udeblivelse.

Udebliver begge parter fra noget retsmøde ved den ret, til hvilken sagen er anket, hæver retten ifølge *stk.* 3 sagen. Reglen svarer til gældende ret.

Reglerne i *stk. 4 og 5* svarer til bestemmelserne i § 363, stk. 4 og 6, om udeblivelse fra retsmøde i 1. instans. Der henvises til bemærkningerne til disse bestemmelser.

Til §389.

Gældende bestemmelser § 403, stk. 2, og §415.

Efter de gældende regler kan skriftlig behandling af ankesager finde sted, hvis sagen efter sin beskaffenhed er egnet dertil, eller som følge af indstævntes udeblivelse.

Behandles ankesagen af landsretten, må det følge af henvisningen i § 440, stk. 4, at skriftlig behandling på grund af sagens beskaffenhed kan finde sted efter reglerne i kap. 35. (Skriftlig behandling af sager ved landsretterne i første instans).

Efter § 403, stk. 2, in fine, kan højesteret efter eller uden opfordring fra parterne bestemme, at en sag skal forhandles skriftligt, såfremt retten efter sagens beskaffenhed finder anledning dertil. Ifølge § 415, stk. 1 og 2, forhandles sagen ved skriftlige indlæg ikke over to fra hver side, som veksles mellem parterne og afgives til retten i forbindelse med sagens dokumenter inden de frister, som præsidenten (repræsenteret ved ankeudvalgets formand) bestemmer. Hvis bevisførelse har fundet sted, kan hver af parterne fremlægge et skriftligt indlæg. Efter § 415, stk. 6, finder i øvrigt de almindelige regler om højesteretsproceduren anvendelse med de fornødne lempelser.

Udebliver indstævnte i en ankesag - reglerne gælder både ved anke til landsret og højesteret - uden at have afgivet svar i sagen eller ved domsforhandlingen, udgår sagen til skriftlig behandling, jfr. § 401, stk. 1, og § 438, stk. 1. Sagen behandles da efter reglerne i § 415, stk. 3-5.

Appellanten skal inden en fastsat frist aflevere et skriftligt indlæg tilligemed sagens dokumenter, derunder fuldstændig beskrivelse af det for landsretten (underretten) passerede. Mundtlig forhandling finder ikke sted, men er vidner indkaldt og har givet møde for den dømmende ret, kan retten bestemme, at de, inden sagen udgår til skriftlig behandling, skal afhøres, efter at appellanten har fremstillet sagens omstændigheder. I øvrigt sker bevisførelsen ved underretten, medmindre retten bestemmer andet.

Adgangen til at bestemme skriftlig behandling på grund af *sagens beskaffenhed* benyttes kun yderst sjældent, jfr. for så vidt angår højesteret *Victor Hansen,* Retspleje, ved Højesteret side 123. I årene 1957-66 incl. blev skriftlig behandling i højesteret anvendt i 13 tilfælde, heraf 2 i 1957, 3 i 1958 og 5 i 1962. 5 af sagerne angik spørgsmålet om afvisning af anken. Det kan på denne baggrund forekomme tvivlsomt, om der er grund til at opretholde denne behandlingsform.

Spørgsmålet er behandlet af højesteretsdommer P. Spleth i artiklen om nye principper i civilprocessen i »Retsplejeloven gennem 50 år« side 64. Det anføres her, at der muligvis ikke er tilstrækkelig grund til at afskære parterne fra ved deres enighed at bestemme, at en borgerlig sag skal behandles skriftligt, navnlig i ankesager. Det anføres endvidere, at mundtlig behandling vel aldrig er ringere end skriftlig, men at på den anden side visse sager, navnlig sådanne, hvor faktum er af mindre omfang og ubestridt, lige så godt kan behandles skriftligt. Der lægges vægt på, at man herved ofte vil kunne få en hurtigere og billigere afgørelse.

Efter rådets opfattelse vil spørgsmålet om eventuel afvisning af anken ofte med fordel

kunne behandles skriftligt. Herudover vil der kun ganske undtagelsesvis være behov for skriftlig behandling af ankesager på grund af sagens beskaffenhed. Der foreslåes derfor indsat en bestemmelse om, at retten kan bestemme, at hovedforhandlingen skal foregå skriftligt, såfremt denne alene angår spørgsmålet om, hvorvidt anken kan fremmes, eller ganske særlige omstændigheder foreligger. Reglen vil eventuelt kunne anvendes i forhold til selvmødere og måske også, hvis sagen angår et afgrænset juridisk problem. Reglen vil også kunne anvendes i tilfælde af udeblivelse, jfr. nedenfor.

På grund af sagernes fåtallighed er det ikke fundet påkrævet at fastsætte særlige regler om, hvorledes sagerne skal behandles. De almindelige regler i kap. 36, herunder reglerne om nova, vil i de fleste tilfælde kunne anvendes analogt. Er dette ikke tilfældet, må retten bestemme, hvorledes sagen skal behandles.

Som tidligere nævnt indeholder forslaget ikke bestemmelser om skriftlig behandling i tilfælde, hvor *indstævnte udebliver*. Efter de gældende regler afgøres sådanne sager på grundlag af appellantens skriftlige indlæg, sagens dokumenter og eventuel bevisførelse.

Efter rådets opfattelse vil det være en fordel at erstatte appellantens skriftlige indlæg med et mundtligt. Det vil som oftest give retten et mere indgående kendskab til sagen, bl. a. vil retten kunne stille spørgsmål til appellanten, og da appellanten normalt vil være i stand til at give en mundtlig redegørelse under domsforhandlingen, vil en udsættelse for at formulere dette skriftligt som oftest kunne undgås. Der henvises til § 388 og bemærkningerne til denne bestemmelse. Medfører ganske særlige omstændigheder, at skriftlig behandling må foretrækkes, kan undtagelsesbestemmelsen i forslagets § 388 anvendes.

Til §390.

Gældende bestemmelse § 416.

Bestemmelsen svarer i det væsentlige til gældende ret, idet man dog har fastsat en frist for begæringens indgivelse til den ret, til hvilken sagen er hjemvist.

Til §391. (Kære).

Gældende bestemmelser §417, stk. 1, 1. pkt., og §441, stk. 1.

Bestemmelsen svarer til gældende ret.

Til §392.

Gældende bestemmelse § 417.

Bestemmelsen regulerer forholdet mellem anke og kære med hensyn til kendelser og beslutninger, der er truffet under sagen.

Efter den gældende bestemmelse i § 417, stk. 1, 1. pkt., kan kendelser og beslutninger, der kan ankes i forbindelse med dommen i den sag, under hvilken de er afsagt, ikke kæres. Efter praksis afvises et kæremål angående en af de nævnte afgørelser, der er iværksat inden dommens afsigelse, såfremt kæremålet ikke er behandlet ved den overordnede ret inden afsigelse af dommen, medmindre den kærende stadig har interesse i kæremålet, jfr. *Victor Hansen*, Retsplejen ved Højesteret side 40 note 3. Baggrunden for disse regler er, at det normalt ikke har nogen mening at omgøre en afgørelse, der er truffet under sagen, f. eks. om adgang til bevisførelse, når dommen er faldet. Dommen kan jo ikke ændres eller ophæves under kæremålet.

I overensstemmelse med det anførte bestemmes i forslagets § 392, at efter at der er afsagt dom i en sag, kan afgørelser, der er truffet under sagen, ikke kæres af en part, og retten kan ophæve en allerede iværksat kære, såfremt det spørgsmål, afgørelsen angår, kan inddrages under en senere anke af sagen.

Efter retsplejelovens § 417, stk. 2, 1. led, kan en beslutning, der er påkendt af højesteret ifølge kæremål, ikke senere ankes. Rådet har ikke i sit forslag medtaget en tilsvarende bestemmelse. Det kan ikke være rigtigt, at ankeinstansen, når hele sagen ankes, skal være afskåret fra at ændre en beslutning, f. eks. om, at der ikke er grund til at føre et bestemt vidne, blot fordi afgørelsen tidligere har været behandlet af retten i en kæresag. Der kan, efter at afgørelsen er truffet, være fremkommet momenter, der gør det rimeligt at føre vidnet under anken. Når bestemmelsen ophæves, vil retten frit kunne omgøre den afgørelse, der er truffet under kæremålet.

Efter retsplejelovens § 417, stk. 2, 2. led, kan en beslutning ikke ankes, så længe kære over den er svævende. Bestemmelsen foreslås ophævet. Som nævnt ovenfor er forholdet jo ifølge praksis det, at kære normalt bortfalder, når dom afsiges. Ankes dommen,

kan det spørgsmål, beslutningen vedrører, rejses på ny under anken.

Til §393.

Gældende bestemmelser §417, stk. 1, 2. og 3. pkt.

Efter *stk. 1* kan bestemmelser i domme om sagsomkostninger og processuelle straffe særskilt indbringes for højere ret ved kære. Bestemmelsen svarer i princippet til gældende ret. Reglen om, at kære af bestemmelser om sagsomkostninger kræver justitsministerens tilladelse, er dog ikke medtaget, jfr. herom afsnit VI, s. 46. Endvidere gives der adgang til uden tilladelse at kære disse bestemmelser, selv om de er indeholdt i en dom afsagt af landsretten i en ankesag. Der henvises herom til bemærkningerne til § 394.

Ifølge *stk. 2* kan domme, hvorved retten afviser sagen, fordi den ikke er indbragt for rette domstol eller ikke rettidigt er indbragt for domstolen eller ankeretten, indbringes for højere ret ved kære. Der henvises til bemærkningerne til § 372.

Til §394.

Gældende bestemmelser i § 435, stk. 3, og § 441, stk. 3.

Reglen i *stk. 1,1. pkt.,* svarer til gældende ret (§441, stk. 3).

Efter retsplejelovens § 435, stk. 3, kan kære til højesteret i ankesager kun iværksættes med justitsministerens tilladelse. Bestemmelsen omfatter kendelse og beslutninger, der afsiges af landsretten under behandling af en ankesag, og kære af landsretsdomme i ankesager med hensyn til dommens bestemmelser om processuelle straffe og sagsomkostninger.

Reglen, der må ses på baggrund af bestemmelsen om, at domme afsagt af landsretten i ankesager kun kan ankes til højesteret med justitsministerens tilladelse, er indsat som § 346, stk. 3, i civilprocesudkastet af 1899. I motiverne til bestemmelsen anføres alene, at reglen er om ikke selvfølgelig, så dog højst naturlig.

Efter § 435, stk. 3, er 3. instansbevilling nødvendig, selv om det spørgsmål, landsrettens afgørelse angår, først er kommet frem under ankebehandlingen, og landsrettens afgørelse således ikke har karakter af en prøvelse af en afgørelse truffet af underretten.

Reglen er næppe rimelig for så vidt angår disse afgørelser. Det er et gennemgående træk i dansk retspleje, at et spørgsmål kan undergives en 2. instans behandling uden særlig tilladelse. Der foreslås derfor indsat en regel, hvorefter kendelser og beslutninger, der afsiges af landsretten under behandlingen af en ankesag, frit kan kæres, såfremt underretten ikke har taget stilling til det spørgsmål, afgørelsen angår. En sådan regel vil bl. a. få betydning med hensyn til afgørelser om ankens admittering og dommens bestemmelser om processuelle straffe og sagsomkostninger. Det er næppe nogen berettiget indvending mod forslaget, at der også ofte i ankedomme tages stilling til forhold, som ikke har været behandlet i underretten, og at en sådan dom ikke kan ankes uden tilladelse. Dommen må ses som en helhed, medens de afgørelser, der her er tale om, angår et bestemt afgrænset spørgsmål.

Bestemmelsen i § 435, stk. 2, foreslås derimod opretholdt for så vidt angår spørgsmål, der tidligere er afgjort af underretten, f. eks. spørgsmålet om, hvorvidt en sag bør afvises fra domstolene på grund af voldgiftsaftale, eller om, hvorvidt en bestemt person har pligt til at afgive vidneforklaring. Der vil utvivlsomt kunne opstå tilfælde, hvor det kan være vanskeligt at afgøre, om underretten kan siges tidligere at have taget stilling til et spørgsmål. Sådanne tilfælde vil dog næppe medføre vanskeligheder i praksis, hvis kompetencen til at meddele 3. instansbevilling i overensstemmelse med rådets forslag henlægges til højesteret. Den kærende kan i tvivlstilfælde indgive ansøgning om kæretilladelse, og højesteret må så enten meddele, at tilladelse er unødvendig, eller realitetsbehandle ansøgningen.

I overensstemmelse med det anførte foreslås i *§ 394, stk. 1, 2. pkt.,* indsat en bestemmelse, der udelukker kære af kendelser og beslutninger, der afsiges af landsretten under behandling af en ankesag, såfremt underretten har taget stilling til det spørgsmål, som afgørelsen angår. Det følger af denne bestemmelse sammenholdt med bestemmelsen i forslagets § 391, stk. 2, at andre afgørelser, der træffes under behandlingen i landsretten, frit kan ankes.

Det foreslås endvidere i § 393, stk. 1, præciseret, at denne bestemmelse også omfatter kære af en ankedoms bestemmelser om pro-

cessuelle straffe og sagsomkostninger. Dette gælder, selv om landsrettens bestemmelse om f. eks. sagsomkostninger indbefatter afgørelse af spørgsmål, der er taget stilling til af underretten.

Reglen i *stk. 2* om tilladelse til at kære til højesteret svarer til gældende ret, idet kompetencen til at meddele 3. instansbevilling dog er henlagt til højesteret. Der henvises til afsnit VI.

Til §395.

Gældende bestemmelser §417, stk. 1, 1. pkt., og § 418.

Bestemmelsen svarer med enkelte mindre ændringer til gældende ret.

Efter de gældende regler skal kæreskriftet indeholde en fremstilling af kæregrunden. Bestemmelsen er velbegrundet ved kære af udenretlige afgørelser som f. eks. tinglysningsafgørelser, idet kæreskriftet skal danne grundlag for afgørelsen. Ved indenretlige afgørelser, der indeholder en sagsfremstilling, forekommer reglen undertiden for kategorisk, idet den blot fører til, at de refererede anbringender gentages. Hvis kæremålet fremsættes mundtligt til retsbogen, anføres da normalt heller ingen kæregrund. Rådets forslag indeholder derfor alene en bestemmelse om, at kæreskriftet om fornødent skal indeholde en angivelse af de grunde, hvorpå kæren støttes.

Efter forslaget (§ 395, stk. 3) vil også de i § 299 nævnte tredjemænd (tredjemænd, der pålægges at forevise eller udlevere dokumenter, der er undergivet deres rådighed), kunne fremsætte kære mundtligt til retsbogen.

Efter retsplejelovens § 418, stk. 2, kan kæremålet støttes på nye faktiske anbringender og beviser. Udtrykket »faktiske anbringender« er ikke dækkende. De fleste anbringender vil indeholde såvel faktiske som retlige momenter. Reglen er gentaget i *stk. 4,* men begrænsningen til *faktiske* anbringender er udgået.

Til §396.

Gældende bestemmelser §422, stk. 1, og §441, stk. 2, 2. pkt.

Bestemmelsen i *stk. 1* svarer ganske til gældende ret. Kærefristen regnes fra den dag, afgørelsen er truffet, eller, hvis den pågældende ikke har fået underretning om, hvornår dette sker, fra afgørelsens forkyndelse for ham, jfr. retsplejelovens § 219, stk. 3. Har en person, der efter forslagets § 345, stk. 1, kan kære afgørelsen, ikke fået sådan meddelelse, kan han uden tidsgrænse kære afgørelsen.

Bestemmelsen i *stk. 2* indeholder regler om oprejsningsbevilling. Der henvises herom til afsnit VI.

Efter retsplejelovens § 422, stk. 3, fortabes adgang til kære, når en til den given udsættelse ikke benyttes. Da kærefristen er så kort, må reglen anses for overflødig.

Til §397.

Gældende bestemmelse § 422, stk. 2.

Bestemmelsen svarer ganske til gældende ret.

Til §398.

Gældende bestemmelse § 419.

Stk. 1 og 2 svarer ganske til § 419, 1. pkt.

Efter den gældende bestemmelse i § 419, 2. pkt., skal der straks gives begge parter meddelelse om sagens indsendelse til den ret, hvortil afgørelsen kæres. En tilsvarende regel er indsat i *stk. 3,* idet det dog samtidig præciseres, at meddelelsen også skal omfatte oplysning om indholdet af rettens erklæring.

Til §399.

Gældende bestemmelse § 420.

Bestemmelsen svarer til gældende ret, idet man dog har foreslået fristen for indsendelse af udtalelse forlænget fra 1 uge til 10 dage. Det bemærkes herved, at fristen regnes fra afgivelsen (afsendelsen) af meddelelsen, og at udtalelserne normalt skal være retten i hænde inden fristens udløb. En ugefrist vil herefter under uheldige omstændigheder kun give parterne meget kort tid til udarbejdelse af udtalelserne. På den anden side må fristen ikke være for lang.

Til §400.

Gældende bestemmelse §421.

Bestemmelsen svarer ganske til den nugældende regel i §421, stk. 1. Det er dog ikke udtrykkeligt foreskrevet, at afgørelse i sagen skal træffes »snarest muligt«. Dette må anses som en selvfølge.

Efter § 421, stk. 2, kan kæremål for højesteret forhandles for og afgøres af anke- og kæremålsudvalget. Der henvises herom til bemærkningerne til §2a.

Til kapitel 38 (§ 401).

(Ekstraordinær genoptagelse og anke).

Gældende bestemmelser §§ 423 og 424.

Den foreslåede bestemmelse svarer med redaktionelle ændringer til de nugældende bestemmelser i § 423, stk. 1-4, og § 424, stk. 1. Der tilsigtes således ingen ændringer i forhold til gældende ret med hensyn til, i hvilke tilfælde højesteret ekstraordinært kan tillade, at en sag genoptages eller ankes, eller med hensyn til behandlingen af ansøgninger om tilladelse hertil.

De gældende bestemmelser i § 423, stk. 5, hvori det udtrykkeligt præciseres, at faderskabssager behandles efter reglerne i § 456 r, og i § 424, stk. 2, hvorefter højesteret afviser sagen, hvis forudsætningerne for ny foretagelse eller ekstraordinær anke ikke findes at foreligge, forekommer selvfølgelige og foreslås derfor ophævet.

Efter den gældende bestemmelse i § 424, stk. 3, kan afgørelser i henhold til §§ 423 og 424 i det omfang, højesteret bestemmer, træffes af et udvalg, bestående af mindst 3 af rettens medlemmer. Denne bestemmelse afløses af den foreslåede bestemmelse i § 2 a, stk. 2, jfr. udkastets nr. 3.

Ændringerne nødvendiggør en mindre redaktionel ændring af § 456 r, stk. 7, jfr. udkastets nr. 38.

Til nr. 35.

Ifølge § 446 behandles sager om veksler og visse andre gældsbreve, såfremt den hurtige retsforfølgning anvendes, ved underret uden hensyn til sagsgenstandens værdi. Dommeren skal drage omsorg for, at sagen fremmes med den størst mulige hurtighed.

Bestemmelsen foreslås ophævet som overflødig. At sagerne behandles ved underret fremgår af reglen i § 225, nr. 4.

***Til** nr. 36.*

Ændringen skyldes, at den gældende bestemmelse i § 304 er indarbejdet i forslagets § 344, stk. 2.

Til nr. 37, 39, 41, 42, 50, 51, 55, 56 og 57.

Ændringerne er en følge af rådets forslag om, at oprejsning i borgerlige sager fremtidig skal meddeles af den ret, for hvilken sagen indbringes.

Til nr. 38.

Ændringen ɛ r en følge af den foreslåede bestemmelse i .401 (forslagets nr. 34).

Til nr. 40, 43, 4, 53 og 54.

Ændringen er en følge af rådets forslag om, at 3. instansbevilling fremtidig skal meddeles af højesteret.

Til nr. 45, 46 og 47.

Henvisningerne til reglerne om sammenlægning og adskillelse af krav foreslås ophævet som overflødige.

Til nr. 48.

Ændringen er en følge af, at der efter forslaget fastsættes fælles regler for behandlingen i 1. instans ved underretter og landsretter.

Til nr. 49.

Ændringen er en følge af, at forberedelse af landsretssager ved underretten er foreslået ophævet. § 338 indeholdt regler om, til hvilken underret stævningen skulle udtages.

Til nr. 52 og 64.

Henvisningerne kan udgå som overflødige.

Til nr. 58 og 59.

Såvel den oprindelige henvisning til § 397 som de foreslåede henvisninger til § 674, 2. pkt., og § 675, stk. 1, skal fastslå, at der også ved anke og kære fra sø- og handelsrettens skifteretsafdeling kan gives tilladelse til appel efter fristens udløb.

Til nr. 60 og 62.

Ændringerne er en følge af forslaget om ophævelse af § 223. Der henvises herom til de almindelige bemærkninger s. 53. Ophævelsen betyder bl. a., at de i §§ 702, 703 og 707 nævnte afgørelser vil kunne kæres efter de almindelige regler.

Til nr. 63.

Ændringen er af redaktionel karakter. Forslagets § 345 træder i stedet for den nugældende bestemmelse i § 288.

Til nr. 65.

Bestemmelsen erstattes af den foreslåede regel i § 6, stk. 1, 2. pkt., jfr. forslagets nr. 4 og bemærkningerne hertil.

Til nr. 66, 67 og 73.

Der henvises til forslagets nr. 3 og bemærkningerne hertil.

Til nr. 68.

Forslaget medfører en indskrænkning i adgangen til anke i politisager. Der henvises til de almindelige bemærkninger s. 47 ff.

Til nr. 69.

Ændringen er en følge af, at kompetencen til at meddele anketilladelse i politisager ifølge forslagets § 962, stk. 3, tilkommer landsretten.

Til nr. 70-72.

Ændringen er en følge af rådets forslag om, at 3. instansbevillinger fremtidig skal meddeles af højesteret. Bestemmelserne svarer i øvrigt bortset fra sproglige ændringer til gældende ret.

Til nr. 74.

Ændringen er en følge af ændringen af paragraf følgen.

Litteratur og forkortelser.

Mot 1877	Motiver til det af Proceskommissionen af 1868 udarbejdede Udkast til Lov om den borgerlige Retspleje, Kbh. 1877.
Mot 1899	Bemærkninger til det af Proceskommissionen af 1892 udarbejdede Udkast til Lov om den borgerlige Retspleje, Kbh. 1899.
Komm. Rpl.	Bernhard Gomard, Victor Hansen, Stephan Hurwitz, Kommenteret Retsplejelov, 2. udg., 1964.
Tvistemål	Stephan Hurwitz og Bernhard Gomard, Tvistemål, 4. udg., 1965.
Ehlers og Blom	Knud Ehlers og Arne Blom, Kommentar til Lejeloven, Kbh. 1959.
Philip	Allan Philip, Dansk international privat- og procesret, 1971.
Bech	Robert Bech, Adcitation og litisdenuntiation, 1961.
Munch-Petersen I–II	H. Munch-Petersen, Den danske Retspleje I–II, 2. udg., 1923.

Bilag 1.

Oversigt over antallet af ansøgninger om tredjeinstansbevillinger i årene 1962-69.

1. Borgerlige sager. (Oversigten omfatter både anke- og kæresager).

	Bevillinger	Afslag	Ialt
1962	21	64	85
1963	21	67	88
1964	17	73	90
1965	12	71	83
1966	23	80	103
1967	28	67	94
1968	16	64	80
1969	32	76	108

2. Straffesager.

	Anketilladelse til højesteret					Kæretilladelse til højesteret				
	Ankl. m. søger		Domf. søger		Ialt	Ankl. m. søger		Domf. søger		Ialt
	Bev.	Afslag	Bev.	Afslag		Bev.	Afslag	Bev.	Afslag	
1962	20	0	9	62	91	3	0	3	6	12
1963	21	1	12	66	100	3	0	6	4	13
1964	24	1	16	62	103	4	0	3	10	17
1965	16	0	12	69	97	5	(1)	4	14	24
1966	25	(2)	18	63	108	2	(1)	0	16	19
1967	35	0	16	77	128	1	0	2	13	16
1968	34	(1)	7	91	133	3	1	3	13	20
1969	16	0	22	96	130	0	0	2	15	17

Uddrag af betænkning fra 1930 om bl. a. en omordning af reglerne om processuelle tilladelser.

Ad IX. *En omordning af reglerne om processuelle tilladelser* (forslag ad kapitel 20 a [§§ 223a-223m] og som konsekvens heraf ad §§ 223, 394, 397, 398, 417, 422, 435-437, 441, 455 a, 537, 555, 581, 591-593, 595, 606, 645, 661, 662, 665, 674, 675, 678, 949, 951, 962, 963, 966-969, 973, 985, 987 og 990).

Udvalgets forslag går ud på:

1) at de processuelle tilladelser, der nu meddeles af administrationen, fremtidig skal gives af domstolene,

2) at retsplejelovens herhenhørende regler, der nu står spredt på mange forskellige steder i loven, samles i et enkelt kapitel,

3) i forbindelse hermed at gøre betingelserne for at opnå de pågældende processuelle tilladelser mere ensartede.

4) Endelig har man for sammenhængens skyld optaget de i lovforslag 1928-29 §§53, 54, 57, 58, 81, 83-87, 97, 98 og 145 indeholdte forslag.

Ad 1. Ifølge de før retsplejelovens ikrafttræden gældende regler udkrævedes der i en række tilfælde kgl. bevilling, der udfærdigedes af justitsministeriet, til afvigelse fra lovgivningens bestemmelser om behandlingen af borgerlige sager og straffesager. Af disse bevillinger, der gaves med hjemmel i grundlovens § 27, kan nævnes: bevilling til oprejsning (tilladelse til at appellere efter appelfristens udløb); til kumulation (forening af sager); summabevilling (tilladelse til at appellere en sag, uanset at den mangler den foreskrevne værdi); novabevilling (tilladelse til under appellen at fremkomme med nye påstande, nye anbringelser eller nye beviser); bevilling for en appelret til at pådømme en ikke i underinstansen pådømt forbrydelse; bevilling til genoptagelse i domfældtes interesse af en endeligt pådømt straffesag (til udfærdigelse af den sidstnævnte bevilling krævedes særlig kongelig resolution).

I proceskommissionerne af 1868 og 1892 var der fuld enighed om, at administrationens dispensationsmyndighed i retssager burde ophæves, at loven burde fastsætte betingelserne for at tilstede afvigelser fra de almindelige regler om retssagers behandling, og at afgørelsen i de enkelte tilfælde burde træffes af domstolene.

Ved retsplejeloven af 1909, hvis bestemmelser, for så vidt disse forhold angår, uforandrede gik over i retsplejeloven af 1916, blev proceskommissionernes forslag taget til følge. Herfra er der dog gjort enkelte undtagelser, nemlig med hensyn til 1) oprejsning i borgerlige sager, 2) tilladelse til at indbringe en sag for højesteret som 3. instans og 3) tilladelse til at indbringe de i § 962, 2. stk., nævnte politisager for landsretten, idet de her omhandlede undtagelser fra lovens forskrifter gøres afhængige af en af justitsministeren meddelt dispensation.

Det stående retsplejeudvalg har i skrivelse til justitsministeriet af 4. december 1924, (se bilag A.-C.) stillet forslag om, at retsplejeloven ændres således, at også disse tilladelser skal meddeles af domstolene. Nærværende udvalg kan tiltræde dette forslag og den begrundelse, retsplejeudvalget har anført til støtte derfor. Den foreslåede ordning, der er overensstemmende med, hvad der er gældende efter alle nyere udenlandske proceslove, hviler på den samme grundbetragtning, som har ført til, at retsplejeloven på de øvrige punkter har forladt det administrative dispensationssystem, nemlig at det her aldrig drejer sig om en nådesakt, men om en alene på retlige hensyn hvilende afgørelse, og at borgerne derfor har krav på, at afgørelsen træffes af domstolene. Det er den samme linie, der i nyere dansk ret er fulgt, når man har henlagt ægteskabssager (med visse undtagelser), umyndiggørelsessager og meddelel-

se af tilladelse til mortifikation fra de administrative myndigheder til domstolene.

Udvalget er med det stående retsplejeudvalg enigt i, at det vil være mest praktisk at henlægge de her omhandlede afgørelser til vedkommende landsret. Det må nemlig formentlig anses for nødvendigt, at det er en overordnet judiciel myndighed, der træffer afgørelsen; men på den anden side ses der ikke at være nogen nødvendighed for at bebyrde højesteret med i første omgang at beskæftige sig med disse spørgsmål. I de tilfælde, hvor spørgsmålet drejer sig om at tillade anke eller kære til højesteret (altså ved oprejsning over for fristen for anke eller kære til højesteret eller ved tilladelse til at indbringe en sag for højesteret som 3. instans), og hvor landsretten således i forvejen har haft sagen, vil de fornødne oplysninger vel også i reglen lettest kunne tilvejebringes ved landsretten.

Allerede af rent praktiske grunde må det, hvis den begærede tilladelse gives, have sit forblivende derved, hvorimod en nægtelse af tilladelsen bør kunne påkæres til højesteret (tilsvarende regler indeholdes i de nyere udenlandske proceslove).

Ad 2) Reglerne foreslås både for borgerlige sagers og for straffesagers vedkommende samlet i et enkelt kapitel, som anbringes i lovens anden bog (fælles bestemmelser for borgerlige sager og straffesager) som nyt sidste kapitel (kapitel 20 a).

Ad 3) A. Betingelserne for at opnå *tilladelse til anke eller kære efter anke- eller kærefristens udløb (oprejsning)* er affattet i overensstemmelse med kommissionsudkast 1877 § 303 og ens for borgerlige sager og straffesager, jfr. forslag ad §§ 223 a og 223 e, der træder i stedet for de forskellige udtryk i lovens §§ 397, 422, 537, 661 og 949.

Med hensyn til fristerne for indgivelse af andragende om og for benyttelse af sådan tilladelse opretholder forslagene ad §§ 223 a, 223 d og 223 e i det store og hele de gældende regler, dog *at* andragendet i borgerlige sager skal indgives *snarest mulig* og ikke blot inden udløbet af den almindelige frist (1 år eller 6 måneder), *at* fristen 4 uger reguleres til 1 måned (jfr. nedenfor under X.), *at* fristen ved eksekution og auktion med hensyn til kæretilladelse bliver 6 måneder, ikke som nu 1 år, *og at* fristen ved udpantning med hensyn til anketilladelse bliver 1 år, ikke som nu 6 måneder. Herved opnås, at man i borgerlige sager i stedet for de nugældende indviklede fristregler altid får en frist af 1 år med hensyn til anketilladelser og 6 måneder med hensyn til kæretilladelser.

B. Betingelserne for at opnå *tilladelse til anke eller kære i 3. instans* er affattede i overensstemmelse med lovens § 435 for borgerlige sager og lovens § 966 for straffesager, jfr. forslag ad §§ 223 b og 223 f, således at disse betingelser kommer til at gælde i alle tilfælde, også hvor loven nu blot bruger udtrykket »undtagelsesvis«, se § 595, jfr. §§ 606, 611, 640, 645 og 652, og § 665, jfr. § 678 samt § 973, og endvidere lovforslag 1928-29 § 58.

Fristerne foreslås fastsat i overensstemmelse med de nugældende regler bortset fra den ændring, som følger af, at ankefristen til højesteret i borgerlige sager, jfr. nedenfor under X, foreslås nedsat til 1 måned, og fra, at der ikke ved kære i straffesager for tiden er hjemmel til at fravige ugefristen, jfr. § 973.

C. Bestemmelserne om *tilladelse til anke eller kære af afgørelser, der ikke som regel kan påankes eller påkæres,* findes i forslagene ad §§ 223 c og 223 g, der i hovedsagen stemmer med de nugældende regler i §§ 435, 3. stk., 962, 2. stk., § 968, 3. stk., og § 985 samt med lovforslag 1928-29 § 54.

Ad 4) Dette punkt giver ikke anledning til særlige bemærkninger.

Kapitel 20 a.

I slutningen af retsplejelovens anden bog indsættes som nyt kapitel:

IX.

Forslaget går ud på at henlægge meddelelsen af de processuelle tilladelser, der nu gives af administrationen, til domstolene, således at lovens herhenhørende regler samles i et enkelt kapitel og gøres mere ensartede.

»Kapitel 20 a.

Oprejsning m. m.

§ 223a.

Efter ankefristens udløb kan tilladelse til anke i borgerlige sager undtagelsesvis meddeles af landsretten, når der oplyses omstændigheder, som tilstrækkeligt undskylder, at ankefristen er gået ubenyttet hen. Andragende skal dog indgives til landsretten snarest mulig og i alt fald inden 1 år efter det tidspunkt, da ankefristen begyndte at løbe.

Jfr. lovens §§ 397, 436, **537,** 592, 606, 611, 662 og 674.

Tilsvarende regel gælder med hensyn til kære, dog at andragende i alt fald skal indgives inden 6 måneder.

Jfr. lovens §§ 422, **441,** 537, 592, 606, 611, 645, 652, 661 og 675.

§ 223b.

Når anke til landsret har fundet sted i borgerlige sager, kan landsretten undtagelsesvis meddele tilladelse til yderligere anke til højesteret, når sagen skønnes at have almindelig interesse eller videregående betydelige følger for vedkommende. Andragende skal dog indgives til landsretten inden 1 måned - eller under de i § 223 a nævnte omstændigheder inden 1 år - efter landsrettens afgørelse.

Jfr. lovens §§ 435, 595, 611, 640, 652, 665 og 678.

Tilsvarende regel gælder med hensyn til kære, dog at fristerne for indgivelse af andragende er henholdsvis 1 måned og 6 måneder.

På anke i medfør af denne paragraf finder reglerne i kapitel 36 og på kæreregleme i kapitel 37 anvendelse.

Jfr. lovens §§ 441 (jfr. lovforslag 1928-29 § 58), 595, 611, 640, 645, 652, 665 og 678.

§ 223c.

Når særlige omstændigheder taler derfor, kan landsretten i borgerlige sager meddele tilladelse til kære med hensyn til en doms bestemmelser om sagsomkostninger samt med hensyn til de i § 435, 3. stk., omhandlede beslutninger. Andragende skal dog indgives til landsretten inden udløbet af de i § 223 b, 2. stk., nævnte frister.

Jfr. lovens § 394 (jfr. lovforslag 1928-29 § 54) og lovens § 435, 3. stk.

§ 223d.

Ankestævning skal indleveres til vedkommende rets kontor senest 1 måned og kæreskrift senest 14 dage efter, at tilladelse i medfør af §§ 223a, 223 b eller 223 c er meddelt.

Reglen i § 399 finder tilsvarende anvendelse.

Jfr. lovens §§ 398, 1. stk., og 422, 1. stk.

§ 223e.

Efter ankefristens udløb kan tilladelse til anke i straffesager undtagelsesvis meddeles af landsretten, når der oplyses omstændigheder, som tilstrækkeligt undskylder, at ankefristen er gået ubenyttet hen. Andragende skal

Jfr. lovens 949, 2. stk., og 963.

dog indgives til landsretten inden 14 dage efter, at vedkommende er blevet bekendt med de nævnte omstændigheder.

Tilsvarende regel gælder med hensyn til kære efter kærefristens udløb. ffr. lovens § 969.

§ 223 f.

Når anke til landsret har fundet sted i straffesager, kan landsretten undtagelsesvis meddele tilladelse til yderligere anke til højesteret, når særlig grund hertil foreligger, navnlig når sagen skønnes at have almindelig interesse eller videregående betydelige følger for vedkommende. Andragende skal dog indgives til landsretten inden 14 dage - eller under de i §223e nævnte omstændigheder inden 1 år - efter dommens afsigelse eller, hvis det er tiltalte, der vil anke, og han ikke har været til stede ved dommens afsigelse, efter dens forkyndelse. Jfr. lovens § 966.

Tilsvarende regel gælder med hensyn til kære, dog at fristerne for indgivelse af andragende er henholdsvis 1 uge og 6 måneder. Jfr. lovens § 973.

§ 223g.

I politisager kan tilladelse til anke uden for de i § 962, 2. stk., nævnte tilfælde undtagelsesvis meddeles af landsretten efter de i § 223 f, 1. stk., givne regler.

I de i § 968, 3. stk., og i § 985 nævnte tilfælde kan tilladelse til kære undtagelsesvis meddeles af landsretten efter de i § 223 f, 2. stk., givne regler.

§223h.

Meddelelse om anke med fornøden begrundelse eller om kæremål skal afgives til vedkommende ret senest 14 dage efter, at tilladelse i medfør af §§ 223 e, 223 f eller 223 g er meddelt. Jfr. lovens § 963, nr. 2, og §966, l.stk.

§ 223i.

Er anke i medfør af §§ 223 e, 223 f eller 223 g rejst fra den ene side, kan også modparten påanke sagen, når ankemeddelelse afgives inden 14 dage efter, at den anden parts anke er meddelt ham. Jfr. lovens § 949, 1. stk., § 963, 962, 4. stk., og §966, 1. stk.

§223k.

Når andragende om anketilladelse i medfør af §§ 223 e, 223 f eller 223 g indgives til landsretten, kan denne på derom fremsat begæring beslutte, at dommens fuldbyrdelse skal udsættes eller standses; dette finder i hvert fald sted, når anketilladelsen meddeles. Jfr. lovens § 951, 2. stk., § 962, 3. stk., og § 966, 1. stk.

§ 2231.

De afgorelser, der ved nærværende kapitel er henlagt til landsretten, træffes af det i § 223 nævnte udvalg. Jfr. lovens §§411 og 953.

Med hensyn til sager, der er behandlet ved sø- og handelsretten, træder denne ret i landsrettens sted, således at afgorelse træffes af præsidenten eller vicepræsidenten og 2 af rettens medlemmer efter præsidentens nærmere bestemmelse.

§223m.

Landsrettens (sø- og handelsrettens) afgørelser i medfør af nærværende kapitel er ikke genstand for anke. Går afgørelsen ud på at nægte en ansøgt tilladelse til anke eller kære, kan den påkæres til højesteret.«

RETSPLEJERÅDET
Den 12. februar 1973.

Bilag 3.

Udtalelse om behandlingen af forbrugersager.

A. Indledning.

Retsplejerådet har drøftet spørgsmålet om fastsættelse af regler, der giver mulighed for en mere formløs behandling af forbrugersager **i** retten. Justitsministeriets repræsentant i forbrugerkommissionen, dommer N. Ehrenreich, Århus, har deltaget **i** disse drøftelser, og denne udtalelse er udarbejdet i samarbejde med dommer Ehrenreich.

B. Det svenske reklamationsnævn m. v.

I Sverige blev der i 1968 oprettet et alment reklamationsnævn, som har til opgave at afgive udtalelser om konsumenters reklamationer over erhvervsvirksomheders varer og tjenesteydelser. Nævnets prøvelse er i første række af teknisk karakter og omfatter således navnlig varens eller tjenesteydelsens kvalitet. Nævnet kan ikke prøve reklamationer, som alene gælder prisens størrelse. Læge- og tandlægebehandling, retshjælp, forsikringsaftaler og kursusvirksomhed m. m. er heller ikke omfattet af nævnets virksomhed. Det samme gælder spørgsmål om fast ejendom. Nævnet afviser i almindelighed tvister af rent juridisk karakter.

Nævnet består af 38 repræsentanter for statens konsumentråd, faglige organisationer og erhvervsorganisationer m. v. og 6 jurister, der fungerer som upartiske ordførere. Nævnet består af lige mange repræsentanter for konsumenterne og erhvervene. Nævnet kan indhente udtalelser fra sagkyndige og lade foretage undersøgelser. Konsumenternes kontakt med nævnet sker gennem et kansli, hvis personale forbereder sagerne og yder rådgivning til konsumenterne. Kansliet findes i Stockholm, men **i** 6 byer findes lokale konsumentkomiteer, som bl. a. hjælper klagere med at udfylde klageformularer.

Nævnets afgørelser kan ikke tvangsfuldbyrdes, men en undersøgelse af nævnets udtalelser fra perioden august 1970-februar 1971 viser, at kun omkring 14 pct. af virksomhederne vægrede sig ved at rette sig efter nævnets udtalelser. I et lignende antal tilfælde var virksomheden gået konkurs eller ophørt af anden grund.

C. Svensk forslag til en lov om forenklet rettergang i mindre tvistemål.

Justitiedepartementet har **i** foråret 1972 fremlagt forslag til en lov om forenklet rettergang i mindre tvistemål (Ju 1972:6). Forslaget tilsigter ingen ændringer **i** det almene reklamationsnævns virksomhed, men skal alene ses som et supplement til nævnets virksomhed.

De forenklede rettergangsregler skal efter forslaget anvendes i alle dispositive sager, hvor salgsgenstanden ikke overstiger 3.550 sv. kr., eller hvor tvisten alene vedrører spørgsmål, der har været behandlet af et godkendt reklamationsnævn. Den fastsatte beløbsgrænse er pristalsreguleret. Voldgiftsklausuler skal ikke være til hinder for, at sager behandles efter de forenklede regler.

Rettergangsreglerne foreslås indrettet således, at sagerne kan behandles uden advokatbistand. Samtidig foreslås det, at der ved hver tingsret skal findes en jurist, som kan bistå med råd og oplysninger samt eventuelt med udfærdigelse af stævning m. m. Sagerne forudsættes i almindelighed at kunne færdigbehandles **i** ét retsmøde. Retsmøder skal i øvrigt i det omfang, der er behov for det, afholdes om aftenen på forskellige steder i retskredsen.

Dommeren forudsættes at udovc en aktiv procesledelse. Dommeren skal således ikke alene ved at vejlede parterne bidrage **til,** at de oplysninger, som må anses for nødvendige efter parternes påstande, tilvejebringes, men han skal også gennem spørgsmål til par-

terne undersøge, om der findes andre relevante omstændigheder. Dommeren bør i øvrigt så vidt muligt forsøge at forlige sagerne.

I princippet skal den part, der taber sagen, refundere modpartens sagsomkostninger. De omkostninger, som således kan kræves refunderet, er dog begrænset til retsafgift, vidnegodtgørelse og udgifter i forbindelse med modpartens personlige møde for retten. Udgifter til syn og skøn, som udmeldes af retten, udredes af det offentlige.

Retten til at anke er begrænset til visse nærmere angivne tilfælde og kan kun ske med tilladelse fra hovrätten.

D. Forbrugerkommissionens forslag.

Klage- og ankenævnsudvalget under forbrugerkommissionen har i et notat af 10. april 1972 stillet forslag om, at der oprettes et forbrugerklagenævn. Det fremgår af notatet, at udvalget har overvejet forskellige muligheder for at opnå en ønskelig forbedring og harmonisering af klage- og ankenævnsvirksomheden, herunder anvendelse af det almindelige domstolssystem, frivillig harmonisering af de eksisterende klage- og ankenævn, oprettelse af et alment reklamationsnævn og oprettelse af specielle forbrugerdomstole. Anvendelsen af det almindelige domstolssystem vil efter udvalgets opfattelse kunne indebære en række fordele. Der vil kunne opnås en fuldstændig landsdækning og en fuldt betryggende sagsbehandling. Det måtte dog forudsætte, at der blev tilvejebragt mulighed for en mere formløs behandling af sagerne. Denne løsning ville endvidere ikke dække det behov, der utvivlsomt er til stede for en formløs besvarelse af skriftlige og telefoniske forespørgsler. Udvalget er nået til det resultat, at en kombination af et alment reklamationsnævn og en særlig forbrugerdomstol er den mest hensigtsmæssige løsning og har derfor foreslået, at der oprettes et forbrugerklagenævn. Udvalget har udarbejdet et udkast med bemærkninger til vedtægter for et sådant almindeligt forbrugerklagenævn samt retningslinier for godkendelse af frivillige klage- og ankenævn.

Forbrugerklagenævnet skal efter udkastet nedsættes af handelsministeren og bestå af et formandskab og repræsentanter for forbruger- og erhvervsinteresser.

Nævnet skal behandle »forbrugernes klager vedrørende varer og tjenesteydelser«. Klage kan rejses uden hensyn til varens eller ydelsens art og værdi og kan angå omstændigheder såvel i forbindelse med aftalens indgåelse som dens opfyldelse. Offentlige ydelser kan sidestilles med private ydelser. Uden for nævnets område falder klager, for hvilke der i lovgivningen er foreskrevet en særlig klageadgang, f. eks. klager vedrørende advokater og statsautoriserede eller registrerede revisorer. Nævnet kan endvidere godkende, at nærmere bestemte klager behandles ved særlige private klage- eller ankenævn. Endelig kan handelsministeren godkende, *at* nævnet undtager bestemte varer eller tjenesteydelser eller erhvervsområder fra nævnets område, *at* klage ikke kan rejses, når prisen for varen eller ydelsen overstiger en bestemt grænse, eller *at* der gøres andre generelle indskrænkninger i nævnets virksomhedsområde.

De bedste af de eksisterende klage- og ankenævn foreslås opretholdt, og efter udvalgets opfattelse bør der fortsat være mulighed for at oprette nye frivillige nævn.

Klage kan rejses mod den, der efter retsplejelovens regler kan sagsøges ved dansk domstol. Voldgiftsklausuler er ikke til hinder for, at forbrugeren indgiver klage til nævnet, medmindre modparten allerede har indbragt sagen for voldgiftsretten.

Klage indgives ved anvendelse af en klageformular, der skal kunne fås på offentlige kontorer, herunder på dommerkontorerne, hvis personale i fornødent omfang skal bistå med udfyldelse af blanketterne.

Nævnets behandling af klager er skriftlig, men parterne har dog adgang til at give møde og udtale sig.

Foreligger der en sådan bevistvivl, at nævnet ikke mener at kunne træffe afgørelse i sagen, kan det henvise klageren til at gøre sit krav gældende ved de almindelige domstole.

Ingen af parterne betaler omkostninger til den anden part, og omkostningerne ved selve nævnsbehandlingen afholdes af nævnet. Behandlingen af klager kan dog betinges af, at klageren indbetaler et gebyr, hvis størrelse fastsættes af handelsministeren.

Så længe en sag verserer for nævnet, kan sag ikke rejses ved de ordinære domstole, og er sag rejst ved domstolene, kan vedkommende domstol, hvis sagen ønskes indbragt

for nævnet, udsætte sagens behandling, indtil den er behandlet af nævnet.

Når nævnet har truffet afgørelse i en klagesag, kan sagen indbringes for de ordinære domstole. Er dette ikke sket senest 3 uger regnet fra kendelsen, får denne virkning som et retsforlig og kan tvangsfuldbyrdes efter de regler, der gælder for sådanne forlig. Denne virkning af at undlade at indbringe sagen for domstolene har dog været genstand for kritik, og rådet er bekendt med, at bestemmelser herom ikke vil blive medtaget i det endelige forslag.

E. Retsplejerådets **forslag.**

Erfaringerne både her fra landet og fra Sverige viser, at forbrugerklagenævn er i stand **til** at løse en stor del af de konflikter, der opstår mellem forbrugere og erhvervsvirksomheder. Retsplejerådet er derfor enig med forbrugerkommissionens klage- og ankenævnsudvalg i, at det vil være hensigtsmæssigt at udbygge den eksisterende klage- og ankenævnsvirksomhed med et forbrugerklagenævn med almindelig kompetence, således at hele forbrugerområdet bliver dækket af nævnsvirksomheden. Samtidig bør der — som foreslået af udvalget - ske en harmonisering af den bestående nævnsvirksomhed, således at nævnene på de væsentligste punkter kommer til at fungere efter samme regler som det almene nævn. Det af klage- og ankenævnsudvalget udarbejdede udkast til regler om et forbrugerklagenævn er efter retsplejerådets opfattelse i det store og hele velegnet til at danne grundlag for fastsættelsen af reglerne om et sådant nævns virksomhed.

Et forbrugerklagenævn vil efter retsplejerådets opfattelse være egnet til at behandle hovedparten af de sædvanligt forekommende tvister i forbrugerkøb eller ved tjenesteydelser på en hurtig og tilfredsstillende måde. Sådanne tvister vil normalt kunne færdigbehandles, efter at nævnets medlemmer eller særlige sagkyndige har foretaget en vurdering af den købte genstand eller den leverede ydelse.

Som følge af et sådant nævns sammensætning og virkemåde vil det derimod ofte ikke være egnet til at behandle tvister af rent juridisk karakter, f. eks. om kontraktfortolkning eller om, hvorvidt der overhovedet er indgået en bindende aftale. Sådanne tvister bør fortsat behandles ved domstolene, men heraf følger imidlertid ikke, at forbrugersager nødvendigvis skal behandles efter de samme regler som andre underretssager, jfr. nedenfor under 2.

Ved afgrænsningen mellem nævnets og domstolenes kompetence må tages i betragtning, at forbrugersager udgør et for domstolene centralt område. I modsætning til alle andre tilfælde, hvor visse sagsområder henlægges til administrative nævn, f. eks. landsskatteretten og den centrale ankestyrelse, drejer det sig her om tvister mellem de enkelte borgere på formuerettens område, altså sager, der traditionelt henhører under domstolene.

Nævnsbehandlingens største fordel er efter rådets opfattelse, at den åbner mulighed for en enkel behandling af en række tvister, som ikke er af juridisk karakter, og hvor de faktiske omstændigheder er ret enkle. Der vil her være betydelig mulighed for forlig mellem parterne. Er der derimod tale om tvister, hvis faktiske omstændigheder er komplicerede eller uoverskuelige, eller hvor afgørelsen beror på et vanskeligt juridisk skøn, vil det være i alles - også forbrugerens - interesse, at sagerne behandles af domstolene, der er indrettet med henblik på afgørelser af tvister. En domstolsafgørelse efter de nedenfor anførte retningslinier må antages stort set at kunne opnås lige så hurtigt og billigt som en afgørelse ved nævnet.

Uanset hvorledes forbrugerklagenævnenes kompetence fastsættes, vil der imidlertid efter rådets opfattelse være behov for indførelse af forenklede regler for behandlingen i retten af forbrugersager. Et hovedsigte med indførelse af sådanne regler er at nedbringe omkostningerne ved sagens behandling ved domstolene.

Der er næppe tvivl om, at mange mindre forbrugersager ikke indbringes for retten, fordi forbrugeren anser domstolvejen for kompliceret, langsommelig og bekostelig, og derfor vælger at affinde sig med en urimelig behandling fra modpartens side eller en nævnsafgørelse, der ikke tilfredsstiller ham. I de tilfælde, hvor forbrugeren sagsøges til betaling af købesummen, afstår denne formentlig ligeledes i mange tilfælde fra at gøre sine indsigelser gældende på grund af de ofte betydelige omkostninger, der f. eks. kan

være forbundet med optagelse af syn og skon. Behandlingen ved et forbrugerklagenævn vil kun være tilfredsstillende for en forbruger, såfremt han får medhold af nævnet, og såfremt modparten retter sig efter nævnets afgørelse. Forslaget indeholder ingen lettelser for den forbruger, der må indbringe sagen for retten, fordi han finder nævnsafgorelsen utilfredsstillende eller afgørelsen ikke efterleves. Det løser endvidere ikke de tilfælde, hvor modparten indbringer nævnets afgørelse for retten, eller hvor forbrugeren sagsøges, inden sagen er indbragt for nævnet.

Retsplejerådet finder i øvrigt mange af enkelthederne i klage- og ankenævnsudvalgets forslag rimelige og hensigtsmæssige. Det gælder bl. a. bestemmelsen om, at voldgiftsklausuler ikke er til hinder for, at sagen indbringes for nævnet, og bestemmelsen om, at domstolene kan udsætte en sag, der ønskes indbragt for nævnet.

Hovedlinierne for forbrugersagers behandling ved forbrugerklagenævn og domstole kan efter retsplejerådets opfattelse fastlægges således:

1. Behandlingen ved forbrugerklagenævnet og andre godkendte nævn.

a. Nævnets kompetenceområde bør begrænses til forbrugersager. Udgangspunktet for fastlæggelse af denne kompetence bør være sager om kob af løsøre eller ydelse af tjeneste fra en erhvervsdrivende til privat brug eller forbrug. Ifølge denne bestemmelse af området dækker forbrugerkøbet ikke erhvervelse af fast ejendom, hvorimod reparation og istandsættelse af såvel løsøre som fast ejendom er omfattet af begrebet tjenesteydelser. Nævnets kompetence bør i øvrigt med hensyn til begrebet »tjenesteydelser« begrænses således, at det ikke omfatter områder, hvor der i lovgivningen er foreskrevet en særlig klageadgang, f. eks. som i retsplejeloven over advokater. Der er næppe grund til at begrænse nævnets kompetence til behandling af sager under en vis værdi.

b. Forbrugeren skal frit kunne vælge, om han vil indbringe sagen for nævnet, eller om han straks ønsker sagen behandlet ved retten, jfr. nedenfor under 2 a.

Sagsøges forbrugeren ved retten i en forbrugersag, skal retten vejlede ham om, at han har mulighed for at få sagen behandlet ved et nævn, og ønsker han det, skal retten udsætte sagen.

c. Forbrugerklagenævnet forudsættes at råde over en vis sagkundskab inden for de enkelte brancheområder, således at en del af de tekniske tvivlsspørgsmål kan afgøres af nævnets eget personale. Dette gælder især med hensyn til genstande, der kan indsendes til nævnet. Herudover bør der i samarbejde mellem domstolene og nævnet i alle egne af landet udpeges sagkyndige inden for de enkelte brancheområder, som både nævnet og domstolene kan anvende som syns- og skønsmænd. Herved vil man som hovedregel kunne undgå optagelse af nyt syn og skøn, hvis sagen indbringes for retten. Bortset fra eventuelt gebyr for indgivelse af klage bør nævnsbehandlingen i øvrigt være gratis for forbrugeren.

d. Nævnets sagsbehandling skal sigte på at forlige sagerne. Lykkes dette ikke, og finder nævnet ikke klagen grundløs, bør det afslutte sagen med en begrundet udtalelse om, hvordan tvisten efter nævnets opfattelse bør afgøres. Såfremt forbrugeren helt eller delvis har fået medhold, bør nævnet (eller eventuelt en særlig instans som en forbrugerombudsmand) ved forespørgsel til forbrugeren få oplyst, om den erhvervsdrivende har efterkommet udtalelsen. Er dette ikke tilfældet, og ønsker forbrugeren sagen indbragt for retten, bør nævnet — eller forbrugerombudsmanden - foranledige, at dette sker.

Såfremt nævnet skønner, at sagen ikke egner sig til nævnsbehandling, f. eks. fordi den er særlig kompliceret, af rent juridisk karakter eller af principiel art, bør sagen straks henvises til behandling ved domstolene.

e. Det forudsættes, at de private klage- og ankenævn, der har vist sig at fungere tilfredsstillende, opretholdes ved siden af det almene nævn, og at de private nævn anvender stort set samme behandlingsform som det almene nævn. Derfor bør også de private nævn have adgang til efter ønske fra forbrugeren at henvise sager, der ikke løses forligsmæssigt, til behandling ved retten.

f. Forbrugerklagenævnets, forbrugerombudsmandens eller de godkendte private nævns henvisning af sagen til retten sker ved udfyldelse af en blanket, hvori foruden parternes navne og adresser m. v. angives klage-

rens påstand under sagen, en kort sagsfremstilling samt oplysninger om sagens behandling ved nævnet. Med blanketten skal følge eventuelle bilag, herunder sagkyndige udtalelser. Blanketten skal være udformet på en sådan måde, at den kan tjene som stævning og forkyndes for modparten uden tilføjelser. Ved rettens modtagelse af blanketten anses sagen for anlagt af forbrugeren.

Såfremt nævnets udtalelse om, hvorledes sagens udfald bør være, afviger fra forbrugerens klage, bør det drøftes med klageren, hvilken påstand der skal nedlægges. Kan der ikke opnås enighed, bør påstanden udformes i overensstemmelse med klagerens ønske.

2. *Domstolenes behandling af forbrugersager.*

a. Forbrugersager undergives en forenklet behandling ved domstolene, hvis forbrugeren ønsker det. Når den forenklede behandling af forbrugers ager ikke foreslås gjort obligatorisk, skyldes det i første række, at ankemuligheden i disse sager begrænses stærkt, jfr. nedenfor. Den forenklede processform kan anvendes både i tilfælde, hvor forbrugeren er sagsøger, og når han sagsøges. Er sagsgenstanden 10.000 kr. eller derunder, kan forbrugeren vælge, om han straks vil indbringe sagen for retten efter de enklere regler, eller om han først ønsker en behandling ved et forbrugernævn. Overstiger sagsgenstanden derimod 10.000 kr., kan behandling i retten efter de enklere regler kun finde sted, hvis sagen i forvejen er behandlet i et forbrugernævn, og sagen behandles i så fald ved underretten. Sager over 10.000 kr., der ikke har været behandlet ved nævnet, må anlægges ved landsretten, og sagerne behandles også i øvrigt efter retsplejelovens almindelige regler.

b. Området for sager, der kan behandles ved domstolene efter de enklere regler, bør i princippet afgrænses på samme måde som kompetenceområdet for forbrugernævnet, jfr. ovenfor under 1 a. Indskrænkninger i nævnets område, der fastsættes af handelsministeren, jfr. side 4-5, bør dog ikke få betydning for domstolenes virksomhed. Det må tillægges betydning, at der i retsplejeloven fastsættes bestemte kompetenceregler for domstolene. De forhold, der kan begrunde en indskrænkning i nævnets virksomhed, vil formentlig også være uden betydning for domstolene. Det følger dog af det ovenfor under a anførte, at en bestemmelse om, at nævnet ikke kan behandle en sag, hvis prisen for varen eller ydelsen overstiger en bestemt grænse (over 10.000 kr.), også vil få virkning for domstolene.

Der gælder endvidere ingen begrænsning i domstolenes adgang til at prøve rent juridiske spørgsmål. Man kan rejse det spørgsmål, om der ikke i disse sager undertiden kunne være behov for en mere grundig behandling, end de foreslåede regler tillader. Dette kan næppe afvises.

Rådet finder det imidlertid vigtigt, at adgangen til behandling efter de enklere regler står åben for forbrugeren i alle tilfælde. Det må endvidere antages, at landsretten i særlig komplicerede sager vil give tilladelse til anke, jfr. nedenfor, og som anført behandles ankesagen efter de almindelige regler.

c. I de tilfælde, hvor forbrugeren ønsker straks at indbringe tvisten for retten, skal han ved at rette henvendelse til dommerkontoret kunne få den nødvendige bistand til udfærdigelse af stævningen. I de tilfælde, hvor sagen indbringes for retten via forbrugerklagenævnet eller et privat nævn, udfærdiges stævningen på en særlig blanket, jfr. ovenfor under 1 f.

Der betales ikke retsafgift, hvis der tidligere er betalt afgift for behandlingen ved forbrugerklagenævnet. Er sådan afgift ikke betalt eller indbringes sagen direkte for retten, betales en retsafgift på et fast belob, f. eks. 50 kr.

d. Retten drager omsorg for, at stævningen forkyndes for sagsøgte, der samtidig opfordres han til, samtidig med at stævningen fremkomme med sine bemærkninger om sagen. Reagerer sagsøgte ikke inden udløbet af den fastsatte tidsfrist, dømmes han som udeblevet, og begge parter får tilsendt en udskrift af dommen. Får forbrugeren medhold, udleveres der ham yderligere en vejledning om, hvorledes dommen kan fuldbyrdes.

I tilfælde, hvor forbrugeren sagsoges, opfordres han til, samtidig med at stævningen forkyndes for ham, at meddele retten, om han ønsker sagen behandlet efter de enklere regler, samt om han eventuelt først ønsker sagen behandlet ved nævnet.

Det følger af dommerens vejledningspligt,

jfr. nedenfor, at han, hvad enten forbrugeren er sagsøgt eller sagsøger, hvis han skønner, at en forbrugers påstand er åbenbart ubegrundet, bør gøre den pågældende bekendt hermed.

e. Forbrugersagerne behandles i øvrigt som udgangspunkt efter de samme regler som andre underretssager, idet der dog gennemføres forskellige særregler for at nedbringe omkostningerne væsentligt i disse sager. Der kan navnlig være tale om at forenkle sagsbehandlingen ved domstolene på følgende punkter:

Gratis syn og skøn.

Som nævnt ovenfor under 1 c, forudsættes der i alle dele af landet udpeget særligt sagkyndige inden for de enkelte brancher, som både forbrugerklagenævnet og domstolene kan anvende som syns- og skønsmænd i disse og andre sager. Udgifterne hertil kan i almindelighed ikke pålægges forbrugeren, selv om han taber sagen, jfr. nedenfor.

Sagsomkostninger.

Sagerne skal kunne behandles uden advokatbistand. En part bør dog have adgang til på egen bekostning at møde med advokat.

Taber en forbruger, der er sagsøgt, sagen, skal han alene refundere modparten et beløb svarende til den ovennævnte faste retsafgift. Har den vindende part betalt en større retsafgift, afholdes det overskydende beløb af det offentlige.

Udgifter, der foranlediges ved de bestemmelser, retten tager med hensyn til sagens oplysning, herunder udgifter til optagelse af syn og skøn, afholdes af det offentlige, hvis forbrugeren taber sagen. Finder retten ikke optagelse af syn og skøn nødvendigt, skal dommeren dog meddele forbrugeren, at denne selv må afholde udgifterne herved, hvis han taber sagen. Forbrugeren skal i disse tilfælde have oplyst, hvad udgifterne maximalt vil kunne beløbe sig til.

Udgifter til advokatbistand under sagen skal ikke kunne refunderes, idet sagerne forudsættes at kunne behandles uden advokatbistand.

Sagens behandling i retten.

Da sagerne forudsættes behandlet uden advokatbistand, vil det være påkrævet, at retten udøver en aktiv procesledelse. Dommeren må ved instruktion og vejledning bidrage til, at de oplysninger, som må anses for påkrævet efter parternes påstande, bliver tilvejebragt, herunder såvel ved fremskaffelse af skriftlige beviser som gennem vidneførsel m. v.

Retten bør have mulighed for skriftligt at indfordre yderligere oplysninger fra parterne eller opfordre dem til at medbringe det fornødne materiale ved det 1. retsmøde. Det forudsættes herved, at retten sender genpart af sine skrivelser til den anden part. Det kan overvejes, om repræsentanter for forbrugerklagenævnet eller særlige lokale forbrugergrupper bør have lejlighed til at bistå forbrugeren under sagens behandling i retten som en slags bisiddere for at skabe »balance« i processen, idet erhvervsvirksomhederne må formodes ofte at ville give møde ved advokat eller en betroet funktionær.

Retsmøder.

Sagerne forudsættes behandlet så vidt muligt i ét retsmøde. Retten bør dog også have mulighed for at afgøre sagen uden mundtlig domsforhandling, hvis dette findes forsvarligt, hvilket navnlig vil kunne være tilfældet, når tvisten har været behandlet i forbrugerklagenævnet, inden den indbringes for retten.

Det bør tilstræbes, at retsmøderne afholdes på et sådant tidspunkt, at parterne ikke pådrages unødvendige indtægtstab ved at møde i retten. Et passende tidspunkt for retsmøder i disse sager vil i al fald, når den ene part ikke er butiksindehaver, muligvis være tiden umiddelbart efter normal arbejdstid, f. eks. kl. 16-18.

Anke.

Retten til at anke domme i forbrugersager bør begrænses stærkt, hvis hele formålet med at søge disse sagers behandling forenklet ikke skal gå tabt. Anke bør derfor alene kunne ske med landsrettens tilladelse.

Behandlingen af ankesager i landsretten.

De forenklede regler kan næppe anvendes i landsretten. I stedet bør indføres en regel, hvorefter indstævnte får fri proces i ankesager, hvis han opfylder de økonomiske betingelser herfor.